

Spoločne pre deti

**Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa
ako spoločenská zodpovednosť rodiny,
štátu a spoločnosti**

Medzinárodná vedecká konferencia

Zborník

Jaroslav Kováč – Jozef Belko – Martin Chrvala

Spoločne pre deti

**Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa
ako spoločenská zodpovednosť rodiny,
štátu a spoločnosti**

Medzinárodná vedecká konferencia

Zborník

**Katolícka univerzita v Ružomberku
Aula Jána Pavla II.**

10.februára 2026

Editori

Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M.

Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M.

Mgr. Martin Chrvala

Recenzenti

doc. Ing. JUDr. PhDr. PaedDr. Jaroslava Krkošová, PhD., MBA, LL.M., MHA, MPH

doc. PhDr. Ing. Tibor Máhrik, PhD.

JUDr. Eva Vaňková, PhD.

Organizačný výbor

JUDr. Markéta Gašajová, PhD.

JUDr. Mgr. Jana Ulipová, MBA

PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M.

Vydavateľ: Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, Bratislava

Vydanie: Prvé

ISBN: 978-80-69186-13-2

EAN: 9788069186132

Rok: 2026

Počet strán: 259

Všetky práva vyhradené. Je zakázané kopírovať, rozmnožovať akékoľvek časti zborníka bez súhlasu vydavateľa. Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou a vydavateľ nezodpovedá za obsah príspevkov.

Vedecký výbor konferencie

Predseda vedeckého výboru:

Dr. h. c. prof. ThDr. PaedDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M., Teologická fakulta
Katolíckej univerzity v Ružomberku

Členovia:

plk. v. v. doc. Ing. Stanislav Šišulák, PhD., MBA rektor, Akadémia Policajného zboru v
Bratislave

Dr. h. c. prof. RNDr. František Petrovič, PhD., MBA dekan, Fakulta prírodných vied a
informatiky UKF v Nitre

MVDr. Alicja Konieczna, dekan, Vysoká škola Humanitas Filia Praha

prof. PhDr. Jozef Mikloško, PhD., Komisár pre deti, Bratislava

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD., Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská
univerzita v Prešove

doc. PhDr. Martina Pavlíková, PhD., MBA, prorektorka pre medzinárodné vzťahy,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

mjr. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M., prorektorka pre celoživotné vzdelávanie a
informatizáciu, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

doc. PhDr. JUDr. Lilla Garayová, PhD., LL.M., prodekan, pre medzinárodné vzťahy,
Paneurópska vysoká škola, Bratislava

dr. hab. Barbara Nowak, prof. UKEN Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w
Krakowie

Mgr. Veronika Michvocíková, PhD., univ. doc., vedúca katedry pedagogiky,
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

PharmDr. Štefánia Laca Megyesi, PhD., MSc., MPH, vedúca katedry lekárstva a
sociálnej farmácie, UVLF v Košiciach

PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M., Akadémia Policajného zboru v Bratislave

JUDr. Markéta Gašajová, PhD., odborný poradca komisára pre deti, Úrad komisára
pre deti

Čestní hostia konferencie

J. E. Dr. Stanislav Raščan, veľvyslanec Slovinskej republiky

Mgr. Marcela Kosová, predsedníčka Súdnej rady SR

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M., verejný ochranca práv Slovenskej republiky

Mgr. Tomáš Kamenec, predseda Slovenskej advokátskej komory

Ing. Erika Jurinová, predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja

JUDr. Ľubomír Kubáň, primátor mesta Ružomberok

Dr. h. c. prof. Ing. Peter Plavčan, CSc., rektor Vysokej školy Danubius

doc. Ing. Jaroslav Demko, CSc., rektor Katolíckej univerzity v Ružomberku

JUDr. Boris Bohunský, predseda pracovnej skupiny pre rodinné právo

Záštitu nad konferenciou prevzali

Súdna rada Slovenskej republiky

Ing. Erika Jurinová, predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja

JUDr. Ľubomír Kubáň, primátor mesta Ružomberok

Partneri konferencie

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Vysoká škola Humanitas Filia Praha

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky

Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, Katedra lekárstva a sociálnej farmácie

Úrad komisára pre deti, Bratislava

Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity

Evropský inštitút pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, o.p.s., Křtiny

Inštitút mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, Bratislava

Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, Bratislava

Spoločne pre deti

Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa ako spoločenská zodpovednosť rodiny, štátu a spoločnosti

Právo dieťaťa na najlepší záujem nie je len legislatívna norma, ale etický záväzok dospelého sveta. Konferencia predstavuje priestor, kde sa teória stretáva s praxou, aby sa spoločná zodpovednosť – od intímneho kruhu rodiny po štruktúry štátu – pretransformovala na merateľné a efektívne politiky. Len v jednote odborných pohľadov a v hlbokom rešpekte k hlasu dieťaťa nájdeme optimálnu cestu pre jeho bezpečný a plnohodnotný rozvoj.

Cieľ konferencie

Hlavným cieľom je vytvoriť multidisciplinárnu platformu pre výmenu vedeckých poznatkov, osvedčených postupov a kritickú reflexiu implementácie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa, ako je zakotvený v Dohovore o právach dieťaťa.

Konkrétne ciele zahŕňajú:

- Identifikovať a analyzovať určovacie kritériá (determinanty) najlepšieho záujmu dieťaťa v kontexte konfliktných rodinných situácií, náhradnej starostlivosti a azylových konaní.
- Posilniť medziodborovú spoluprácu (právnici, sudcovia, psychológovia, sociálni pracovníci, pedagógovia) pri uplatňovaní najlepšieho záujmu dieťaťa.
- Navrhnuť konkrétne legislatívne a metodické odporúčania pre štátne inštitúcie, s cieľom zabezpečiť konzistentné a holistické uplatňovanie najlepšieho záujmu dieťaťa na všetkých úrovniach rozhodovania.

Sekcie

1. Najlepší záujem dieťaťa z perspektívy práva a justície

Sekcia sa zameriava na právnu analýzu najlepšieho záujmu dieťaťa ako prvoradého hľadiska (čl. 3 Dohovoru), jeho aplikáciu v slovenskom a medzinárodnom práve (judikatúra ESLP).

Kľúčové témy: najlepší záujem dieťaťa v konaní o návrat dieťaťa, kolízne opatrovníctvo, Cochemský model a potreba špecializácie rodinného súdnictva.

2. Psychosociálne determinanty a rodinná dynamika najlepšieho záujmu dieťaťa

Diskusia o psychologických a sociálnych aspektoch najlepšieho záujmu dieťaťa. Zahŕňa vplyv vysoko konfliktných rozvodov na psychický vývoj, posudzovanie rodičovských

kompetencií a úlohu psychodiagnostiky. Zameria sa aj na dôležitosť vlastného názoru dieťaťa (čl. 12 Dohovoru) a metodiky jeho zisťovania a zohľadňovania.

3. Dieťa v digitálnom priestore, jeho bezpečnosť, hrozby a rola inštitúcií

Sekcia, reagujúca na moderné výzvy, sa zameriava na online bezpečnosť a ochranu dieťaťa vo virtuálnom prostredí. Analyzuje rolu Policajného zboru a bezpečnostných služieb v prevencii a riešení kyberšikanovania, groomingu, online sexuálneho zneužívania a vplyvu sociálnych sietí na duševné zdravie a identitu detí. Skúma tiež, ako legislatíva a technológie môžu presadzovať najlepší záujem dieťaťa v digitálnej sfére.

4. Spoločenská zodpovednosť a systém ochrany dieťaťa

Preskúmanie úlohy štátu, samosprávy, mimovládnych organizácií a školy pri zabezpečovaní najlepšieho záujmu dieťaťa.

Hlavné témy: sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela (SPODaSK), náhradná starostlivosť (deinštitucionalizácia), prevencia násilia a podpora rodín v kríze ako primárna zodpovednosť spoločnosti.

5. Etika, kompetencie a multidisciplinárna prax najlepšieho záujmu dieťaťa

Zameranie na požiadavky na kompetencie a etické štandardy odborníkov (sociálni pracovníci, pedagógovia, mediátori, psychológovia, zdravotníci, policajti) v kontexte najlepšieho záujmu dieťaťa. Diskusia o potrebe interdisciplinárneho vzdelávania a vytvorenia jednotnej, kooperatívnej metodiky posudzovania najlepšieho záujmu dieťaťa, ktorá prekonáva hranice jednotlivých profesií (napr. Cochemská prax a jej aplikácia).

KEGA

Publikácia vznikla s podporou projektu KEGA 014KU-4/2026 *Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezie rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.*

This proceedings was supported by the KEGA project 014KU-4/2026 *Family mediation as an effective tool to foster family cohesion and constructive conflict resolution.*

SPOLOČNE PRE DETI

Dňa 10. februára 2026 sa na Pedagogickej fakulte Katolíckej univerzity v Ružomberku uskutočnila medzinárodná vedecká konferencia „Spoločne pre deti“, ktorú zorganizoval Úrad komisára pre deti „Aby deti ostali deťmi“ so spoluorganizátormi Inštitútom vzdelávania a osobnostného rozvoja a Zhodneme sa, o.z.

Naše poďakovanie patrí profesorovi MUDr. Jozefovi Mikloškovi, PhD., komisárovi pre deti, ktorý si zaslúži mimoriadne uznanie za iniciovanie a vynikajúcu organizáciu tejto konferencie. Svojou odbornosťou, zánietením, dlhoročnými skúsenosťami a jasnou víziou vytvoril priestor pre podnetnú odbornú diskusiu o témach týkajúcich sa ochrany práv detí. Jeho angažovanosť a systematická práca významne prispievajú k posilňovaniu kompetencií a spolupráce v tejto oblasti.

Konferenciu otvorili významní odborníci a hostia v poradí:

doc. Ing. Jaroslav Demko, CSc., rektor Katolíckej univerzity v Ružomberku

prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD., komisár pre deti

JUDr. Boris Susko, PhD., minister spravodlivosti SR

Dr. h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M., predseda vedeckého výboru konferencie

J. E. Dr. Stanislav Raščan, veľvyslanec Slovinskej republiky

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., I. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra SR

Mgr. Marcela Kosová, predsedníčka Súdnej rady SR

Mgr. Tomáš Kamenec, predseda Slovenskej advokátskej komory

JUDr. Boris Bohunský, predseda pracovnej skupiny pre rodinné právo

Ing. Erika Jurinová, predsedníčka Žilinského samosprávneho kraja

JUDr. Ľubomír Kubáň, primátor mesta Ružomberok

Vážený čitateľ,

dovoľte mi však začať príbehom z decembra roku 1989, z námestia v Bratislave. Môj obľúbený folkový spevák a emigrant Karel Kryl spieval uprostred davu a videl veľa radosti, sám sa však príliš neradoval. Ľudia oslavovali slobodu, tešili sa. Napriek tomu sa ho niekto spýtal: „Keď sa všetci radujeme, prečo sa neraduješ aj ty?“ Odpovedal vetou, ktorá znela nezvyčajne: „Prosím, nechajte si radosť na horšie časy, keď ju budete potrebovať.“ V tom čase som tomu nerozumel ani ja, ani zhromaždený dav.

A predsa Kryl mal pravdu – tá doba je dnes tu. Radosť nie je samozrejmosťou. Žijeme v čase konfliktov – v rodinách, v susedstvách, v štáte aj politike. Stačí otvoriť noviny – konflikty sú všade. Svet je rozdelený, Slovensko je rozdelené. Napriek tomu platí jedno základné pravidlo: Radosť rodiča – radosť dieťa. Ak radosť chýba, môžeme prijímať akékoľvek zákony – radosť detí z nich nevyrastú. Radosť treba vedome hľadať, a hľadáme ju všetci.

Dovoľte mi uviesť tri krátke príklady radosti:

1. Prvý pochádza z každodenného života. Vy z Ružomberka poznáte pána biskupa profesora Trstenského. Je aktívny na sociálnej sieti a jeho profil vyžaruje radosť – v očiach, v hlase, v postoji. Má tisíce sledovateľov, ktorí ho sledujú práve pre radosť, ktorú im prináša.
2. Druhý príbeh pochádza zo stretnutia so študentmi z Izraela, ktorí prišli študovať na naše univerzity v rámci programu Erasmus. Ich radosť bola úprimná, silná a nákazlivá. Pýtal som sa ich, prečo sú takí šťastní. Odpovedali: „Konečne sme sa tu vyspali. V Izraeli zažívame nočné poplachy, mobilné telefóny nás budia. Tu môžeme spať s pocitom istoty.“ Keď som sa pýtal ďalej, ako túto situáciu zvládajú deti, odpovedali veľmi dôležite: Rodičia ich učia, že ide o hru. Keď zaznie poplach, nepodliehajú panike – povedia: „Je to hra, ideme sa schovať.“
3. Tretí príklad je bývalá pani veľvyslankyňa Talianska na Slovensku Catherine Flimiani, ktorá pôsobila u nás do predminulého roka. Všetci sme ju dobre poznali – vždy usmiata, vždy plná radosti. Na otázku, prečo sa neustále raduje, odpovedala: „Pán profesor, som šťastná, že sa nám podarilo zachrániť taliansky jazyk na Slovensku.“

A teraz sa pozrime na seba – na nás, dospelých. Ako krátko dokážeme dnes prežívať radosť? Keď sa nám niečo podarí, okamžite hľadáme ďalší cieľ. Často zamieňame mať a byť. Psychológ Erich Fromm napísal knihu Mať či byť? Odporúčam prečítať si. My musíme najprv byť. Až potom môžeme mať. Ak budeme mať radosť my, dospelí, budú mať radosť aj naše deti. A život môže byť šťastnejší – pre všetkých.

Verím, že vedecký a recenzovaný zborník zhromaždil vedecké príspevky a výstupy z konferencie, čím prispeje k ďalšiemu šíreniu poznatkov a dobrej praxe.

Ďakujem vám za Vašu pozornosť a prajem Vám radosť pri čítaní.

– בכל מעשה טוב שאנו עושים, אנו זורעים זרעים של נתינה, אכפתיות וחיבור אנושי –
V každom dobrom skutku, ktorý robíme, zasievame semienka dávania, starostlivosti a ľudského spojenia.

Ružomberok, 10. február 2026

Dr. h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M.
predseda vedeckého výboru konferencie

TOGETHER FOR CHILDREN

On February 10, 2026, the Faculty of Education at the Catholic University in Ružomberok hosted the international scientific conference "Together for Children." The event was organized by the Office of the Commissioner for Children under the initiative "*Let Children Be Children,*" alongside co-organizers the Institute of Education and Personal Development and the "Zhodneme sa" (We Agree) civil association.

Our sincere thanks go to Professor Jozef Mikloško, MD, PhD, the Commissioner for Children, who deserves special recognition for initiating and excellently organizing this conference. Through his expertise, passion, years of experience, and clear vision, he created a space for a stimulating professional discussion on topics related to the protection of children's rights. His commitment and systematic work contribute significantly to strengthening competences and cooperation in this field.

The conference was opened by prominent experts and guests in the following order:

doc. Ing. Jaroslav Demko, CSc, Rector of the Catholic University in Ružomberok

prof. MUDr. Jozef Mikloško, PhD, Commissioner for Children

JUDr. Boris Susko, PhD., Minister of Justice of the Slovak Republic

Dr. h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M., Chairman of the Scientific Committee of the Conference

J. E. Dr. Stanislav Raščan, Ambassador of the Republic of Slovenia

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD., First State Secretary of the Ministry of Interior of the Slovak Republic

Mgr. Marcela Kosová, Chairwoman of the Judicial Council of the Slovak Republic

Mgr. Tomáš Kamenec, Chairman of the Slovak Bar Association

JUDr. Boris Bohunský, LL.M, Chairman of the Working Group for Family Law

Ing. Erika Jurinová, Governor of the Žilina Self-Governing Region

JUDr. Lubomír Kubáň, Mayor of the City of Ružomberok

Dear Reader,

Allow me, however, to begin with a story from December 1989, from a square in Bratislava. My favorite folk singer and emigrant, Karel Kryl, was singing in the middle of the crowd. He saw a great deal of joy, yet he himself was not rejoicing much. People were celebrating freedom, they were happy. Nevertheless, someone asked him: "When we are all rejoicing, why aren't you?" He replied with a sentence that sounded unusual back then:

"Please, save your joy for worse times when you will need it."

At that time, neither I nor the gathered crowd understood it. And yet, Kryl was right – those times are here today. Joy is no longer something we can take for granted. We live in a time of

conflicts – within families, neighborhoods, the state, and politics. You only need to open the newspaper – conflicts are everywhere. The world is divided, Slovakia is divided. Despite this, one fundamental rule holds true: A joyful parent makes a joyful child. If joy is missing, we can pass any laws we want – they will not raise joyful children. Joy must be consciously sought after, and we are all looking for it.

Allow me to share three brief examples of joy:

1. The first comes from everyday life. Those of you from Ružomberok know Bishop Professor Trstenský. He is active on social media, and his profile radiates joy – in his eyes, his voice, and his posture. He has thousands of followers who follow him precisely for the joy he brings them.
2. The second story comes from a meeting with students from Israel who came to study at our universities under the Erasmus program. Their joy was genuine, powerful, and contagious. I asked them why they were so happy. They replied: "We finally got some sleep here. In Israel, we experience night alarms; mobile phones wake us up. Here, we can sleep with a sense of security." When I asked further how the children cope with this situation, they gave a very important answer: Their parents teach them that it is a game. When the siren sounds, they do not panic – they say: "It's a game, let's go hide."
3. The third example is the former Ambassador of Italy to Slovakia, Catherine Flumiani, who served in our country until the year before last. We all knew her well – always smiling, always full of joy. When asked why she was constantly rejoicing, she replied: "Professor, I am happy that we managed to save the Italian language in Slovakia."

And now, let us look at ourselves – at us, the adults. How briefly can we experience joy today?

When we succeed at something, we immediately look for the next goal. We often confuse *having* with *being*. The psychologist Erich Fromm wrote a book titled *To Have or to Be?* I highly recommend reading it. We must first *be*. Only then can we *have*. If we, the adults, have joy, our children will have joy too. And life can be happier – for everyone.

I believe that this scientific and peer-reviewed conference proceedings volume, which gathers scientific papers and outputs from the conference, will contribute to the further dissemination of knowledge and good practice.

Thank you for your attention, and I wish you joy in your reading.

– ל מעשה טוב שאנו עושים, אנו זורעים זרעים של נתינה, אכפתיות וחיבור אנושי

In every good deed we do, we sow the seeds of giving, caring, and human connection.

Ružomberok, February 10, 2026

Dr. h. c. prof. PaedDr. ThDr. Roman Králik, ThD., MBA, LL.M.
Chairman of the Scientific Committee of the Conference

OBSAH

Ochrana práv žien a detí v kontexte inštitucionálnej podpory a sociálnej praxe	15
<i>Ivana ANTOŠOVÁ</i>	
Náboženská výchova maloletých v kontexte princípu najlepšieho záujmu dieťaťa	18
<i>Jozef BELKO, Jaroslav KOVÁČ, MARTIN CHRVALA Alicja KONIECZNA, Ernest KOVÁČ</i>	
Vplyv sociálneho prostredia na patologické správanie detí	29
<i>Patrik CESNEK, Slavomíra CESNEKOVÁ, Ernest KOVÁČ</i>	
The Best Interests of the Child in Social Work Decision-Making Practice: An Analysis of Selected Social Determinants in the Admission of Children to Social and Legal Protection Facilities	38
<i>Michaela DÁVIDOVÁ, Mária HARDY, Alena MATEJOVÁ, Janka BRIŠŠÁKOVÁ</i>	
Generatívna umelá inteligencia ako faktor transformácie kyberšikanovania v školskom prostredí	49
<i>Elena DIECHOVÁ</i>	
Detegovanie rozdielov v emocionálnej regulácii na pohlavia a rodinného statusu u generácie Z	56
<i>Dominika DOKTOROVÁ, Ladislav PITTNER</i>	
Najlepší záujem dieťaťa v medzinárodnom práve a jeho limity v národnom uplatňovaní ...	66
<i>Lilla GARAYOVÁ</i>	
Determinanty a implementačné mechanizmy striedavej osobnej starostlivosti v kontexte sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže v podmienkach SR (2024 – 2026)	78
<i>Daniela BACHYNCOVÁ GIERTLIOVÁ – Lea GÚBOVÁ</i>	
Child psychohygiene in the context of environmental justice	85
<i>Mária GAŽIOVÁ</i>	
Terén, rodina, systém: Koordinácia ochrany dieťaťa v akútnych situáciách	91
<i>Michal HALUŠKA, Silvia JANOLKOVÁ</i>	
Najlepší záujem dieťaťa optikou multidisciplinárnej spolupráce	96
<i>Juliana HOLÁ, Martina MIKULÁŠOVÁ</i>	
Spoločná zodpovednosť rodiny a športových organizácií pri formovaní osobnosti dieťaťa	107
<i>Jaroslav KOVÁČ, Jozef BELKO, Lucie BERNÁTOVÁ, Martin CHRVALA, Marianna PRESPERÍNOVÁ</i>	
Determinanty sociálnopatologického vývinu maloletých a multidisciplinárna prevencia delikvencie. Súčinnosť bezpečnostných zložiek a psychosociálnej práce v najlepšom záujme dieťaťa	116
<i>Ernest KOVÁČ</i>	

Mediácia v kontexte manželských kríz: Zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa v právnom a teologickom rámci	125
<i>Júlia KRIŠTOFOVÁ</i>	
Výsluch dieťaťa ako obzvlášť zraniteľnej obeť: význam špeciálnej výsluchovej miestnosti pre ochranu práv dieťaťa	134
<i>Lucia KURILOVSKÁ, Patrícia KRÁSNÁ</i>	
Intersections of freedom and responsibility in the family educational framework	145
<i>Andrea LESKOVÁ, Ján MÁHRİK</i>	
Child Sexual Abuse Prevention from a Parental Perspective: From Attitudes to a Proposed Prevention Programme	153
<i>Anna MASARIKOVÁ, Hana ŠRAMOVÁ</i>	
Duševné zdravie detí a adolescentov na Slovensku	161
<i>Štefánia LACA MEGYESI</i>	
Najlepší záujem dieťaťa ako pojem konkrétny, presný a predvídateľný pre všetky deti	164
<i>Jana MICHALIČKOVÁ</i>	
Bezpečnosť dieťaťa v online priestore z pohľadu vysokoškolského študentstva - budúceho učiteľstva	179
<i>Veronika MICHVOCÍKOVÁ</i>	
Psychologická transformácia detskosti v podmienkach ozbrojeného konfliktu: teoreticko-aplikační aspekty	185
<i>Kostiantyn MUKHOMODIEIEV</i>	
The welfare of the child as the overriding value in preparing for the freedom of a mother serving a prison sentence	193
<i>Barbara NOWAK - Szymon NOWAK</i>	
Digital Identity and the Best Interests of the Child in the Context of Artificial Intelligence	204
<i>Michal PANKEVIČ</i>	
Najlepší záujem dieťaťa a právo na primeranú životnú úroveň	210
<i>Svetlana PAVLOVIČOVÁ, Alica SNINČÁKOVÁ</i>	
From monopoly to partnership	219
<i>Lucia PAŽITNÁ</i>	
Ethical Issues of the Design of an Integrated Curriculum in the Revision of the Framework Educational Programme in the Czech Republic: An Ethical Analysis	226
<i>Alena RAKOUŠOVÁ</i>	
Šikanovanie a vybrané aspekty z legislatívy optikou vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva	234
<i>Miloš SVRČEK, Veronika MICHVOCÍKOVÁ</i>	
Dětství není projekt: O tom, proč milující rodiče svým dětem ubližují	242
<i>Václav ŠIMEK</i>	

Bezpečnosť dieťaťa v digitálnom priestore z pohľadu prokurátora	250
<i>Nina VANČÍKOVÁ</i>	
RESUME	256
ENGLISH SUMMARY	257
FRANÇAISE RÉSUMÉ	258
MAGYAR RESUME	259

Ochrana práv žien a detí v kontexte inštitucionálnej podpory a sociálnej praxe

Ivana ANTOŠOVÁ

Ženy pre Slovensko, A. Gwerkovej 1537/13, 851 04 Bratislava, Slovenská republika
zenypreslovensko@gmail.com

Abstract: The paper analyses the correlation between the social status of women and the protection of children's rights within the current legislative and social framework of the Slovak Republic. It identifies key deficits in institutional support, particularly regarding the transition of young adults from Centers for Children and Families (foster care) to independent life. The study argues that the effective implementation of the best interests of the child principle is inseparable from the socioeconomic stability of primary caregivers – women. Based on the analysis of social risks, the paper proposes systemic solutions such as supported housing and specialized counselling, emphasizing the need for a coordinated approach by the state, families, and the non-governmental sector.

Keywords: *women's rights; child protection; institutional care; social support; Centers for Children and Families*

Úvod a formulácia cieľa: Deti a ženy predstavujú kľúčové piliere každej spoločnosti, no napriek tomu patria medzi skupiny systematicky vystavené zvýšenej miere sociálnych očakávaní a často nedostatočnej inštitucionálnej podpore [1]. Vychádzajúc z predpokladu, že ochrana práv detí a posilňovanie postavenia žien sú neoddeliteľne prepojené procesy, je nutné skúmať tieto vzťahy v širšom kontexte. Starostlivosť o dieťa je v podmienkach Slovenskej republiky primárne zabezpečovaná ženami, ktoré sú tým vystavené výraznému sociálnemu a ekonomickému zaťaženiu [2]. Základným východiskom pre ochranu detí je princíp „najlepšieho záujmu dieťaťa“, ktorý je zakotvený v medzinárodných dokumentoch. Tento rámec garantuje deťom právo na priaznivý vývin a ochranu pred násilím [3]. Aplikačná prax však ukazuje, že ak systém zlyháva pri podpore žien – matiek, dochádza k sekundárnemu ohrozeniu potrieb dieťaťa [4]. Cieľom tohto príspevku je analyzovať súčasný stav podpory zraniteľných skupín so zameraním na ženy a deti v ústavnej starostlivosti a identifikovať kľúčové faktory úspešnej sociálnej inklúzie po opustení systému náhradnej starostlivosti.

Materiál a metódy Príspevok vychádza z analýzy sociálno-právnej situácie v Slovenskej republike a z poznatkov aplikačnej praxe platformy Ženy pre Slovensko. Metodologicky sa práca opiera o kvalitatívne zhodnotenie bariér, ktorým čelia ženy v krízových situáciách a mladí dospelí opúšťajúci Centrá pre deti a rodinu (CDR). V rámci analýzy boli identifikované kľúčové rizikové momenty:

1. Absencia kontinuálnej podpory pri prechode do dospelosti.
2. Ekonomická a psychická záťaž osamelých rodičov (primárne žien).
3. Nedostatok preventívnych mechanizmov pred prepadom do chudoby. Argumentácia je podporená komparáciou legislatívnych nárokov (Dohovor OSN) s reálnymi možnosťami sociálneho systému.

Výsledky a diskusia: Analýza ukazuje, že jednou z najkritickejších oblastí je ukončenie ústavnej starostlivosti. Pre mladých ľudí z Centier pre deti a rodinu predstavuje dosiahnutie plnoletosti moment, keď sa musia pripraviť na okamžitý odchod bez rodinného zázemia [5]. Zatiaľ čo v bežnej populácii mladí ľudia po 18. roku života často zotrávajú v rodičovskom dome, odchovanci CDR čelia tlaku na okamžitú samostatnosť – musia si zabezpečiť bývanie, prácu a hospodárenie často bez osvojených zručností [6]. Prvé mesiace po odchode sú rozhodujúce. Absencia stabilného bývania a sprievodu (mentoringu) vedie k rýchlemu nabaľovaniu problémov, ako sú dlhy či bezdomovectvo. Z pohľadu práv dieťaťa je zásadné si uvedomiť, že najlepší záujem dieťaťa nekončí jeho plnoletosťou a zodpovednosť spoločnosti by nemala končiť podpisom rozhodnutia o odchode z CDR [7]. Výsledky potvrdzujú, že jednorazová finančná pomoc je nepostačujúca. Ako funkčné riešenie sa javí model štartovacieho bývania kombinovaný s odbornou podporou. Ak má mladý človek zabezpečené základné potreby a odborné vedenie, jeho šance na úspešnú integráciu sa výrazne zvyšujú [8]. Ide o investíciu, ktorá má pre štát nielen humánny, ale aj dlhodobý ekonomický rozmer (prevencia kriminality a závislosti na sociálnom systéme). V kontexte podpory žien sa ukazuje ako kľúčové posilňovanie právneho a sociálneho povedomia. Žena, ktorá má zabezpečené podmienky bezpečia, je schopnejšia chrániť práva svojich detí [9]. Faktory ako rozvodové konflikty, násilie či sociálna neistota priamo narúšajú vývin dieťaťa, preto intervencia musí smerovať k podpore celej rodinnej jednotky, nie len izolovaného jednotlivca.

Záver: Ochrana detí a podpora žien predstavujú kolektívnu spoločenskú zodpovednosť, ktorá vyžaduje koordinovanú spoluprácu verejných inštitúcií a občianskeho sektora. Platforma Ženy pre Slovensko zdôrazňuje, že efektívna realizácia práv dieťaťa je podmienená stabilitou rodinného prostredia. Odporúčame preto implementovať systémové zmeny v podobe dlhodobejšej podpory mladých dospelých po opustení CDR a posilnenia služieb pre ženy v krízových situáciách. Našou víziou je spoločnosť, kde princíp najlepšieho záujmu dieťaťa predstavuje reálne východisko verejných politík [10].

Pod'akovanie: Tento príspevok vznikol vďaka podpore a skúsenostiam členiek platformy Ženy pre Slovensko.

Zoznam použitej literatúry:

- [1] Ženy pre Slovensko (2024) *Interné materiály a programové ciele platformy*.
- [2] FILADELFIOVÁ, J. (2018) *Rodina a práca - Rodové nerovnosti*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky.
- [3] Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 104/1991 Zb. *o Dohovore o právach dieťaťa*.
- [4] Antošová I. (2024) *Sila hodnôt, sila pomoci*. Ženy pre Slovensko.
- [5] Zákon č. 305/2005 Z. z. *o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele*.
- [6] LABÁTH, V. et al. (2014) *Riziková mládež*. Praha: SLON.
- [7] MATEJ, V. (2015) *Ohrozené dieťa a rodina na Slovensku*. Bratislava: Návrat.
- [8] ŠKOBLA, D. (2019) *Bývanie ako sociálny determinant*. Sociologický ústav SAV.
- [9] BODNÁROVÁ, B. et al. (2016) *Sociálna exklúzia a rodina*. Bratislava: IVPR.
- [10] Ženy pre Slovensko (2024) *Vízia pre budúcnosť*.

Mgr. Ivana Antošová Pôsobí ako predsedníčka platformy Ženy pre Slovensko, ktorá sa zameriava na prepojenie ochrany práv žien a detí. Vo svojej odbornej činnosti sa špecializuje na sociálne aspekty materstva, podporu rodín v náročných životných situáciách a problematiku inštitucionálnej starostlivosti. Osobitnú pozornosť venuje procesu osamostatňovania sa mladých dospelých po odchode z Centier pre deti a rodinu a identifikácii bariér ich úspešnej sociálnej inklúzie. Aktívne presadzuje systémové riešenia v oblasti sociálnej prevencie, eliminácie rodovo podmieneného násillia a posilňovania postavenia žien v spoločnosti v súlade s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa.

Náboženská výchova maloletých v kontexte princípu najlepšieho záujmu dieťaťa

Jozef BELKO¹ Jaroslav KOVÁČ² Martin CHRVALA³ Alicja KONIECZNA⁴ Ernest KOVÁČ⁵

^{1,2,3}*Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí*

⁴*Vysoká škola Humanitas Filia Praha*

⁵*Akadémia policajného zboru v Bratislave*

Abstrakt

Konferenčný príspevok sa zaoberá analýzou princípu najlepšieho záujmu dieťaťa ako kľúčového piliera rodinného práva so špecifickým zameraním na oblasť náboženskej výchovy maloletých. Práca najskôr skúma teoretické a interdisciplinárne východiská tohto princípu, pričom poukazuje na jeho neurčitost' a interpretačné výzvy v súčasnej právnej praxi. Jadrom príspevku je posúdenie právneho postavenia rodičov a ich práva vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským presvedčením, ktoré však naráža na limity definované samotným záujmom dieťaťa a jeho právom na úspešný vývoj. Autor analyzuje náboženskú výchovu nielen ako súčasť rodičovských práv, ale aj ako faktor ovplyvňujúci formovanie hodnotového systému dieťaťa. Príspevok hľadá odpovede na otázky oprávnenosti náboženského pôsobenia v ranom detstve a riešenie potenciálnych konfliktov medzi náboženskou slobodou rodičov a základnými právami dieťaťa, pričom zdôrazňuje potrebu individualného prístupu k stabilite výchovného prostredia.

Abstract

This conference paper analyses the principle of the best interests of the child as a cornerstone of family law, with a specific focus on the religious education of minors. The paper first examines the theoretical and interdisciplinary foundations of this principle, highlighting its indeterminacy and the interpretive challenges it presents in contemporary legal practice. The core of the paper assesses the legal standing of parents and their right to raise children in accordance with their own religious convictions, which, however, encounters limits defined by the child's own interests and the right to successful development. The author analyses religious education not only as a component of parental rights but also as a factor influencing the formation of the child's value system. The paper seeks answers regarding the legitimacy of religious influence in early childhood and offers solutions for potential conflicts between parental religious freedom and the fundamental rights of the child, while emphasizing the need for an individualized approach to the stability of the educational environment.

Kľúčové slová

najlepší záujem dieťaťa; náboženská výchova; rodičovské práva a povinnosti; Dohovor o právach dieťaťa; výchovné prostredie; náboženská sloboda; oprávnenosť výchovy; neurčitý právny pojem.

Keywords

best interests of the child; religious education; parental rights and responsibilities; Convention on the Rights of the Child; educational environment; freedom of religion; legitimacy of education; indeterminate legal concept.

Úvod

Koncept najlepšieho záujmu dieťaťa (*the best interests of the child*) predstavuje v súčasnom rodinnom práve základný interpretačný imperatív a procesnú záruku ochrany práv subjektu, ktorý je pre svoju prirodzenú zraniteľnosť odkázaný na osobitnú starostlivosť spoločnosti. Hoci je tento princíp v slovenskom právnom poriadku explicitne prítomný a ukotvený v medzinárodných dokumentoch, jeho praktická aplikácia naráža na limity danej jeho inherentnou neurčitost'ou a vágnosťou. Práve táto „otvorenosť“ pojmu umožňuje súdom a iným

orgánom reflektovať individuálne potreby každého dieťaťa, no zároveň otvára priestor pre komplexné hodnotové strety, najmä v oblasti náboženskej výchovy. V kontexte náboženskej výchovy nadobúda princíp najlepšieho záujmu dieťaťa špecifickú dynamiku. Na jednej strane stojí zákonné a ústavné právo rodičov formovať duchovný svet svojich detí v súlade s vlastným presvedčením, na strane druhej stojí objektívny záujem dieťaťa na zdravom a harmonickom vývoji, ktorý nesmie byť narušený nevhodnými výchovnými postupmi. Táto problematika nadobúda na intenzite v ranom detstve, kedy je vplyv rodinného prostredia na formovanie identity dieťaťa absolútny a nezvratný. Pri analýze tohto stretu je nevyhnutné vnímať rodinu nielen ako právnu konštrukciu, ale ako prirodzené spoločenstvo, ktorého poslanie je v kresťanskom personálnom vnímaní nezastupiteľné. Kým právna veda hľadá hranice medzi autonómiou rodiny a intervenciou štátu, cirkevná magisteriálna tradícia zdôrazňuje, že rodičia sú „prvými a hlavnými vychovávateľmi svojich detí“. Tento postulát je kľúčovým motívom encykliky Pia XI. *Divini illius Magistri*, ktorá definuje výchovu ako proces smerujúci k integrovanej osobnosti.

Moderný pohľad na túto tému rozvíja najmä apoštolská exhortácia Jána Pavla II. *Familiaris consortio*, ktorá rodinu definuje ako „domácu cirkev“ a zdôrazňuje, že náboženská výchova nie je len odovzdávaním informácií, ale službou rastu a slobode dieťaťa. Právo rodičov na túto výchovu je tu prezentované ako pôvodné a primárne, pričom jeho jediným limitom je blaho samotného dieťaťa. Na túto tradíciu nadväzuje aj exhortácia pápeža Františka *Amoris laetitia*, ktorá v kontexte súčasných spoločenských zmien pripomína, že náboženská formácia musí rešpektovať postupné dozrievanie svedomia dieťaťa a nesmie nadobudnúť charakter nátlaku, čo je v priamom súlade s modernou právnou požiadavkou na participáciu dieťaťa a rešpektovanie jeho vyvíjajúcich sa schopností.

Cieľom príspevku je preskúmať body prieniku a potenciálneho konfliktu medzi sekulárnou právnou doktrínou najlepšieho záujmu dieťaťa a kresťanskou víziou náboženskej výchovy. Autor sa snaží preukázať, že náboženská výchova, ak je vykonávaná v súlade s jej autentickými cieľmi, nie je v rozpore so záujmom dieťaťa, ale naopak, predstavuje podstatný príspevok k jeho morálnej stabilite a integrálnemu rozvoju osobnosti. Kritickým bodom analýzy zostáva hľadanie objektívnych kritérií, ktoré by umožnili identifikovať situácie, kedy náboženské pôsobenie prestáva byť v záujme dieťaťa a stáva sa ohrozením jeho úspešného vývoja v dospelého jedinca.

Teoretické aspekty a interpretačná neurčitosť záujmu dieťaťa

V modernej právnej doktríne je princíp najlepšieho záujmu dieťaťa (*the best interests of the child*) vnímaný ako „otvorený“ a „neurčitý“ právny pojem. Ako zdôrazňuje Knapp (1961), neurčitosť právnych pojmov nie je ich nedostatkom, ale v prípade rodinného práva funkčným nástrojom, ktorý umožňuje nevyhnutnú individualizáciu rozhodovania. Hoci sa právna teória i judikatúra snažia o jeho precizovanie, vytvorenie univerzálnej a vyčerpávajúcej definície je prakticky nemožné. Podľa R. Dobrovodského je tento princíp vnímaný predovšetkým ako interpretačný štandard, ktorý musí byť naplnený konkrétnym obsahom v každom jednotlivom prípade.

Pre účely aplikačnej praxe je však možné prijať všeobecnú domnienku, že najlepší záujem dieťaťa spočíva predovšetkým v zabezpečení jeho úspešného vývoja smerom k dosiahnutiu

dospelosti pri súčasnom zachovaní šťastného a nerušeného detstva. Úspešný vývoj pritom nemožno redukovať len na materiálne zabezpečenie alebo fyzický komfort; zahŕňa v sebe aj dimenziu psychologickú, sociálnu a v neposlednom rade duchovnú a morálnu. V tejto súvislosti nadobúda na význame interdisciplinárny prístup. Právne hľadisko musí byť konfrontované s poznatkami ontogenetickej psychológie, pedagogiky a sociológie. Práve tieto disciplíny, ako uvádza vo svojej práci Vágnerová (2005), pomáhajú definovať kritériá, ako sú stabilita výchovného prostredia, miera citových väzieb a rozvoj osobného potenciálu dieťaťa v rámci rodiny. Princíp záujmu dieťaťa tak slúži ako kľúčový limit moci dospelých – či už rodičov alebo štátnych orgánov – nad dieťaťom, pretože legitimuje len tie kroky, ktoré smerujú k ochrane jeho práv a blaha.

Rodičovská autonómia a jej mantinely v procese výchovy

Rodina je v právnom slova zmysle vnímaná ako prirodzené a prioritné prostredie pre výchovu, pričom rodičia sú primárnymi nositeľmi práv a povinností voči dieťaťu. Ako pripomína Pavelková (2009), rodičovská autonómia nie je absolútnym „vlastníckym“ právom k dieťaťu, ale skôr službou jeho vývoju a realizáciou rodičovskej zodpovednosti. Podstatou výchovy je vytvorenie bezpečného a podnetného priestoru pre socializáciu jedinca a jeho postupné začlenenie do spoločnosti.

V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) musia byť v prípade konfliktu rôznych záujmov práva dieťaťa nadradené ostatným. Rodičom nemôže byť umožnené, aby uplatňovali výchovné opatrenia, ktoré by priamo poškodzovali zdravie alebo vývoj dieťaťa. Tu narážame na jemnú hranicu medzi legitímnym výchovným smerovaním a neprípustným zásahom do integrity dieťaťa. Z hľadiska katolíckej sociálnej náuky, najmä v kontexte exhortácie *Amoris laetitia*, je rodina priestorom, kde sa sloboda rodičov stretáva s vyvíjajúcimi sa schopnosťami dieťaťa. Právo rodičov vyberať smer výchovy musí byť vyvažované rešpektom k dôstojnosti dieťaťa ako subjektu práv, čo korešponduje s čl. 12 Dohovoru o právach dieťaťa o jeho participácii a práve byť vypočuté. V tomto kontexte je nevyhnutné spomenúť aj historický prínos judikatúry Najvyššieho súdu ČSR (napr. rozhodnutia R I 292/23 a R I 932/23), ktoré už v medzivojnovom období formovali vnímanie „blaha dieťaťa“ ako nadradeného hľadiska pri rozhodovaní o výchovných opatreniach.

Náboženská výchova ako formatívny prvok záujmu dieťaťa

Špecifickou oblasťou stretu rodičovských práv a najlepšieho záujmu dieťaťa je náboženská výchova. Tá je neoddeliteľnou súčasťou „obrazu sveta“ a „obrazu človeka“, ktorý rodičia vedome či nevedome odovzdávajú svojim deťom. Náboženská pedagogika definuje náboženskú výchovu ako proces, ktorý má viesť k morálnej stabilite a celistvosti osobnosti. Hrdina (2004) v tejto súvislosti poukazuje na to, že náboženská sloboda rodičov zahŕňa právo formovať náboženské presvedčenie dieťaťa, avšak toto právo musí byť vykonávané v súlade s postupne sa vyvíjajúcimi schopnosťami dieťaťa.

Kľúčovým faktorom pre posúdenie, či je náboženský vplyv v záujme dieťaťa, je charakter prezentovaného „obrazu Boha“ a z toho vyplývajúci štýl výchovy. Ak je výchova postavená na predstave Boha ako prísneho a trestajúceho sudcu, môže viesť k atmosfére strachu a manipulácie, čo je v priamom rozpore s princípom najlepšieho záujmu dieťaťa. Naopak, výchova smerujúca k prijatiu univerzálnych morálnych hodnôt, lásky a bezpečia, predstavuje

pre dieťa konštruktívny základ jeho budúcej identity. Časté námietky proti náboženskému ovplyvňovaniu v ranom detstve (argumentujúce právom na „neutrálnu“ výchovu) narážajú na pedagogickú realitu, v ktorej je úplná hodnotová neutralita nedosiahnuteľná. Právo rodičov viesť dieťa k viere je legitímne, pokiaľ rešpektuje jeho postupné dozrievanie a neobmedzuje jeho základné právo na zdravý fyzický a duševný vývoj. Stabilita výchovného prostredia, v ktorom je dieťa od raného veku ukotvené v jasnom hodnotovom systéme, môže byť v skutočnosti jedným z najvýznamnejších faktorov napĺňania jeho najlepšieho záujmu.

Kritériá posudzovania záujmu v prípadoch náboženskej výchovy

Pri hľadaní objektívnych kritérií pre identifikáciu záujmu dieťaťa v náboženských otázkach je potrebné zamerať sa na nasledujúce body, ktoré reflektujú aj judikatúru ESLP (napr. vo veci Hoffmann v. Rakúsko). Do akej miery je náboženská prax súčasťou doterajšieho života dieťaťa a aký dopad by malo jej náhle prerušenie alebo radikálna zmena na jeho psychiku? Kontinuita výchovného prostredia je jedným z najvýznamnejších hľadísk pri zverovaní dieťaťa do starostlivosti. Sú rešpektované vyvíjajúce sa schopnosti dieťaťa vyjadriť vlastný postoj k náboženským úkonom? Tento aspekt je kľúčový najmä u starších maloletých, kde sa ich subjektívny názor stáva neoddeliteľnou súčasťou ich objektívneho záujmu. Neobsahuje výchova prvky sociálnej izolácie, odmietania nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti alebo deštruktívneho nátlaku? Právo na zdravie a vzdelanie tvorí neprekročiteľnú hranicu náboženskej slobody rodičov.

Tieto kritériá, hoci nie sú taxatívne vymedzené v zákone, musia slúžiť ako kompas pre súdnu prax pri rozhodovaní o sporoch medzi rodičmi v otázkach náboženskej výchovy, pričom prvoradým cieľom zostáva vždy integrálny rozvoj osobnosti dieťaťa. V súlade s trendmi, ktoré vo svojej judikatúre razí Ústavný súd SR, musí byť každé rozhodnutie zasahujúce do náboženskej výchovy dieťaťa podložené dôkladným posúdením všetkých špecifik danej rodiny.

Aplikačná prax a judikatúrne východiská pri posudzovaní záujmu dieťaťa

Pri procesnej konkretizácii neurčitého pojmu „najlepší záujem dieťaťa“ zohráva kľúčovú úlohu judikatúra, ktorá vyplní legislatívny rámeč reálnym obsahom. Tento princíp nie je statickým konceptom, ale dynamickým štandardom, ktorý sa vyvíjal od absolutistickej otcovskej moci k dnešnej pediatrickej optike. V kontexte náboženskej výchovy sa sudy často dostávajú do situácií, kedy musia vážiť mieru zásahu do náboženskej slobody rodičov v mene ochrany psychickej integrity maloletého.

Slovenská a česká právna veda sa v otázke blaha dieťaťa opiera o historickú kontinuitu rozhodovacej činnosti. Už rozhodnutia Najvyššieho súdu ČSR, napríklad pod značkou R I 292/23 alebo R I 932/23, definovali blaho dieťaťa ako súhrn hodnôt, ktoré predchádzajú záujmom dospelých subjektov. Tieto historické pramene zdôrazňovali, že stabilita výchovného smeru je pre formovanie charakteru dieťaťa zásadná a jej náhle narušenie musí byť podložené objektívnym ohrozením vývoja.

Náboženská výchova v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva

Najvýznamnejší vplyv na formovanie európskeho štandardu v tejto oblasti má judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP). V kľúčovom prípade Hoffmann v. Rakúsko (1993) súd judikoval, že rozdiel v zaobchádzaní s rodičom len na základe jeho náboženskej príslušnosti

(v tomto prípade Svedkovia Jehovovi) je neprípustný a diskriminačný. ESLP zdôraznil, že pre obmedzenie práv rodiča z dôvodu náboženskej výchovy musia existovať „presvedčivé a dostatočné dôvody“ preukazujúce reálnu ujmu dieťaťa.

Tento prístup dopĺňa HRDINA (2004, s. 45), ktorý argumentuje, že náboženská výchova nesmie byť vnímaná ako patologický jav, pokiaľ nezasahuje do práv dieťaťa na vzdelanie a zdravotnú starostlivosť. Ak však náboženská prax vedie k sociálnej izolácii alebo ohrozeniu života (napr. odmietanie transfúzie krvi), štát má nielen právo, ale aj povinnosť zasiahnuť v súlade s princípom *parens patriae*. V takýchto hraničných prípadoch je najlepší záujem dieťaťa stotožnený s jeho biologickým prežitím a sociálnou adaptabilitou.

Interdisciplinárne hľadisko: Psychológia a socializácia

Právna úprava náboženskej výchovy nemôže byť efektívna bez reflexie poznatkov vývojovej psychológie. Vágnerová (2005) poukazuje na to, že dieťa v predškolskom a mladšom školskom veku prijíma náboženské koncepty nekriticky, prostredníctvom citovej identifikácie s rodičom. Z hľadiska najlepšieho záujmu dieťaťa je preto dôležitý štýl výchovy, nie jej obsah. Ak je Boh prezentovaný ako „prísny sudca“, môže to v dieťati vyvolať neurotické stavy a pocity viny, čo Pavelková (2009) označuje za faktor narušajúci priaznivý vývoj v zmysle Zákona o rodine.

V kontexte slovenskej legislatívy a judikatúry Ústavného súdu SR (napr. nález sp. zn. II. ÚS 1945/08) sa akcentuje právo dieťaťa na participáciu. Najlepší záujem dieťaťa zahŕňa aj rešpektovanie jeho postupne sa rozvíjajúcej autonómie. Ako uvádza Knapp (2003, s. 112), pri vyplňaní obsahu neurčitých právnych pojmov musí orgán aplikácie práva zohľadniť aj subjektívne vnímanie dieťaťa, pokiaľ je vzhľadom na vek a rozumovú vyspelosť schopné sformulovať vlastný názor. V prípadoch, kedy dochádza k rozporu medzi rodičmi o náboženskej orientácii dieťaťa, musí súd pri hľadaní najlepšieho záujmu aplikovať test proporcionality.

Záverom možno konštatovať, že náboženská výchova v kontexte princípu najlepšieho záujmu dieťaťa nie je vnímaná ako nepriateľ slobody dieťaťa, ale ako legitímna súčasť jeho identity. Limity tejto výchovy sú jasne definované tam, kde náboženský imperatív začne ohrozovať základné práva dieťaťa na život, zdravie a harmonický rozvoj osobnosti.

Pluralita náboženských systémov a univerzalita záujmu dieťaťa

Hoci v našom kultúrnom okruhu dominuje kresťanská tradícia, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa musí byť aplikovateľný na akýkoľvek náboženský alebo filozofický systém. Ako uvádza Hrdina (2004, s. 112), náboženská sloboda je neutrálna voči konkrétnej konfesii. Z pohľadu práva nie je podstatné dogmatické učenie danej skupiny, ale jeho praktický dopad na integritu maloletého.

V pluralitnej spoločnosti sa stretávame s výchovnými systémami, ktoré môžu byť v priamej opozícii voči sekulárnym hodnotám. Najlepší záujem dieťaťa v tomto kontexte vyžaduje, aby dieťa nebolo vychovávané v izolácii od spoločenskej reality. Podľa slovenskej právnej doktríny, reprezentovanej Pavelkovou (2009), je dôležité rozlišovať medzi „náboženskou identitou“ a „sociálnou exklúziou“. Ak náboženský systém (či už ide o hnutia východného typu, radikálne vetvy existujúcich cirkví alebo nové náboženské hnutia) vyžaduje od rodičov, aby dieťa separovali od rovesníkov, verejného vzdelávania alebo lekárskej starostlivosti, dochádza k ohrozeniu záujmu dieťaťa na úspešnej integrácii do spoločnosti. Právo dieťaťa na otvorenú

budúcnosť (*right to an open future*) predpokladá, že náboženská výchova mu poskytne základy morálky, ale nezabráni mu v neskoršom autonómnom rozhodovaní o vlastnom živote.

Psychologické mechanizmy: Od citovej väzby k autonómnemu svedomiu

Vágnerová (2005) v kontexte vývojovej psychológie zdôrazňuje, že náboženská výchova v ranom detstve nie je intelektuálnym procesom, ale procesom emocionálnym. Dieťa si buduje „bazálnu dôveru“ vo svet, ktorá je v náboženskom prostredí personifikovaná cez obraz transcendentna.

Z hľadiska najlepšieho záujmu dieťaťa je kritické sledovať dva psychologické aspekty:

1. Internalizácia hodnôt - ak je náboženská výchova postavená na autoritárskom modeli, kde je poslušnosť vymáhaná strachom z metafyzického trestu, dochádza k narušeniu formovania autonómného svedomia. Takýto výchovný štýl môže viesť k psychickej labilitate a úzkostným poruchám, čo je v priamom rozpore s blahom dieťaťa.
2. Kognitívny rozvoj - náboženská výchova, ktorá popiera vedecké poznatky alebo bráni kritickému mysleniu, môže limitovať intelektuálny potenciál dieťaťa. Princíp najlepšieho záujmu tu slúži ako korektív, ktorý vyžaduje rovnováhu medzi vierou rodičov a právom dieťaťa na objektívne vzdelanie.

Socializácia ako proces hľadania identity v pluralitnom prostredí

Socializácia je proces, ktorým sa dieťa učí fungovať v rámci sociálnych štruktúr. Náboženská výchova v tomto procese zohráva dvojakú úlohu. Na jednej strane poskytuje dieťaťu pevnú hodnotovú kotvu a pocit príslušnosti ku komunite, čo psychológia vníma ako pozitívny faktor pre rozvoj stability osobnosti. Na druhej strane však hrozí riziko vzniku „sociálnych bariér“.

Podľa Knappa (2003) je pri vypĺňaní obsahu záujmu dieťaťa nutné posúdiť, či náboženské prostredie dieťa stigmatizuje v očiach väčšinovej spoločnosti. Pre dieťa je traumatizujúce, ak ho náboženské predpisy (napr. stravovacie obmedzenia, odmietanie osláv, špecifický odev) vyčleňujú z kolektívu spôsobom, ktorý nevie v danom veku spracovať. Súdna pracha v súlade s judikatúrou ESLP (napr. vo veci Palau-Martinez v. Francúzsko) preto prízvukuje, že záujem dieťaťa je prioritne v jeho sociálnej akceptácii a duševnej pohode, nie v dogmatickej čistote náboženskej praxe jedného z rodičov.

Dieťa ako subjekt, nie objekt výchovy

Diskurz o najlepšom záujme dieťaťa v kontexte náboženstva sa musí vrátiť k axióme, že dieťa je subjektom práv, nie objektom vlastníctva rodičov. Náboženská výchova je legitímna a pre mnohé deti prospešná, pokiaľ je realizovaná v duchu rešpektu k vyvíjajúcim sa schopnostiam dieťaťa. Ak však náboženský imperatív začne ohrozovať sociálnu adaptáciu, psychické zdravie alebo vzdelanostnú úroveň maloletého, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa vystupuje ako ochranný štít, ktorý umožňuje štátu zasiahnuť a nastoliť rovnováhu. Tento prístup je plne v súlade nielen so sekulárnym právom, ale aj s moderným teologickým pohľadom, ako ho prezentuje exhortácia *Amoris laetitia*, volajúca po výchove k slobode a zodpovednosti.

Kanonicoprávne aspekty a záväzky rodičov v náboženskej výchove

Pri skúmaní najlepšieho záujmu dieťaťa v náboženskom kontexte nemožno opomenúť autonómny systém kanonického práva, ktorý pre milióny veriacich tvorí normatívny rámec ich rodinného života. Kódex kánonického práva (*Codex Iuris Canonici*, ďalej len „CIC“) z roku 1983 definuje výchovu detí nielen ako prirodzené právo, ale aj ako prísnu kánonickú povinnosť. Podľa kánona 226 § 2 CIC majú rodičia, „keďže dali deťom život, veľmi vážnu povinnosť a majú právo ich vychovávať; preto je úlohou predovšetkým kresťanských rodičov starať sa o kresťanskú výchovu svojich detí podľa náuky podávanej Cirkvou“. Tento kánon korešponduje s civilnoprávnym uznaním primárnej úlohy rodičov, avšak dodáva jej sakrálny rozmer. Z pohľadu kanonistiky je náboženská výchova integrálnou súčasťou blaha dieťaťa (*bonum prolis*), ktoré je jedným z podstatných cieľov manželstva.

V prípade zmiešaných manželstiev alebo situácií, kedy jeden z rodičov nie je katolík, kánonické právo v kánonoch 1124 – 1125 CIC ukladá katolíckej stránke povinnosť urobiť všetko, čo je v jej silách, aby deti boli pokrstené a vychovávané v Katolíckej cirkvi. Vedecký diskurz v tejto oblasti (napr. Hrdina, 2004) poukazuje na to, že hoci civilný súd nemôže vynucovať kánonické záväzky, musí brať do úvahy, že pre veriaceho rodiča je táto povinnosť vecou svedomia, čo priamo ovplyvňuje stabilitu a integritu výchovného prostredia.

Sviatosť krstu a „náboženský najlepší záujem“

Z pohľadu kanonického práva sa krstom dieťa stáva subjektom práv a povinností v Cirkvi (kán. 96 CIC). Tu vzniká zaujímavá právna paralela s civilným princípom najlepšieho záujmu. Kým sekulárne právo vníma záujem dieťaťa cez optiku psychického a sociálneho blaha, kanonické právo do tohto pojmu zahŕňa aj duchovné blaho (spásu duše).

Pre aplikačnú prax je dôležité, že kánonické právo rešpektuje prirodzené právo rodičov. Kánon 774 § 2 CIC zdôrazňuje, že rodičia sú povinní formovať deti slovom i príkladom. V prípade konfliktu medzi rodičmi o krst dieťaťa sa však aj v cirkevnom prostredí čoraz viac akcentuje pokoj v rodine a zamedzenie náboženskému fanatizmu, čo je v súlade s pastoračnými odporúčaniami exhortácie *Amoris laetitia*. Pápež František tu pripomína, že náboženská výchova musí byť ponukou, nie nátlakom, čím sa kanonická prax zblížuje s modernou psychológiou (Vágnerová, 2005) a jej požiadavkou na rešpektovanie vyvíjajúcej sa identity dieťaťa.

Limity výchovného nátlaku

Hraničným problémom je situácia, kedy náboženské spoločenstvo uplatňuje voči členom rodiny disciplinárne sankcie (napr. exkomunikáciu alebo izoláciu), ktoré majú dopad na dieťa. V takejto chvíli musí civilný súd zasiahnuť v zmysle najlepšieho záujmu dieťaťa. Ako uvádza Pavelková (2009, s. 160), štát nemôže tolerovať náboženskú prax, ktorá by viedla k rozvratu citových väzieb dieťaťa k jednému z rodičov alebo k sociálnej stigmatizácii. Kanonické právo samo osebe obsahuje mechanizmy na ochranu slabších, avšak v sekulárnom procese (podľa Zákona o rodine) musí byť prioritou, aby náboženské presvedčenie rodičov nebolo zneužitá na tzv. „parentálny odcudzovací syndróm“. Najlepší záujem dieťaťa tu pôsobí ako korektív: rodič má právo viesť dieťa k viere podľa kánonických noriem, ale nesmie pritom porušovať civilnoprávnú povinnosť chrániť integritu dieťaťa a jeho vzťah k druhému rodičovi.

Syntéza civilného, psychologického a kanonického pohľadu

Závěrečná vedecká argumentácia príspevku by mala zdôrazniť, že najlepší záujem dieťaťa je multidimenzionálny koncept.

1. **Civilné právo** poskytuje rámec ochrany základných práv.
2. **Psychológia** definuje podmienky zdravého vývoja a socializácie.
3. **Kanonické právo** (alebo náboženské normy všeobecne) poskytuje obsahovú náplň morálnej a duchovnej formácie.

Ak sú tieto tri roviny v harmónii, náboženská výchova nie je v rozpore so záujmom dieťaťa, ale naopak ho prehľbuje a stabilizuje. Problém nastáva len vtedy, ak sa jedna rovina snaží absolútne dominovať na úkor ostatných (napr. ak náboženský imperatív poprie psychologické potreby dieťaťa). Práve v týchto momentoch musí orgán aplikácie práva, s využitím doktrín Knappa (2003) a Dobrovodského (2014), naplniť neurčitý pojem „najlepší záujem“ tak, aby bola zachovaná dôstojnosť dieťaťa ako subjektu v každom z týchto systémov.

Záver a návrhy de lege ferenda

Cieľom predkladaného príspevku bolo analyzovať dynamický vzťah medzi inštitútom náboženskej výchovy a ústredným princípom rodinného práva – najlepším záujmom dieťaťa. Ako vyplynulo z uskutočnenej analýzy, najlepší záujem dieťaťa je neurčitým právnym pojmom, ktorého sémantická „otvorenosť“ je v skutočnosti jeho najväčšou prednosťou. Práve táto vlastnosť umožňuje orgánom aplikácie práva prekonať rigiditu zákonných definícií a v súlade s doktrínou Knappa (2003) naplniť tento pojem obsahom, ktorý reflektuje unikátnu životnú situáciu každého maloletého subjektu.

V kontexte náboženskej slobody a výchovného pôsobenia rodiny sme dospeli k záveru, že najlepší záujem dieťaťa pôsobí ako účinný korektív a ochranný štít pred akoukoľvek formou ideologického alebo náboženského extrémizmu. Hoci právo rešpektuje rodinu ako základnú bunku spoločnosti a priznáva rodičom primárnu autonómiu pri voľbe výchovného smeru, táto autonómia nie je neobmedzená. Je funkčne viazaná na rozvoj osobnosti dieťaťa. Náboženská výchova, ktorá by viedla k sociálnej izolácii, psychickému nátlaku či ohrozeniu fyzickej integrity, sa dostáva do priameho rozporu s objektívnym blaho dieťaťa, čo zakladá legitímny dôvod na intervenciu štátnej moci.

Na základe teoretických východísk a analýzy judikatúry formulujeme nasledujúce návrhy de lege ferenda a odporúčania pre aplikačnú prax:

1. Kodifikácia demonštratívnych kritérií - de lege ferenda by bolo žiaduce uvažovať o doplnení Zákona o rodine o demonštratívny výpočet hľadísk pre posudzovanie záujmu dieťaťa, podobne ako je to v moderných európskych úpravách. Medzi tieto hľadiská by mala patriť nielen stabilita výchovného prostredia, ale aj ochrana dieťaťa pred izolacionistickými a radikálnymi výchovnými smermi, ktoré bránia jeho integrácii do pluralitnej spoločnosti.
2. Posilnenie participačných práv v kánonicko-civilnom dialógu - pri riešení sporov o náboženskú výchovu odporúčame dôslednejšie využívať inštitút kolízneho opatrovníka a psychologické vyšetrenia zamerané na zistenie reálnej miery stotožnenia sa dieťaťa s

náboženskou praxou. Cieľom je zabrániť tomu, aby bolo dieťa zneužívané ako nástroj ideologického boja medzi rodičmi.

3. Interdisciplinárna edukácia súdov - keďže náboženská otázka je vysoko subjektívna, navrhujeme zavedenie špecializovaných školení pre rodinnoprávnych sudcov v oblasti náboženskej psychológie a fenomenológie kultov. Rozhodovacia činnosť sa musí opierať o exaktné poznatky o vplyve konkrétnych náboženských praktík na vývojovú psychológiu, ako ju definuje VÁGNEROVÁ (2005), a nie o subjektívne preferencie rozhodovacieho orgánu.
4. Dôraz na kontinuitu a postupnú emancipáciu - v súlade s judikatúrou ESLP a prácou Dobrovodského (2014) by sa v praxi malo prísnejšie dbať na princíp kontinuity. Akákoľvek zmena v náboženskej výchove by mala byť realizovaná s ohľadom na vyvíjajúce sa schopnosti dieťaťa, pričom u starších maloletých by ich nesúhlas s konkrétnou náboženskou praxou mal byť vnímaný ako kľúčové kritérium ich najlepšieho záujmu.

Možno uzavrieť, že hoci náboženstvo zostáva bytostne súkromnou sférou rodiny, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa vnáša do tohto vzťahu prvok verejnoprávnej zodpovednosti. Právny štát týmto spôsobom garantuje, že rodina zostane pre dieťa miestom bezpečného rozvoja a nie priestorom pre indoktrináciu, ktorá by mu v budúcnosti bránila v slobodnom a autonómnom hľadaní vlastnej identity.

Zoznam použitej literatúry

HRDINA, A., I.: 2004. *Náboženská svoboda v právu České republiky*. Praha: Eurolex Bohemia.

PAVELKOVÁ, B.: 2009. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve*. Bratislava: Paneurópska vysoká škola.

KNAPP, V.: 2003. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-44-6.

VÁGNEROVÁ, M.: 2005. *Vývojová psychologie I*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0956-8.

ZERMATTEN, J. *The Best Interests of the Child Principle: Literal Analysis and Function*. In: *The International Journal of Children's Rights*, 2010.

Právne predpisy a medzinárodné dokumenty

Dohovor o právach dieťaťa (prijatý OSN 20. 11. 1989, oznámenie č. 104/1991 Zb.).

Charta základných práv Európskej únie.

Najvyšší súd ČSR: Rozhodnutia R I 292/23 a R I 932/23 (historický vývoj pojmu blaho dieťaťa).

Rozsudok ESLP vo veci Palau-Martinez v. Francúzsko zo dňa 16. 12. 2003, sťažnosť č. 64927/01 (stret náboženskej výchovy a záujmu dieťaťa).

Rozsudok ESLP vo veci Hoffmann v. Rakúsko zo dňa 23. 6. 1993, č. 15566/89.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa 23. 10. 1923, sp. zn. R I 292/23.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. (najmä čl. 41 o právach rodičov a detí a čl. 24 o náboženskej slobode).

Ústavný súd SR: Nálezy týkajúce sa čl. 41 Ústavy SR a priority záujmu dieťaťa.

Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948).

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností.

Magisteriálne dokumenty (Cirkevná literatúra)

FRANTIŠEK, 2021. *Amoris laetitia: Posynodálna apoštolská exhortácia Svätého Otca Františka o láske v rodine*. 99. zväzok edície Pápežské dokumenty. Trnava: Spolok svätého Vojtecha. 208 s. ISBN 978-80-8161-506-1.

JÁN PAVOL II., 1992. *Familiaris consortio: apoštolská adhortácia Jana Pavla II. o úkolech kresťanskej rodiny v súčasnom svete z 22. listopadu 1981*. Praha: Zvon. 101 s. ISBN 80-7113-055-X.

Kódex kánonického práva: Codex Iuris Canonici. Preklad Konferencia biskupov Slovenska. 1. vyd. Bratislava: Spolok svätého Vojtecha, 1996. 893 s. ISBN 80-7162-061-0.

PIUS XI., 1947. *Divini illius Magistri: encyklika o kresťanskej výchove mládeže*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská. 53 s.

Vatikánsky koncil II. Deklarácia *Gravissimum educationis* o kresťanskej výchove

Odborný profil autorov

Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M.

Riaditeľ Inštitútu vzdelávania a osobnostného rozvoja (IVOR) a študent rigorózneho štúdia na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. Svoje vzdelanie si rozšíril o medzinárodne uznávané programy v oblasti manažmentu (MBA) a práva (LL.M.). Z pozície riaditeľa inštitútu sa aktívne podieľa na rozvoji vzdelávacích programov a odbornej publikačnej činnosti zameranej na mediáciu, rodinné právo a sociálnu prácu. Vo svojej vedeckej činnosti skúma prieniky medzi legislatívnym rámcom ochrany práv dieťaťa a etickými princípmi v pomáhajúcich profesiách. Je zástancom multidisciplinárneho prístupu, kde sa manažérska efektívnosť spája s hlbokým rešpektom k dôstojnosti ľudskej osoby a najlepšiemu záujmu dieťaťa.

Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M.

Prepája vo svojej profesijnej a akademickej praxi oblasti manažmentu, práva a spoločenských vied. Postgraduálne vzdelanie v odboroch MBA a LL.M. mu poskytuje komplexný rámec pre analýzu strategických procesov, riadenie ľudského potenciálu a riešenie interdisciplinárnych

otázok. Aktívne sa podieľa na publikačnej a prednáškovej činnosti, kde sa zameriava na rozvoj efektívnych postupov v oblasti verejného sektora, vzdelávania a manažérskej praxe.

Mgr. Martin Chrvala

Je absolventom magisterského štúdia v odbore etika. Vo svojej vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti sa dlhodobo venuje otázkam aplikovanej etiky, morálnej filozofie a normatívnych systémov v modernej spoločnosti. Vo svojich prácach sa zameriava na analýzu etických dilem, hodnotových orientácií a pravidiel konania v špecifických spoločenských a profesijných prostrediach. Svoje teoretické zázemie úspešne integruje do akademického diskurzu s cieľom kultivovať celospoločenský dialóg a profesijnú integritu.

MVDr. Alicja Konieczna

Pôsobí ako dekanka na Vysoké škole Humanitas Filia v Prahe. Vo svojej akademickej, riadiacej a vedecko-výskumnej činnosti úspešne spája odborné zázemie v oblasti prírodných vied s modernými prístupmi k manažmentu vysokoškolského vzdelávania. Z pozície dekanke sa strategicky podieľa na rozvoji akademických programov, inovácii študijných plánov a podpore medzinárodnej spolupráce inštitúcie. Vo svojej publikačnej a prednáškovej činnosti sa zameriava na interdisciplinárne témy, rozvoj vysokoškolskej edukácie a implementáciu moderných trendov do akademickej praxe.

PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M.

Pôsobí ako odborný asistent na Katedre spoločenských vied Akadémie Policajného zboru v Bratislave, kde zabezpečuje výučbu a participuje na vedecko-výskumnej činnosti. Je absolventom Univerzity Komenského v Bratislave a svoje vzdelanie si ďalej rozšíril o postgraduálne programy v oblasti manažmentu (MBA) a práva (LL.M.). Vo svojej bohatej akademickej a publikačnej činnosti sa dlhodobo profiluje ako expert na oblasť mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, pričom je registrovaným mediátorom Ministerstva spravodlivosti SR a riaditeľom Inštitútu mediácie a mimosúdneho riešenia sporov. Vo výskume sa systematicky venuje psychosociálnym aspektom konfliktov, krízovej komunikácii, efektívnej komunikácii a integrácii moderných technológií vrátane umelej inteligencie do vzdelávacieho procesu a trhu práce.

KEGA:

Tento príspevok vznikol ako výstup v rámci riešenia projektu KEGA č. 014KU-4/2026 s názvom: Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezivity rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.“

Vplyv sociálneho prostredia na patologické správanie detí

Patrik CESNEK¹ Slavomíra CESNEKOVÁ³ Ernest KOVÁČ²

^{1,2}Akadémia policajného zboru v Bratislave

³Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. v Bratislave

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na analýzu vplyvu sociálneho prostredia na vznik a rozvoj patologického správania detí v mladšom školskom veku. Impulzom k jeho spracovaniu boli praktické skúsenosti autorov získané počas realizácie preventívno-edukačných prednášok na základnej škole, zameraných na problematiku drobnej kriminality, rizikového správania a trestnoprávnej zodpovednosti detí a mládeže. Pozornosť je venovaná najmä úlohe rodiny, školy, vrstovníckych skupín a digitálneho prostredia pri formovaní agresívnych, delikventných a sociálne patologických prejavov správania. Príspevok poukazuje na skutočnosť, že patologické správanie sa nevyskytuje výlučne u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale aj u detí z materiálne stabilných rodín, v ktorých absentuje primeraná výchovná pozornosť a emocionálna podpora. Osobitná pozornosť je venovaná vplyvu sociálnych sietí, kyberšikany a online rizík na psychický vývin dieťaťa. Cieľom príspevku je identifikovať hlavné rizikové faktory patologického správania detí a poukázať na význam včasnej prevencie, medziodborovej spolupráce a systematického výchovného pôsobenia rodiny a školy pri ochrane detí pred sociálno-patologickými javmi.

Abstract

The paper focuses on analysing the influence of the social environment on the emergence and development of pathological behaviour in primary school-age children. The impulse for its preparation was the authors' practical experience gained during the implementation of preventive-educational lectures at a primary school, focused on the issues of petty crime, risky behaviour, and the criminal liability of children and youth. Particular attention is paid to the role of the family, school, peer groups, and the digital environment in shaping aggressive, delinquent, and socially pathological behavioural patterns. The paper highlights the fact that pathological behaviour does not occur exclusively in children from socially disadvantaged backgrounds, but also in children from materially stable families where adequate educational attention and emotional support are absent. Special attention is devoted to the influence of social networks, cyberbullying, and online risks on a child's psychological development. The aim of the paper is to identify the main risk factors of children's pathological behaviour and to emphasize the importance of early prevention, interdisciplinary cooperation, and systematic educational influence by both family and school in protecting children from socio-pathological phenomena.

Kľúčové slová: *patologické správanie, rodinná výchova, vzorce správania, psychický vývin dieťaťa, práva a povinnosti rodičov*

Keywords: *pathological behaviour, family upbringing, behavioural patterns, psychological development of a child, rights and duties of parents*

Úvod

Impulzom k spracovaniu témy *Vplyv sociálneho prostredia na patologické správanie detí* boli praktické skúsenosti nadobudnuté počas realizácie preventívno-edukačných prednášok zameraných na problematiku drobnej kriminality a trestnoprávnej zodpovednosti detí a mládeže na základnej škole v Bernolákove. V priebehu interaktívnych diskusií so žiakmi 3. a 4. ročníka základnej školy sa ukázalo, že už v ranom školskom veku sa u niektorých detí vyskytujú skúsenosti s delikventným správaním, predovšetkým vo forme drobných krádeží, vandalizmu, porušovania školského poriadku či šikanovania spolužiakov.

Tieto zistenia poukázali na potrebu hlbšej analýzy sociálneho zázemia detí, u ktorých sa takéto formy správania objavujú, a na skúmanie miery vplyvu rodinného a širšieho sociálneho prostredia na vznik a rozvoj patologických prejavov správania. Osobitnú pozornosť si zaslúžil fakt, že problematické správanie nebolo zaznamenané výlučne u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale vyskytovalo sa aj u detí z ekonomicky stabilných a materiálne dobre zabezpečených rodín. Napriek priaznivým materiálnym podmienkam sa u týchto žiakov objavovali prejavy agresivity, šikany, nerešpektovania autorít a drobnej kriminality, často sprevádzané presvedčením o beztrastnosti vyplývajúcej z ich nízkeho veku.

Uvedené skutočnosti potvrdzujú, že kvalita výchovného pôsobenia zohráva zásadnú úlohu v procese prevencie sociálno-patologických javov v rodine aj v spoločnosti. Tak ako poukazuje na to aj autorka príspevku z konferencie venovanej sociálnej patológii rodiny (*Barillová, 2011*). Správne vedená výchova má potenciál eliminovať vznik rizikového správania a podporovať zdravý psychosociálny vývin dieťaťa. Dieťa, ktoré je systematicky rozvíjané po stránke osobnostnej, sociálnej aj morálnej a vedené k zodpovednému prístupu k životným povinnostiam, sa stáva významným prínosom nielen pre seba samého, ale aj pre svoju budúcu rodinu a spoločnosť ako celok.

Významným rizikovým faktorom sa zároveň ukazuje výskyt porúch správania, neurovývinových porúch pozornosti a správania, najmä ADHD, ako aj narastajúca psychická záťaž u detí tzv. generácie Z. Táto generácia je charakteristická zvýšenou emocionálnou reaktivitou, egocentrickými tendenciami a zníženou toleranciou k autoritám, čo môže v kombinácii s nevhodným sociálnym prostredím viesť k eskalácii problémového správania. (*Procházková, 2023*).

Cieľom predkladaného príspevku je identifikovať hlavné príčiny patologického správania detí, analyzovať úlohu rodiny, školy a širšieho sociálneho prostredia v jeho formovaní, ako aj poukázať na možnosti prevencie, včasnej intervencie a efektívnej spolupráce zainteresovaných inštitúcií pri ochrane detí pred rozvojom sociálno-patologických javov.

Patologické správanie detí – vymedzenie pojmu a jeho formy

Pozorované prejavy patologického správania detí počas preventívno-výchovných prednášok korešpondujú s teoretickými vymedzeniami sociálno-patologických javov v odbornej literatúre. Ako uvádza Ondrejko (2001), sociálna patológia zahŕňa správanie, ktoré sa výrazne odchyľuje od spoločenských noriem, narúša sociálne vzťahy a je spoločnosťou sankcionované. Verbálne a neverbálne formy agresie, vyrušovanie, provokácie a narušenie edukačného procesu možno v tomto kontexte chápať ako prejavy sociálne patologického správania s výraznou narušenou socializačnou funkciou, čo sa potvrdilo aj počas samotných prednášok.

Počas realizácie preventívno-výchovných prednášok zameraných na problematiku rizikového a patologického správania detí sa opakovane objavovali špecifické vzorce správania u rovnakých skupín žiakov. Táto opakujúca sa dynamika umožnila systematickejšie sledovanie ich reakcií na rôzne komunikačné a situačné podnety v priebehu edukačného procesu. Ukázalo sa, že aj neutrálne a nehodnotiace otázky, napríklad úvodné otázky zamerané na vytvorenie kontaktu a navodenie pozitívnej atmosféry, u týchto žiakov vyvolávali zvýšenú mieru napätia a miernej až

strednej agresivity, čo poukazuje na komplexnosť sociálno-patologických prejavov a na prepojenie individuálneho správania so širším sociálnym a výchovným kontextom.

Z hľadiska sociálnej patológie možno agresívne a delikventné správanie týchto detí chápať aj ako adaptačný mechanizmus na nepriaznivé životné podmienky. Ondrejko (2001) tiež upozorňuje, že sociálne patologické javy často vznikajú v prostredí dlhodobej frustrácie, sociálnej deprivácie a absencie pozitívnych sociálnych väzieb. Deti si v takomto prostredí osvojujú normy správania založené na sile, dominancii a prežití, čo sa následne prejavuje v školskom prostredí ako agresivita, vzdor a odmietanie autorít. Tento pohľad podporuje aj Matoušek (2008), podľa ktorého rizikové a patologické správanie detí nemožno interpretovať izolovane ako individuálne zlyhanie, ale ako dôsledok komplexného pôsobenia sociálnych a výchovných faktorov. Správanie orientované na získanie pozornosti, provokáciu alebo demonštrovanie moci v skupine odráža nedostatok vnútorných regulačných mechanizmov a oslabenú schopnosť rešpektovať autoritu. Takéto prejavy sú často výsledkom dlhodobo nefunkčného výchovného prostredia, v ktorom absentujú jasne stanovené hranice, stabilné vzory správania a primeraná kontrola, čo potvrdzuje úzky vzťah medzi individuálnymi prejavmi správania a kvalitou sociálneho a výchovného prostredia.

V praxi sa tieto mechanizmy prejavovali konkrétne formou verbálnych útokov, ironických poznámok a zosmiešňovania prednášajúceho, sprevádzaných neustálym prerušovaním výkladu. Postupne sa k verbálnym prejavom pridávali aj neverbálne formy vyrušovania, ako napríklad úmyselné narušenie osobného priestoru spolužiakov, zhadzovanie školských pomôcok či búchanie operadlom stoličky o lavicu. Najvýraznejšia eskalácia správania bola pozorovaná v situáciách, keď žiak stratil pozornosť rovesníckej skupiny; v týchto momentoch sa zintenzívňovalo používanie neverbálnych foriem provokácie, vrátane búchania rukami o lavicu, manipulácie s predmetmi produkujúcimi hluk alebo kopania do nábytku, čo jasne ilustruje súvis medzi individuálnym správaním a nedostatkom funkčnej socializácie.

Analýza týchto prejavov poukazuje na to, že primárnym cieľom uvedeného správania nebolo narušenie samotného edukačného procesu, ale potreba upútania pozornosti a potvrdenia vlastnej pozície v sociálnej skupine. Zároveň sa ukázalo, že priame zameranie pozornosti dospelaj osoby na takéto dieťa nevedie k odstráneniu nevhodného správania, ale len k jeho transformácii – z neverbálnych prejavov späť k verbálnym útokom, neustálemu komentovaniu a prerušovaniu komunikácie.

Ako jednu z podporných stratégií sa osvedčilo zapojenie žiaka do priebehu vyučovania prostredníctvom pridelených podporných alebo asistentských úloh. Umiestnením žiaka do centrálnej časti triedy sa znížila jeho potreba upútať pozornosť nevhodným správaním a zároveň sa posilnil pocit záujmu a uznania zo strany dospelaj autority. Táto metóda však nemusí byť vždy dostatočne účinná, a preto v niektorých situáciách môže byť vhodné uplatniť ďalšie jemné organizačné úpravy, napríklad úpravu miesta sedenia alebo mierne oddelenie od skupiny, aby sa žiak cítil komfortne a bezpečne.

Analýza sociálneho zázemia skúmaných detí poukázala na významné súvislosti medzi rodinným prostredím a ich výchovno-behaviorálnymi prejavmi. Väčšina detí pochádzala z rodín so zníženou sociálnou stabilitou, často z neúplných rodín. Jednou z typických situácií boli

rodiny, v ktorých bol jeden z rodičov dlhodobo neprítomný v dôsledku výkonu trestu odňatia slobody. Inou variantou boli rodiny, kde otec chýbal úplne a matka bola nútená zabezpečiť finančný príjem vo viacerých zamestnaniach, čo výrazne obmedzovalo jej čas a možnosti priamej výchovy detí.

V dôsledku týchto okolností bolo výchovné pôsobenie v rodinách oslabené, čo sa prejavovalo absenciou stabilných vzorov správania a nedostatkom funkčnej autority. Pre deti sa tradičné modely autority a výchovy stávali neznámymi, pričom dominantným zdrojom sociálneho a behaviorálneho vzoru sa pre nich stalo prostredie ulice a vrstovnícke skupiny.

Tieto deti si osvojili adaptačné stratégie založené na princípe prežitia, kde agresívne správanie slúžilo ako obranný mechanizmus. Takéto prostredie vytvára priaznivé podmienky pre neskoršie zapojenie do delikventných alebo kriminálnych skupín a zvyšuje riziko recidívy sociálno-patologického správania v dospelosti.

Diskusia o možnostiach riešenia tohto problému poukazuje na obmedzenú účinnosť izolovaných opatrení. Spolupráca s rodičmi sa často ukazuje ako problematická, keďže rodičia vnímajú intervencie školy ako útok na rodinu, nie ako snahu o pomoc. Rovnako je limitovaná kapacita školských odborných tímov, ktorí nie sú schopní venovať dostatočný čas dieťaťu s rizikovým správaním.

Za perspektívne riešenie možno považovať skorú intervenciu už v predškolských zariadeniach, kde je možné cielene pracovať s deťmi vykazujúcimi rizikové tendencie správania. Dôležitú úlohu zohráva identifikácia silných stránok dieťaťa a ich systematický rozvoj prostredníctvom umeleckých, športových, prírodovedných a iných aktivít. Zmysluplné trávenie voľného času v organizovaných činnostiach predstavuje významný ochranný faktor pred negatívnym vplyvom ulice.

Patologické správanie detí nemožno bagatelizovať ani zľahčovať ako prechodné vývinové obdobie. Ignorovanie včasných varovných signálov môže viesť k eskalácii agresívneho správania s vážnymi následkami pre jednotlivca aj spoločnosť. Zodpovednosť za výchovu dieťaťa nemožno prenášať výlučne na školu; kľúčovú úlohu zohráva rodina, ktorá je primárnym prostredím socializácie, formovania hodnôt a vzťahov dieťaťa k autoritám, komunite a spoločnosti ako celku.

Vplyv rodiny na psychický vývoj dieťaťa

Rodina, založená manželstvom, predstavuje základnú bunku spoločnosti a tvorí primárne prostredie socializácie jednotlivca (čl. 2 Zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine). Na začiatku jej vzniku sa formujú väzby medzi dospelými, ktoré sa následne rozširujú o väzby medzi rodičmi a deťmi, medzi súrodencami, ako aj medzi členmi rodiny a širším príbuzenstvom (Matoušek, 2014). Tieto väzby majú zásadný význam pre psychický, emocionálny a sociálny vývoj dieťaťa, pretože dieťa sa v prvom rade učí sociálnym normám, komunikačným vzorcom a spôsobu riešenia problémov práve pozorovaním správania svojich rodičov.

Kľúčovým aspektom výchovy je vytvorenie bezpečného a dôverného prostredia, v ktorom dieťa môže slobodne vyjadrovať svoj názor a získať podporu od dospelých pri riešení problémov. Takto podporované dieťa si rozvíja sebavedomie, odvahu a schopnosť vytvárať zdravé medziľudské vzťahy. Avšak nie každá rodina poskytuje optimálne podmienky pre zdravý vývoj dieťaťa. Zmeny v rodinných pomeroch, ako sú strata zamestnania, choroba, úraz, rozvod alebo iné nepredvídané okolnosti, môžu narušiť stabilitu rodinného prostredia. Dieťa často nechápe príčiny týchto zmien a môže reagovať buď uzavretím sa do seba a stratou komunikácie, alebo vnútornú bolesť prejavovať navonok agresívnym správaním voči rovesníkom či dokonca agresívnym správaním voči sebe formou sebapoškodzovania. V situáciách, keď sú problémy v rodine priamo prenesené na dieťa a spojené s trestom, telesným násilím alebo inou formou domáceho násillia, dochádza k vážnemu narušeniu dôvery medzi dieťaťom a rodičom, čo môže viesť k psychickej traume s doživotnými dôsledkami a k vysokému riziku vzniku agresívnych vzorcov správania, vrátane transgeneračného prenosu traumy (Procházková, 2023).

Súčasní mladí ľudia, ktorí vyrastajú v takomto prostredí alebo v prostredí s nedostatkom stabilnej výchovy, často nerešpektujú autority a reagujú na podnety a výzvy buď podľa vzorcov osvojovaných v domácom prostredí – krikom, nadávkami a impulzívnym správaním – alebo prostredníctvom nebezpečných a nezmyselných riešení, ktoré často preceňujú riziká a hazardujú s vlastným životom či zdravím (Procházková, 2023). Tento jav je dnes často podporovaný mediálnymi vplyvmi, vrátane internetových videí a počítačových hier, ktoré glorifikujú „nesmrteľnosť“ a tým znižujú schopnosť dieťaťa vnímať skutočné následky svojich činov. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby deti pri riešení problémových situácií rozvíjali schopnosť analyzovať príčiny vzniknutých problémov a prevziať zodpovednosť za svoje konanie, namiesto impulzívného správania, ktoré môže viesť k konfliktom s rovesníkmi alebo k disciplinárnym dôsledkom v školskom prostredí (Procházková, 2023).

Skúsenosti z praxe preventistu ukazujú, že šikana a iné formy agresívneho správania sú často vyvolané individuálnymi charakteristikami obeť, ako sú fyzické odlišnosti, poruchy reči či sociálne interakcie s rovesníkmi. Reakcie obeť, ako plakanie či ústup do úzadia, sú v kolektíve vnímané ako slabosť, čo zvyšuje riziko opakovanej agresie. Navyše, prítomnosť „publika“ často eskaluje agresívne správanie, pričom narušenie vzorca agresor–publikum–obeť môže viesť k zníženiu alebo úplnému zastaveniu šikanovania. Zaujímavé je, že agresori často pochádzajú z materiálne zabezpečených, ale emocionálne neangažovaných rodín, kde rodičia kompenzujú nedostatok času drahými darčekom a nedostatočne vnímajú psychické potreby dieťaťa (Procházková, 2023).

Vzorci správania, ktoré dieťa preberá z rodinného prostredia, výrazne ovplyvňujú jeho schopnosť zvládať konflikty a budovať vzťahy aj mimo domu. Rodičia sú podľa zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine zodpovední za výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývin dieťaťa (§28 ods. 1, písm. a), pričom plnia nielen práva, ale aj povinnosti voči dieťaťu. Šťastné dieťa môže vyrásť len v šťastnej rodine, kde sú zdravé vzorce komunikácie, dôvera a emocionálna podpora. Ak dieťa vyrastá v prostredí konfliktov, alkoholu, krikú alebo zanedbávania, tieto vzorce sa často reprodujú v jeho vlastnom rodičovstve (Procházková, 2023).

Vplyv rodiny na psychický vývoj dieťaťa potvrdzuje aj Matoušek (2014), ktorý zdôrazňuje význam bezpečného a podporného prostredia, kde deti môžu rozvíjať empatiu, schopnosť riešiť problémy a zdravé sociálne vzťahy. Súčasný životný štýl, charakterizovaný stresom, pracovnou vyťaženosťou rodičov, dlhmi a tlakmi materiálneho zabezpečenia, zvyšuje riziko, že deti nebudú dostatočne vedené a budú hľadať riešenia problémov vo virtuálnom prostredí alebo medzi rovesníkmi, namiesto toho, aby sa obracali na rodičov. Ako trefne poznamenáva Julian Tuwim: „Úspech je to, čo ti priatelia nikdy neodpustia,“ čo ilustruje, že aj úspech alebo pozitívne výsledky dieťaťa môžu vyvolávať napätie a nepochopenie v jeho sociálnom okolí, a tým zvyšovať význam rodinnej podpory a správneho vedenia.

Preto je nevyhnutné, aby rodičia venovali deťom kvalitný čas, aktívne počúvali ich potreby, poskytovali podporu a vytvárali prostredie dôvery a bezpečia. Takto dieťa získava schopnosť rozvíjať zdravé medzilidské vzťahy, riešiť konflikty konštruktívne a postupne sa pripravuje na budovanie vlastnej šťastnej rodiny. Týmto spôsobom sa formujú pozitívne vzorce správania, ktoré sa prenášajú medzi generáciami, a napomáhajú budovaniu spoločnosti, ktorá je inkluzívna, rešpektuje iné názory a dokáže podporovať každého člena v jeho osobnom a sociálnom rozvoji (Matoušek, 2014; Procházková, 2023).

Vplyv sociálnych sietí na psychický vývoj dieťaťa

Internet a digitálne technológie sa stali integrálnou súčasťou každodenného života súčasnej spoločnosti a zásadným spôsobom ovplyvňujú socializáciu, komunikáciu a psychický vývin detí a dospelých. Rozvoj internetu priniesol vznik sociálnych sietí, ktoré pôvodne slúžili ako platformy na nadviazovanie sociálnych kontaktov, zdieľanie skúseností, názorov a osobných úspechov. V súčasnosti však sociálne siete predstavujú aj významný rizikový faktor, najmä ak ide o ich vplyv na emocionálnu stabilitu, sebahodnotenie a správanie detí.

Deti dnes vstupujú do online prostredia už vo veľmi ranom veku, často okolo desiateho roku života. Nadmerné a nekontrolované používanie internetu pritom môže negatívne zasahovať do psychického aj telesného vývinu dieťaťa a viesť k rozvoju nelátkových závislostí. Deti a adolescenti sú obzvlášť zraniteľní pre nedostatočne rozvinutú schopnosť sebaregulácie, čo sa prejavuje stratou kontroly nad časom stráveným online, zanedbávaním školských povinností a sociálnych vzťahov, ako aj pretrvávaním online aktivity napriek jej negatívnym dôsledkom. Výskumy (Matzová, Surovcová, Trebatická, 2017) poukazujú na súvislosť nadmerného používania digitálnych médií s úzkostnými a depresívnymi prejavmi, poruchami správania a zhoršeným školským výkonom.

Zatiaľ čo staršie generácie preferovali najmä sociálnu sieť Facebook, mladšie vekové skupiny využívajú predovšetkým vizuálne orientované platformy, ako je Instagram. Deti si tu vytvárajú nielen osobné profily, ale aj uzavreté skupiny podľa záujmov, triednych kolektívov alebo školských povinností, ktoré majú slúžiť na výmenu informácií, učebných materiálov a organizačných pokynov. Prax však ukazuje, že tieto priestory sú často zneužívané na hodnotenie, zosmiešňovanie a ponižovanie spolužiakov.

Počas preventívnej praxe sa opakovane potvrdilo, že v triednych skupinách na sociálnych sieťach dochádza k rozoberaniu jednotlivých žiakov, ich vzhľadu, oblečenia, správania či

školských výkonov, a to prevažne formou výsmechu, irónie alebo otvorených urážok. Mimoriadne závažným javom je nahrávanie spolužiakov počas vyučovania alebo pri odpovediach a následná digitálna manipulácia obrazového materiálu, často za pomoci nástrojov umelej inteligencie. Takto vzniknuté falošné a dehonestujúce videá sa následne šíria v rámci triedy alebo celej školy, pričom dieťa sa dostáva do nechcenej pozornosti a stáva sa terčom posmechu a sociálneho vylúčenia.

Osobitne rizikovým fenoménom sociálnych sietí sú nebezpečné online výzvy a hry založené na princípe verejného hodnotenia a sociálneho tlaku. V rámci týchto aktivít sú deti vyzývané na plnenie rôznych úloh, pričom ich splnenie je odmeňované uznaním publika a odmietnutie vedie k zosmiešneniu a stigmatizácii. Hoci niektoré výzvy majú zdanlivo humorný charakter, v mnohých prípadoch ide o správanie ohrozujúce zdravie a život detí, ako napríklad konzumácia nebezpečných látok alebo riskantné správanie v cestnej a železničnej premávke. Tieto aktivity sú často zaznamenávané na video ako dôkaz splnenia úlohy a následne šírené medzi rovesníkmi. Ako uvádza Procházková (2023), deti v takýchto situáciách preceňujú svoje schopnosti, podceňujú reálne riziká a strácajú schopnosť vnímať dôsledky vlastného konania.

Negatívny vplyv sociálnych sietí na psychický vývin dieťaťa je v uvedených prípadoch výrazný a často dlhodobý. Deti, ktoré sa stali obeťami online zosmiešňovania alebo verejného poníženia, vykazujú zvýšený výskyt úzkostných a depresívnych symptómov, porúch sebaobrazu, sociálneho stiahnutia a v niektorých prípadoch aj sebaopoškodzujúceho správania. Nie sú výnimočné ani situácie, ktoré si vyžadujú odbornú psychiatrickú starostlivosť.

Závažným sociálno-patologickým javom je aj kyberšikana, ktorá sa vyznačuje opakovaným a systematickým psychickým nátlakom prostredníctvom digitálnych komunikačných prostriedkov. Útoky často prebiehajú kontinuálne, bez časového obmedzenia, čím sa výrazne zvyšuje psychická záťaž obeť. Cieľom agresora býva vyvolanie strachu, pocitu bezmocnosti a následná manipulácia obeť, neraz spojená s vydieraním a finančnými požiadavkami. Takéto konanie napĺňa znaky viacerých trestných činov podľa Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z.), pričom trestnoprávna zodpovednosť vzniká už od 14. roku života.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti je nevyhnutné venovať zvýšenú pozornosť prevencii rizikového správania v online prostredí. Kľúčovú úlohu zohráva rodina a škola, ktoré by mali deti viesť k zodpovednému používaniu sociálnych sietí, rozvíjať ich kritické myslenie a schopnosť sebareflexie. Dôležitým preventívnym prvkom je aj stanovenie jasných pravidiel, rodičovský dohľad, primerané časové limity a podpora offline aktivít. Ako zdôrazňuje Procházková (2023), impulzívne konanie podporované virtuálnym prostredím oslabuje schopnosť detí niesť zodpovednosť za svoje činy, čo môže viesť k vážnym sociálnym, psychickým a právnym následkom. Sociálne siete by preto mali byť využívané predovšetkým ako nástroj komunikácie a spolupráce, nie ako prostriedok ubližovania, manipulácie alebo hazardovania so zdravím a životom.

Záver

Analýza poznatkov z preventívnej praxe a odborných teoretických východísk potvrdzuje, že patologické správanie detí je komplexným javom podmieneným súhrou individuálnych, rodinných, sociálnych a environmentálnych faktorov. Významnú úlohu zohráva kvalita výchovného prostredia, stabilita rodinných vzťahov, prítomnosť funkčných autorít a schopnosť dospelých reagovať na potreby dieťaťa primeraným a podporným spôsobom. Výsledky pozorovaní poukazujú na to, že agresívne a delikventné prejavy správania detí často predstavujú adaptačnú reakciu na dlhodobú frustráciu, sociálnu depriváciu alebo absenciu bezpečných vzťahových väzieb.

Osobitne rizikovým faktorom sa ukazuje narastajúci vplyv digitálneho prostredia a sociálnych sietí, ktoré môžu pri nedostatočnej regulácii a dohľade významne prispievať k eskalácii agresivity, kyberšikany a impulzívneho správania. Ignorovanie včasných varovných signálov a bagatelizovanie problémového správania ako prechodného vývinového javu zvyšuje riziko jeho pretrvávania a prehlbovania v neskoršom veku.

Z uvedeného vyplýva potreba systematickej a včasnej prevencie už v predškolskom a mladšom školskom veku, založenej na úzkej spolupráci rodiny, školy a odborných inštitúcií. Kľúčovým prvkom prevencie je posilňovanie rodičovských kompetencií, rozvoj sociálnych a emočných zručností detí a vytváranie bezpečného prostredia, ktoré podporuje zdravý psychosociálny vývin. Len komplexný a koordinovaný prístup môže prispieť k efektívnemu obmedzeniu sociálno-patologických javov a k ochrane detí pred negatívnymi dôsledkami patologického správania v detstve aj v dospelosti.

Zoznam literatúry:

BIRALLOVÁ, A. 2011, Preventívny systém vo výchove detí v súčasnej rodine In *Sociálna patológia rodiny*, Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety. 2011, 365 s. ISBN 978-80-8132-000-2. (s.18-28)MATOUŠEK, O. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. 288 s. ISBN 978-80-7367-368-0

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. (2014). *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 349s., ISBN 978-80-262-0697-2

MATZOVÁ, Z. – SUROVCOVÁ, A. – TREBATICKÁ, J. 2017, Závislost' od internetu u dětí a adolescentov. *Pediatrica pre prax*, roč. 18, č. 5, s. 191–193. ISSN 1336-8172.

ONDREJKOVIČ, P. 2001. *Sociálna patológia, alebo deviácia?* Filozofia, 56(6), 398–413. ISSN (online verzia): 2585-7061, uverejnené na [https://filozofia.sav.sk/index.php/sk/view/details/regular/2001/6/2283?](https://filozofia.sav.sk/index.php/sk/view/details/regular/2001/6/2283?utm_source=chatgpt.com)utm_source=chatgpt.com, citované 13.2.2026

PROCHÁZKOVÁ, A. 2023. *Pomoc dětské duši, Rady pro rodiče, když dítě volá SOS*. Mladá fronta. Praha. 197s. ISBN 978-80-204-6125-4

ZÁKON č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov.

Profil autorov

Patrik Cesnek

Pôsobí ako študent na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Vo svojom odbornom raste a v rámci študijných aktivít sa orientuje na témy spojené so sociálnou komunikáciou, bezpečnosťou a fungovaním verejných inštitúcií. Vo svojich prácach sa snaží reflektovať moderné prístupy k riešeniu aktuálnych spoločenských otázok a budovať pevný základ pre svoju budúcu profesijnú dráhu v sektore bezpečnosti a ochrany.

Mgr. Slavomíra Cesneková

Je študentkou Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave. Vo svojej academickej a odbornej činnosti sa orientuje na problematiku na pomedzí sociálnej práce, pomáhajúcich profesií a psychosociálnej podpory. Svoje doterajšie vzdelanie aktívne rozvíja prostredníctvom štúdia moderných prístupov k riešeniu sociálno-zdravotných potrieb klientov a zraniteľných skupín. Vo svojich príspevkoch sa zameriava na prepájanie teoretických poznatkov s humanistickými princípmi a aktuálnymi výzvami v oblasti sociálnej pomoci a starostlivosti.

PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M.

Pôsobí ako odborný asistent na Katedre spoločenských vied Akadémie Policajného zboru v Bratislave, kde zabezpečuje výučbu a participuje na vedecko-výskumnej činnosti. Je absolventom Univerzity Komenského v Bratislave a svoje vzdelanie si ďalej rozšíril o postgraduálne programy v oblasti manažmentu (MBA) a práva (LL.M.). Vo svojej bohatej academickej a publikačnej činnosti sa dlhodobo profiluje ako expert na oblasť mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, pričom je registrovaným mediátorom Ministerstva spravodlivosti SR a riaditeľom Inštitútu mediácie a mimosúdneho riešenia sporov. Vo výskume sa systematicky venuje psychosociálnym aspektom konfliktov, krízovej komunikácii, efektívnej komunikácii a integrácii moderných technológií vrátane umelej inteligencie do vzdelávacieho procesu a trhu práce.

KEGA:

Tento príspevok vznikol ako výstup v rámci riešenia projektu KEGA č. 014KU-4/2026 s názvom: Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezivity rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.“

The Best Interests of the Child in Social Work Decision-Making Practice: An Analysis of Selected Social Determinants in the Admission of Children to Social and Legal Protection Facilities.

Michaela DÁVIDOVÁ, Mária HARDY, Alena MATEJOVÁ, Janka BRIŠŠÁKOVÁ

*St. Elizabeth University of Health and Social Work, Institute of Divine Mercy Žilina, Na
stanicu 657/24, 010 09 Žilina, Slovak Republic;*

*Centre for Children and Families Martin, Hviezdoslavova 62, 036 01 Martin;
davidova@vssvalzbety.sk*

Abstract

The principle of the best interests of the child represents a fundamental point of departure for decision-making within the system of social and legal protection of children. Despite its legislative and value-based anchoring, its concrete application in social work practice remains a complex and interpretatively demanding process. The present paper focuses on an analysis of selected social determinants that enter into decision-making regarding the admission of children to facilities providing social and legal protection measures. The aim of the paper is to identify and reflect on key factors through which social workers, in social reports, construct and justify the best interests of the child in situations where the child's remaining in the natural family environment is not possible or is contrary to the child's needs. The paper is based on a qualitative analysis of social reports prepared in the context of decision-making on the placement of children in child protection facilities. Particular attention is paid to the social, health, and family circumstances that influence the assessment of a family's ability to provide adequate care for a child, as well as to the ethical dilemmas associated with the institutionalization of the child. The paper highlights the tension between the normative understanding of the best interests of the child and its practical interpretation in the concrete life situations of children and families. The conclusions contribute to a deeper understanding of decision-making practices in social work and open up space for professional discussion on the standardization and transparency of the application of the principle of the best interests of the child.

***Keywords:** best interests of the child, social work, social reports, social and legal protection of children, decision-making practice, social determinants, institutional care*

Introduction and Objectives

The principle of the best interests of the child represents one of the fundamental foundations of the protection of children's rights in both the international and national legal frameworks. It is primarily enshrined in the Convention on the Rights of the Child, which in Article 3(1) stipulates that in all actions concerning children, the best interests of the child shall be a primary consideration. This principle is applied in the activities of courts, administrative authorities, as well as social welfare institutions, and represents a key interpretative criterion in assessing situations concerning children [1]. At present, it is regarded as one of the fundamental principles of the protection of children's rights and an important instrument for ensuring their dignity, safety, and optimal development.

However, the concept of the best interests of the child belongs among relatively complex and interpretatively open notions. Academic literature points to its dynamic nature, as the content of this principle cannot be rigidly defined and must always be assessed with regard to the specific circumstances of the child's life. At the same time, the concept of the best interests

of the child fulfils several functions—it represents a subjective right of the child, an interpretative principle in the application of legal norms, and a procedural rule guiding decision-making authorities to consider all relevant factors affecting the child's life [2]. For this reason, its application in decision-making practice is often associated with the need for a comprehensive evaluation of the social, psychological, and legal aspects of the child's situation.

Despite its relatively clear legislative anchoring, the practical application of the principle of the best interests of the child in decision-making practice is not always straightforward. Scholarly literature indicates that this principle is often subject to different interpretative approaches among professionals working with children and families, while its content may be influenced by the value orientations, professional perspectives, or institutional contexts of individual actors [3]. Similarly, research in the field of social work suggests that the application of the principles of the Convention on the Rights of the Child in the practice of guardians ad litem may be associated with various methodological and interpretative challenges [4].

In addition to its legal dimension, the concept of the best interests of the child also has a significant psychological and social context. Developmental and socio-psychological research highlights the crucial importance of a stable family environment, secure attachment relationships, and emotional acceptance for the healthy psychological and social development of a child. Disruption of these relational bonds or long-term exposure to adverse family conditions may lead to various forms of psychological distress or deprivation, which can negatively affect the child's further development [5,6]. At the same time, research also emphasizes the importance of maintaining the child's contact with close persons and the family environment whenever the child's circumstances allow it, as continuity of relationships and stability of the social environment represent important prerequisites for psychological well-being and social integration [7]. For this reason, when assessing the situation of a child, it is necessary to consider not only legal aspects but also the broader social and psychological context of the child's life.

Within the Slovak legal system, the principle of the best interests of the child is embedded in several legal regulations governing the protection of minors' rights. A particularly important role is played by the Family Act, which obliges courts, when deciding on parental rights and responsibilities, to take into account the best interests of the child. Likewise, the Act on Social and Legal Protection of Children and Social Guardianship emphasizes that all measures implemented within the child protection system must aim at ensuring the favourable physical, psychological, and social development of the child [8,9]. The significance of this principle is also reflected in judicial decision-making practice, where courts are required to properly justify its application in individual cases and assess it with regard to the specific circumstances of the minor child's life [10].

Within the system of social and legal protection of children, the authorities responsible for social and legal protection of children and social guardianship play a significant role, as they carry out social work with at-risk children and their families. An important part of their activities is the preparation of social reports, which represent one of the key sources of information for courts and other institutions when deciding on measures concerning minor children. Social reports usually contain a comprehensive assessment of the child's social, family, and health situation, an evaluation of parental competencies, and recommendations for further procedures.

These documents also play an important role in situations where it is necessary to assess the possibility of placing a child in institutions providing social and legal protection of children and social guardianship.

Decision-making concerning the placement of a child outside their natural family environment represents one of the most sensitive areas of social work, as it involves intervention in family relationships and the child's life situation. In such cases, it is necessary to carefully consider all social, family, and health factors that influence the family's ability to provide adequate care for the child. Social determinants of the family environment therefore play a significant role in the construction and justification of the best interests of the child in the decision-making practice of social workers.

The aim of this paper is to analyse selected social determinants that enter the decision-making process in the admission of children to institutions providing social and legal protection of children and social guardianship. The paper is based on a qualitative analysis of social reports prepared by guardians ad litem from the authorities responsible for social and legal protection of children and social guardianship. These reports were subsequently used as one of the sources of information when assessing the possibilities of placing minor children in Centres for Children and Families. The analysis focuses on identifying key factors through which the best interests of the child are interpreted and justified in social reports in situations where the child's continued stay in the biological family is not possible or is contrary to the child's needs.

Materials and methods

The study has the character of a qualitative empirical investigation based on document analysis. The research design is grounded in the approach of qualitative content analysis, which enables a systematic examination of meanings, patterns, and categories present in textual documents produced by institutions responsible for the social and legal protection of children and social guardianship. This methodological approach is particularly suitable for examining decision-making processes within social services and for identifying factors influencing interventions in the field of child protection.

The aim of the analysis was to identify and interpret social determinants leading to the placement of children in Centres for Children and Families (CCF) on the basis of data contained in social reports and accompanying documentation. The analysis focused on identifying recurring patterns related to the family environment, the child's health status, the socio-economic situation of the family, and other factors influencing decision-making by child protection authorities.

The research sample consisted of 57 administrative and professional documents concerning children proposed for placement in the Centre for Children and Families Martin, Slovak Republic. These documents were prepared by authorities responsible for the social and legal protection of children and social guardianship, healthcare institutions, and other professional bodies. The analysed documentation primarily included:

- social reports on the child prepared by workers of the child protection authorities,
- medical reports and expert assessments,
- documentation related to the decision-making process regarding the child's placement,
- accompanying professional documentation concerning the child's health or

psychosocial condition.

From the total number of analysed documents, the majority consisted of social reports prepared by guardians ad litem, which represented the primary analytical material of the research.

The research sample represented a purposive selection of cases. The inclusion criterion for the analysis was the availability of comprehensive documentation containing information on the family environment, the child's social situation, and the reasons for the proposed placement in a Centre for Children and Families. The documents originated from various regional child protection offices, which made it possible to capture a broader spectrum of social situations affecting families and children.

The data were obtained through the analysis of existing administrative documentation (document analysis). This represents a secondary source of data providing authentic information about the decision-making processes of social workers and institutional procedures within the child protection system.

All documents were anonymised and processed in such a way that specific individuals or families could not be identified. When working with the documents, ethical principles related to personal data protection and the confidentiality of sensitive information were strictly observed.

The document analysis was carried out in several consecutive steps in accordance with the methodological procedure of qualitative content analysis.

In the first phase, an open analysis of the text was conducted, during which meaning units containing information about the reasons for the child's endangerment or factors leading to the proposal for placement in a Centre for Children and Families were identified. In the second phase, these units were coded and systematically organised into thematic categories.

Based on an iterative coding process, the main analytical categories representing key determinants of decision-making regarding the placement of children in Centres for Children and Families were identified. The analysis enabled the identification of recurring patterns and relationships among individual factors.

The resulting categories included, in particular: the child's health status, psychological and behavioural problems, parental competencies and the family environment, the socio-economic situation of the family, crisis life situations within the family, and systemic factors related to the provision of social services.

The interpretation of the results was carried out through comparison of individual cases and the identification of shared characteristics that repeatedly appeared in the analysed documents.

The research worked exclusively with anonymised documents containing sensitive information about children and families. All identifying data were removed from the analysis, and the results are presented in an aggregated form to prevent the identification of specific individuals. The study respected the principles of personal data protection and ethical standards of research in the field of social work.

Based on the objective of the study, the main research question was formulated with a

focus on identifying social determinants involved in the decision-making process concerning the placement of children in institutions providing social and legal protection of children and social guardianship. From this main question, several sub-questions were derived, focusing on family and social risk factors affecting the child, the significance of the child’s health and psychological condition, the construction of the best interests of the child in social reports, and the role of systemic and institutional factors in decision-making.

Main research question: What social determinants influence the decision-making process regarding the placement of children in institutions providing social and legal protection of children and social guardianship?

Sub-research questions:

1. What family and social factors are most frequently identified in social reports as reasons for the child’s endangerment?
2. What role does the child’s physical and psychological condition play in decisions regarding placement in a Centre for Children and Families?
3. How do social workers construct and justify the best interests of the child in social reports in situations where the child cannot remain in the biological family?
4. What systemic and institutional factors influence decision-making regarding the admission of a child to a child protection institution?

Based on repeated analysis of the documents, an analytical framework of categories was developed, enabling the systematic identification of social determinants influencing decisions regarding the placement of children in CCF.

Tab. 1. Analytical categories identified in the qualitative content analysis

Main Category	Subcategories	Description
Child’s Health Status	congenital diseases, chronic illnesses, disabilities, need for specialised healthcare	health-related factors that prevent adequate care within the family environment
Psychological and Behavioural Problems	psychiatric diagnoses, behavioural disorders, aggression, autism spectrum disorder, ADHD	psychological or developmental problems requiring specialised professional care
Parental Competencies	neglect of care, inability to meet the child’s needs, insufficient parenting skills	insufficient parental capacity to provide adequate care
Family Socio-economic Situation	poverty, unemployment, indebtedness, inadequate housing conditions	material and social conditions of the family
Family Crisis Situations	domestic violence, parental substance abuse, parental incarceration, family conflicts	situations destabilising the family environment

Main Category	Subcategories	Description
Family and Attachment Relationships	relationship with parents, sibling relationships, contact with family	social relationships relevant to the assessment of the child's best interests
Systemic and Institutional Factors	institutional capacity, type of specialised care group, regional availability of services	factors related to the functioning of the system of social and legal protection of children and social guardianship

On the basis of the above analytical framework, key social determinants entering the decision-making process of social workers when assessing the best interests of the child were identified.

Results and discussion

The qualitative content analysis of the documents made it possible to identify several recurring factors entering the decision-making process concerning the placement of children in Centres for Children and Families. The analysis highlighted the complexity of social workers' decision-making practice, in which social, health, and family-related factors intersect and create specific constellations of risks threatening the child's development.

The results indicate that the identified determinants rarely occurred in isolation within the analysed documents. In most cases, the social reports described situations in which multiple risk factors accumulated simultaneously—for example, a child's health problems combined with an unfavourable socio-economic situation of the family or insufficient parental competencies.

Based on the analytical coding process, several main categories of social determinants that most frequently appeared in the analysed documents were identified: the child's health status, psychological and behavioural problems, parental competencies and the family environment, the socio-economic situation of the family, and systemic factors related to the provision of social services.

Child's Health Status as a Determinant of Decision-Making

One of the significant factors identified in the analysed documents was the child's health status. Social reports and accompanying medical documentation repeatedly referred to cases of children with serious medical diagnoses, chronic illnesses, or congenital developmental disorders requiring specialised healthcare.

Health-related determinants appeared relatively frequently in the analysed documentation and in several cases represented one of the main reasons for proposing the placement of a child in an institution providing social and legal protection of children. In such situations, social reports pointed out that the family lacked the necessary material or social resources to ensure adequate healthcare.

As stated in one of the social reports: *"The minor's health condition requires regular*

specialised medical care and supervision, which the family, given its social and material circumstances, is unable to provide.”

The analysed documents included cases of children with congenital developmental disorders, chronic illnesses, or neurological conditions requiring regular medical supervision and specialised healthcare. In such situations, social workers emphasised the need to ensure an environment capable of providing stable medical care and professional supervision.

In one analysed case, the report concerned a newborn with a serious medical condition requiring long-term healthcare and repeated hospitalisation. The social report indicated that the family lacked adequate conditions to provide such care, which became one of the decisive factors in proposing the child’s placement in a child protection institution.

Psychological and Behavioural Problems

Another important category of determinants consisted of children’s psychological and behavioural problems. The analysed documents included cases of children diagnosed with psychiatric disorders, behavioural disorders, or developmental disorders significantly affecting their functioning within both family and school environments.

Social reports in these cases particularly highlighted aggressive behaviour, impulsivity, conflicts with authority figures, and difficulties in social adaptation. These problems often disrupted family relationships and increased the need for professional intervention by social workers and other specialists.

As one of the reports states: *“The behaviour of the minor has long been problematic, manifested by increased aggression towards others and a persistent refusal to respect authority.”*

In some cases, these problems were accompanied by psychiatric treatment or the need for professional therapeutic support. The social reports also pointed out that the family environment was not always capable of adequately responding to the child’s specific needs.

In one analysed case, the report described a child diagnosed with a behavioural disorder who repeatedly encountered conflicts in the school environment and demonstrated significant difficulties in social adaptation. Social workers in this situation emphasised the need for systematic professional work with the child within an institutional care setting.

Parental Competencies and Family Environment

One of the most significant categories of identified determinants consisted of factors related to parental competencies and the functioning of the family environment. Social reports frequently described situations in which parents were unable to provide for the child’s basic needs or ensure adequate care.

The identified problems mainly concerned neglect of childcare, insufficient parenting skills, an unstable family environment, or conflictual relationships within the family. The analysed documents also repeatedly referred to families affected by substance abuse, violence, or long-term social difficulties.

One social report states: *“The family environment has been unstable for a prolonged period, and the parents are unable to ensure regular care for the minor child.”*

In some cases, social reports also pointed to the absence of broader family support that could help stabilise the child’s situation. In such circumstances, social workers emphasised the need to ensure a safe environment that would support the child’s further development.

Socio-economic Situation of the Family

The analysed documents also highlighted the importance of socio-economic factors in assessing the child’s situation. In many cases, social reports included information about an unfavourable economic situation of the family manifested through parental unemployment, low income, or inadequate housing conditions.

These factors often contributed to the deterioration of the overall social situation of the family and limited its ability to provide a stable and safe environment for the child. As stated in one of the social reports: *“The family lives in inadequate housing conditions that do not allow for an appropriate environment for raising the child.”*

Socio-economic problems were frequently combined with other risk factors, such as difficulties in family relationships or the child’s health problems.

Systemic and Institutional Factors

In addition to individual and family-related determinants, the analysed documents also contained factors related to the functioning of the child protection system. Social reports referred, for example, to the availability of specialised facilities, the capacity of Centres for Children and Families, or the need to ensure specialised care for children with specific health or psychological needs.

These factors played an important role particularly when deciding on the specific type of institution or form of care that would best meet the child’s needs.

Summary of Identified Determinants

The document analysis demonstrated that decisions regarding the placement of a child in a Centre for Children and Families represent a complex process involving the assessment of multiple interconnected factors. The most frequently identified determinants included the child’s health status, psychological and behavioural problems, parental competencies, the socio-economic situation of the family, and systemic factors related to the availability of social services.

In most analysed cases, the placement decision resulted from a combination of several risk factors that jointly influenced the assessment of the child’s best interests and the subsequent decision regarding institutional placement.

The results of the qualitative document analysis highlight the complexity of the decision-making process concerning the placement of children in institutions providing social and legal protection of children and social guardianship. The analysis showed that social workers’ decisions are influenced by several interrelated factors, including the child’s health status, psychological and behavioural problems, parental competencies, the socio-economic

situation of the family, and the systemic conditions of social service provision.

The findings confirm that the principle of the best interests of the child is not applied in decision-making practice as an isolated criterion but rather as a comprehensive framework for assessing multiple social, health, and family-related factors. This conclusion is consistent with interpretations of the best interests of the child principle that emphasise its character as a value-based criterion requiring an individualised assessment of the child's specific life circumstances [3].

An important finding of the analysis is that determinants of child endangerment rarely occurred independently in the analysed cases. Instead, they appeared in various combinations. Most frequently, children's health or psychological problems were combined with an unfavourable socio-economic situation of the family or insufficient parental competencies. Such accumulation of risk factors increases the likelihood of developmental risks for the child and complicates decision-making regarding the most appropriate form of intervention.

The child's health status played a particularly significant role in the analysed documents. In some cases, health complications substantially limited the possibilities of care within the family environment and led to the need to ensure specialised care in a child protection institution. This aspect is also consistent with findings from developmental psychology emphasising the importance of a stable and secure environment for the healthy psychological development of the child. Research also indicates that long-term exposure to adverse living conditions may lead to psychological deprivation and negatively affect the child's emotional and social development [5].

The results also highlight the importance of the family environment and parental competencies. Social reports frequently described situations in which parents were unable to provide a stable and safe environment for the child's development. In such cases, social workers approached the proposal for institutional placement as a measure aimed at protecting the child's basic needs and supporting further development.

The findings further confirm that socio-economic factors represent an important component of the decision-making process. Unemployment, inadequate housing conditions, or long-term social instability of the family appeared in the analysed documents as factors significantly influencing the family's ability to provide adequate care for the child. Similar findings highlight the importance of the family's socio-economic conditions for ensuring a stable family environment and maintaining the child's contact with the family background [7].

In addition to individual and family-related determinants, systemic conditions of the child protection system also play an important role in decision-making practice. The document analysis indicated that decisions regarding child placement are also influenced by the availability of specialised facilities, the capacity of Centres for Children and Families, and the need to provide specialised care for children with specific needs. This aspect highlights the importance of the broader institutional context in which social workers make their decisions.

The present research also has certain limitations. The analysis was based on administrative and professional documentation that primarily reflects the perspective of institutions and professionals rather than the perspectives of children and families themselves.

Consequently, the documents may not fully capture the complexity of the life situations of the analysed cases. Nevertheless, they represent a relevant and authentic source of insight into decision-making practice within the child protection system.

The findings therefore suggest that decision-making regarding the placement of children in child protection institutions represents a complex process requiring careful assessment of multiple interconnected factors. In this process, social reports play a crucial role as a professional tool through which social workers interpret the child's situation and formulate recommendations regarding further interventions.

The identified determinants indicate that decisions concerning the placement of children in institutions providing social and legal protection of children result from a comprehensive assessment of several interconnected factors. When formulating recommendations in social reports, social workers assess the child's health status, family environment, parental competencies, and the broader socio-economic conditions of the family. The principle of the best interests of the child thus functions in decision-making practice as a dynamic interpretative framework through which individual risk factors are evaluated in the context of the child's specific life circumstances [3]. The results also highlight the need for a multidisciplinary approach and systematic cooperation between social workers, healthcare professionals, and other institutions involved in the protection of children's rights.

Conclusion

The results of the present study highlight the importance of social reports as a key instrument in the decision-making practice of social workers within the child protection system. The document analysis demonstrated that decisions regarding the placement of a child in a child protection institution are determined by a combination of social, health-related, and family factors that interact in specific cases. The findings also point to the need for methodological support for social workers, more transparent justification of decisions, and the strengthening of a multidisciplinary approach in the application of the principle of the best interests of the child in practice.

References

- [1] Convention on the Rights of the Child. United Nations, New York, 1989.
- [2] Michaličková J. The Best Interests of the Child. Bratislava: Office of the Commissioner for Children, 2023. *(in Slovak)*
- [3] Löwy A. et al. The Best Interests of the Child as a Value Criterion in Court Decision-Making in Child Custody Proceedings. Bratislava: C. H. Beck, 2022. *(in Slovak)*
- [4] Levická J., Mičková Z., Orliková M. Revue sociálnych služieb. 2024; 4(1): 6–XX. *(in Slovak)*
- [5] Langmeier J., Matějček Z. Psychological Deprivation in Childhood. Prague: Karolinum, 2014. *(in Czech)*
- [6] Hašto J. Attachment: The Roots of Love and Anxiety. Bratislava: Vydavateľstvo F, 2005. *(in Slovak)*

[7] Miklošková M. Fulfilment of the Child's Right to Contact with the Family and the Need for a Close Person in the Context of Alternative Care in Slovakia. Bratislava: Úsmev ako dar, 2020. *(in Slovak)*

[8] Act No. 36/2005 Coll. On the Family, as amended. Slovak Republic.

[9] Act No. 305/2005 Coll. On Social and Legal Protection of Children and Social Guardianship, as amended. Slovak Republic.

[10] Constitutional Court of the Slovak Republic. Decision No. II. ÚS 101/2022, 10 May 2022.

Professional profile of the authors

PhDr. Mgr. Michaela Dávidová, PhD., MBA, LL.M.

Assistant Professor, St. Elizabeth University of Health and Social Work; Institute of Divine Mercy, Žilina

Head of the Child Care Department, Centre for Children and Families Martin

doc. PhDr. Mária Hardy, PhD.

Associate Professor, St. Elizabeth University of Health and Social Work; Institute of Divine Mercy, Žilina

Mgr. Alena Matejová

Director, Centre for Children and Families Martin

PhDr. Janka Briššáková, DiS.

PhD Candidate, St. Elizabeth University of Health and Social Work; Institute of Divine Mercy, Žilina

Abstract

Generative Artificial Intelligence as a Factor in the Transformation of Cyberbullying in the School Environment

Generative Artificial Intelligence as a Factor in the Transformation of Cyberbullying in the School Environment. The paper analyses generative artificial intelligence as a factor that does not alter the definitional core of cyberbullying, but substantially changes its forms, scale, credibility and prevention demands in schools. The aim is to identify the mechanisms through which generative AI intensifies online victimisation and to derive implications for school prevention and intervention. The paper is based on a theoretical-analytical synthesis of Slovak policy and methodological materials and selected foreign scholarly sources indexed in WoS and Scopus. The analysis shows that generative AI lowers the entry barrier for perpetrators, enables multimodal and highly persuasive attacks through synthetic text, image, audio and video, complicates attribution, and increases the risk of repeated victimisation. At the same time, AI can support detection and moderation only when combined with human oversight, contextual assessment and ethical safeguards.

Keywords: *generative AI; cyberbullying; school environment; prevention; deepfakes*

Úvod a formulácia cieľa

Digitalizácia vzdelávania, rozšírenie sociálnych sietí a nástup generatívnej umelej inteligencie zásadne menia rizikové parametre online komunikácie žiakov. Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky č. 1/2025 vymedzuje kyberšikanovanie ako formu elektronického šikanovania uskutočňovanú prostredníctvom informačných a komunikačných technológií a zdôrazňuje potrebu jeho prevencie, preverovania i odbornej intervencie [1]. Rezortný sprievodca k prevencii a riešeniu šikanovania, praktický bulletin VÚDPaP-u a metodická príručka k tvorbe preventívnej stratégie školy ukazujú, že školské prostredie už nemožno chápať ako priestor oddelený od digitálnej skúsenosti žiakov, ale ako prostredie, v ktorom sa online a offline rovina rizikového správania navzájom prestupujú [2], [3], [4].

V medzinárodnom diskurze sa čoraz častejšie používa širší pojem AI-enabled abuse, ktorým sa označujú formy digitálneho násillia, manipulácie alebo zneužitia podporované systémami umelej inteligencie [8], [10]. Generatívna AI do tohto rámca vstupuje tým, že umožňuje lacno a rýchlo vytvárať syntetický text, obraz, zvuk a video s vysokou mierou presvedčivosti [9], [10]. Z analytického hľadiska je však dôležité nepreceňovať pojmový posun: nie každé zneužitie generatívnej AI automaticky predstavuje kyberšikanovanie. Aby bolo možné hovoriť o kyberšikanovaní v užšom zmysle, musia zostať zachované jeho definičné znaky, najmä úmysel ublížiť, nerovnosť síl a opakovanosť, resp. pretrvávajúci účinok útoku v online priestore [1], [2]. Generatívna AI teda nemení podstatu fenoménu, ale transformačne mení jeho uskutočňovanie a zvyšuje preventívnu aj intervenčnú náročnosť školského prostredia.

Cieľom príspevku je analyzovať, akými mechanizmami generatívna umelá inteligencia mení formy, mierku a vierohodnosť kyberšikanovania v školskom prostredí a aké implikácie z toho vyplývajú pre školskú prevenciu, intervenciu a tvorbu preventívnej politiky školy.

Materiál a metódy

Príspevok má teoreticko-analytický charakter. Metodologicky vychádza z cielenej naratívnej rešerše a z komparatívnej obsahovej analýzy zdrojov. Do analytického korpusu boli zaradené: a) aktuálne slovenské normatívne a metodické materiály relevantné pre školské prostredie; b) medzinárodné policy dokumenty zamerané na online násilie, deti a generatívnu AI; c) vybrané zahraničné odborné štúdie indexované vo WoS alebo Scopus, ktoré sa venujú AI-generovanému kyberšikanovaniu, sexualizovaným syntetickým obrazom alebo využitiu veľkých jazykových modelov pri detekcii rizikového online obsahu [8], [15].

Výber zdrojov bol účelový. Uprednostnené boli texty publikované v rokoch 2024 až 2026, prípadne novšie oficiálne dokumenty slovenskej školskej politiky, ak predstavovali základný normatívny rámec témy. Analýza bola organizovaná okolo štyroch kategórií: 1. Definičné hranice kyberšikanovania pri zneužití generatívnej AI; 2. Transformačné mechanizmy generatívnej AI; 3. Možnosti a limity AI pri detekcii škodlivého obsahu; 4. Implikácie pre preventívnu stratégiu školy. Limitom príspevku je absencia vlastných empirických dát; ambíciou textu preto nie je odhadovať prevalenciu javu, ale vytvoriť akademicky ukotvenú syntézu použiteľnú pre školskú teóriu a prax.

Komparatívna obsahová analýza bola vedená so zreteľom na to, ako jednotlivé zdroje operacionalizujú tri rozhodujúce roviny problému: vymedzenie samotného incidentu, hodnotenie miery ujmy a návrh primeranej školskej odpovede. Pri slovenských dokumentoch bola sledovaná najmä zhoda medzi normatívnym rámcom, preventívnou metodikou a očakávanými kompetenciami školy; pri zahraničných zdrojoch sa pozornosť sústredila na to, aké nové formy viktimizácie sa spájajú so syntetickým obsahom a aké riziká alebo limity sa pripisujú AI asistovanému monitorovaniu. Takto zvolený postup umožnil neporovnávať iba izolované tvrdenia, ale identifikovať opakujúce sa vzorce, v ktorých sa generatívna AI javí ako faktor zvyšujúci dostupnosť útoku, jeho presvedčivosť, perzistenciu a intervenčnú náročnosť pre školu.

Výsledky a diskusia

Analýza ukazuje, že generatívna AI nevytvára nový samostatný druh kyberšikanovania, ale funguje ako akcelerátor jeho už známych mechanizmov. Najväčší posun spočíva v znížení vstupnej bariéry páchatel'a, vo vysokej rýchlosti tvorby škodlivého obsahu, v jeho multimodalite a v možnostiach personalizácie [8], [9], [13]. Kým tradičné online útoky si často vyžadovali aspoň elementárnu digitálnu zručnosť, dnešné nástroje umožňujú vytvárať presvedčivé urážlivé texty, falošné správy, syntetické screeny konverzácií, imitácie hlasu či vizuálne realistické obrazy aj používateľom bez hlbšieho technického zázemia. Z hľadiska školy to znamená, že rizikové správanie môže byť nielen rýchlejšie, ale aj ťažšie rozpoznateľné a dôkazne komplikovanejšie.

Zároveň je potrebné presne odlíšiť širší rámec AI-enabled abuse od kyberšikanovania v užšom zmysle. Sexualizované deepfaky, tzv. deep nudes, impersonácia alebo syntetické kompromitujúce videá môžu predstavovať samostatnú formu digitálneho násillia či image-based sexual abuse, no v školskom prostredí sa často prelínajú s kyberšikanovaním tým, že sú používané na verejné zahanbenie, vydieranie, sociálne vylúčenie alebo dlhodobé ponižovanie žiaka [1], [2], [14], [12]. Pri hodnotení konkrétnej udalosti je preto potrebné rozlišovať, či je jednorazovo vytvorený syntetický materiál možné považovať za pretrvávajúci šikanujúci účinok, či bol šírený opakovane a či vytvoril mocenskú prevahu páchatel'a nad cieľom útoku. Terminologická presnosť je dôležitá aj pre školskú prax: škola potrebuje rozlíšiť povahu incidentu, no nesmie prehliadnuť jeho reálny dopad na bezpečie, dôstojnosť a wellbeing žiaka.

Špecifikom školského veku je, že synteticky vytvorený obsah nepôsobí škodlivo iba svojím obsahom, ale aj sociálnou architektúrou rovesníckej skupiny, v ktorej sa šíri. V adolescencii je reputácia, príslušnosť ku skupine a obraz seba samého mimoriadne citlivou oblasťou, preto môže mať aj krátky životný cyklus syntetického materiálu neúmerne silný dosah na psychickú pohodu, triedne vzťahy a školskú participáciu žiaka. To, čo páchatel' alebo publikum označí za „žart“, „meme“ alebo „experiment s aplikáciou“, môže mať z perspektívy zasiahnutého žiaka charakter intenzívneho poníženia a opakovane sa vracat' v podobe zdieľania, komentovania a pripomínania incidentu. Práve táto kombinácia performatívnosti, verejnosti a digitálnej perzistencie vysvetľuje, prečo sa pri školských incidentoch nesmie minimalizovat' ujma iba preto, že pôvodný obsah bol vytvorený rýchlo alebo „len“ pomocou voľne dostupného nástroja [2], [3], [8], [10].

Tab. 1. Kľúčové transformačné mechanizmy generatívnej AI vo vzťahu ku kyberšikanovaniu

Mechanizmus	Prejav pri generatívnej AI	Školský dôsledok
Zníženie vstupnej bariéry	Rýchle generovanie urážlivých textov, falošných správ, screenshotov alebo vizuálov bez pokročilej technickej zručnosti.	Vyššia dostupnosť útoku a častejšie experimentovanie s online ubližovaním.
Multimodalita a presvedčivosť	Syntetický obraz, hlas a video pôsobia autenticky a zvyšujú vierohodnosť útoku.	Silnejší emocionálny zásah, verejné zahanbenie a ťažšia obrana obete.
Personalizácia a impersonácia	Obsah možno cielit' na konkrétneho žiaka, imitovat' jeho hlas či identitu alebo vytvorit' kompromitujúci materiál.	Sociálne vylúčenie, vydieranie, reputačné poškodenie a oslabenie pocitu bezpečia.
Perzistencia a škálovanie	Jednorazovo vytvorený syntetický obsah sa môže rýchlo šíriť naprieč platformami a opakovane sa vracat'.	Sekundárna viktimizácia a dlhodobejší šikanózný účinok.
Ambivalentná detekcia	AI môže pomáhať pri moderovaní a triedení hlásení, no nie je bezchybná a potrebuje kontext.	Nutnosť ľudského dohľadu, etických pravidiel a jasných školských postupov.

Medzinárodné dáta zároveň naznačujú, že nejde iba o hypotetickú hrozbu. RAND v reprezentatívnom prieskume medzi riaditeľmi škôl v USA zistil, že 13 % škôl zaznamenalo incidenty šikanovania súvisiace s AI-generovanými deepfake obrazmi, videami alebo falošnými online identitami; na úrovni stredných a vyšších sekundárnych škôl išlo približne o pätinu škôl [11]. Popri tom sa objavujú aj postojové dáta, podľa ktorých jednotlivci vnímajú AI-generované kyberšikanovanie ako špecificky znepokojujúce najmä pre jeho anonymitu, rýchlosť šírenia a presvedčivosť [13]. Nejde teda o izolované technologické zvláštnosti, ale o rastúci typ digitálne sprostredkovanej ujmy, ktorý vyžaduje školskú pozornosť.

Mimoriadne závažnú oblasť predstavujú sexualizované syntetické obrazy. Kopecský a Voráč upozorňujú, že deep nudes sú spojené s reputačným poškodením, body shamingom, vydieraním a sekundárnou viktimizáciou, pričom v školskom veku môžu výrazne zasiahnuť školskú dochádzku, koncentráciu aj sociálne vzťahy [14]. Alexander zároveň ukazuje, že deepfake kyberšikanovanie v školách môže viesť k emočnej tiesni, sociálnej izolácii a k inštitucionálnym problémom pri dokazovaní, preverovaní a disciplinárnom riešení incidentov [12]. Pre školu z toho vyplýva, že syntetické kompromitujúce materiály nemožno redukovať na technickú „novinku“, ale treba ich chápať ako potenciálne závažnú formu útoku na identitu, súkromie a sociálne postavenie žiaka.

Ďalším transformačným mechanizmom je oslabenie dôkaznej istoty. Pri tradičných podobách kyberšikanovania mohla škola vychádzať zo screenshotov, histórie komunikácie, časových stôp a výpovedí účastníkov; pri syntetickom obsahu však rastie riziko, že aj zdanlivo autentický materiál bol vytvorený, upravený alebo účelovo zasadený do iného kontextu. To kladie vyššie nároky na spôsob overovania incidentu, uchovávanía dôkazov a komunikácie s rodičmi či externými partnermi. Škola musí reagovať promptne, no zároveň sa vyhnúť unáhleným záverom, ktoré by mohli viesť k sekundárnej viktimizácii obete alebo k spochybneniu jej výpovede. V tomto bode sa ukazuje, že kyberšikanovanie spojené s generatívnou AI nie je iba technologickým problémom, ale aj problémom pedagogickej diagnostiky, práce s dôkazom a citlivého procesného postupu [1], [8], [11], [12].

Ambivalentná je úloha umelej inteligencie v detekcii rizikového obsahu. Na jednej strane generatívne a iné AI modely dokážu podporiť moderovanie obsahu, triedenie hlásení a včasnejšie zachytenie škodlivej komunikácie. Cirillo a kol. preukázali, že veľké jazykové modely dosahujú v identifikácii kyberšikanovania sľubné výsledky, najmä pri práci s kontextovo citlivými znakmi komunikácie [15]. Na druhej strane zostáva otvorenou otázkou spoľahlivosť, transparentnosť, ochrana súkromia, veková primeranosť a riziko falošne pozitívnych či falošne negatívnych hodnotení [8], [10]. Z pedagogického hľadiska preto nemožno prijať predstavu, že AI vyrieši kyberšikanovanie sama. Technológia môže byť oporou, nie náhradou odborného úsudku, etického posúdenia a ľudského dohľadu.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje napätie medzi bezpečím a dohľadom. Ak škola začne uvažovať o technologickej podpore monitorovania rizikovej komunikácie, naráža na hranice súkromia, vekovej primeranosti a dôvery medzi školou, žiakom a rodinou. Automatizované nástroje môžu pomôcť pri predbežnom triedení hlásení alebo pri moderovaní školských platforiem, nemali by sa však stať základom plošného a netransparentného sledovania žiakov. Takýto prístup by mohol oslabiť dôveru v školu ako bezpečný priestor a zároveň vytvoriť falošný pocit, že problém je vyriešený technicky. Pedagogicky zmysluplné je preto chápať AI skôr ako podporný nástroj v presne vymedzených situáciách, nie ako samostatný rozhodovací mechanizmus. Rozhodujúce ostáva kontextové posúdenie incidentu, ľudský dohľad a rešpektovanie najlepšieho záujmu dieťaťa [6], [7], [10], [15].

Pre školu z uvedeného vyplýva päť zásadných implikácií. Po prvé, školská preventívna stratégia a vnútorné dokumenty by mali explicitne počítať so syntetickým obsahom, impersonáciou, sexualizovanými deepfakeami a ich oznamovaním [1], [4], [5], [11]. Po druhé, prevencia musí cielene rozvíjať digitálnu a AI gramotnosť žiakov; v slovenskom prostredí je tento smer posilnený rezortným usmernením pre riaditeľov a dodatkom č. 17 k štátnym vzdelávacím programom, ktorý explicitne zaraďuje AI gramotnosť, kritické posudzovanie výstupov AI, riziká deepfake obsahu a digitálny wellbeing [6], [7]. Po tretie, škola potrebuje pripravený metodologický postup zahŕňajúci vedenie školy, triedneho učiteľa, školský podporný tím, rodičov a podľa povahy incidentu aj platformy alebo orgány činné v trestnom konaní [1], [2]. Po štvrté, preventívne aktivity by nemali stáť len na jednorazových prednáškach, ale na systematickej spolupráci školy s rodinou a poradenskými zariadeniami, čo zdôrazňujú aj materiály VÚDPaP-u [3], [5]. Po piate, osobitnú pozornosť si vyžaduje podpora obete, citlivé zaobchádzanie s dôkazmi a rýchle obnovenie pocitu bezpečia v triede aj v online priestore.

Preventívna odpoveď školy by preto mala byť viacúrovňová. Na univerzálnej úrovni je potrebné systematicky začleňovať témy digitálnej bezpečnosti, AI gramotnosti, práce s

obrazom, súhlasom a kritického vyhodnocovania online obsahu do triednických hodín, preventívnych programov a bežného vyučovania. Na selektívnej úrovni treba venovať zvýšenú pozornosť triedam alebo skupinám, v ktorých sa objavujú konfliktné vzťahy, anonymné online útoky alebo tendencia banalizovať syntetický obsah ako nevinnú zábavu. Na indikovanej úrovni musí škola disponovať jasným postupom pre incidenty spojené s impersonáciou, sexualizovaným syntetickým obrazom, vydieraním alebo virálnym zdieľaním kompromitujúceho materiálu. Takýto rámec je v súlade s dôrazom slovenských metodických materiálov na preventívnu stratégiu školy, koordinovaný postup odborných a pedagogických zamestnancov a včasnú spoluprácu s rodinou a poradenským systémom [1], [2], [4], [5].

S tým úzko súvisí aj pripravenosť učiteľa. Generatívna AI vstupuje do školskej reality tak rýchlo, že učiteľ môže mať sklon redukovať ju na problém akademickej integrity alebo na všeobecné technologické riziko. V kontexte kyberšikanovania však potrebuje rozpoznať aj jemnejšie signály: náhle reputačné poškodenie žiaka, zosmiešňovanie prostredníctvom syntetických obrazov, imitáciu identity, využívanie hlasových klonov či opakované pripomínanie kompromitujúceho materiálu v triednej komunikácii. Profesionálna pripravenosť preto nemá spočívať iba v znalosti nástrojov, ale aj v schopnosti pomenovať ujmu, vhodne dokumentovať incident, komunikovať bez zľahčovania a obnovovať bezpečie v triede. Práve tu sa prepája AI gramotnosť s pedagogickým taktom, diagnostickou citlivosťou a preventívnou kultúrou školy [3], [4], [6], [7].

Akademicky dôležitý je aj posun v chápaní opakovanosti. V online prostredí totiž nemusí mať škodlivý účinok podoba mnohonásobne vytvorených útokov; opakovaný efekt môže vzniknúť aj z jednorazovo vygenerovaného a následne perzistentne šíreného syntetického obsahu, ktorý sa k obeti vracia pri každom ďalšom zdieľaní, komentovaní alebo vyhľadateľnosti na platformách. Pri posudzovaní incidentu preto nemožno mechanicky prenášať kritériá typické pre offline šikanovanie. Škola musí zohľadniť digitálnu stopu útoku, jeho publikum, dostupnosť obsahu a to, ako dlho zostáva obeť vystavená jeho sociálnym následkom. Práve v tomto zmysle generatívna AI neprepisuje definíciu kyberšikanovania, ale zintenzívňuje tie znaky, ktoré boli pre online ubližovanie podstatné už predtým [1], [2], [8].

Záver

Generatívna umelá inteligencia v školskom prostredí nemení definičné jadro kyberšikanovania, no zásadne mení jeho formy, mierku, presvedčivosť a dĺžku trvania účinku. Umožňuje vytvárať syntetický obsah, ktorý zvyšuje potenciál verejného zahanbenia, vydierania, impersonácie a opakovanej viktimizácie, pričom zároveň komplikuje dokazovanie a moderovanie incidentu.

Ak má byť odpoveď školy adekvátne, musí prepájať normatívne ukotvenie, digitálnu a AI gramotnosť, podporu obeť, pripravenosť pedagogických a odborných zamestnancov a citlivé využívanie technologických nástrojov. Práve v tomto bode sa rozhoduje, či bude generatívna AI v školskom prostredí pôsobiť prevažne ako akcelerátor ujmy, alebo sa stane impulzom na kvalitatívne vyššiu úroveň prevencie a bezpečnostnej kultúry školy.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2025) Smernica č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a v školských zariadeniach. Bratislava
- [2] Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2025) Prevencia a riešenie šikanovania – sprievodca pre školské prostredie [Citované: 25. marec 2026] <<https://www.minedu.sk/41089-sk/prevencia-a-riesenie-sikanovania-sprievodca-pre-skolske-prostredie/>>
- [3] Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (2023) KyberšikanovaNIE [Citované: 25. marec 2026] <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2023/02/VUDPaP_kybersikanovanie_bulletin_nahlad.pdf>
- [4] Papp E., Sajková M., Kudjaková A., et al. (2024) Tvorba preventívnej stratégie školy a podpora kvality v prevencii. Metodická príručka. Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, Bratislava
- [5] Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (2025) Odporúčania pre rodičov, ako predchádzať kyberšikanovaniu. Metodický materiál [Citované: 25. marec 2026] <<https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2025/02/Odporucania-pre-rodicov-ako-predchadzat-kybersikanovaniu-metodicky-material.pdf>>
- [6] Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2025) Usmernenie pre využívanie umelej inteligencie na základných a stredných školách – pre riaditeľov [Citované: 25. marec 2026] <https://www.minedu.sk/data/files/13424_uiv-a3_ria_biela.pdf>
- [7] Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2026) Dodatok č. 17 k štátnym vzdelávacím programom pre základné vzdelávanie a nižšie stredné vzdelávanie [Citované: 25. marec 2026] <<https://www.minedu.sk/data/att/f4d/35651.2d5d09.pdf>>
- [8] Villar Onrubia D., Barreda Angeles M., Cachia R., et al. (2025) Cyberbullying: Insights from science, policy and legislation. Publications Office of the European Union, Luxembourg
- [9] Miao F., Holmes W. (2023) Guidance for generative AI in education and research. UNESCO, Paris
- [10] UNICEF Innocenti – Global Office of Research and Foresight (2025) UNICEF Guidance on AI and Children 3.0. UNICEF Innocenti, Florence
- [11] Jackson B. A., Diliberti M. K., Moore P. (2025) Artificially Intelligent Bullies: Dealing with Deepfakes in K-12 Schools. RAND Corporation, Santa Monica
- [12] Alexander S. (2025) Clear. House 98(2), p. 36
- [13] Pei W., Wang F., Chua Y. T. (2026) Technol. Soc. 84, 103089

[14] Kopecký K., Voráč D. (2026) AI Soc. 41(1), p. 545

[15] Cirillo S., Desiato D., Polese G., et al. (2025) Inf. Process. Manag. 62(3), 104043

Odborný profil autorky

PhDr. Elena Diechová, PhD. Pôsobí na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Vo svojej pedagogickej, publikačnej a výskumnej činnosti sa dlhodobo venuje problematike školského prostredia, didaktiky a prípravy budúcich učiteľov. Odborne sa profiluje najmä v oblastiach sociálnej pedagogiky, sociálnej patológie, prevencie rizikového správania žiakov a pedagogickej diagnostiky. Vo vysokoškolskej výučbe kladie dôraz na prepájanie teoretických východísk s rozvojom praktických profesijných a didaktických kompetencií študentov učiteľských študijných programov. Je autorkou a spoluautorkou odborných a vedeckých výstupov reflektujúcich aktuálne otázky školy, prevencie a pedagogickej praxe. Výsledky svojej odbornej a vedeckovýskumnej činnosti prezentuje na domácich i zahraničných odborných fórach a publikuje v odborných časopisoch.

Detegovanie rozdielov v emocionálnej regulácii na pohlavia a rodinného statusu u generácie Z

Dominika DOKTOROVÁ- Ladislav PITTNER

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Nám J. Herdu 2, Trnava 917 01, Katedra Psychológie (Slovenská republika); dominika.doktorova@ucm.sk

Abstract

Detecting differences in emotional regulation by gender and family status in Generation Z

The study is comparative in nature, the aim is to identify differences in emotional regulation in generation Z. The research sample consists of students of a grammar school in Nové Zámky (N=95) in the age range of 18-20 years. We used the Scale for Measuring Difficulties Associated with Emotional Regulation (DERS-SF-SK). We confirmed a significant inter-gender difference in the DERS1,2 subscales, and the total DERS score. When verifying the differences between the sexes in the research sample, a statistically significant inter-gender difference was demonstrated in the DERS1 subscale and the Total DERS score. In all of the above, women achieved higher values compared to men. There was no statistically significant difference between the family status RS1 and RS3 in the total score of the DERS-SF-SK questionnaire, nor in the individual subscales of the questionnaire.

Keywords: *emotional regulation, adolescence, gender, family background*

Úvod a formulácia cieľa

Adolescencia je charakteristická veľkým množstvom zmien v rozličných doménach fungovania človeka [1]. Jedná sa o životné obdobie, kedy dospievajúci čelia rôznym výzvam, zmenám v rozmanitých oblastiach ich života, čo zvyšuje prežívanie stresu a emočného diskomfortu [2]. Pojem emočná regulácia odkazuje na formovanie emócií človeka, keď ich človek prežíva, a na to, ako ich človek prežíva alebo vyjadruje. Emočná regulácia v chápaní seba-regulačnej schopnosti je schopnosť jednotlivca stabilizovať alebo meniť intenzitu emócií [3, 4]. Pre pochopenie vývinu regulácie boli vykonané existujú dva prístupy. Prvý je, že neurobiologické procesy, ktoré sú vyššie (kortikálne regióny) a nižšie (limbický systém) na nervovej osi majú rovnaký regulačný vplyv spojený s emóciami. Druhý záver je, že vyššie uvedené systémy sú formované kvalitou raných skúsenosti, najmä v rodinných interakciách [5, 6]. Ako podporu tohto tvrdenia možno využiť výskumy [7, 8], ktorých výsledky naznačujú, že deti vyrastajúce v nepriaznivých podmienkach majú vyvinuté pozmenené fungovanie autonómneho nervového systému, ktoré spôsobuje náchylnosť k vyššej senzitivite na požiadavky prostredia, pravdepodobnejšie sa stanú biologicky a emočne reaktívnejší k výzvam a menej schopní adaptívnej seba-regulácie [9, 10], pričom je predpoklad, že rané zážitky môžu byť významné z dôvodu plasticity nezrelých mozgových štruktúr spojených s emóciami a stresom [11]. Z tohto vyplýva, že jedným zo spôsobov socializácie emočnej regulácie je práve skúsenosťami v rodine (vystavenie emocionálnym požiadavkám a stresorom rodinného života). Na jednej strane sú požiadavky na emočnú reguláciu často pomerne vysoké v sociálnych situáciách [12], nakoľko je vyžadované od jednotlivcov aby dodržiavali sociálno-kultúrne normy a očakávania zahŕňajúce i vhodné emočné zážitky a prejavy v sociálnych situáciách [6]. Na druhú stranu sociálny kontext taktiež predstavuje dôležité vplyvy ktoré môžu napomôcť, no i brániť, spomaľovať rozvoj schopností emočnej regulácie, tvrdí [13]. Emočná socializácia s rodičmi naďalej zostáva dôležitým faktorom aj v období, kedy ich sa ich potomkovia

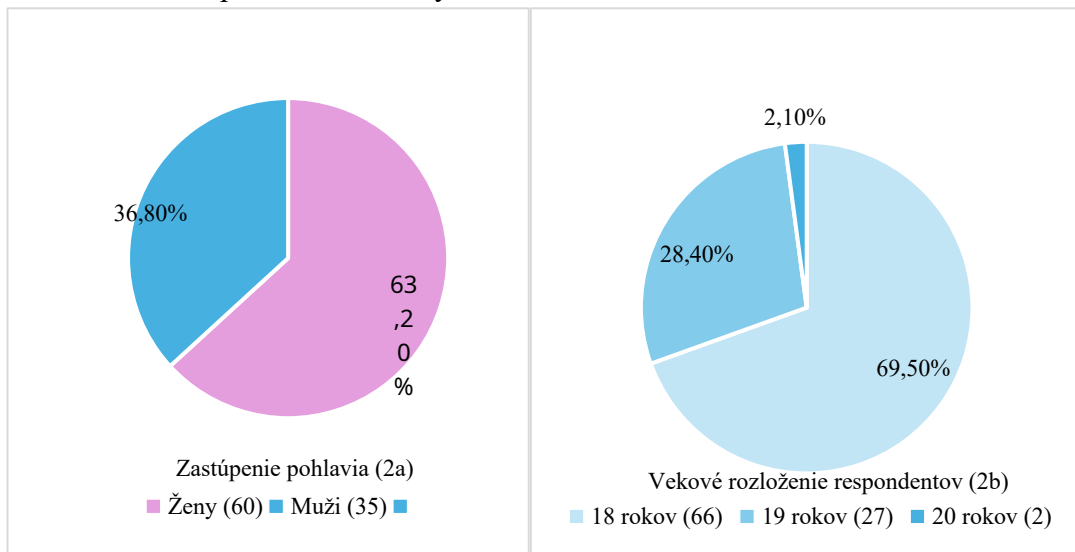
dostávajú do obdobia dospievania [13]

VO 1: Existuje štatisticky významný medzi-pohlavný rozdiel v ťažkostiach s emočnou reguláciou?

VO 2: Existuje štatisticky významný rozdiel medzi rôznymi typmi rodinného statusu a ťažkosťami v emočnej regulácii?

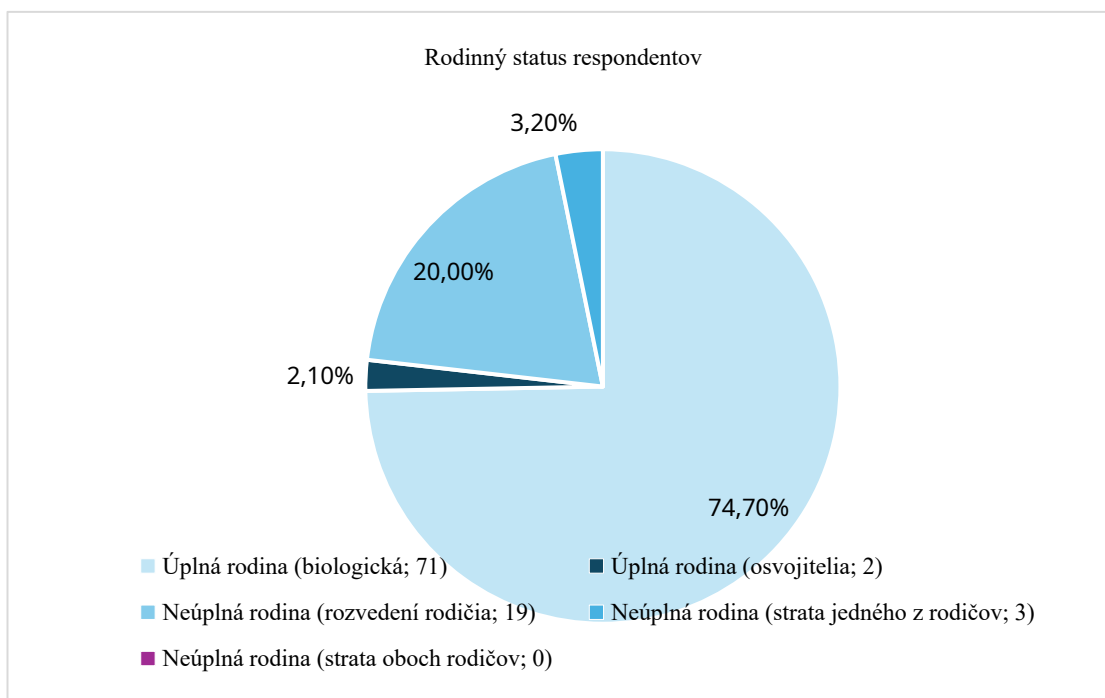
Materiál a metódy

Výskumný súbor bol tvorený (Obrázok 1), N=95 študentami Gymnázia M. R. Štefánika v Nových Zámkoch, z toho N=120 žien (63,2%) a N=70 mužov (36,8%). Priemerný vek bol 18,33 roku (SD=0,515 roku), pričom minimálny vek bol 18 rokov (69,5 %; N=132), veková skupina 19 ročných študentov bola zastúpená počtom N=52 respondentov (28,4 %) a vekovú skupinu 20 rokov tvorili N=4 respondenti (2,1%) Participanti výskumnej vzorky boli vybraní použitím nenáhodného, príležitostného výberu.

Obrázok 1 Zastúpenie ženského a mužského pohlavia vo výskumnej vzorke (2a) a Vekové rozloženie respondentov (2b) (Vlastné spracovanie)

Rodinný status respondentov, teda ich nukleárnej rodiny, z ktorej pochádzali, bol rozložený nasledovne – úplná rodina (biologická) tvorila 74,7% výskumnej vzorky (N=142 respondentov). Úplná rodina (osvojiteľia) bola zastúpená 2,1% (N=4) , neúplná rodina (rozvedení rodičia) tvorila 20% (N=38 respondentov). Možnosť Neúplná rodina (strata jedného z rodičov) zvolilo 3,2% výskumnej vzorky (N=6 osoby) a možnosť Neúplná rodina (strata oboch rodičov) nezvolil ani jeden participant (0%; N=0). Tieto údaje sú zobrazené v Obrázku 2.

Obrázok 2 Rodinný status uvedený výskumnou vzorkou (Vlastné spracovanie)

Metódy zberu dát

Na zber dát pre výskum boli zvolené kvantitatívne dotazníkové metódy, konkrétne vlastný dotazník na zistenie socio-demografických údajov participantov, Škálu ťažkostí v regulácii emócií (The Difficulties in Emotion Regulation Scale; DERS-SF-SK) Využitý bude kvantitatívny, neexperimentálny výskumný plán..

Vlastný dotazník na zistenie demografických údajov

Pohlavie, vek a rodinný status rodičov dieťaťa boli zisťované autormi vytvoreným dotazníkom. Všetky z troch vyššie uvedených premenných sme skúmali pri pohlaví z možností "muž – žena", Pre rodinný status sme uviedli 5 možností (úplná rodina (biologická) – úplná rodina (osvojitelia) – neúplná rodina (rozvedení rodičia) – neúplná rodina (strata jedného z rodičov – neúplná rodina (strata oboch rodičov)).

Škála ťažkostí v regulácii emócií (DERS-SF-SK)

Autori Gratz a Roemer v roku 2004 navrhli nami využívaný dotazník (DERS-SF) na meranie 6 druhov ťažkostí, ktoré sú spojené s emočnou reguláciou na 36 položkovej sebvýpovedovej škále. Položky sú formulované vo forme výrokov. Každá zo 6 ťažkostí je bodovaná na samotnej subškále, konkrétne neakceptovanie vlastných emočných reakcií (DERS1), ťažkosti spojené s dosahovaním cieľov (DERS2), ťažkosti spojené s kontrolou impulzov (DERS3), nedostatočné emočné uvedomovanie (DERS4), obmedzený prístup k stratégiám regulácie emócií (DERS5) a nedostatočné porozumenie vlastným emóciám (DERS6). V práci bude použitá slovenská verzia vyššie opísanej škály, DERS-SF-SK, preložená Pilárikom, Nábělkovou, Kaliskou a Heinzovou (2022). Každá z položiek bude hodnotená na 5-bodovej Likertovej škále (1=takmer nikdy, 2=niekedy, 3=asi polovicu času, 4=väčšinu času, 5=takmer vždy) podľa toho, ako často sa respondent správa spôsobom, ktorý opisuje daná položka. Vnútna konzistencia dotazníka uvádzaná autormi je $\alpha = 0,95$

Operacionalizácia premenných

Pohlavie: kategória (muž – žena), nominálna premenná;

Rodinný status: kategória (úplná rodina (biologická) – úplná rodina (osvojiteľia) – neúplná rodina (rozvedená) – neúplná rodina (úmrtie jedného z rodičov) – neúplná rodina (strata oboch rodičov), ordinálna premenná;

Emočná regulácia: slovenská verzia dotazníka DERS-SF-SK, Likertova škála (1=takmer nikdy, 2=niekedy, 3=asi polovicu času, 4=väčšinu času, 5=takmer vždy), 6 subškál – neakceptovanie vlastných emočných reakcií (DERS1; hrubé skóre, 6 – 30 bodov), ťažkosti spojené s dosahovaním cieľov (DERS2; hrubé skóre, 5 – 25 bodov), ťažkosti spojené s kontrolou impulzov (DERS3; hrubé skóre, 6 – 30 bodov), nedostatočné emočné uvedomovanie (DERS4; hrubé skóre, 6 – 30 bodov), obmedzený prístup k stratégiám regulácie emócií (DERS5, hrubé skóre, 8 – 40 bodov) a nedostatočné porozumenie vlastným emóciám (DERS6; hrubé skóre, 5 – 25 bodov), kardinálna premenná.

Metódy spracovania údajov

Všetky zozbierané dáta boli spracované pomocou štatistického programu SPSS vo verzii 29.0 BASE pomocou štatistickej deskripcie a inferencie. Pre deskripciu nominálnych a ordinálnych premenných sme využili koláčové grafy, ktoré obsahujú počet participantov (N) v daných skupinách a aj percentuálne zastúpenie týchto počtov. Kardinálne premenné sme v tabuľkách opísali využitím počtu participantov (N), priemeru, štandardnej odchýlky, mediánu, modusu, minima a maxima. Normalita dát bola zistená pomocou šikmosti, špicatosti a im prislúchajúcej štandardnej chybe, pričom hodnoty sú uvedené v samostatných tabuľkách. Využili sme metódu komparačný charakter a preto, sme použili štatistickej významnosti pre 2 nezávislé výbery – Mann-Whitneyho test, pričom sme v tabuľkách uviedli hodnoty testových štatistík a štatistickej signifikancie.

Harmonogram výskumu

Tabuľka 1 Harmonogram výskumu

Výskumná fáza	Časové rozmedzie
Nadobúdanie teoretických vedomostí, určenie cieľov práce a výskumného problému	Február – marec 2025
Distribúcia dotazníka, spracovanie dát	September – október 2025
Analýza dát v štatistickom programe IBM SPSS	November – December 2025
Vyhodnotenie stanovených výskumných otázok, cieľov a sumarizácia výsledkov	Február 2026

Zdroj: Vlastné spracovanie

Výsledky a diskusia

Tabuľky nižšie (*Tabuľka 2*) obsahujú popis škálových premenných, ktoré budú neskôr využité v ďalších výskumných otázkach – subškály dotazníka DERS-SF-SK (DERS1-6, Celkové skóre DERS), konkrétne. Vo všetkých 6 subškálach dotazníka DERS-SF-SK, i celkovom skóre tohto dotazníka bol celkový počet participantov $N=95$, chýbalo 0 údajov. Priemerné skóre v subškále DERS1 bolo 15,6737 bodov ($\bar{S}O = 6,18241$), medián bol 15,0 a modus 12,0. Najmenšia dosiahnutá hodnota bola 6,0 a najväčšia bola 30,0 bodov. V subškále DERS2 dosahovali respondenti v priemere 15,8316 bodov ($\bar{S}O = 4,53275$), medián bol 16,0 a modus 14,0. Minimum dosahovalo hodnotu 6,0 bodov a maximum hodnotu 25,0 bodov. V tretej subškále dotazníka DERS-SF-SK (DERS3) bol priemerný dosiahnutý počet bodov 15,9053 ($\bar{S}O = 5,32971$), medián dosahoval 15,0 a modus 13,0 bodov. Najnižšia hodnota bola 6,0 a najvyššia hodnota bola 30,0 bodov. DERS4 malo priemerný počet bodov, ktorý participantí získali, 16,1789 ($\bar{S}O = 4,23003$), medián bol 16,0 bodov, modus 15,0 bodov, minimum 7,0 a maximum 25,0 bodov. Piata subškála (DERS5) dosahovala v priemere 19,4632 bodov ($\bar{S}O = 6,91869$), medián 18,0 a modus 13 bodov. Minimálna získaná hodnota bola 8,0 a maximálna bola 34 bodov. Priemernou hodnotou poslednej subškály (DERS6) bolo 12,3158 bodov ($\bar{S}O = 4,09791$). Medián dosahoval hodnotu 12,0 a modus hodnotu 11,0 bodov, pričom najnižšie získané skóre bolo 5,0 bodov a najvyššie bolo 22,0 bodov. Priemerné hodnoty celkového skóre DERS dosahovali 95,3684 bodov ($\bar{S}O = 22,29448$), medián bol 94,0 a modus 84,0 bodov. Minimum dosahovalo 48,0 a maximum 152,0 bodov.

Tabuľka 2 Popis kardinálnych premenných z dotazníka DERS-SF-SK

	DERS1	DERS2	DERS3	DERS4	DERS5	DERS6	Celkové skóre DERS
N	200	200	200	200	200	200	200
Chýba	0	0	0	0	0	0	0
Priemer	15,6737	15,8316	15,9053	16,1789	19,4632	12,3158	95,3684
Medián	15,0000	16,0000	15,0000	16,0000	18,0000	12,0000	94,0000
Modus	12,00	14,00	13,00	15,00	13,00	11,00	84,00
Štd. Odch.	6,18241	4,53275	5,32971	4,23003	6,91869	4,09791	22,29448
Minimum	6,00	6,00	6,00	7,00	8,00	5,00	48,00
Maximum	30,00	25,00	30,00	25,00	34,00	22,00	152,00

Zdroj: Vlastné spracovanie

VO 1: Existuje štatisticky významný medzi-pohlavný rozdiel v ťažkostiach s emočnou reguláciou?

Pri overovaní rozdielov medzi pohlaviami vo výskumnej vzorke bol preukázaný štatisticky významný medzi-pohlavný rozdiel v subškále *DERS1* ($U= 764,500$; $Z= -2,207$; $Sig.= 0,027$), *DERS6* ($U= 697,000$; $Z= -2,732$; $Sig.= 0,006$) a *Celkové skóre DERS* ($U = 792,500$; $Z= -1,987$; $Sig.= 0,047$). Vo všetkých z uvedených dosahovali vyššie hodnoty ženy ($MR= 52,76$; $MR= 53,88$; $MR= 52,29$) v porovnaní s mužmi ($MR= 39,84$; $MR= 37,91$; $MR= 40,64$). Popísané dáta pre rozdiely medzi pohlavím výskumnej vzorky sú uvedené v *Tabuľke 3*.

Tabuľka 3 Medzipohlavný rozdiel v subškálach DERS-SF-SK

Subškály	Pohlavie	N	Priemerné poradie	Mann-Whitneyho test
DERS1	Žena	120	52,76	U = 764,500 Z = -2,207 Sig.= 0,027
	Muž	70	39,84	
	Spolu	190		
DERS6	Žena	120	53,88	U = 697,000 Z = -2,732 Sig.= 0,006
	Muž	70	37,91	
	Spolu	190		
Celkové skóre DERS	Žena	60	52,29	U = 792,500 Z = -1,987 Sig.= 0,047
	Muž	35	40,64	
	Spolu	95		

Zdroj: Vlastné spracovanie

VO 2: Existuje štatisticky významný rozdiel medzi rôznymi typmi rodinného statusu a ťažkosťami v emočnej regulácii?

Medzi rodinným statusom RS1 a RS3 nebol zistený štatisticky signifikantný rozdiel v celkovom skóre dotazníka DERS-SF-SK, ani v jednotlivých subškálach uvedeného dotazníka.

Tabuľka č.4 komparácií medzi rodinným statusom v DERS subškálach a celkovom skóre DERS.

Subškály	RS	N	Priemerné poradie	Kruskal-Wallisov test
DERS1	1	70	48,01	H = 3,757 df= 3 Sig.= 0,289
	2	2	77,00	
	3	18	41,31	
	4	3	37,50	
	Spolu	93		
DERS2	1	70	47,19	H = 0,066 df= 3 Sig.= 0,996
	2	2	50,50	
	3	18	46,08	
	4	3	45,67	
	Spolu	93		
DERS3	1	70	47,96	H = 3,179 df= 3 Sig.= 0,365
	2	2	50,75	
	3	18	39,50	
	4	3	67,00	
	Spolu	93		
DERS4	1	70	49,06	H = 3,106 df= 3 Sig.= 0,376
	2	2	61,50	
	3	18	37,86	
	4	3	44,00	
	Spolu	93		
DERS5	1	70	47,38	H = 0,945 df= 3 Sig.= 0,815
	2	2	55,75	
	3	18	43,06	
	4	3	56,00	
	Spolu	93		
DERS6	1	70	47,77	H = 2,505 df= 3 Sig.= 0,474
	2	2	71,25	
	3	18	41,25	
	4	3	47,33	
	Spolu	93		
Celkové skóre DERS	1	70	48,22	H = 2,083 df= 3 Sig.= 0,555
	2	2	62,25	
	3	18	39,92	
	4	3	50,83	
	Spolu	93		

Výskumná otázka sa zaoberala rozdielom medzi mužským a ženským pohlavím výskumnej vzorky tejto práce v ťažkostiach v regulácii emócií. Výsledky štatistickej inferencie odhalili štatisticky významné medzi-pohlavné rozdiely v 2 subškálach DERS-SF-SK, a to konkrétne v subškále Neakceptovanie vlastných emočných reakcií (DERS1) a Nedostatočné porozumenie vlastným emóciám (DERS6). Rovnako tak boli významné rozdiely medzi pohlavím aj v celkovom skóre DERS. Vo všetkých troch vyššie uvedených prípadoch dosahovali vyššie skóre ženy v porovnaní s mužmi. Možným vysvetlením by mohli byť napríklad hormonálne rozdiely medzi pohlaviami, ktoré by mohli ovplyvňovať emočné prežívanie, prípadne by sa mohlo jednať o dôsledok súčasnej kultúry a vystavovaniu sa sociálnym sieťam, ktoré v dnešnej dobe obsahujú aj množstvo psychologického obsahu, ktorý môže pôsobiť odborne, avšak je často uverejňovaný laickou verejnosťou a to by mohlo spôsobovať nedostatočné porozumenie vlastným emóciám i neakceptovanie vlastných emócií z dôvodu možného natrafenia na toxicky pozitívny obsah sociálnych sietí, čo by bolo v súlade so zisteniami [14]. Medzipohlavné rozdiely by mohli byť spôsobené aj rozdielmi v emočnej reaktivite a regulácii spôsobenej mozgovými procesmi, čo by potvrdila štúdia [15], ktorý preukázal medz-pohlavné rozdiely v aktivite rozsiahlych oblastí mozgu, ktoré sa podieľajú na emočnej regulácii, pričom ich zapojenie bolo vyššie u mužov v porovnaní so ženami.

Výskumná otázka zisťovala rozdiel medzi rodinným statusom rodiny, z ktorej adolescent pochádza a ťažkosťami v emočnej regulácii. Výsledky práce nepoukázali na štatisticky významné rozdiely medzi skupinami respondentov z nerozvedenej, biologickej rodiny a respondentmi z neúplnej, rozvedenej rodiny. Výsledky sú v súlade so zisteniami, ktoré preukázali, že rozvod rodičov nemá žiaden vzťah s problémami v emočnej regulácii [16], avšak sú v rozpore s novšími zisteniami, ktoré zistili štatisticky významný vzťah medzi jedincami z rozvedených rodín a zníženou úrovňou emočnej regulácie [17]. Prikláňame sa skôr k názoru, že rozvod rodičov súvisí s ťažkosťami v emočnej regulácii, nakoľko sa jedná o udalosť, ktorá oslabuje vzťah medzi rodičmi a dieťaťom, čo môže spôsobiť zníženie motivácie a úroveň psychického well-beingu. Rovnako tak môže rozvod spôsobiť finančné problémy, problémy v sociálnej oblasti, zmeny v priateľstve a prípadné zmeny bydliska môžu taktiež potomka zasiahnuť a spôsobiť mu nemalú emočnú záťaž [17]. Nepreukázanie štatisticky významného rozdielu v práci by mohlo byť pripísané nízkemu zastúpeniu respondentov z rozvedených rodín. Zvyšné kategórie rodinného statusu (úplná rodina s rodičmi osvojiteľmi, neúplná rodina so stratou jedného rodiča a neúplná rodina so stratou oboch rodičov) nebolo možné analyzovať vo výskumných otázkach VO 1 a VO 2 z dôvodu príliš nízkeho počtu respondentov v jednotlivých kategóriách. Napriek tomu považujeme uvedené kategórie za podstatné a ich preskúmanie v budúcnosti za nevyhnutné, nakoľko by mohlo byť užitočné porovnanie rozdielov napríklad medzi deťmi z úplných biologických rodín a deťmi, ktoré boli do rodiny osvojené, prípadne deťmi, ktoré stratili jedného rodiča a tými, ktoré stratili rodičov oboch. Nakoľko niektoré zistenia [1, 13, 18] tvrdia, že rodičia nestrácajú svoj význam vzťahových osôb a napomáhajú svojim potomkom s emočnou reguláciou rôznymi spôsobmi [2, 1] v období adolescencie.

Limity výskumu

Za limity práce považujeme malú a nerovnocennú vzorku z hľadiska premenných veku a rodinného statusu. Pohlavie bolo taktiež viac zastúpené ženami. Rovnako tak nenáhodný príležitostný výber mohol ovplyvniť generalizovateľnosť výsledkov práce.

Za limit taktiež považujeme pomerne úzke vekové rozpätie adolescentov (18-20 rokov), ktoré tvorilo vzorku, z dôvodu prechodu osobnosti adolescenta a taktiež budúce zámery výskumu, ktoré by nebolo možné stavať na získaných výsledkoch z pomerne malého vekového rozpätia.

Limitmi na strane examinátora sú nedostatočná skúsenosť v oblasti výskumu a z toho vyplývajúca možná nesprávna interpretácia získaných dát.

Taktiež to, že nebol u respondentov zisťovaný ich zdravotný stav a aktuálne psychické rozpoloženie. Zisťovaný rodinný status taktiež nemusel byť presným ukazovateľom, nakoľko nebolo zisťované časové obdobie, ktoré uplynulo od zmeny statusu, v prípade iného, ako úplnej biologickej rodiny, čo by mohlo vplývať na výsledky práce. Možným limitom by mohla byť aj metodika, ktorou boli konštrukty skúmané.

Rovnako tak nebol skúmaný ani ekonomický status rodiny, z ktorej respondenti pochádzali, čo by mohlo súvisieť s tematikou práce, nakoľko by mohla vnímaná účasť rodiča na výchove dieťaťa súvisieť s jeho úrovňou angažovanosti na výchove, ktorá by mohla byť určovaná aj počtom hodín, ktoré musí rodič stráviť vo svojom zamestnaní.

Záver

Ďalší výskum by sme mohli sústrediť práve na oblasti výskumov, akými sú napríklad súvis so závislosťami, či už látkovými, alebo nelátkovými, no i súvis s romantickými a vrstovníckymi vzťahmi a stratégiami emočnej regulácie využívanej v neskorších vývinových periódach, na ktoré by uvedené konštrukty mohli vplývať, ktoré považujeme za dôležité a rovnako tak menej preskúmané témy práce, ako napríklad úplne alebo čiastočne osirelé deti, prípadne deti, ktoré boli osvojené. Rovnako tak by mohla byť preskúmaná miera účasti iných osôb (napríklad učiteľov) na tejto problematike a tým overiť mieru účasti rodičov, nakoľko sa názory v tejto oblasti rozchádzajú. Výsledky výskumu môžu byť aplikované v oblasti školskej psychológie na prácu s adolescentnou populáciou i pre tvorbu prevenčných programov zameraných na uvedenú problematiku. Taktiež rozšírenie vekového rozpätia respondentov pre zachytenie širšieho spektra adolescencie na 16 – 19 rokov.

Zoznam použitej literatúry

ČASOPISY:

- [1] Levine, L. E., & Munsch, J. (2016). *Child development from infancy to adolescence*. Los Angeles: Sage.
- [2] Mónaco, E., de la Barrera, U., & Montoya-Castilla, I. (03. September 2021). Parents and peer attachment and their relationship with emotional problems in adolescence: is stress mediating? *Revista de Psicología Clínica non Niños y Adolescentes*, 67-73. doi:10.21134/rpcna.2021.08.3.8
- [3] Larson, R., Moneta, G., Richards, M. H., & Wilson, S. (2002). Continuity, stability, and change in daily emotional experience across adolescence. *Child Development*, 1151-1165.
- [4] Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive and social consequences. *Psychophysiology*, 281-291.

- [5] Thompson, R. A. (2011). Emotion and emotion regulation: Two sides of the developing coin. *Emotion Review*, 53-61.
- [6] Thompson, R. A., Lewis, M., & Calkins, S. D. (2008). Reassessing emotion regulation. *Child Development Perspectives*, 124-131.
- [7] Lupien, S. J., McEwen, B. S., Gunnar, M. R., & Heim, C. (2009). Effects of stress throughout the lifespan on the brain, behaviour and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, 434-445.
- [8] Loman, M. M., & Gunnar, M. R. (2010). Early experience and the development of stress reactivity and regulation in children. *Neuroscience and Behavioral Reviews*, 867-876.
- [9] Blair, C. (2010). Stress and development of self-regulation in context. *Child Development Perspectives*, 181-188.
- [10] El-Sheikh, M., & Erath, S. A. (2011). Family conflict, autonomic nervous system functioning, and child adaptation: State of the science and future directions. *Development and Psychopathology*, 703-721.
- [11] Goldsmith, H. H., Pollak, S. D., & Davidson, R. J. (2008). Developmental neuroscience perspectives on emotion regulation. *Child Development Perspectives*, 132-140.
- [12] Bell, K. L., & Calkins, S. D. (2000). Relationships as inputs and outputs of emotion regulation. *Psychological Inquiry*, 160-163.
- [13] Bariola, E., Gullone, E., & Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 198-212.
- [14] LeBlanc, S., Essau, C. A., & Ollendick, T. H. (2017). Emotion regulation: An introduction. In S. LeBlanc, C. A. Essau, & T. H. Ollendick, *Emotion regulation and psychopathology in children and adolescents* (s. 13-17). Oxford University Press.
- [15] Domes, G., Schulze, L., Böttger, M., Grossmann, A., Hauenstein, K., Wirtz, P. H., & Herpertz, S. C. (2009). The neural correlates of sex differences in emotional reactivity and emotion regulation. *Human Brain Mapping*, 758-769.

- [16] Eyo, U. E. (2018). Divorce: Causes and Effects on Children. *Asian Journal of Humanities and Social Studies*.
- [17] Juwariah, T., Suhariadi, F., Soedriham, O., Yoenanto, N. H., Laka, L., Qomarrudin, M. B., . . . Setyowati, A. (2022). Emotion Regulation and Academic Achievement among Children of Divorce: A Systematic Review. *Malaysian Journal of Medicine and Health Sciences* , 162-167.
- [18] Zimmer-Gembeck, M. J., Webb, H. J., Pepping, C. A., Swan, K., Merlo, O., Skinner , E. A., & Dunbar, M. (2017). Is parent-child attachment a correlate of children's emotion regulation and coping? *International Journal of Behavioral Development*, 41(1), 74-93

Odborný profil autora/autorov

PhDr. Dominika Doktorová, PhD., univ. Doc. Pôsobí na Katedre psychológie na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave od roku 2014. V rámci psychologickéj vedeckej činnosti sa zameriava na problematiku kognitívnej psychológie, Všeobecnej psychológie, psychobiológie a neuropsychológie. Vo svojej vedecko- výskumnej činnosti sa zameriava najmä na jednotlivé kognitívne procesy a možnosti ich stimulovania, prípadne eliminovania za účelom zvýšenia kvality života u detí, dospelých a starnúcich jedincov. Napríklad sa zameriava na elimináciu maladaptívnych foriem perfekcionizmu za účelom jej modifikácie do adaptívnej podoby. V rámci psychobiológie sa zameriava na možnosti psychologického pôsobenia (práca s kognitívnymi a nonkognitívnymi procesmi) u ľudí s kardiovaskulárnymi problémami, poruchami príjmu potravy a u onkologických pacientov.

Bc. Ladislav Pittner- je študentom na Katedre psychológie Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. V rámci psychologickéj vedeckej činnosti sa zameriava na problematiku vzťahovej väzby, adolescencie a závislostí.

Najlepší záujem dieťaťa v medzinárodnom práve a jeho limity v národnom uplatňovaní

Lilla GARAYOVÁ

Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav medzinárodného a európskeho práva, Tomášikova 20, 82102 Bratislava, Slovenská republika; lilla.garayova@paneurouni.com, ORCID: 0000-0002-7999-4823

Abstrakt

Predložený článok sa zaoberá princípom najlepšieho záujmu dieťaťa ako ústredným prvkom ochrany práv dieťaťa v slovenskom a medzinárodnom kontexte. Na úvod vysvetľuje teoretické východiská a historický vývoj tohto princípu – od prvých medzinárodných deklarácií až po jeho zakotvenie v Dohovore OSN o právach dieťaťa z roku 1989 a v súčasnom slovenskom práve. V rámci právnej analýzy poukazuje na kľúčové medzinárodné dokumenty (najmä Dohovor o právach dieťaťa) a domáce predpisy (napr. zákon o rodine), ktoré stanovujú, že najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom. Zohľadňuje aj príklady zo sveta, ktoré ilustrujú uplatnenie princípu v rôznych právnych systémoch. Ďalšia časť príspevku kriticky reflektuje aplikačnú prax na Slovensku, poukazuje na pretrvávajúce výzvy (napr. nejednotné chápanie princípu, obmedzené posudzovanie dopadov na deti mimo agendy rodinného práva, či absenciu usmernení pre posudzovanie najlepšieho záujmu). V závere navrhujeme viacero de lege ferenda opatrení s cieľom zabezpečiť dôslednejšie uplatňovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v každodennej praxi.

Kľúčové slová: *najlepší záujem dieťaťa; práva dieťaťa; medzinárodné právo; rodinné právo; legislatíva.*

Abstract

The Best Interests of the Child in International Law and Its Limits in National Application

This article examines the principle of the best interests of the child as a central element of child rights protection in the Slovak and international contexts. It begins by explaining the theoretical foundations and historical development of this principle – from the first international declarations to its enshrinement in the 1989 UN Convention on the Rights of the Child and in current Slovak law. As part of the legal analysis, it highlights key international documents (particularly the Convention on the Rights of the Child) and domestic regulations (e.g., the Family Act), which stipulate that the best interests of the child must be the primary consideration. It also considers examples from around the world that illustrate the application of this principle in various legal systems. The next section of the paper critically examines current practice in Slovakia, highlighting persistent challenges (e.g., inconsistent understanding of the principle, limited assessment of impacts on children outside the family law agenda, or the absence of guidelines for assessing the best interests). In conclusion, we propose several de lege ferenda measures aimed at ensuring a more consistent application of the principle of the best interests of the child in everyday practice.

Keywords: *the best interests of the child; children's rights; international law; family law; legislation.*

Úvod a formulácia cieľa

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa patrí k nosným pilierom modernej ochrany práv dieťaťa. Vyjadruje základnú požiadavku, aby pri každom rozhodovaní týkajúcom sa dieťaťa boli jeho záujmy posudzované ako prvé v poradí a s najvyššou prioritou. Táto zásada je zakotvená v množstve medzinárodných a vnútroštátnych dokumentov – na čele s Dohovorom

OSN o právach dieťaťa z roku 1989 (ďalej len „Dohovor“). Článok 3 ods. 1 Dohovoru stanovuje, že „vo všetkých činnostiach týkajúcich sa detí... musí byť najlepší záujem dieťaťa prvoradým hľadiskom“. [1] Bez skutočného presadzovania tohto princípu hrozí, že mnohé práva formálne priznané deťom zostanú len na papieri – ak najlepší záujem dieťaťa nefiguruje v popredí pri každom relevantnom rozhodovaní, ostatné detské práva môžu stratiť svoj praktický význam. [2]

Viac než tri desaťročia po prijatí Dohovoru OSN o právach dieťaťa narástol spoločenský aj právny význam princípu najlepšieho záujmu dieťaťa. Tento princíp dnes nepredstavuje iba abstraktnú právnu formuláciu v predpisoch, ale slúži aj ako dôležité kritérium hodnotenia humánnosti a kvality verejných politík z pohľadu ich vplyvu na deti. Stal sa symbolom záväzku spoločnosti uprednostniť blaho dieťaťa v každej situácii a ukazovateľom, do akej miery právny systém skutočne zohľadňuje potreby najzraniteľnejších. Naliehavosť dôsledného uplatňovania princípu najlepšieho záujmu dieťaťa dnes ešte zosilnela. Moderný svet prináša množstvo nových situácií, v ktorých treba toto hľadisko uplatňovať. Viac než kedykoľvek predtým preto platí požiadavka klásť si pri každom rozhodovaní otázku, či je daný postup v súlade s najlepším záujmom dieťaťa.

Súbežne však detské práva čelia aj novým medzinárodným a geopolitickým výzvam. Rozsiahle migračné pohyby v posledných rokoch znamenajú, že mnoho detí je nútených opustiť domov a čeliť nebezpečenstvám na úteku. Prehlbujúca sa klimatická kríza ohrozuje zdravé životné podmienky detí aj ich vyhliadky do budúcnosti. Ozbrojené konflikty v rôznych častiach sveta, vrátane európskeho priestoru, vystavujú deti priamemu riziku násilia, straty domova a vážnych tráum. Uvedené fenomény zdôrazňujú potrebu, aby princíp najlepšieho záujmu dieťaťa bol nanovo a dôslednejšie premietnutý do stratégií reagujúcich na migračné krízy, klimatické ohrozenia či humanitárne katastrofy. Zároveň sa tento trend odráža aj v judikatúre. Súdne orgány na európskej aj národnej úrovni opakovane potvrdzujú prvoradosť najlepšieho záujmu dieťaťa pri rozhodovaní o vyhostení rodín migrantov. Medzinárodné spoločenstvo tak stojí pred naliehavou úlohou aktualizovať a posilniť mechanizmy ochrany detských práv, aby tento princíp nezostal iba deklarovaným cieľom, ale mohol sa účinne uplatňovať aj tvárou v tvár súčasným globálnym výzvam.

Táto štúdia nadväzuje na uvedené východisko a rozvíja ho v niekoľkých častiach. Najskôr priblížime historické ukotvenie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa a jeho teoretické korene v medzinárodnom kontexte (vrátane odkazu Janusza Korczaka a vývoja medzinárodných dokumentov). Následne analyzujeme, ako sa princíp implementoval v medzinárodnom a slovenskom práve – poukážeme na formálne zakotvenie zásady v právnych normách a na konkrétne príklady jej uplatnenia (či porušenia) v praxi. V rámci kritickej reflexie súčasného stavu upozorníme na pretrvávajúce nedostatky pri napĺňaní tohto princípu – od terminologických nejasností (rozdielne chápanie „prvoradý“ (*primary*) vs. „najvyšší“ (*paramount*)) až po úzke či nekonzistentné uplatňovanie zásady v rozhodovacích procesoch mimo tradičnej agendy starostlivosti o dieťa. V záverečných častiach načrtneme návrhy de lege ferenda – vrátane úpravy oficiálneho prekladu Dohovoru, zavedenia systematických detských dopadových štúdií (Child Impact Assessment) v legislatívnom procese a ďalších opatrení – a zhrnieme význam princípu najlepšieho záujmu dieťaťa ako fundamentu ochrany práv dieťaťa. Pri spracovaní skúmanej problematiky vychádzame z doktrinálnej metódy právnej analýzy a opierame sa o relevantné pramene. Využívame medzinárodnoprávne dokumenty (predovšetkým Dohovor a súvisiace akty, vrátane všeobecných komentárov Výboru OSN pre

práva dieťaťa), ďalej judikatúru medzinárodných i vnútroštátnych súdov a bohatú odbornú literatúru. Na základe týchto zdrojov analyzujeme platnú úpravu a aplikačné limity princípu najlepšieho záujmu dieťaťa. Zároveň príspevok sleduje aj normatívny cieľ: ambíciou je nielen popísať aktuálny stav, ale aj navrhnúť zmeny de lege ferenda vychádzajúce zo zistených nedostatkov. V závere preto formulujeme odporúčania, ktoré by mohli prispieť k dôslednejšiemu napĺňaniu tohto princípu v každodennej praxi.

Teoretické východiská: historický a medzinárodnoprávny kontext

Myšlienka prednostnej ochrany záujmov dieťaťa nie je nová. V rôznych podobách sa vyvíjala počas celého 20. storočia a postupne prenikla do noriem medzinárodného práva. Už jeden z prvých medzinárodných dokumentov na ochranu detí – Ženevská deklarácia práv dieťaťa prijatá Spoločnosťou národov v roku 1924 – obsahoval myšlienku uprednostnenia dieťaťa. V úvodných zásadách tejto deklarácie sa uvádza, že *„ľudstvo dlhuje dieťaťu to najlepšie, čo je v ňom samom“*, [3] čo predpokladá, že dospelí majú povinnosť postaviť blaho dieťaťa na popredné miesto. O niekoľko desaťročí neskôr nadviazala na tieto idey Deklarácia práv dieťaťa OSN z 20. novembra 1959, ktorá už explicitne sformulovala princíp prednosti detských záujmov. [4] Podľa 2. princípu tejto deklarácie musí byť pri prijímaní zákonov týkajúcich sa detí *„prvotným hľadiskom najlepší záujem dieťaťa“*. Ďalej princíp 7 spomínanej deklarácie stanovuje, že blaho dieťaťa má byť *„vedúcou zásadou pre všetkých, ktorí zodpovedajú za jeho výchovu a vedenie“*. Medzinárodné spoločenstvo teda už v roku 1959 jednoznačne uznalo, že záujem dieťaťa má mať prednosť – či už pri tvorbe zákonov, alebo v každodennej starostlivosti v rodine a škole.

Významný ideový príspevok k formulovaniu tohto princípu poskytol poľský lekár, pedagóg a spisovateľ Janusz Korczak (1878–1942). Začiatkom 20. storočia Korczak presadzoval dovtedy nevídanú myšlienku, že dieťa je plnohodnotná ľudská bytosť – *„človek dneška, nielen budúci dospelý“* – a zaslúži si rovnakú úctu a ohľad ako dospelý človek. Takýto prístup predbehol svoju dobu a korešponduje s moderným poňatím ľudskej dôstojnosti ako základného osobnostného práva (t. j. poňatím, podľa ktorého dieťa má vlastnú dôstojnosť a hodnotu už od narodenia). Vo svojich dielach, napríklad v eseji Právo dieťaťa na úctu, Korczak ostro kritizoval dobový paternalistický postoj, ktorý prisudzoval deťom menšiu spoločenskú hodnotu (vtedajšia spoločnosť vnímala dieťa iba ako budúceho dospelého, nie ako plnohodnotného človeka v prítomnosti). [5] Korczak však nezostal len pri teórii – vo svojom varšavskom sirotinci zaviedol samosprávu detí, dôsledne bránil ich dôstojnosť a napokon s nimi dobrovoľne podstúpil aj krajné obete (v roku 1942 odmietol opustiť deti deportované do vyhladzovacieho tábora Treblinka a zahynul spolu s nimi). Korczakov život a dielo poskytli silný morálny základ princípu najlepšieho záujmu dieťaťa a ukázali, že nejde o abstraktnú právnu formulu, ale o hodnotu, ktorá sa musí prejavovať v konkrétnych postojoch a konaní dospelých voči deťom. Humanistický odkaz Janusza Korczaka výrazne ovplyvnil ďalšiu generáciu expertov a práve poľská delegácia na pôde OSN zohrala kľúčovú úlohu pri zrode textu Dohovoru o právach dieťaťa. [6]

V roku 1978 – pri príležitosti 100. výročia Korczakovho narodenia – predložilo Poľsko ako Korczakova rodná krajina prvý návrh textu budúceho Dohovoru OSN o právach dieťaťa. Od počiatku v ňom poľskí diplomati vyzdvihli princíp najlepšieho záujmu dieťaťa ako ústredný koncept pripravovanej zmluvy. Počas desaťročia príprav, expertných diskusií a diplomatických rokovaní sa tento princíp etabloval ako jeden zo základných kameňov Dohovoru. [7] Keď

Valné zhromaždenie OSN dňa 20. novembra 1989 jednomyseľne prijalo Dohovor o právach dieťaťa, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa bol v ňom zaradený medzi štyri všeobecné základné zásady, na ktorých stojí výklad a realizácia všetkých ostatných práv dieťaťa (popri zásade zákazu diskriminácie, práve na život a rozvoj a práve dieťaťa vyjadriť svoj názor). [8] Ako už bolo citované, článok 3 ods. 1 Dohovoru výslovne uvádza, že „záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.“ [1] Táto jediná veta predstavovala prelom v medzinárodnom práve – prvýkrát sa totiž povinnosť uprednostniť záujmy dieťaťa vzťahuje na všetky rozhodnutia ovplyvňujúce deti, nielen na rodinnoprávne či výchovné situácie. Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa sa tak má uplatňovať naprieč celým spektrom oblastí – od sociálnej politiky a zdravotníctva cez školstvo až po rozhodovanie súdov či správnych orgánov.

Je potrebné zdôrazniť, že znenie čl. 3 ods. 1 Dohovoru bolo výsledkom kompromisu. Už počas príprav textu prebiehala rozsiahla debata, do akej miery má mať záujem dieťaťa absolútnu prednosť pred inými záujmami. Pôvodné návrhy inšpirované formuláciou Deklarácie z roku 1959 ráтали s tým, že najlepší záujem dieťaťa bude „primárnym a rozhodujúcim“ faktorom – čo by de facto zodpovedalo pojmu „*paramount consideration*“, teda záujmu nadradenému všetkým ostatným. Napokon však štáty zvolili miernejšie vyjadrenie „*prvoradé hľadisko*“ (v anglickom origináli *a primary consideration*), ktoré zdôrazňuje prioritu záujmu dieťaťa, ale nevylučuje zohľadnenie aj iných legitímnych hľadísk. Cieľom tohto kompromisu bolo zabezpečiť všeobecnú uplatniteľnosť princípu vo všetkých konaniach (individuálnych i kolektívnych) – vrátane situácií, keď treba brať do úvahy aj ďalšie relevantné faktory (napr. verejnú bezpečnosť, práva a povinnosti rodičov či iných osôb atď.). Výbor OSN pre práva dieťaťa vo Všeobecnom komentári č. 14 (2013) zdôraznil, že princíp najlepšieho záujmu dieťaťa má trojaký charakter – predstavuje (1) subjektívne právo dieťaťa (aby jeho najlepší záujem bol zohľadnený a uprednostnený), (2) všeobecnú interpretačnú zásadu pri výklade všetkých práv dieťaťa a (3) procesné pravidlo pri rozhodovacích postupoch. [9] Inými slovami, štáty majú právnu povinnosť uprednostniť deti; nejde len o politickú deklaráciu, ale o právne záväznú požiadavku, ktorá preniká celým systémom ochrany detí. [10]

Zároveň platí, že Dohovor nijako nezoslabuje tie situácie, v ktorých už tradične právne poriadky uznávali záujem dieťaťa ako absolútne nadradený (*paramount*). V oblasti rodinného práva – napríklad pri zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti či adopcii, alebo pri úprave styku dieťaťa s rodičmi – zákony mnohých krajín aj naďalej stanovujú, že blaho či záujem dieťaťa je rozhodujúcim hľadiskom. Tento štandard existoval v národných úpravách ešte pred prijatím Dohovoru a dokonca aj v iných medzinárodných zmluvách. Napríklad Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW) z roku 1979 v čl. 5 písm. b) vyžaduje, aby pri výchove detí bol „záujem detí prvoradým hľadiskom“, a v čl. 16 ods. 1 písm. d) (o poručníctve a opatrovníctve detí) uvádza, že „záujem detí je nadradený“. [11] Rovnako Dohovor o právach dieťaťa sám v neskoršom článku 21 (o adopciách) uvádza, že najlepší záujem dieťaťa má byť „základným hľadiskom“ (v anglickej verzii *the paramount consideration*) pri osvojení dieťaťa. Vidíme teda, že Dohovor prebral a zachoval existujúce prístupy z rodinného práva, no zároveň inovoval tým, že rozšíril pôsobnosť princípu aj na všetky ďalšie oblasti týkajúce sa detí.

V priebehu 90. rokov a začiatkom 21. storočia sa princíp najlepšieho záujmu dieťaťa naplno vyprofiloval ako všeobecná interpretačná zásada medzinárodného práva detských práv.

Výbor OSN pre práva dieťaťa opakovane potvrdil, že čl. 3 ods. 1 patrí medzi tzv. generálne princípy Dohovoru – slúži ako smernica pri výklade a aplikácii všetkých ostatných ustanovení. Najlepší záujem dieťaťa tak predstavuje akúsi základnú ladenú notu, ku ktorej musia byť zladené všetky opatrenia štátov vykonávajúcich práva dieťaťa. Táto zásada zároveň vyplní medzery v situáciách, ktoré Dohovor výslovne neupravuje – ak právna úprava alebo rozhodovací orgán stojí pred viacerými možnosťami, mal by zvoliť riešenie, ktoré najviac zodpovedá záujmom dotknutých detí. Jednou z praktických implikácií princípu je preto požiadavka, aby každý orgán verejnej moci (zákonodarca, vláda, súdy, správne orgány) systematicky zvažoval dopady svojich rozhodnutí na deti. Výbor OSN v tomto smere odporúča, aby štáty zaviedli mechanizmy posudzovania vplyvov na deti – tzv. *child impact assessment* – pri všetkých zásadných legislatívnych a správnych opatreniach. [12] Len tak sa zabezpečí, že detský rozmer nebude prehliadaný ani v oblastiach, ktoré na prvý pohľad nesúvisia primárne s deťmi (napríklad dopravná politika, územné plánovanie či opatrenia v boji proti zmene klímy), no svojimi dôsledkami môžu deti významne ovplyvniť.

Zakotvenie princípu v medzinárodnom a slovenskom práve

Od prijatia Dohovoru o právach dieťaťa v roku 1989 prenikol princíp najlepšieho záujmu dieťaťa do právnych poriadkov mnohých štátov i regionálnych medzinárodných systémov. Mnohé krajiny výslovne začlenili túto zásadu do svojich ústav či zákonov. Za klasický príklad možno uviesť Írsko, ktoré v roku 2012 prijalo ústavnú zmenu posilňujúcu ochranu práv detí. Na základe tzv. Children's Referendum bol do Ústavy Írska vložený nový článok 42A, ktorý okrem iného ustanovuje, že v konaniach týkajúcich sa adopcie, poručníctva, starostlivosti alebo styku s dieťaťom musí byť najlepší záujem dieťaťa prvoradým hľadiskom. [13] Za paradigmatický príklad sa dá označiť Južná Afrika, ktorá po páde apartheidu prijala v roku 1996 novú ústavu obsahujúcu článok 28 ods. 2: „*najlepší záujem dieťaťa je nadovšetko dôležitý v každej záležitosti týkajúcej sa dieťaťa.*“ [14] Toto ústavné ustanovenie garantuje deťom absolútnu prioritu – štátne orgány v JAR sú teda povinné považovať záujmy dieťaťa za prvoradé a nadriadené všetkým ostatným okolnostiam v ktoromkoľvek konaní týkajúcom sa dieťaťa. Podobne aj Keňa zakotvila princíp najlepšieho záujmu priamo vo svojej Ústave z roku 2010. Podľa článku 53 ods. 2 kenskej ústavy je totiž najlepší záujem dieťaťa prvoradým hľadiskom v každej záležitosti týkajúcej sa dieťaťa. [15]

Podobne aj Keňa zakotvila princíp najlepšieho záujmu priamo vo svojej Ústave z roku 2010 – článok 53 ods. 2 kenskej ústavy stanovuje, že „*najlepší záujem dieťaťa je najvyššie dôležitý v každej záležitosti týkajúcej sa dieťaťa.*“ Vidno tu celosvetový trend, že ochrana detských práv sa považuje za takú významnú, že je hodná ústavného statusu. Na regionálnej úrovni stojí za zmienku Charta základných práv Európskej únie (2000), ktorá v článku 24 ods. 2 obdobne deklaruje: „*pri všetkých opatreniach prijatých orgánmi verejnej moci alebo súkromnými inštitúciami, ktoré sa týkajú detí, sa musia v prvom rade brať do úvahy najlepšie záujmy dieťaťa.*“ Mimo ústavných rovín má väčšina štátov – vrátane Slovenska – zakotvený princíp najlepšieho záujmu aspoň na úrovni bežných zákonov, spravidla v rodinnom alebo občianskom práve. Vo svetovej rodinno-právnej legislatíve je preto dnes štandardom generálna klauzula ustanovujúca povinnosť považovať blaho dieťaťa za prvoradé alebo nadradené hľadisko pri rozhodovaní (najmä v konaniach o starostlivosti o maloletých). Formálne sa teda princíp najlepšieho záujmu dieťaťa ujal a stal sa všeobecne uznávaným štandardom.

Slovenská republika sa k princípu najlepšieho záujmu dieťaťa prihlásila krátko po

svojom vzniku. Československo ratifikovalo Dohovor o právach dieťaťa už v roku 1991 (s účinnosťou pre SR od 1. januára 1993) a uverejnilo ho v Zbierke zákonov pod č. 104/1991 Zb. [16] Tým sa Slovensko zaviazalo, že najlepší záujem dieťaťa bude prvoradým hľadiskom v každom konaní týkajúcom sa detí, či už ide o postupy orgánov verejnej moci alebo súkromnoprávne vzťahy. Tento medzinárodný záväzok bol následne premietnutý aj do viacerých vnútroštátnych predpisov. Predovšetkým zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine hneď v § 5 (medzi základnými zásadami) ustanovuje generálnu klauzulu: „*Záujem maloletého dieťaťa je prvoradým hľadiskom pri rozhodovaní vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú.*“ [17] Podobne zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v § 3 ods. 3 stanovuje, že pri výkone opatrení na ochranu detí „*je prvoradým hľadiskom najlepší záujem dieťaťa*“.[18] Tieto ustanovenia zabezpečujú, že orgány starostlivosti o deti, súdy či iné inštitúcie musia pri svojom rozhodovaní primárne zohľadňovať, čo je pre dané dieťa prospešné.

Napriek uvedeným formálnym zárukám existujú v slovenskom kontexte určité osobitosti a nedostatky implementácie. Jedným z nich je terminológia oficiálneho prekladu Dohovoru. V slovenskom znení čl. 3 ods. 1 Dohovoru, publikovanom v 104/1991 Zb., sa uvádza: „Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom...“ – na rozdiel od originálu tu chýba prídavné meno „najlepší“. (Porovnaj originálne znenie čl. 3 ods. 1 Dohovoru v angličtine: “*the best interests of the child shall be a primary consideration*” s oficiálnym slovenským prekladom (104/1991 Zb.): “*záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom*”.) Slovenský text teda hovorí iba o „záujme dieťaťa“, kým anglická, francúzska, španielska či iné oficiálne jazykové verzie Dohovoru hovoria o najlepšom záujme (angl. **best interests of the child**, fr. *Intérêt **supérieur** de l'enfant*, šp. *El interés **superior** del niño*, jp. *子供の**最善**の利益* (*kodomo no **saizen** no rieki*), maď. *a gyermek **legfőbb** érdeke* atď.) Hoci ide zdanlivo o drobnú nuansu, významovo to nie je zanedbateľné: požiadavka najlepšieho záujmu implikuje hľadanie optimálneho riešenia pre konkrétne dieťa – t. j. takého, ktoré najviac prispieva jeho blahu. Formulácia „záujem dieťaťa“ bez prívlastku by mohla zvädzať k subjektívnemu či zjednodušenému chápaniu (napríklad z pohľadu rodiča či úradu – t. j. čo oni považujú za záujem dieťaťa, nie čo je pre dieťa skutočne najlepšie). Bolo by preto vhodné oficiálny preklad zmluvy opraviť doplnením slova najlepši, aby slovenské znenie verne odrážalo ducha Dohovoru. Ostatne, viaceré novšie slovenské predpisy (ako spomínaný zákon o sociálnoprávnej ochrane detí) už terminológiu najlepší záujem dieťaťa používajú – právny poriadok SR tak sám signalizuje potrebu presnejšieho vymedzenia tohto princípu.

Aplikačná prax a pretrvávajúce výzvy

Hoci princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je dnes široko uznávaný v zákonoch a koncepcne prijímaný, v praxi pretrvávajú významné výzvy pri jeho naplňaní. Po prvé, uplatňovanie princípu je nerovnomerné naprieč rôznymi sektormi rozhodovania. Tradične sa najlepšiemu záujmu venuje dôsledná pozornosť najmä v súdnych konaniach o starostlivosť o deti (rozvody rodičov, zverenie do starostlivosti, adopcie a pod.). V iných sférach verejných politík však býva detský rozmer opomínaný. Bývalý komisár Rady Európy pre ľudské práva Thomas Hammarberg už v roku 2008 poukázal, že len veľmi málo vlád berie princíp najlepšieho záujmu dieťaťa vážne aj mimo rámca rodinného práva. [10] Aj závery Výboru OSN pre práva dieťaťa opakovane konštatujú, že štáty síce formálne akceptujú článok 3 Dohovoru, ale pri tvorbe konkrétnych verejných politík – v zdravotníctve, sociálnej oblasti, plánovaní verejných rozpočtov, dopravnej či environmentálnej politike, migračnej agende a ďalších – sa

na deti často zabúda. [19] Princíp najlepšieho záujmu sa tak neraz zužuje len na súdne spory o zverenie detí, kým napríklad pri územnom plánovaní (napr. potreba detských ihrísk v obciach), pri opatreniach v oblasti verejného zdravia alebo v iných politikách sa dôsledky na deti systematicky nevyhodnocujú. Takýto rezortný prístup oslabuje účinnosť princípu a vedie k tomu, že v mnohých rozhodnutiach s dopadom na deti nie je detský záujem reálne zvažovaný ako priorita.

Po druhé, problematické je pretrvávajúce postojenie bagatelizujúceho závažnosť princípu najlepšieho záujmu dieťaťa. V slovenskom prostredí sa s tým možno stretnúť napríklad pri legislatívnych iniciatívach. Nedávny pokus o rekonštrukciu Občianskeho zákonníka (v rámci ktorého sa mal zákon o rodine začleniť do nového občianskeho kódexu) ilustruje pretrvávajúce nepochopenie významu princípu: hoci pracovný návrh spočiatku obsahoval zmienku o záujme dieťaťa, napokon bol text formulovaný iba veľmi všeobecne a princíp nefiguroval medzi základnými zásadami – ostal len v podobe obyčajného ustanovenia, bez dôrazu a vysvetlenia. Taký prístup naznačuje, že niektorí tvorcovia zákonov stále považujú princíp za vágny slogan, ktorý netreba brať vážne. Podobné zľahčovanie môže viesť k formálnemu zakotveniu princípu bez reálneho dopadu na rozhodovaciu prax.

Po tretie, trvalou výzvou zostáva určovanie konkrétneho obsahu najlepšieho záujmu v individuálnych prípadoch. Princíp sám osebe nedáva jednoznačný návod, čo je pre dané dieťa najlepšie – vždy vyžaduje vecnú analýzu okolností prípadu a zváženie viacerých faktorov (bezpečnosť dieťaťa, jeho zdravie, citové a vývojové potreby, názor dieťaťa, stabilita prostredia, zachovanie rodinných väzieb, nediskriminácia atď.). Výbor OSN pre práva dieťaťa vo Všeobecnom komentári č. 14 (2013) detailne rozpracoval metodiku posudzovania najlepšieho záujmu dieťaťa, avšak v praxi aj tak dochádza k rôznym interpretáciám. Rozdielny pohľad rôznych profesionálov na to, čo je pre dieťa najlepšie, môže spôsobovať právnu neistotu a riziko subjektívneho prístupu hodnotiaceho orgánu. Odborná literatúra preto zdôrazňuje potrebu aplikovať princíp s náležitou transparentnosťou odôvodnenia – rozhodujúce orgány (súdy, úrady) by mali v konkrétnych rozhodnutiach jasne vysvetliť, ako dospeli k záveru o najlepšom záujme dieťaťa a ktoré úvahy považovali za rozhodujúce. [20] Len tak sa dá predísť zneužitiu či účelovej interpretácii princípu.

Napriek týmto metodologickým otázkam postupne judikatúra súdov a rozhodovacia prax orgánov na ochranu detí dopĺňajú princíp konkrétnym obsahom.¹ Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) napríklad v kontexte imigračných a azylových prípadov zdôraznil, že deti nesmú niesť následky konania dospelých. Pri rozhodovaní o vyhostení rodín s deťmi musí byť prvoradým hľadiskom dopad rozhodnutia na postihnuté deti (porov. Rozsudky ESLP *Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku* [21], 2010 a ESLP *Popov proti Francúzsku*, 2012 [22]). Rovnako Najvyšší súd Spojeného kráľovstva v známom prípade *ZH (Tanzania) v. Secretary of State for the Home Department (2011)* autoritatívne vyhlásil, že pri vyvažovaní verejného záujmu (napr. kontroly imigrácie) s právami dieťaťa musia mať detské záujmy značnú váhu ako primárne hľadisko.[23] Táto judikatúra posúva uplatňovanie princípu do nových oblastí – aj v tradične dospeláckych agendách, akými sú migračná alebo trestná politika, sa čoraz viac presadzuje požiadavka: pozor, v hre sú aj deti a treba brať ohľad na ich najlepší záujem.

¹ Pozri napr. *Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku* (ESLP – veľká komora, 6. 7. 2010, č. 41615/07), § 135: “všetky orgány musia v prvom rade zohľadniť najlepší záujem dieťaťa”; a *Popov proti Francúzsku* (ESLP, 19. 1. 2012, č. 39472/07 a 39474/07), § 91: “zadržiavanie detí [v imigračnej väzbe] je prípustné len ak úvahy týkajúce sa najlepšieho záujmu detí boli náležite vzaté do úvahy a prevažujú nad nimi závažné dôvody”.

Žiaľ, medzinárodné dianie ponúka aj odstrašujúce príklady ignorovania princípu najlepšieho záujmu dieťaťa. Mimoriadne rezonovala napríklad politika oddeľovania detí migrantov od rodičov na hraniciach USA v roku 2018. V rámci boja proti nelegálnej migrácii boli tisíce detí násilne odňaté svojim rodičom a umiestnené do detenčných centier – bez ohľadu na devastačný vplyv na ich psychiku a ďalší vývin. Táto prax, široko odsúdená odbornou verejnosťou i organizáciami na ochranu práv, flagrantne porušovala princíp najlepšieho záujmu dieťaťa. Nakoniec musela byť pod medzinárodným tlakom zastavená a americká politika sa vrátila k humánnejšiemu prístupu. Udalosti z roku 2018 tak posilnili povedomie, že žiadna krajina – ani v mene bezpečnosti či iných verejných cieľov – nemôže legitímne prehliadať základné potreby a práva detí.

Pokiaľ ide o Slovensko, formálne patríme medzi krajiny hlásiace sa k najvyšším štandardom ochrany detí. Ako bolo uvedené, princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je zakotvený v hlavných právnych predpisoch týkajúcich sa detí a rodiny. Napriek tomu aj u nás možno identifikovať medzery medzi literou zákona a realitou každodennej praxe. Jednu z nich predstavuje už spomínaná nejednotnosť v pochopení a používaní tohto princípu medzi rôznymi aktérmi. V praxi sa neraz stretávame s formalistickým odkazom na „záujem dieťaťa“ bez hlbšej analýzy, čo konkrétne je pre dieťa naozaj najlepšie. Chýbajú podrobnejšie usmernenia či metodiky (pre súdy, orgány sociálno-právnej ochrany, kolíznych opatrovníkov a pod.), ktoré by pomohli zjednotiť prístup k posudzovaniu najlepšieho záujmu dieťaťa v rôznych životných situáciách.

Ďalším problémom je absencia systematického hodnotenia dopadov zákonov a politík na deti. Hoci Výbor OSN výslovne odporúča zaviesť povinné detské dopadové štúdie pri tvorbe legislatívy, na Slovensku sa takýto nástroj zatiaľ nevyužíva. [12] V legislatívnom procese síce existuje všeobecná povinnosť posudzovať vplyvy navrhovaných zákonov (tzv. RIA – hodnotenie dopadov regulácie), avšak dopad na deti ako osobitnú kategóriu obyvateľstva sa analyzuje len zriedka a povrchno. Dôsledkom je, že niektoré zákony – napríklad v oblasti bývania, zdravotníctva, digitalizácie či dopravy – môžu byť prijímané bez toho, aby si ich predkladatelia uvedomili, ako ovplyvnia deti (či už priamo, alebo sprostredkované cez dopad na rodiny). Tento stav kontrastuje s praxou v niektorých iných krajinách, kde sa práva detí integrujú do ex ante posudzovania legislatívy. Napríklad vo viacerých škandinávskych štátoch alebo v Kanade je hodnotenie vplyvov na deti (či širšie na rodinu) bežnou súčasťou legislatívneho procesu. Slovensko má v tomto smere značný priestor na zlepšenie.

Za pozornosť stojí aj paternalistická kultúra rozhodovania vo vzťahu k deťom. Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa vychádza z premisy, že dieťa je plnohodnotný nositeľ práv a záujmov tu a teraz. Napriek tomu v spoločenskej praxi prevláda názor „dospelí vedia najlepšie, čo je pre deti dobré“ – bez skutočnej snahy spýtať sa detí samotných na ich názor. Taký prístup môže brzdiť snahu reálne zisťovať a rešpektovať individuálny najlepší záujem konkrétneho dieťaťa. Pritom princíp najlepšieho záujmu dieťaťa úzko súvisí aj s právom dieťaťa vyjadriť svoj názor (čl. 12 Dohovoru). Iba ak kompetentné orgány aktívne zisťujú názory dieťaťa a chápu jeho životnú situáciu, môžu zodpovedne posúdiť, čo je preň skutočne najlepšie. V súdnych konaniach to znamená umožniť deťom primerane veku vyjadriť sa (napr. prostredníctvom vypočutia sudcom alebo odborníkom). Na úrovni samospráv a štátu to zasa znamená prizvať deti a mládež do konzultačných procesov – napríklad vytvárať mládežnícke a detské poradné orgány, aby pri tvorbe politík zaznel aj hlas tých najmladších občanov.

Návrhy de lege ferenda

Na základe uvedenej analýzy možno formulovať viacero odporúčaní de lege ferenda a systémových opatrení, ktoré by posilnili reálne uplatňovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v slovenskej praxi.

Pri najbližšej príležitosti by mala SR opraviť znenie čl. 3 ods. 1 tak, aby zodpovedalo originálu – t. j. doplniť slovo „najlepší“ pred „záujem dieťaťa“. Tento krok by mal nielen symbolický, ale aj praktický význam – vyslal by signál, že slovenský právny poriadok plne uznáva požiadavku hľadania najlepšieho možného riešenia pre dieťa, a odstránil by terminologickú nejasnosť. Zároveň by sa tým zjednotil jazyk zákonov (keďže viaceré vnútroštátne predpisy už formuláciu „najlepší záujem dieťaťa“ obsahujú).

V prípade rekodifikácie súkromného práva (Občianskeho zákonníka) alebo iných relevantných kodifikácií treba výslovne zahrnúť princíp najlepšieho záujmu dieťaťa medzi základné zásady. Nestačí iba okrajová zmienka – zákon by mal už v úvodných ustanoveniach deklarovať, že ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa je prioritou a prienikovou zásadou pri výklade celého predpisu. Rovnako by sa mal zväziť vyšší normatívny status tejto zásady – napríklad zakotvenie v Ústave SR (analogicky ako v Južnej Afrike či vo viacerých latinskoamerických ústavách). Ústavné zakotvenie by zabezpečilo, že princíp bude záväzným východiskom pre všetky orgány verejnej moci a umožnilo by Ústavnému súdu SR posudzovať súlad zákonov s touto zásadou.

Odporúča sa, aby Ministerstvo spravodlivosti, resp. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, vydali usmernenie alebo metodiku k aplikácii princípu najlepšieho záujmu dieťaťa. Tá by vychádzala z Všeobecného komentára č. 14 Výboru OSN a stanovila rámcové kritériá pre posudzovanie najlepšieho záujmu (tzv. check-list: bezpečnosť dieťaťa, vývojové potreby, názor dieťaťa, zachovanie rodinného prostredia, nediskriminácia atď.). Takýto dokument by pomohol zjednotiť prax súdov a iných aktérov. Zároveň je vhodné zaviesť pravidelné školenia pre sudcov, sociálnych pracovníkov, opatrovníkov a ďalších odborníkov, zamerané na obsah princípu a zdieľanie príkladov dobrej praxe pri jeho uplatňovaní. Cieľom je, aby princíp neostal len deklaráciou, ale aby sa profesionáli cítili kompetentní a povinní ho dôsledne aplikovať.

V rámci novelizácie Legislatívnych pravidiel vlády alebo zákona o obecných zriadeniach by sa mala ustanoviť povinnosť vyhodnocovať vplyv navrhovanej legislatívy na deti. Ideálne by šlo o samostatnú kapitolu dôvodovej správy, kde predkladateľ kvalitatívne (prípadne kvantitatívne) posúdi, ako návrh ovplyvní deti a či je v súlade s ich najlepším záujmom. Takáto ex ante analýza by zvýraznila prípadné negatívne dopady na deti (napr. v sociálne znevýhodnených skupinách) ešte pred prijatím zákona a umožnila by prijatie zmierňujúcich úprav. Rovnako odporúčame zaviesť mechanizmus ex post hodnotenia – napríklad každé ministerstvo by mohlo v pravidelnej výročnej správe uvádzať, ako nimi prijaté opatrenia zohľadnili najlepší záujem dieťaťa a aké výsledky priniesli pre deti.

Zväziť možno aj posilnenie kompetencií komisára pre deti. Hoci na Slovensku pôsobí komisár pre deti, jeho odporúčania by mohli mať väčšiu váhu, ak by existovala zákonná povinnosť orgánov verejnej moci reagovať na ne v stanovenej lehote. Taktiež by pomohlo zahrnúť zástupcov detí a mládeže do poradných orgánov vlády a samospráv pri tvorbe politik (napr. zriadenie detskej rady ako poradného orgánu pri úrade vlády alebo pri obecných zastupiteľstvách pre otázky týkajúce sa detí). Tým by sa zabezpečilo, že hlas detí bude počut

a ich hľadisko bude začlenené pri posudzovaní, čo je v ich najlepšom záujme v danej komunite či na národnej úrovni.

Záver

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa sa stal východiskom moderného medzinárodného práva – nielen ako právna norma, ale aj ako hodnota preverujúca ľudskosť a zodpovednosť našej spoločnosti voči najzraniteľnejším. Od prvých ideí Janusza Korczaka, cez medzinárodné deklarácie a Dohovor OSN, až po dnešné zákony a súdne rozhodnutia, prešiel tento princíp dlhú cestu vývoja. Dnes ho takmer univerzálne uznávame ako smerodajné kritérium pri všetkých činnostiach dotýkajúcich sa detí. Napriek tomu však jeho reálne naplnenie často naráža na prekážky – či už v podobe formálneho prístupu, konkurenčných záujmov, alebo nedostatočnej vôle aplikovať detské hľadisko dôsledne a systematicky.

Je našou povinnosťou zabezpečiť, aby sa záväzok uprednostniť deti stal skutočnosťou v každej oblasti. Znamená to neustále sa pýtať pri tvorbe politik a rozhodnutí: Ako to ovplyvní deti? Je to v súlade s ich najlepším záujmom? A podľa toho tieto rozhodnutia korigovať. Znamená to tiež presadiť inštitúty, ktoré detský záujem vnesú do centra pozornosti – či už legislatívne (detské dopadové štúdie, procesné práva detí), alebo inštitucionálne (silné zastúpenie detí v rozhodovacích procesoch). Ako výstižne poznamenal jeden z priekopníkov detských práv Janusz Korczak, „svet raz docení dieťa a bude rešpektovať jeho práva a jedinečnosť“.[24] Naplnenie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa je základným predpokladom, aby sa táto vízia stala realitou. Od úsilia dnešnej generácie zákonodarcov, sudcov, úradníkov, pedagógov i rodičov závisí, či dokážeme prekročiť vlastný tieň a skutočne vidieť svet očami dieťaťa – a podriaďiť tomu svoje konanie. Ak postavíme deti na prvé miesto, budujeme spravodlivejšiu budúcnosť celej spoločnosti; deti, ktorých najlepší záujem je rešpektovaný, vyrastú v sebavedomých, zdravých a zodpovedných dospelých. Nemožno opomenúť, že napĺňanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa nezávisí len od kvality zákonov a oficiálnych postupov, ale aj od celkovej kultúry spoločnosti a jej postoja k deťom. Skutočný posun v prospech detí si vyžaduje, aby spoločnosť vnímala dieťa ako plnohodnotný subjekt s vlastnými právami a potrebami. To v praxi znamená nielen prijímať vhodné zákony a politiky, ale aj aktívne počúvať názory detí na záležitosti, ktoré sa ich dotýkajú, a brať tieto názory vážne. K naplneniu princípu najlepšieho záujmu dieťaťa musí prispieť aj intenzívna medziodborová spolupráca. Iba tak možno zabezpečiť, že uvedený princíp nezostane len teoretickou deklaráciou, ale stane sa živou súčasťou spoločenskej reality, v ktorej je dieťa skutočne na prvom mieste.

Zoznam použitej literatúry

- [1] United Nations General Assembly (1989) Convention on the Rights of the Child. United Nations Treaty Series, vol. 1577, p. 3.
- [2] Korczak J. (2014) Právo dieťaťa na úctu. Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava, s. 37.
- [3] League of Nations (1924) Geneva Declaration of the Rights of the Child. League of Nations, Geneva.
- [4] Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 1386 (XIV)/1959 Deklarácia práv dieťaťa.
- [5] Korczak J. (2007) The Child's Right to Respect. Council of Europe Publishing, Strasbourg.

- [6] Smyczyński T. (ed.) (1999) Konwencja o prawach dziecka. Analiza i wykładnia. Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars Boni et Aequi, Poznań.
- [7] Andrzejewski M. (2024) The Role of Prof. Tadeusz Smyczyński as a Drafter of the UN Convention on the Rights of the Child. *Acta Univ. Sapientiae, Legal Stud.* 13(1), s. 5-22.
- [8] Výbor OSN pre práva dieťaťa (2003) Všeobecný komentár č. 5 – Všeobecné implementačné opatrenia Dohovoru, ods. 12.
- [9] Výbor OSN pre práva dieťaťa (2013) Všeobecný komentár č. 14 – Právo dieťaťa na zohľadnenie jeho najlepšieho záujmu ako prvoradého hľadiska, ods. 1.
- [10] Hammarberg T. (2008) The Principle of the Best Interests of the Child – What it Means and What it Demands from Adults. Janusz Korczak Lecture, Warsaw, 30 May 2008. Council of Europe.
- [11] Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979) čl. 5(b), čl. 16(1)(d).
- [12] Výbor OSN pre práva dieťaťa (2003) Všeobecný komentár č. 5 – Všeobecné implementačné opatrenia Dohovoru, ods. 45.
- [13] Constitution of Ireland (2012) Thirty-first Amendment of the Constitution (Children) Act 2012, Article 42A.4.1° (ii).
- [14] Constitution of the Republic of South Africa (1996) Section 28(2).
- [15] Constitution of Kenya (2010) Article 53(2).
- [16] Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí ČSFR č. 104/1991 Zb., o dojednaní Dohovoru o právach dieťaťa
- [17] NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Bratislava: Národná rada Slovenskej republiky, 2005.
- [18] NÁRODNÁ RADA SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Bratislava: Národná rada Slovenskej republiky, 2005.
- [19] Barzó T. (2017) A gyermek érdekének védelmét erősítő családjogi alapelv érvényesülésében felmerülő ellentmondások. *Opuscula Civilia* 2, p. 2.
- [20] Tobin J. (2013) Justifying Children's Rights. *Int. J. Child. Rights* 21, p. 395–441.
- [21] Európsky súd pre ľudské práva (2010) Neulinger a Shuruk proti Švajčiarsku, rozsudok Veľkej komory zo 6. júla 2010, sťažnosť č. 41615/07.
- [22] Európsky súd pre ľudské práva (2012) Popov proti Francúzsku, rozsudok z 19. januára 2012, sťažnosti č. 39472/07 a 39474/07.
- [23] Supreme Court of the United Kingdom (2011) *ZH (Tanzania) v. Secretary of State for the Home Department*, [2011] UKSC 4, rozsudok z 1. februára 2011.
- [24] Korczak J. (1929) *Prawo dziecka do szacunku*. Warszawa.

Odborný profil autora

doc. JUDr. PhDr. Lilla Garayová, PhD., LL.M. pôsobí ako prodekanka pre bakalárske a magisterské štúdium a medzinárodné styky na Fakulte práva Paneurópskej vysokej školy. Zároveň pôsobí ako docentka na Ústave medzinárodného a európskeho práva Paneurópskej vysokej školy. Akademicky pôsobí aj na Euro-Mediterranean University v Slovinsku a na Univerzite v Miškolci v Maďarsku. Vo svojej vedeckej a publikačnej činnosti sa zameriava najmä na medzinárodné rodinné právo a ochranu ľudských práv so špecifickým dôrazom na práva detí. Plynule ovláda deväť cudzích jazykov, v ktorých pravidelne publikuje a prednáša. Je členkou Vedeckej rady Fakulty práva

Paneurópskej vysokej školy a viacerých odborných a vedeckých organizácií, najmä Slovenskej asociácie medzinárodného práva, Európskej asociácie medzinárodného práva súkromného a Medzinárodnej spoločnosti rodinného práva. Zastupuje Slovensko v akademickej spoločnosti FL-EUR (Family Law Europe), ktorá združuje odborníkov z 36 európskych krajín v oblasti rodinného práva. Pôsobí aj v redakčných radách viacerých domácich a zahraničných vedeckých časopisov, napríklad Central European Journal of Comparative Law, Family & Law, Dogmatics of Law, Institutiones Administrationis – Journal of Administrative Sciences a Paneurópske právnické listy. Je autorkou viac ako 120 vedeckých a odborných publikácií v oblasti medzinárodného práva, medzinárodného rodinného práva a ochrany práv dieťaťa a podieľala sa na riešení viacerých národných a medzinárodných vedecko-výskumných projektov. V roku 2022 pôsobila ako národná spravodajkyňa za Slovensko pre Európsku komisiu pri príprave posúdenia vplyvu novej legislatívnej iniciatívy Európskej únie o uznávaní rodičovstva medzi členskými štátmi. Výsledkom tejto iniciatívy bol návrh nariadenia Rady o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní rozhodnutí a prijímaní verejných listín vo veciach rodičovstva a o vytvorení európskeho osvedčenia o rodičovstve. Prednášala na právnických fakultách v Maďarsku, Česku, Poľsku, Rakúsku, Grécku, Mexiku, Belgicku, USA, Peru, Holandsku a na Trinidade a Tobagu, ako aj na viacerých medzinárodných vedeckých konferenciách. V roku 2024 bola na základe medzinárodného výberového konania skupiny univerzít Compostela vymenovaná za hosťujúcu profesorku v oblasti právnych vied na CETYS Universidad v Mexiku. Po úspešnom habilitačnom konaní a habilitačnej prednáške na tému Právo dieťaťa na hru z pohľadu Výboru OSN pre práva dieťaťa bola v roku 2024 vymenovaná za docentku v odbore medzinárodné právo. V roku 2025 pôsobila ako hosťujúca prednášajúca na University of Cambridge, kde predstavila svoj výskum zameraný na ochranu práv dieťaťa.

Determinanty a implementačné mechanizmy striedavej osobnej starostlivosti v kontexte sociálnoprávnej ochrany detí a mládeže v podmienkach SR (2024 – 2026)

Daniela BACHYNCOVÁ GIERTLIOVÁ – Lea GÚBOVÁ

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. / Ústav Božieho Milosrdenstva,
Žilina /sociálna práca/Vyšňokubínska 269-149, 026 01 Dolný Kubín/mail:
giertliovadaniela@gmail.com

Abstrakt:

Vedecká štúdia sa zaoberá paritným modelom post-rozvodovej starostlivosti, primárne inštitútom striedavej osobnej starostlivosti (SOS). Práca analyzuje súčinnosť orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) s justičným systémom SR. Výskum reflektuje kvantitatívne štatistické ukazovatele za obdobie 2020 – 2024 a prognózuje dopady legislatívnych zmien pripravovaných pre roky 2025 a 2026.

Kľúčové slová: Striedavá osobná starostlivosť; Kolízny opatrovník; Najlepší záujem dieťaťa; Judikatúra; Reforma rodinného práva 2026

Abstract:

This scientific study examines the parity model of post-divorce care, focusing primarily on the institute of shared physical custody (SPC). The paper analyzes the synergy between the bodies of socio-legal protection of children and social guardianship (SPODaSK) and the judicial system of the Slovak Republic. The research reflects quantitative statistical indicators for the period 2020–2024 and forecasts the impacts of legislative changes prepared for the years 2025 and 2026.

Keywords: Shared physical custody; Conflict guardian; Best interests of the child; Case law; Family law reform 2026

Úvod a formulácia cieľa

Rodina ako dynamický systém podlieha v podmienkach postmodernej spoločnosti procesom atomizácie a reštrukturalizácie. V súčasnom právnom štáte dominuje koncept *favor filii* – prioritný záujem dieťaťa. Rozvodovosť v SR, dosahujúca v roku 2024 hodnotu 8 397 právoplatných rozsudkov, si vyžaduje hĺbkovú analýzu inštitútov, ktoré minimalizujú psychickú depriváciu maloletých. Striedavá osobná starostlivosť (SOS) sa v tomto kontexte javí ako najvhodnejšia prevencia straty identity dieťaťa.

Hlavným cieľom vedeckého príspevku je poukázať na postavenie Striedavej osobnej starostlivosti z pohľadu determinantov implementácie. Rodina okrem toho, že je základnou bunkou spoločnosti, v podmienkach súčasnej Slovenskej republiky už nepredstavuje monolitickú inštitúciu, ale prechádza procesom, ktorý sociológia definuje ako pluralizácia rodinných foriem. Podľa Pavelkovej je rodina primárnou socializačnou jednotkou, ktorej stabilita je priamo úmerná kvalite psychosociálneho vývinu dieťaťa. ^[1]

Ak sa pozrieme na rodinu z vedeckého diskurzu v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí, tak konštatujeme, že práve ten rodinu rozlišuje do troch rovín, ide o:

1. Biologickú rovinu: pokrvné puto, ktoré je podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP) nezrušiteľné aj po právnom zániku manželstva.
2. Sociálnu rovinu: rodina ako miesto bezpečia, výchovy a odovzdávania hodnôt. Pri rozvode dochádza k narušeniu tejto štruktúry, čo vyžaduje intervenciu štátu, pomoc kolízneho opatrovníka a iné výchovné opatrenia úradu práce sociálnych vecí a rodiny.
3. Právnu rovinu: definovaná Zákonom o rodine, kde je záujem maloletého dieťaťa nadradený partikulárnym záujmom rodičov. Pričom už tu narážame na rozdielnosť vnímania záujmu dieťaťa. Z nasledovného si dovoľíme konštatovať, že v súčasnosti je najlepší záujem dieťaťa kľúčovým princípom, ktorý definujú a rozvíjajú viaceré medzinárodné a vnútroštátne právne dokumenty (napr. Dohovor o právach dieťaťa, Zákon o rodine 36/2005, Charta základných práv EÚ, Judikatúra súdov) avšak neexistuje jedna univerzálna a statická definícia, pretože tento záujem sa posudzuje podľa potrieb konkrétneho dieťaťa.^[2]

Koncept „*The Best Interests of the Child*“ (najlepší záujem dieťaťa) je ústredným motívom Dohovoru o právach dieťaťa. V slovenskej praxi to znamená, že rodina musí byť zachovaná v jej funkčnej podstate aj vtedy, ak zanikne jej formálna štruktúra. Striedavá osobná starostlivosť sa v tomto zmysle javí ako mechanizmus, ktorý sanuje stratu rodinného prostredia tým, že dieťaťu ponecháva plnohodnotný prístup k obojmu rodičovským vzorom.^[3]

Ak sa na problematiku pozrieme z pohľadu rozvodovosti na Slovensku, kde v roku 2024 bola na úrovni 14,1 % pri SOS, nemôže byť len štatistickým ukazovateľom, ale indikátorom hlbšej krízy interpersonálnych vzťahov. Sociológovia (napr. Matejček, 2015) upozorňujú, že rozpad rodiny neznamená zánik rodičovstva, ale jeho transformáciu.^[4]

Na rozvodovú problematiku sa musíme pozrieť aj z pohľadu sociálnoprávnej ochrany, kde je nevyhnutné rozlišovať medzi:

- Funkčnou rodinou: kde aj po rozvode rodičia kooperujú, vedia sa medzi sebou rozprávať a majú korektné vzťahy medzi sebou (ideálny stav pre striedavú osobnú starostlivosť, aj keď uvedený stav je skôr ojedinelý).
- Disfunkčnou rodinou: kde vysoká miera konfliktovosti (tzv. toxický rozvod) ohrozuje duševné zdravie dieťaťa a členov rodiny. V tomto stave je naozaj veľmi dôležité kľásť dôraz na najlepší záujem o dieťa a vychádzať z jeho konkrétnych individuálnych potrieb.^[5, 6]

Materiál a metódy

Slovenský zákonodarca v Zákone č. 36/2005 Z. z. definoval SOS ako fakultatívny model, ktorý však judikatúra čoraz viac posúva do roviny preferovanej alternatívy.

Zákon č. 36/2005 Z. z. § 24 ods. 2 definuje kritérium spôsobilosti a záujmu, spôsobilosťou oboch rodičov.^[6]

Pavelková v tomto smere parafrázuje, že spôsobilosť nie je len ekonomická či materiálna (zabezpečenie obydľia), ale predovšetkým emočná a komunikačná.^[7] A práve táto spôsobilosť mnohým rodičom absentuje. Pre lepšie pochopenie emočnej a komunikačnej spôsobilosti sme uvedenú spôsobilosť popísali v tabuľke č. 1.

Ak rodič vedome neguje snahu o paritnú výchovu, dopúšťa sa zneužívania rodičovských práv na úkor záujmu maloletého.

Tabuľka 1: Indikátory emočnej a komunikačnej spôsobilosti

Kompetencia	Pozitívne indikátory (Vhodné pre SOS)	Negatívne indikátory (Kontraindikácie)
Emočná	Akceptácia nového partnera ex-manžela.	Využívanie dieťaťa ako špióna/posla správ.
Komunikačná	Schopnosť dohodnúť sa na jednotnom režime.	Blokovanie informácií o zdravotnom stave.
Výchovná	Podpora kontaktu dieťaťa s druhým rodičom.	Indukovanie strachu z druhého rodiča (PAS).

Zdroj: vlastné spracovanie, In. Pavelková, 2003

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine § 25 v ods. 1 uvádza, že „rodičia sa môžu dohodnúť na úprave styku s maloletým dieťaťom pred vyhlásením rozhodnutie, ktorým sa rozvádza manželstvo, dohoda o styku rodičov s maloletým dieťaťom sa stane súčasťou rozhodnutia.“^[8]

Potom z uvedeného nám vyplýva autonómia vôle, pričom súdna kontrola preferuje dohodu. V praxi sa však stretávame, že súd v konaní s účasťou kolízneho opatrovníka vykonáva meritórne posúdenie, či dohoda nekoliduje so subjektívnymi právami dieťaťa.

Inštitút kolízneho opatrovníka (ÚPSVaR) predstavuje „predĺženú ruku“ súdu v sociálnom prostredí. Kolízny pracovník je odborná osoba, ktorá pracuje s rodinou prevažne jej v rodinnom prostredí. Pre bližšiu konkretizáciu dôležitosti kolízneho opatrovníka pri zabezpečovaní práv dieťaťa prinášame z praxe krátky úryvok z prípadovej štúdie. Predmetom bolo konanie, kde bol maloletý (8 r.) v situácii vysokého konfliktu. Matka argumentovala „nevhodnosťou“ SOS kvôli nedostatku komunikácie. Kolízny opatrovník aplikáciou psychologických diagnostických nástrojov vylúčil patológiu na strane otca a konštatoval geografickú blízkosť (1 km), ktorá je kľúčová pre kontinuitu školskej dochádzky.

Záver: Súd nariadil SOS, čím eliminoval snahu o monopolizáciu výchovy jedným rodičom.^[9]

Ak sa na problematiku pozrieme z pohľadu egalitárneho rodičovstva môžeme vnímať nasledovný vývoj, pre lepšie zobrazenie sme uvedené fakty uviedli v tabuľke č. 2

Tab. 2: Kvantitatívna analýza trendov (2020 – 2024) – Jasná trajektória vývoja k egalitárnemu rodičovstvu

Ukazovateľ	2020	2022	2024
Počet právoplatných rozvodov	8 211	8 150	8 397
Podiel SOS na celkovej počte (%)	8,5 %	11,2 %	14,1 %
Rozvody s maloletými deťmi (%)	51,2 %	52,0 %	52,6 %

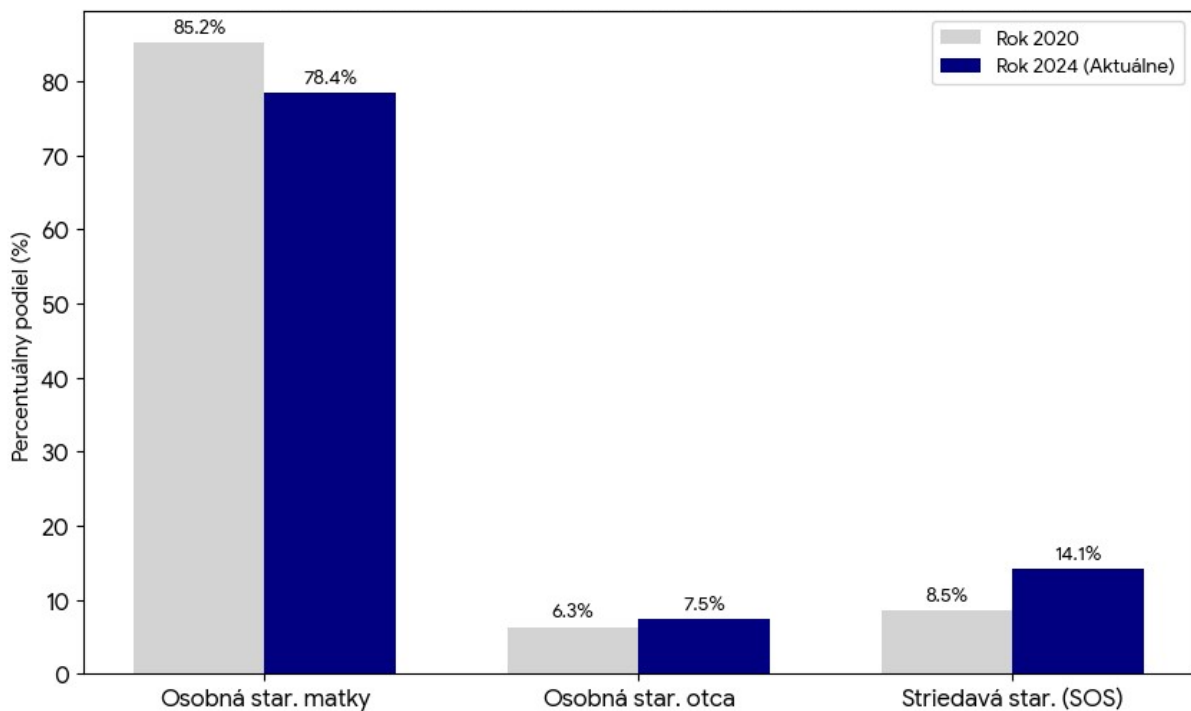
Zdroj: štatistika súdu spravodlivosti – vlastné spracovanie

Predložené údaje v Tabuľke 1 demonštrujú transformáciu slovenského rodinného práva a sociálnej praxe smerom k modelu zdieľanej rodičovskej zodpovednosti. Z analýzy vyplývajú tri kľúčové závery:

- Dynamický nárast striedavej osobnej starostlivosti (SOS): Najvýznamnejším zistením je progresívny nárast podielu SOS na celkovej počte rozvodov. Počas sledovaného štvorročného obdobia došlo k relatívnemu nárastu tohto ukazovateľa o 65,8 % (z 8,5 % na 14,1 %). Tento trend potvrdzuje tézu o „jasnej trajektórii k egalitárnemu

rodičovstvu“, kde sa postupne opúšťa tradičný model zverovania dieťaťa do výlučnej starostlivosti jedného z rodičov (spravidla matky).

- Korelácia s rozvodovosťou rodín s maloletými deťmi: Zatiaľ čo celková miera rozvodovosti vykazuje miernu fluktuáciu, podiel rozvodov s maloletými deťmi má kontinuálne stúpajúcu tendenciu (z 51,2 % na 52,6 %). V kontexte rastúcej SOS to naznačuje, že inštitút striedavej starostlivosti sa stáva čoraz relevantnejším riešením pre narastajúci počet dekonštituovaných rodín s nezaopatrenými deťmi.
- Stabilizácia právnej praxe: Relatívne stabilné hodnoty celkového počtu rozvodov v kontraste s prudkým nárastom SOS naznačujú, že nejde o dôsledok demografických zmien, ale o kvalitatívny posun v rozhodovacej činnosti súdov a v zmene preferencií samotných rodičov v prospech participatívneho modelu výchovy.

zdroj: vlastné spracovanie – Štatistický úrad, 2026

Graf 1: Korelácia foriem zverenia maloletých detí v Slovenskej republike v rokoch 2020 – 2024

Predložený stĺpcový graf (vizualizácia č. 1) znázorňuje signifikantný posun v rozhodovacej praxi slovenských súdov v oblasti rodinného práva v priebehu posledných štyroch rokov. Z komparácie dát vyplývajú tri kľúčové zistenia:

1. Dominancia materskej starostlivosti: Napriek modernizačným trendom zostáva dominantným modelom zverenie dieťaťa do osobnej starostlivosti matky. V roku 2020 tento podiel predstavoval 85,2 %, pričom do roku 2024 zaznamenal pokles na 78,4 %. Tento mierny pokles (o 6,8 percentuálneho bodu) naznačuje postupný odklon od tradičnej matrocentrickej schémy výchovy po rozvode.
2. Stagnácia výhradnej starostlivosti otcov: Podiel detí zverených výhradne do starostlivosti otca vykazuje len minimálnu dynamiku rastu (z 6,3 % na 7,5 %). Tento fakt potvrdzuje, že otcovia sa v prípade rozpadu rodiny neusilujú o výhradnú starostlivosť, ale skôr o paritné (striedavé) rozdelenie výchovných kompetencií.

3. Dynamický nárast striedavej osobnej starostlivosti (SOS): Najvýznamnejšiu zmenu evidujeme práve pri inštitúte SOS. V sledovanom období došlo k nárastu z 8,5 % (rok 2020) na aktuálnych 14,1 % (rok 2024). Ide o takmer 66 %-ný nárast v relatívnom vyjadrení.

Výsledky a diskusia

Tento trend reflektuje nielen zvyšujúcu sa právnu vedomosť rodičov, ale predovšetkým implementáciu moderných judikátov (napr. Nález ÚS SR sp. Zn. I. ÚS 123/2022), ktoré zaväzujú súdy a orgány sociálnoprávnej ochrany detí (SPODaSK) prioritne skúmať predpoklady pre striedavú starostlivosť. Rastúca krivka SOS koreluje s medzinárodnými štandardmi a potvrdzuje úspešnú snahu o zachovanie rovnocenného vplyvu oboch rodičov na psychosociálny vývoj maloletého.

Aktuálne deficity a aplikačné problémy v systéme ochrany detí: napriek progresívnej legislatíve naráža implementácia striedavej osobnej starostlivosti (SOS) na Slovensku na viaceré systémové a procesné bariéry. Tieto problémy priamo ovplyvňujú dĺžku konania a kvalitu ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa. Ide o nasledovné:

1. **Personálna a odborná poddimenzovanosť ÚPSVaR:** jedným z najvypuklejších problémov v roku 2024 zostáva vysoká fluktuácia a preťaženosť kolíznych opatrovníkov.
 - *Fakt:* Na jedného pracovníka oddelenia SPODaSK pripadá v niektorých regiónoch (najmä Bratislava a Trnava) neúmerne vysoký počet živých spisov.
 - *Dôsledok:* Sociálne šetrenia v rodinách sú často vykonávané pod časovým tlakom, čo môže viesť k povrchnému posúdeniu emočných väzieb dieťaťa. Mnohí autori upozorňujú (napr. Filová, 2018), že bez dostatočnej časovej dotácie na prácu s rodinou sa kolízny opatrovník stáva len štatistom v súdnom procese.
2. **Fenomén „vetovania“ striedavej starostlivosti:** hoci judikatúra Najvyššieho súdu SR (5 Cdo 11/2023) jasne hovorí, že nedostatok komunikácie nie je automatickou prekážkou SOS, v praxi sa stále stretávame s tzv. strategickým odmietaním komunikácie.
 - *Problém:* Jeden z rodičov (najčastejšie ten, ktorý má dieťa aktuálne v starostlivosti) zámerne preruší komunikáciu s druhým rodičom, aby pred súdom argumentoval „nemožnosťou dohody“.
 - *Riziko:* Súdy v niektorých prípadoch stále podliehajú tomuto tlaku a v záujme „pokoja dieťaťa“ radšej SOS nenariadia, čím fakticky odmeňujú nespolupracujúceho rodiča a trestajú toho, kto o dieťa javí reálny záujem.
3. **Absencia vynúiteľnosti styku a sankčných mechanizmov:** slovenský právny poriadok má v rokoch 2024 – 2025 stále problém s efektívnou vynúiteľnosťou práva na styk v prípadoch, keď mu jeden rodič bezdôvodne bráni.
 - *Kritika:* Poriadkové pokuty sú často neúčinné a proces výkonu rozhodnutia (odobratie dieťaťa) je natoľko traumatizujúci, že sa k nemu pristupuje len výnimočne.
 - *Pripravovaná zmena (2026):* Očakáva sa posilnenie právomocí súdov v oblasti ukladania povinnosti absolvovať psychologické poradenstvo alebo mediáciu pod hrozbou prísnejších sankcií.

4. **Regionálne rozdiely v rozhodovacej činnosti:** štatistiky ukazujú pretrvávajúcu nejednotnosť súdov. Zatiaľ čo v západných krajoch je SOS vnímaná ako štandard, v konzervatívnejších regiónoch (východné Slovensko) stále dominuje model zverenia matke. Táto „geografická spravodlivosť“ je v rozpore s princípom rovnosti občanov pred zákonom.
5. **Judikatórna reflexia:** Rozhodovacia činnosť Najvyššieho súdu SR: vedecký konsenzus sa opiera o Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR, sp. Zn. 5 Cdo 11/2023, ktoré stanovuje prelomový precedens:
„Nedostatok komunikácie medzi rodičmi, ak nie je sprevádzaný ohrozením vývoja dieťaťa, nemôže byť bariérou pre nariadenie striedavej starostlivosti.“ Tento judikát parafrázuje povinnosť rodičov podriaďovať svoje ego potrebe dieťaťa mat' oboch rodičov. Súdny týmto odmietajú tzv. „veto jedného rodiča“ nad striedavou starostlivosťou.

Je potrebné zdôrazniť, že práve pre uplatnenie SOS je potrebné aby sa transformoval aj systém a práve roky 2025 a 2026 sú kľúčové a to z toho dôvodu, že v týchto rokoch nastávajú viaceré systémové zmeny, ide napr. o:

- Projekt „Poradenstvo inak“ (2026): Implementácia povinnej mediácie a psychologickej podpory hradenej štátom.
- Reforma súdnej mapy (Finalizácia 2025): Vznik špecializovaných rodinnoprávných senátov, ktoré budú disponovať vyššou odbornosťou v detskej psychológii.
- Novela Zákonníka práce (2026): Právna garancia flexibility pre rodičov v SOS (napr. úprava pracovného času v týždňoch starostlivosti).

Záver

Implementácia striedavej osobnej starostlivosti v SR nie je len otázkou práva, ale spoločenskej zrelosti. Štatistické dáta za rok 2024 a pripravované reformy pre rok 2026 potvrdzujú, že Slovensko smeruje k paritnému modelu, ktorý v maximálnej miere reflektuje subjektívne blaho maloletého.

Pod'akovanie

Chceli by sme poďakovať všetkým odborníkom, ktorí sa venujú uvedenej problematike a záleží im na kvalite života najzraniteľnejších skupín a to detí.

Zoznam použitej literatúry

- [1] PAVELKOVÁ, B. (2023). *Zákon o rodine: Komentár*. Praha: C.H. Beck.
- [2] DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA. Oznámenie FMZV č. 104/1991 Zb.
- [3] MATEJČEK, Z. (2015). *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál.
- [4] WARSHAK, R. A. (2020). *Revoluce v rozvodové péči*. Praha: Portál.
- [5] ŠEVČÍK, Š. (2021). *Striedavá osobná starostlivosť*. Bratislava: Wolters Kluwer.
- [6] ZÁKON č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov.
- [7] ÚPSVaR. (2024). *Správa o výkone opatrení SPODaSK za rok 2023*.

[8] MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. (2024). *Štatistická ročenka súdov*.

[9] ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. (2024). *Slovenská republika v číslach*.

Odborný profil autorov

doc. PhDr. Daniela Bachyncová Giertliová, PhD. Je slovenská vysokoškolská pedagogička a odborníčka v oblasti sociálnej práce. Pôsobí predovšetkým na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave a jej detašovaných pracoviskách. Prednáša predmety, ktoré sú zamerané na komunitnú sociálnu prácu, sociálnu prácu s rodinou, krízovú intervenciu a projektovanie v sociálnej práci. Od roku 2015 pôsobí ako garantka pre komunitnú sociálnu prácu a zodpovedná osoba na VÚC Žilina v oblasti koordinácie verejných politík. Vo svojej vedeckej a publikačnej činnosti sa zameriava na sociálnu prácu v lokálnom a rodinnom kontexte. Medzi jej kľúčové témy patria: Sociálna práca s rodinou: Je spoluautorkou monografie *Metódy sociálnej práce s rodinou* (2012). Komunitné plánovanie: Zaoberá sa významom komunitného plánovania a participáciou samospráv na riešení nezamestnanosti.

JUDr. Lea Gúborá, MPH je skúsená právnička, ktorá pôsobí v slovenskom súdnictve. Pôsobí ako **sudkyňa** na Mestskom súde Bratislava III (v minulosti Okresný súd Bratislava I). Vo svojej rozhodovacej činnosti sa venuje najmä **obchodnoprávnym sporom**, no jej meno sa spája aj s agendou, ktorá zasahuje do širších spoločenských a právnych tém. Okrem právnického vzdelania (JUDr.) disponuje aj titulom **MPH** (Master of Public Health), čo naznačuje jej presah do oblasti verejného zdravotníctva a manažmentu, čo je u sudcov pomerne unikátna kombinácia zvyšujúca odbornú kompetenciu pri špecifických sporoch. Často sa zúčastňuje na odborných fórach. V kontexte vašej predchádzajúcej otázky o **striedavej starostlivosti** a egalitárnom rodičovstve je dôležité, že sa aktívne podieľa na diskusiách o reforme rodinného práva a modernizácii súdnych procesov na Slovensku.

Child psychohygiene in the context of environmental justice

Mária GAŽIOVÁ

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU

Teologická fakulta v Košiciach, Katedra spoločenských vied

Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka v Spišskej Kapitule

Ústav sakrálneho umenia v Spišskej Kapitule – v Spišskom Podhradí

053 04 Spišské Podhradie, Spišská Kapitula 12

Abstract

The mental health of a child is the result of a complex interaction of biological, psychological, social, and environmental factors. While practice in the helping professions predominantly emphasises family and social determinants of development, the environmental conditions of children's lives remain partly on the margins of professional interest. This paper focuses on the interconnection between child psychohygiene and the concept of environmental justice and environmental awareness within the helping professions. The theoretical framework is based on the understanding of environmental awareness as an open system consisting of motivation, knowledge, and skills (Gaži, 2015), as well as the ecological paradigm in psychology and the social sciences. The aim of the paper is to highlight environmental justice as a necessary component of promoting the best interests of the child and as an ethical and preventive imperative of clinical child psychology. The text emphasises the shared responsibility of the family, the state, and society in creating environmental conditions that support children's mental resilience and healthy psychological development in the long term.

Keywords: *psychohygiene, child, environmental justice, environmental determinants of health, environmental awareness, helping professions*

Introduction

Discussion of the best interests of the child has traditionally been anchored in the areas of family relationships, social protection, and health care. The best interests of the child represent a fundamental principle of the protection of children's rights, enshrined in the Convention on the Rights of the Child (UNICEF, 1989). In professional discourse, this principle is most often interpreted through family, social, and health-related factors. However, less attention is paid to environmental conditions, which fundamentally influence psychological development, the sense of safety, and the long-term mental resilience of the child.

The current ecological and social crisis shows that environmental risks are not distributed evenly and that children belong to the most vulnerable population groups. Contemporary society faces environmental challenges that have both direct and indirect impacts on the health of the child population. The climate crisis, deteriorating air quality, urban segregation, and socio-environmental inequalities significantly affect the everyday functioning of families and children (WHO, 2017; UNEP, 2019).

From the perspective of clinical psychology, it is essential to perceive the child as a being living within a complex system of relationships, where the physical environment is not merely a backdrop but an active agent influencing mental health. It is therefore necessary to expand the traditional understanding of the best interests of the child to include the environmental

dimension and perceive the environment as an active factor in psychological development, not just as a passive context.

Child Psychohygiene and the Importance of the Environment

Psychohygiene represents a set of preventive measures aimed at maintaining and supporting mental health. In children, it includes not only regulation of burden, emotional support, and relationship stability, but also the quality of the environment in which the child grows up.

Research in environmental psychology repeatedly confirms that noise, pollution, overcrowded housing, and lack of green spaces have a negative impact on children's attention, emotional regulation, and stress levels (Evans, 2006; WHO, 2017). Long-term exposure to environmental stressors may increase the risk of anxiety and psychosomatic difficulties.

Clinical practice shows that children from socially disadvantaged environments are often simultaneously exposed to poorer environmental conditions, creating a cumulative effect that threatens their mental health.

Child Psychohygiene as a Multidimensional Concept

Psychohygiene represents systematic care for mental health aimed at the prevention of mental disorders and the promotion of psychological well-being. It consists of a set of preventive measures aimed at maintaining and promoting mental health. In children, psychohygiene is of particular importance, as the child's organism and psyche are in a period of intensive development and increased vulnerability (Vágnerová, 2012). It includes not only stress regulation, emotional support, and relationship stability, but also the quality of the environment in which the child grows up.

From a clinical-psychological perspective, child psychohygiene includes:

- emotional stability and secure attachment relationships,
- adequate cognitive and emotional load,
- support for self-regulation and stress resilience,
- sufficient space for play, rest, and regeneration.

To these factors, it is necessary to add the quality of the physical and social environment in which the child grows up. Environments characterised by high levels of noise, chaos, and pollution negatively affect children's ability to concentrate, regulate emotions, and cope with stress (Evans, 2006; Evans & Lepore, 1993). Conversely, contact with nature and green spaces has a demonstrably positive effect on psychological well-being, stress reduction, and the support of cognitive functions (Ulrich et al., 1991; Wells & Evans, 2003).

Environmental Determinants of Children's Mental Health

Environmental determinants of health represent a set of factors influencing an individual's health through the quality of the physical, social, and urban environment. In the case of children, these determinants are particularly significant, as children have no control over the choice of their living environment.

Key environmental determinants of children's mental health include:

- air quality and exposure to environmental toxins,
- noise burden and chronic stress,
- overcrowding and housing quality,
- availability of safe public spaces and green areas,
- environmental stability and predictability.

Evans (2006) highlights the cumulative effect of environmental stressors, which are often concentrated in socially disadvantaged communities, increasing the risk of emotional, behavioural, and psychosomatic difficulties in children living in such conditions.

Clinical practice shows that environmental stressors often amplify the effects of other risk factors, such as poverty, parental stress or unstable family environments.

Environmental Justice as a Psychological and Ethical Imperative

Environmental justice is based on the principle of equal rights of all people to a healthy and safe living environment. In the context of children, it represents a fundamental ethical and social issue, as children cannot influence the environmental conditions in which they grow up.

Kohák (2000) points out that the ecological crisis is at its core a crisis of values and relationships, with environmental disadvantage often intertwining with social inequality. This view is consistent with the concept of environmental justice, which points to the unequal distribution of environmental risks among individual social groups (Bullard, 2005).

Environmental injustice can be perceived as a complex of chronic stressors that negatively affect child development and reduce adaptive resources. Environmental justice is therefore an essential component of mental disorder prevention and protection of the best interests of the child.

Environmental Awareness of the Helping Professions

Environmental awareness can be understood as an open and malleable system consisting of three basic components: motivation, knowledge and skills (Gaži, 2015). Within the helping professions, environmental awareness should become an integral part of professional identity.

From a theoretical perspective, there has been a significant shift from an anthropocentric understanding of the environment towards a holistic approach in which human beings – including children – are an inseparable part of the ecosystem. Eco-social and ecological paradigms emphasise the need to think ecologically, not merely to speak about ecology (Morito, 2002).

A clinical psychologist, social worker, or educator should be able to perceive environmental factors as relevant determinants of the child's mental health and to actively take them into account in diagnosis, prevention, and intervention.

Environmental Awareness of the Helping Professions

According to Ladislav Gaži (2015), environmental awareness is an open and dynamic system consisting of three fundamental components: motivation, knowledge, and skills. This concept is

highly relevant to the helping professions, whose mission is to protect the health, dignity, and quality of life of individuals and families. Environmental awareness should therefore become an integral part of the professional identity of those working in the helping professions.

Motivational and Value Dimension

Motivation and values form the foundation of environmental awareness. In the case of a clinical psychologist, this involves recognising the intrinsic value of the environment and its importance for the child's mental health. Without this value-based and humanistic orientation, the environmental dimension often remains outside the scope of professional interest.

Knowledge Dimension and Environmental Literacy

Environmental literacy includes an understanding of the relationships between the environment and health, as well as the ability to identify environmental risks in the child's life (xy, 2015). A clinical psychologist should be able to recognise environmental factors as potential risk or protective factors.

Skills and Professional Practice

Skills are manifested in the ability to integrate the environmental dimension into diagnosis, intervention, and preventive activities, as well as in interdisciplinary cooperation and advocacy on behalf of children and families.

From a theoretical perspective, there has been a significant shift from an anthropocentric understanding of the environment towards a holistic approach in which human beings—including children—are an inseparable part of the ecosystem. Eco-social and ecological paradigms emphasise the need to think ecologically, not merely to speak about ecology (Morito, 2002).

A clinical psychologist, social worker, or educator should be able to perceive environmental factors as relevant determinants of the child's mental health and to actively take them into account in diagnosis, prevention, and intervention.

Shared Responsibility of the Family, the State, and Society

The best interests of the child cannot be ensured in isolation at the level of the family alone. Although the family is the child's primary environment and plays a key role in the child's everyday psychohygiene, its capacities are significantly limited by social and environmental conditions.

The state and society bear responsibility for creating a healthy, safe, and just environment in which children can thrive. Environmental policy, urban planning, access to green spaces, and environmental protection have an indirect yet significant impact on children's mental health and should form part of a preventive strategy in the field of mental health (WHO, 2017).

Implications for Clinical Psychology and Practice

From a clinical-psychological perspective, it is necessary to:

- expand the bio-psycho-social model to include the environmental dimension,
- systematically consider environmental factors in diagnosis,
- recognise environmental stressors as legitimate risk factors,
- promote environmental sensitivity and awareness among parents and professionals,
- support environmental awareness among parents and professionals,
- engage in interdisciplinary cooperation and advocacy.

The clinical psychologist thus acts not only as a therapist, but also as a professional voice in promoting environmental justice for children. Environmental justice should also be part of the ethical framework of the helping professions.

Conclusion

The psychohygiene of the child cannot be effectively secured without respecting the environmental conditions in which the child grows up, and cannot be reduced only to individual, family or intra-psycho factors. Environmental conditions represent a fundamental, although often overlooked, determinant of children's mental health, and their influence is particularly pronounced in the period of early and middle childhood. The paper points to the need to expand the traditional understanding of the best interests of the child to the environmental dimension and to perceive the environment as an active co-creator of psychological development, not just as a passive context.

Environmental justice in this context appears as an integral part of the protection of children's rights and at the same time as an ethical and preventive imperative for the helping professions. The uneven distribution of environmental risks creates conditions that systematically disadvantage children from socially weaker groups and accumulate risk factors that threaten their psychological well-being, adaptive abilities and long-term resilience. From a psychological point of view, environmental injustice is not only a public policy issue, but also a significant source of chronic stress with possible consequences for the social potential of the younger generation.

The helping professions have a unique position in this process. Clinical psychologists, social workers, educators and other professionals can actively contribute to a paradigm shift in child protection through environmental awareness, ecological sensitivity and professional advocacy. The development of environmental awareness as a combination of values, knowledge and skills allows the integration of the environmental dimension into diagnostics, preventive strategies and therapeutic work. The professional thus ceases to be only a "healer of consequences" and becomes an active actor of systemic prevention.

In conclusion, protecting the best interests of the child requires an interdisciplinary and ecologically sensitive approach that transcends the boundaries of individual professions. The shared responsibility of the family, the state and society for creating healthy, safe and just environmental conditions is a key prerequisite for supporting the mental health of children now and in the future. The integration of environmental justice into the discourse of clinical

psychology and the helping professions thus represents not only a professional challenge, but also a moral obligation towards current and future generations of children.

References

- BULLARD, R. D. (2005). *The Quest for Environmental Justice*. San Francisco: Sierra Club Books.
- COATES, J. (2003). *Ecology and Social Work*. Halifax: Fernwood.
- EVANS, G. W. (2006). Child development and the physical environment. *Annual Review of Psychology*, 57, 423–451.
- EVANS G. W., & LEPORE, S. J. (1993). Nonauditory effects of noise on children. *Child Development*, 64(5), 1381–1396.
- GAŽI, L. (2015). *Environmentálne povedomie pracovníkov pomáhajúcich profesií*. Dissertation.
- KOHÁK, E. (2000). *Zelená svatozář*. Praha: SLON.
- MORITO, B. (2002). *Thinking Ecologically*. Halifax: Fernwood.
- ULRICH, R. S. Et al. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, 11, 201–230.
- UNICEF (1989). *Convention on the Rights of the Child*.
- WHO (2017). *Urban green spaces and health*.
- VÁGNEROVÁ, M. (2012). *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum.
- WELLS, N. M., & EVANS, G. W. (2003). Nearby nature: A buffer of life stress among rural children. *Environment and Behavior*, 35(3), 311–330.

Doc. PhDr. Mária Gažiová, PhD., MBA, m. prof.

University teacher with active practice in clinical psychology; organiser of multidisciplinary conferences focusing on prevention of psychosocial failure and psychohygiene

Terén, rodina, systém: Koordinácia ochrany dieťaťa v akútnych situáciách

Michal Haluška¹ – Silvia Janolková¹

¹*Slovenská zdravotnícka univerzita, Fakulta zdravotníctva, Katedra urgentnej zdravotnej starostlivosti, Sládkovičova 21, 974 05 Banská Bystrica, Slovenská republika;
michal.haluska@szu.sk*

Abstract

Field, Family, System: Coordination of Child Protection in Acute Situations

This article examines the role of pre-hospital emergency care in the child protection system from the perspective of emergency medical services and public health. Field interventions are often the state's first point of contact with a child in acute danger and enable timely identification of health and social risks. The article describes experiences with recognizing neglect and abuse, procedures for reporting suspicions, and the importance of coordinating health and social services. It emphasizes the preventive aspect of the work, support for parenting skills, and continuity of care from the intervention through to follow-up support for the family. It proposes a framework for interdisciplinary collaboration that strengthens protective factors in the community.

Keywords: *child protection system; paramedic; public health; prevention.*

Úvod a formulácia cieľa

Problematika syndrómu CAN (Child Abuse and Neglect) predstavuje v súčasnosti jeden z najzávažnejších determinantov verejného zdravia. Zatiaľ čo systém sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately reaguje na indikované prípady, kritickým a často podceňovaným článkom je fáza detekcie v prirodzenom prostredí rodiny [1]. Zdravotnícki záchranári v rámci prednemocničnej neodkladnej starostlivosti vstupujú do domácností v momentoch akútnej krízy, čím získavajú unikátny, neskreslený pohľad na sociálne a hygienické podmienky dieťaťa [2].

Cieľom príspevku je analyzovať kompetencie a úlohy zdravotníckeho záchranára v širšom systéme ochrany dieťaťa, definovať kľúčové indikátory rizika identifikovateľné v teréne a navrhnúť model efektívnej medziodborovej koordinácie medzi záchrannými zložkami, zdravotníkymi zariadeniami a orgánmi sociálnej ochrany.

Materiál a metódy

V príspevku bola použitá metóda kvalitatívnej analýzy odborných usmernení, platnej legislatívy (najmä Zákon č. 305/2005 Z. z. a Zákon č. 576/2004 Z. z.) a komparatívny prístup k protokolom prednemocničnej starostlivosti [3,4]. Sekundárne sme čerpali z kazuistík z praxe autorov v rámci pôsobenia v systéme ZZS a verejného zdravotníctva. Analýza sa zamerala na proces od identifikácie podozrenia na zanedbávanie/násilie v teréne až po odovzdanie informácií nadväzným subjektom (nemocnica, polícia, SPODaSK).

Výsledky a diskusia

Zistenia poukazujú na to, že záchranár v teréne neplní len funkciu poskytovateľa zdravotnej starostlivosti, ale pôsobí ako „senzor“ systému včasného varovania.

Kazuistika: Identifikácia zanedbávania pri sekundárnej diagnóze

Pre lepšie pochopenie dynamiky zásahu v teréne uvádzame modelový prípad z praxe:

Anamnéza a priebeh zásahu: Posádka ZZS bola vyslaná k 3-ročnému dieťaťu s febrilnými kŕčmi. Po príchode do bytu (sociálne slabšie prostredie) záchranári identifikovali dieťa v postprodukčnom štádiu kŕčov. Primárna zdravotná starostlivosť prebehla štandardne.

Všímavosť záchranára (Sociálna diagnostika): Pri fyzikálnom vyšetrení a odbore anamnézy si záchranár všimol nasledujúce „red flags“:

- **Nutričný stav:** Dieťa vykazovalo známky podvýživy a zanedbanej hygieny (rozsiahle zapareniny v plienkovej oblasti chronického charakteru).
- **Prostredie:** V byte absentovalo vhodné miesto na spanie pre dieťa, chýbali adekvátne potraviny a v priestore bol prítomný silný zápach cigaretového dymu a exkrementov.
- **Interakcia:** Matka javila známky apatie a na otázky o poslednom očkovaní či preventívnej prehliadke nevedela odpovedať.

Intervencia a koordinácia: Záchranár nevyhodnotil situáciu len ako medicínsky problém (febrilné kŕče), ale ako akútne ohrozenie sociálnym prostredím. Po transporte dieťaťa na pediatrické oddelenie záchranár v odovzdávacej správe explicitne uviedol podozrenie na syndróm zanedbávania. Paralelne, po návrate na stanicu ZZS, inicioval záznam, ktorý slúžil ako podklad pre neskoršie hlásenie na SPODaSK.

Analýza prípadu: Tento prípad ilustruje, že bez aktívneho pozorovania záchranára by dieťa bolo po preliečení kŕčov vrátené do nezmeneného, ohrozujúceho prostredia. Práve záchranár vyplnil informačný vákuum, ktoré nemocničný lekár (nevidiaci domácnosť) nemá možnosť identifikovať.

Kľúčové oblasti výsledkov:

- **Diagnostika prostredia:** Zásah v teréne umožňuje identifikovať rizikové faktory, ktoré sú v ambulantnom prostredí pediatrie skryté (napr. toxické prostredie, absencia základných životných potrieb, prítomnosť omamných látok v dosahu dieťaťa).
- **Identifikácia fyzických známk CAN:** Diskusia sa sústreďuje na rozlišovanie medzi náhodnými úrazmi a cieľovým poškodzovaním (tzv. „red flags“ – neobvyklé lokalizácie modrín, popáleniny cigaretou, vyhasnutý afekt dieťaťa).
- **Bariéry v hlásení:** Identifikovali sme významnú diskrepanciu medzi počtom výjazdov k zraneným deťom a počtom oficiálnych hlásení o podozrení na týranie. Príčinou je často nejasnosť v procese – záchranári sa spoliehajú na to, že hlásenie vykoná prijímajúci lekár v nemocnici, čím však môže dôjsť k strate dôležitých informácií o domácom prostredí.

Diskusia: Koordinácia ochrany dieťaťa musí byť postavená na multidisciplinárnom prístupe. Verejné zdravotníctvo by malo integrovať dáta zo záchranej služby do stratégií primárnej prevencie. Navrhujeme zavedenie štandardizovaného skriningového nástroja (napr.

modifikovaný protokol zameraný na sociálne riziká) priamo do výjazdových tabletov záchranej služby, ktorý by automaticky generoval podnet pre sociálneho pracovníka v prípade kumulácie rizikových faktorov.

Legislatívny rámec a intervenčný algoritmus

Pre efektívnu koordináciu v teréne je nevyhnutné, aby záchranár ovládal nielen klinické postupy, ale aj svoje zákonné povinnosti, ktoré definujú jeho rolu v systéme ochrany detí.

Zákonná oznamovacia povinnosť: Podľa **Zákona č. 305/2005 Z. z.** o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele je každý (vrátane zdravotníckeho pracovníka) povinný upozorniť orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na skutočnosti, ktoré nasvedčujú, že dieťa je v ohrození života, zdravia alebo jeho priaznivého vývinu [3].

V prípade záchranára v teréne sa postup delí na tri línie:

1. **Línia bezprostredného ohrozenia (trestnoprávna):** Ak záchranár nadobudne dôvodné podozrenie, že bol spáchaný trestný čin (týranie blízkej a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona), je povinný túto skutočnosť oznámiť Polícii SR [5].
2. **Línia prenosu informácie (zdravotnícka):** Záchranár v zázname o zhodnotení zdravotného stavu pacienta podrobne opíše stav prostredia a interakciu rodiny. Tieto informácie sú kľúčové pre prijímajúceho lekára, ktorý preberá štafetu oznamovacej povinnosti v rámci nemocničného zariadenia.
3. **Línia systémovej koordinácie (sociálna):** Ak situácia nevyžaduje okamžitý zásah polície, ale prostredie vykazuje známky dlhodobého zanedbávania, záchranár iniciuje podnet na príslušný Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny.

Navrhovaný algoritmus „4P“ pre záchranárov:

- **Pozoruj** (prostredie, stravu, hygienu, správanie rodičov).
- **Prever** (rozpor medzi anamnézou a zranením).
- **Protokoluj** (objektívny zápis do zdravotnej dokumentácie).
- **Postúp** (hlásenie nemocnici, polícii alebo sociálnej kuratele).

Klinické a sociálne indikátory v teréne

Pre uľahčenie práce záchranárov v akútnej situácii navrhujeme využívanie nasledujúcej klasifikácie indikátorov [6].

Tab. 1 Indikátory „Red Flags“ pri práci záchranára

Kategória	Indikátory „Red Flags“
Fyzické známky	Modriny v tvare predmetov, popáleniny na nedostupných miestach, multilokálne traumy v rôznom štádiu hojenia [2, 6].
Zanedbávanie	Extrémne nehygienické prostredie, chýbajúce lieky pri chronických ochoreniach, nedostatočné oblečenie voči sezóne [1].
Behaviorálne	Vyhasnutý afekt dieťaťa („frozen watchfulness“), neadekvátne agresia rodiča, odmietanie transportu bez racionálneho dôvodu [7].

Záver

Integrácia prednemocničnej starostlivosti do systému ochrany dieťaťa je kľúčová pre včasný záchyt ohrozených rodín. Záchranár nie je len poskytovateľom technickej pomoci, ale dôležitým aktérom verejného zdravotníctva, ktorý svojím svedectvom z terénu iniciuje procesy vedúce k sanácii rodinného prostredia. Posilnenie ochranných faktorov v komunite začína pochopením, že bezpečnosť dieťaťa je spoločnou zodpovednosťou medicínskych a sociálnych disciplín.

PodĎakovanie

Autori vyjadrujú poďakovanie organizátorom medzinárodnej vedeckej konferencie, kolegyniam a kolegom z akademickej oblasti za odborné konzultácie pri tvorbe tohto príspevku, ako aj pracovníkom v prvej línii, ktorých postrehy z praxe boli neoceniteľným zdrojom informácií.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Mydlíková, E., Fedor, M., Gancárová, S. et al. (2013). Príručka o syndróme CAN. Bratislava: ÚPSVaR. S. 5
- [2] Šín, R., Štourač, P. (2024). Urgentní medicína. Praha: Galén. S. 602
- [3] Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [4] Zákon č. 476/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [5] Zákon č. 305/2005 Z. z. Trestný zákon
- [6] Jeseňák, M., Jakušová, Ľ, Ďurdík, P. et al. (2023). Moderná, pediatrická propedeutika. Bratislava: A-medi management. S. 435
- [7] Brockstedt, M., Baysal, S.U., Dastan, K. (2025). The Impact of Domestic Violence and Sexual Assault on Family Dynamics and Child Development: A Comprehensive Review. Turk Arch Pediatr. 60 (1), p. 5

Odborný profil autorov

Michal Haluška: 20 rokov praxe v záchranej zdravotnej službe, odborný asistent na FZ SZU BB (od r. 2016), absolvent doktorandského štúdia verejného zdravotníctva (VŠZaSP sv. Alžbety BA).

Silvia Janolková: 17 rokov praxe v záchranej zdravotnej službe, odborná asistentka na FZ SZU BB (od r. 2019), absolventka doktorandského štúdia verejného zdravotníctva (VŠZaSP sv. Alžbety BA).

Autori sa dlhodobo venujú edukácii záchranárov a externe spolupracujú s odborníkmi z verejného zdravotníctva, čím efektívne prepájajú skúsenosti z prvej línie s poznatkami o verejnom zdraví.

Najlepší záujem dieťaťa optikou multidisciplinárnej spolupráce

Juliana Holá¹, Martina Mikulášová²

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, Oddelenie podpory ochrany detí pred násilím, Špitálska 8, 812 67 Bratislava, Slovenská republika, pracovisko Štefánikova trieda 88, 949 01

Nitra, Slovenská republika; juliana.hola@upsvr.gov.sk

Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Špitálska 4,6,8, 816 43 Bratislava, Slovenská republika; martina.mikulasova@employment.gov.sk

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na uplatňovanie princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v praxi prostredníctvom multidisciplinárnej spolupráce, keďže komplexná povaha ohrozenia si vyžaduje koordinovaný postup viacerých profesií a inštitúcií. Opierajúc sa o empirické poznatky koordinátorov ochrany detí pred násilím a výsledky koordinovaného postupu identifikuje kľúčové faktory podmieňujúce efektívnosť multidisciplinárnej spolupráce. Zároveň poukazuje na to, že multidisciplinárny prístup zvyšuje nielen kvalitu intervencií v súlade s najlepším záujmom dieťaťa, ale taktiež napomáha systému ochrany detí identifikovať nové výzvy a k nim zodpovedajúce riešenia. Zistenia podporujú potrebu ďalšieho rozvoja koordinačných mechanizmov a štandardizácie postupov umožňujúcich udržateľné a kvalitné prepojenie odborníkov na regionálnej aj národnej úrovni.

Kľúčové slová: *najlepší záujem dieťaťa; ochrana detí pred násilím; multidisciplinárna spolupráca*

Úvod a formulácia cieľa

Ochrana práv a právom chránených záujmov detí predstavuje jednu z kľúčových súčastí verejných politík moderných štátov. Medzinárodné záväzky, najmä Dohovor o právach dieťaťa (ďalej len Dohovor), zaväzujú štáty vytvárať také podmienky, aby každé dieťa vyrastalo v bezpečnom prostredí, bez násilia, zanedbávania či iných foriem ohrozenia. Účinná ochrana detí však nie je len otázkou legislatívnych rámcov, vyžaduje si funkčný systém, ktorý dokáže včas identifikovať riziká, adekvátne reagovať na ohrozenia a poskytovať podporu zodpovedajúcu potrebám detí.

V zmysle Dohovoru je každý zmluvný štát „povinný rešpektovať a vykonávať právo dieťaťa na posúdenie a prioritné uplatňovanie jeho alebo jej najlepšieho záujmu a je povinný prijať všetky potrebné ciele a konkrétne opatrenia na úplné vykonávanie tohto práva“.[1] Najlepší záujem dieťaťa je teda možné charakterizovať ako jeden z najdôležitejších princípov pre zabezpečenie plnohodnotného uplatňovania všetkých práv dieťaťa vymedzených Dohovorom, ktorý musí byť podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru „prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.“[2]

Posudzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa by mali byť podľa možnosti realizované v rámci multidisciplinárneho tímu odborníkov, nakoľko všeobecné poznatky z oblasti práva, sociológie, vzdelávania, sociálnej práce, psychológie, atď. sú rozhodujúce k posúdeniu následkov alternatívnych riešení. Každé riešenie je potrebné prehodnotiť v nadväznosti na jeho dopady na dieťa s prihliadnutím na individuálne charakteristiky dieťaťa a jeho predchádzajúce skúsenosti.[3]

Zásada zapojenia multidisciplinárneho tímu odborníkov do formálneho procesu

posúdenia najlepšieho záujmu dieťaťa je zdôraznená aj pri určovaní najlepšieho záujmu pri deťoch so statusom utečenca.[4]

Multidisciplinárna spolupráca predstavuje nosný nástroj pri ochrane detí pred násilím, vyžadujúci si prepojenie odborníkov, špecialistov v konkrétnych odboroch, ako aj tvorcov politík v rámci systému ochrany detí. Výhodou multidisciplinárnej spolupráce je to, že umožňuje spájať a kombinovať rôzne odborné pohľady a vedomosti, aby sa dosiahlo dôležité prepojenie tvorby politík s odborným pohľadom. Táto spolupráca tiež umožňuje lepšie koordináciu aktivít v rámci tejto oblasti.[5]

Z pohľadu rodinnoprávnej agendy v rámci rozhodovacej činnosti súdov je multidisciplinárna spolupráca charakterizovaná ako spolupráca súdu a jednotlivých subjektov a profesií, podporujúca riešenie sporov medzi rodičmi. V rámci spolupráce sa predpokladá vzájomné využívanie a koordinovanie informácií z príslušných vedných odborov ako aj napĺňanie úloh v zmysle profesijných schopností členov tímu pri riešení problému.[6]

V zmysle § 3 ods. 1 písm. n) zákona č. 453/2003 Z.z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov štátnu politiku v oblasti ochrany detí pred násilím a plnenie úloh v tejto oblasti koordinuje Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej len MPSVR SR).[7]

V r. 2014 bola Uznesením vlády Slovenskej republiky č. 24/2014 prijatá Národná stratégia na ochranu detí pred násilím.[8] V súlade so strategickým cieľom č. 1 tejto stratégie bolo zriadené Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násillia na deťoch (ďalej len NKS) ako samostatná organizačná súčasť MPSVR SR, ktoré sa stalo zároveň gestom národnej stratégie. Jednou z kľúčových priorít pri konštituovaní národného koordinačného rámca pre riešenie problematiky násillia páchaného na deťoch sa stala požiadavka na vytvorenie integrovaného a koordinovaného prístupu na národnej úrovni aj na miestnych úrovniach.[9] V záujme napĺňania tejto priority bol vytvorený realizačný rámec a to prostredníctvom Národného projektu Podpora ochrany detí pred násilím (ďalej len NP PODPN) na obdobie od roku 2017 do roku 2023, pričom jeho prijímateľom sa stalo Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len ÚPSVaR). Hlavný cieľ NP PODPN sa orientoval na zefektívnenie systému ochrany detí pred násilím prostredníctvom podpory systémovej koordinácie subjektov participujúcich na ochrane detí pred násilím ako sú orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej len SPODSK), Policajný zbor Slovenskej republiky, prokuratúra, školy a školské zariadenia, poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, subjekty akreditované podľa zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o SPODSK), obce, súdy a ďalšie dotknuté subjekty, ako aj na zvýšenie efektivity v oblasti prevencie, identifikácie a intervencie a na zvyšovanie profesionality všetkých zainteresovaných subjektov vrátane zabezpečovania informovanosti odbornej i laickej verejnosti o problematike násillia na deťoch.

V záujme podpory koordinácie postupov na regionálnej úrovni a vytvorenia systému multidisciplinárnej koordinácie ochrany detí pred násilím bola v roku 2017 v rámci NP PODPN zriadená pozícia koordinátora ochrany detí pred násilím (ďalej len koordinátor ODPN). Hlavné aktivity koordinátora ODPN sa podľa NP PODPN zamerali na sieťovanie inštitúcií, organizáciu koordinačných stretnutí na multidisciplinárnom princípe, multidisciplinárnych vzdelávacích aktivít a prevenciu za účelom zvyšovania povedomia o problematike násillia na deťoch najmä pre cieľovú skupinu detí a aj dospelú populáciu.[10]

Podpora ďalšieho rozvoja systému ochrany detí pred násilím na regionálnej a národnej

úrovni po ukončení NP PODPN je realizovaná prostredníctvom Národného projektu Spoločne za detstvo bez násilia pre všetky deti (ďalej len NP Detstvo bez násilia) ako národného projektu nadväzujúceho na NP PODPN a to na obdobie od roku 2024 do roku 2026.[11] Dôležitosť posilňovania a rozvíjania multidisciplinárnej a medzirezortnej spolupráce na národnej aj regionálnej úrovni a to aj prostredníctvom pozície koordinátora ODPN je zdôraznená aj v Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím Detstvo bez násilia pre všetky deti.[12]

Cieľom príspevku je analyzovať rozvoj multidisciplinárnej spolupráce v rámci systému ochrany detí v Slovenskej republike (ďalej len SR), ako kľúčového prvku pri posudzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa a to prostredníctvom aktivít koordinátorov ODPN pôsobiacich na regionálnej úrovni s priamym prepojením na národnú úroveň.

Materiál a metódy

Pre naplnenie stanoveného cieľa boli využité nasledujúce zdroje :

- Empirické dáta, ktoré boli získané z evaluačnej správy a z prieskumu realizovaného v roku 2023 v rámci zhodnotenia implementácie NP PODPN zameraného na prínos vytvorenia pozície koordinátora ochrany detí pred násilím v každom územnom obvode príslušného úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len ÚPSVR). Taktiež empirické dáta z prieskumu realizovaného koordinátormi ochrany detí pred násilím v roku 2024 v rámci implementácie NP Detstvo bez násilia zameraného na problematiku nahlasovania násilia samotnými deťmi.
- Dokumenty, ktoré boli vytvorené v rámci už ukončeného NP PODPN a nadväzujúceho NP Detstvo bez násilia a to najmä metodické materiály, monitorovacie správy a výstupy projektov. Taktiež vybrané právne predpisy a metodické materiály dotýkajúce sa ochrany detí resp. zakladajúce spoluprácu inštitúcií na multidisciplinárnom princípe.
- Systémové opatrenia navrhnuté v rámci koordinovaného postupu, zavedené do legislatívy za účelom posilnenia ochrany detí, zefektívnenia multidisciplinárnej spolupráce a zrýchlenia intervencií v prospech dieťaťa.

V rámci metód sú využité deskriptívna analýza empirických dát, ďalej obsahová analýza dokumentov vrátane komparácie a syntézy a to za účelom rozpoznania prienikov medzi činnosťou koordinátorov, zvyšovaním efektívnosti multidisciplinárnej spolupráce v rámci koordinovaného postupu a legislatívnymi zmenami prijatými v nadväznosti na identifikované potreby a návrhy systémových opatrení zo strany participujúcich inštitúcií.

Výsledky a diskusia

Počas NP PODPN v rokoch 2018 až 2023 zrealizovali koordinátori ochrany detí pred násilím 742 multidisciplinárnych pracovných stretnutí s účasťou spolu 6747 subjektov, 2801 preventívnych a osvetových aktivít, ktorých sa zúčastnilo spolu 685 582 detí, resp. zástupcov odbornej alebo laickej verejnosti a 577 multidisciplinárnych vzdelávaní, ktoré absolvovalo spolu 9792 zástupcov inštitúcií.[13] V rámci NP Detstvo bez násilia v roku 2024 sa uskutočnilo 169 multidisciplinárnych pracovných stretnutí, pričom zapojených bolo 2 675 subjektov ochrany detí pred násilím. V roku 2025 bolo zorganizovaných 213 multidisciplinárnych pracovných stretnutí, do ktorých bolo zapojených 3224 subjektov, čo predstavuje medziročný nárast o 21 %.[14] V porovnaní s kvantitatívnymi výsledkami

dosiahnutými v NP PODPN, kedy za jeden rok uskutočnili koordinátori OPDN v priemere 123 multidisciplinárnych pracovných stretnutí, počet multidisciplinárnych pracovných stretnutí realizovaných koordinátormi ODPN v rámci NP Detstvo bez násilia sa v každom roku zvyšuje. Na základe týchto kvantitatívnych dát je možné konštatovať narastajúci záujem inštitúcií o účasť na multidisciplinárnych pracovných stretnutiach organizovaných koordinátormi ODPN. V rámci multidisciplinárnej spolupráce odborníci z radov zástupcov inštitúcií identifikovali spolu 353 výziev v ochrane detí pred násilím.[15]

V nadväznosti na identifikované potreby v oblasti ochrany detí pred násilím sa v rámci NP PODPN implementovali dve systémové opatrenia nelegislatívneho charakteru a to v podobe usmernenia pre centrá pre deti a rodiny k postupu pri nedovolenom opustení tejto inštitúcie dieťaťom v prípade dôvodného podozrenia z možného poškodenia práv alebo právom chránených záujmov dieťaťa vrátane zavedenia informačnej povinnosti vo vzťahu k zdravotníckemu zariadeniu v prípade nutnosti umiestnenia dieťaťa do tohto zariadenia. Ďalej to bolo ukotvenie informačnej povinnosti príslušníka policajného zboru alebo policajta vo vzťahu k orgánu SPODSK, ak z jeho zistení vyplýva, že dieťa je ohrozené psychickým alebo fyzickým násilím alebo existuje podozrenie zo sexuálneho zneužívania dieťaťa, sexuálneho násilia, ohrozovania mravnosti dieťaťa alebo týrania. K implementácii ďalších legislatívnych návrhov prerokovaných na medzirezortnej úrovni, ktoré vzišli z multidisciplinárnej spolupráce, sa nepristúpilo z dôvodu objektívnych makrospoločenských zmien.[16]

Na základe systémových nedostatkov a výziev identifikovaných za facilitácie koordinátorov ODPN v rámci multidisciplinárnej spolupráce počas implementácie NP Detstvo bez násilia boli v procese medzirezortnej spolupráce formulované legislatívne návrhy zamerané na posilnenie mechanizmov ochrany detí pred násilím. Od 1. 1. 2026 nadobudli účinnosť legislatívne zmeny reflektujúce identifikované systémové výzvy týkajúce sa toku a zverejňovania informácií, nespôlupráce rodičov, systémových potrieb výchovných zariadení, ako aj úprava týkajúca sa výpisu z registra trestov pre prácu s deťmi a mládežou. Celkovo bolo do legislatívy implementovaných sedemnást' zmien a to v rámci troch zákonov.[17] Tieto systémové opatrenia navrhnuté v rámci koordinovaného postupu svojim obsahom podporujú posilnenie ochrany detí, zefektívnenie multidisciplinárnej spolupráce a zrýchlenie intervencií v prospech dieťaťa a to najmä v oblasti školstva. V nadväznosti na potreby nastavenia opatrení nelegislatívneho charakteru, identifikovaných v rámci koordinovaného postupu NP Detstvo bez násilia, je možné uviesť riešenie systémového nedostatku spočívajúceho v nedostatočnej úrovni ochrany neplnoletých ukrajinských občanov študujúcich na vysokých školách v SR. NKS v spolupráci s koordinátorkou ODPN, Úradom komisára pre deti, Ministerstvom spravodlivosti SR, Ministerstvom školstva, vedy a výskumu SR a ďalšími subjektmi spracovalo podklady k vydaniu usmernenia pre vysoké školy k prijímaciemu konaniu, jazykovej príprave, zápisu na štúdium, uzavretiu ubytovacej zmluvy, systému tútorstva, zdravotnému poisteniu a zdravotnej starostlivosti zahraničných študentov na slovenských vysokých školách s cieľom nastavenia ochrany neplnoletých ukrajinských študentov na vysokých školách v SR.[18]

V porovnaní s výstupmi z NP PODPN v oblasti riešenia identifikovaných systémových výziev je možné konštatovať výrazný posun v schopnosti systému pružne reagovať na systémové výzvy identifikované koordinátormi ODPN v spolupráci s participujúcimi inštitúciami a podporovať posilňovanie ochrany detí pred násilím.

Zabezpečovanie preventívnych a osvetových aktivít je tiež jednou z kľúčových úloh koordinátorov ODPN a to v rámci oboch národných projektov. V záujme posilnenia prevencie

a osvetu bola v roku 2024 odbornou pracovnou skupinou zloženou z koordinátorov ODPN spracovaná interná metodika k tvorbe databázy preventívnych a osvetových aktivít ako účinnej pomôcky k plánovaniu prevencie a osvetu pre školy, školské zariadenia, centrá pre deti a rodiny, atď. Verejne dostupnú databázu poskytujúcu podrobný prehľad o ponuke aktivít subjektov kompetentných k výkonu prevencie a osvetu vytvárajú koordinátori ODPN od roku 2025.[19] Vytvorenie tejto databázy poukazuje na prínos koordinátorov v budovaní systémového prístupu pri zabezpečovaní prevencie a osvetu v oblasti ochrany detí pred násilím smerom k deťom, rodičom, odbornej aj laickej verejnosti.

V nadväznosti na výzvu k strategickému cieľu č. 1 Akčného plánu pre roky 2023-2026 k Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím – Detstvo bez násillia pre všetky deti zameraného na zefektívnenie systému nahlasovania násillia na deťoch a s tým súvisiacu úlohu zmapovať pripravenosť odbornej verejnosti prijímať oznámenia o násillí od samotného dieťaťa a zlepšiť postupy orgánov SPODSK a polície pri nahlasovaní násillia deťmi bol NKS a koordinátormi ODPN koncom roka 2024 realizovaný celoslovenský dotazníkový prieskum pripravenosti inštitúcií prijať oznámenie od ohrozeného dieťaťa, do ktorého sa zapojilo 2377 subjektov. Výsledky prieskumu koordinátori ODPN prezentovali participujúcim inštitúciám na multidisciplinárnych pracovných stretnutiach s cieľom formulovať návrhy na elimináciu zistených bariér súvisiacich s pripravenosťou inštitúcií prijať oznámenie od dieťaťa.[20] Kampaň Bezpečné miesto, realizovaná koordinátormi ODPN za účelom eliminácie bariér identifikovaných prieskumom, je zameraná na zvýšenie informovanosti detí o ich práve obrátiť sa na príslušné inštitúcie so žiadosťou o pomoc a na podporu personálu týchto inštitúcií prijímať oznámenia od detí. Súčasťou kampane je vizuálne označenie takmer 450 ÚPSVR, na ktorých pôsobia oddelenia SPODSK, policajných staníc, mestských a obecných úradov s viac ako 4 000 obyvateľmi. Označenie identifikuje tieto subjekty ako kontaktné miesta pre dieťa v ohrození, čo približuje tieto inštitúcie smerom k deťom.[21] Ďalšia potreba zistená prieskumom a to potreba posilnenia odborného potenciálu a profesijnej sebaistoty zástupcov inštitúcií pri plnení oznamovacej povinnosti a prijatí oznámenia od ohrozeného dieťaťa bude riešená v rámci koordinovaného postupu prostredníctvom multidisciplinárnych odborných seminárov.[22]

Potrebu vytvorenia a upevnenia integrovaného systému ochrany detí, v ktorého centre záujmu je blaho dieťaťa vyzdvihuje aj Európska komisia v rámci záväzku prijatého v apríli 2024 k stratégii EÚ v oblasti práv dieťaťa. Podľa Európskej komisie posilňovanie systému ochrany detí pred všetkými formami násillia v členských štátoch nie je možné bez ucelenej a systematickej spolupráce orgánov na všetkých úrovniach správy a riadenia vrátane občianskej spoločnosti vo všetkých sektoroch. Členským štátom Európska komisia odporúča zriadenie koordinačných štruktúr, posilnenie ľudských a finančných zdrojov, zlepšenie koordinácie a spolupráce medzi jednotlivými odvetvami a príslušnými orgánmi a to cez odbornú prípravu odborníkov už od miestnej úrovne.[23] Marie-Cécile Rouillon, koordinátorka Európskej komisie pre práva detí, Generálne riaditeľstvo pre spravodlivosť a spotrebiteľov, vo svojom príhovore na konferencii o koordinácii ochrany detí dňa 27.3.2025 v Bratislave zdôraznila, že projekt koordinátorov ODPN presne vystihuje európske priority. Európska odborníčka ocenila mnohé príklady dobrej praxe koordinátorov ODPN a zdôraznila, že postupy koordinácie na Slovensku sa môžu stať inšpiráciou pre iné krajiny a taktiež pre celú EÚ.[24]

Hodnotenie prínosu pozície koordinátora ODPN a jeho aktivít z pohľadu zainteresovaných inštitúcií bolo realizované v rámci evaluácie NP PODPN dotazníkovým prieskumom, do ktorého sa zapojilo 709 respondentov z radov zástupcov spolupracujúcich

inštitúcií. Súhlas s prínosom pozície koordinátora ochrany detí pred násilím vyjadrilo spolu 97 % respondentov, pričom 4,2 % sa k tejto otázke nevedelo vyjadriť. Na otázku, či na základe multidisciplinárnych pracovných stretnutí organizovaných koordinátormi ODPN došlo k nadviazaniu nových kontaktov alebo k zefektívneniu komunikácie medzi subjektmi dotknutými problematikou násilia na deťoch, sa 88,7 % respondentov vyjadrilo svoj súhlas (úplne súhlasím 52,7%, skôr súhlasím 36 %), 5,4 % respondentov sa nevedelo vyjadriť. S prínosom realizovaných multidisciplinárnych vzdelávaní pre ďalšiu prácu zástupcov inštitúcií v oblasti ochrany detí pred násilím súhlasilo 93,1 % respondentov.[25]

Zo skúseností a poznatkov koordinátorov ODPN a participujúcich inštitúcií z NP PODPN v rámci evaluácie vzišli aj nasledujúce zistenia :

- pracovná pozícia koordinátora ODPN predstavuje nezastupiteľný prvok v systéme ochrany detí, odborný nadhľad vyplývajúci z poznania kompetencií jednotlivých zainteresovaných subjektov aj ich vzájomných väzieb podporuje identifikáciu slabín systému a v multidisciplinárnej spolupráci participujúcich inštitúcií;
- zrušenie tejto pozície a tým odstránenie kľúčového koordinačného prvku na regionálnej úrovni vytvára riziko oslabenia funkčnosti koordinácie ochrany detí na tejto úrovni a zvyšuje pravdepodobnosť návratu k izolovaným postupom inštitúcií v zmysle nedostatku priestoru pre hľadanie systémových riešení súvisiacich s ochranou a pomocou deťom v ohrození.

Podľa koordinátorov ODPN kvalitu multidisciplinárnej spolupráce v rámci koordinovaného prístupu znižuje fluktuácia zamestnancov participujúcich inštitúcií, zdĺhavý proces zavedenia návrhov na systémové opatrenia do legislatívy, postavenie pozície koordinátora ODPN vo vzťahu k zainteresovaným inštitúciám založené na báze dobrovoľnej spolupráce, náročnosť pracovnej pozície koordinátora ODPN vyžadujúca si obsadenie odborne zdatnými, aktívnymi a zodpovednými pracovníkmi.[26]

Kľúčovým faktorom pre posilňovanie systému ochrany detí je teda systematická a koordinovaná spolupráca naprieč jednotlivými rezortmi na všetkých úrovniach vrátane regionálnej úrovne. V tomto kontexte je dôležité uvažovať aj nad efektívnosťou zisťovania nedostatkov a potrieb systému ochrany detí pred násilím z pohľadu jednotlivých úrovní, pretože bez nich sa systém ako taký nerozvíja. Riešenie konkrétnych prípadov v praxi s využitím príslušnej legislatívy a kompetencií jednotlivých inštitúcií vytvára priestor pre identifikáciu potrieb a nedostatkov limitujúcich príslušné inštitúcie pri zabezpečovaní ochrany a podpory dieťaťa v ohrození v súlade s jeho najlepším záujmom. Možnosť ich konzultovania na multidisciplinárnych stretnutiach podnecuje spolupracujúce inštitúcie k ujasneniu si opodstatnenosti svojich zistení, nastaveniu postupov spolupráce a vzájomnej podpory na multidisciplinárnom princípe ako aj k formulácii návrhov opatrení na úrovni systému. Prostredníctvom dôkladného rozboru a následnej syntézy je teda možné dospieť k návrhom opatrení na predchádzanie výskytu obdobných prípadov v budúcnosti, k ich včasnému odhaleniu, k posilneniu schopnosti systému pružne reagovať a zabezpečiť dieťaťu adekvátnu ochranu, čím sa zároveň eliminuje riziko systémového zlyhania. Multidisciplinárna spolupráca na regionálnej úrovni vytvára jednak priestor pre posilňovanie odborného potenciálu inštitúcií ako aj pre riešenia, ktoré sa opierajú o detaily vyplývajúce zo skúseností zástupcov inštitúcií získaných v praxi pri poskytovaní ochrany deťom v ohrození v súlade s ich najlepším záujmom. Ďalším dôležitým aspektom systémového prístupu je funkčný spôsob prenosu zistení

na národnú úroveň, kde je za predpokladu efektívnej medzirezortnej spolupráce možné zabezpečiť zavedenie účinných opatrení a to aj prostredníctvom návrhov zmien legislatívy.

Výstupy dokumentujúce prácu koordinátorov ODPN poukazujú na to, že táto pozícia vytvorená v 46 územných obvodoch ÚPSVR, podporuje multidisciplinárnu spoluprácu cez vzájomné sieťovanie inštitúcií, rozvíjanie a prehlbovanie multidisciplinárnej spolupráce naprieč jednotlivými rezortmi, ktorá sa premieta do zefektívňovania systému ochrany detí pred násilím jednak cez zvyšovanie odborného potenciálu participujúcich inštitúcií v rámci , účinné postupy prevencie ako aj prostredníctvom identifikácie systémových výziev žiadajúcich si riešenia reflektujúce najlepší záujem dieťaťa. NKS v zmysle svojich kompetencií predstavuje dôležitý prvok k implementácii systémových výziev identifikovaných na miestnej úrovni do samotného systému prostredníctvom medzirezortnej spolupráce na národnej úrovni.

Záujem o presadzovanie multidisciplinárneho prístupu pri riešení prípadov ohrozených detí sa premieta do legislatívnych opatrení aj iných dokumentov upravujúcich prácu inštitúcií na multidisciplinárnom princípe. S účinnosťou od 1.1.2026 je spolupráca inštitúcií na multidisciplinárnom princípe ukotvená v rámci zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len školský zákon) a to podľa § 137 ods. 5 školského zákona pre subjekty systému poradenstva a prevencie. Spolupráca má byť realizovaná „najmä so zákonnými zástupcami, zástupcami, zástupcami zariadenia, zamestnávateľmi, orgánmi verejnej správy a ďalšími subjektmi, ktoré sa zaoberajú výchovou a vzdelávaním“.[27] Zariadenia poradenstva a prevencie v rámci tejto legislatívnej úpravy taktiež získali kompetenciu organizácie multidisciplinárneho stretnutia zástupcov orgánov verejnej moci, pričom pozvanému orgánu je uložená povinnosť zabezpečenia prítomnosti svojho zástupcu.[28] Možnosti multidisciplinárnej spolupráce sú vymedzené aj pre školy a to v zmysle § 84a ods. 1 písm. c) zákona č. 138/2019 Z.z. o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, podľa ktorého na účely inkluzívneho vzdelávania môže riaditeľ školy vytvoriť školský podporný tím, pričom jednou z jeho úloh je aj spolupráca so zariadením poradenstva a prevencie ako aj ďalšími subjektmi v záujme podpory detí, žiakov a rodičov a to vo výchovnovzdelávacej oblasti.[29]

Princíp multidisciplinarity je aplikovaný aj pri realizácii prípadových alebo rodinných konferencií za účelom nastavenia opatrení pri ohrození zdravého vývinu dieťaťa v súlade s jeho najlepším záujmom. Podľa § 11 ods. 7 zákona o SPODSK ich organizuje orgán SPODSK. Konferencie sa zúčastňuje dieťa, jeho rodičia alebo osoba zabezpečujúca osobnú starostlivosť, prípadne iná dieťaťu blízka osoba, ako aj ďalšie subjekty podľa povahy situácie, napríklad škola, školské zariadenie, poskytovateľ zdravotnej starostlivosti či obec.[30]

V rámci rodinnoprávnej agendy súdov je zavedená multidisciplinárna spolupráca pri rozhodovaní súdu vo veciach týkajúcich sa starostlivosti súdu o maloletých. Súd si vytvára lokálnu skupinu multidisciplinárnej spolupráce spolupracujúcich subjektov vo svojom obvode za účelom nastavenia všeobecných pravidiel spolupráce, ktorá má byť nápomocná pri riešení rodičovských konfliktov.[31]

Stretnutia odborníkov na multidisciplinárnom princípe, či už v oblasti školstva, orgánov SPODSK alebo v rámci rozhodovacej činnosti súdov na miestnej úrovni sú zamerané na zabezpečenie adekvátnej ochrany a podpory konkrétneho dieťaťa alebo detí zasiahnutých konkrétnou formou ohrozenia s jasným vymedzením osôb alebo inštitúcií, ktoré môžu byť prizvané. Riziko izolovaného postupu príslušnej inštitúcie je pri nastavení postupov multidisciplinárnej spolupráce pri konkrétnom prípade ohrozenia dieťaťa týmto výrazne

minimalizované. V tomto kontexte je potrebné položiť si otázku, či stretnutia organizované uvedenými inštitúciami na multidisciplinárnom princípe vytvárajú priestor aj pre identifikáciu systémových výziev, dôkladný rozbor, zovšeobecnenie a návrhy systémových opatrení, keďže prvoradým záujmom je riešenie pomoci a ochrany v konkrétnom prípade. Multidisciplinárne stretnutia organizované koordinátormi ODPN tento priestor zástupcom inštitúcií vytvárajú, pričom koordinátori ODPN zástupcov inštitúcií motivujú a aktivizujú k uvažovaniu v problematike aj mimo zaužívaných rámcov a aktuálne platnej legislatívy. Pozícia koordinátora ODPN je plnohodnotne orientovaná na posilňovanie multidisciplinárnej spolupráce a tým aj systému ochrany detí pred násilím bez akejkoľvek inej súvisiacej agendy.

Záver

Politika ochrany detí je jednou z najcitlivejších oblastí verejnej správy. Jej úspech závisí od schopnosti systému ochrany detí cielene a pružne reagovať na meniace sa prostredie, špecifické a často skryté potreby systému v záujme toho, aby deťom bola poskytovaná účinná ochrana. Multidisciplinárna spolupráca predstavuje jeden z najvýznamnejších pilierov efektívne fungujúceho systému ochrany detí pred násilím. Prepojenie odborného potenciálu naprieč rezortami na regionálnej aj národnej úrovni, zdieľanie informácií a koordinované nastavovanie postupov umožňujú komplexnejšie porozumieť situáciám ohrozenia dieťaťa a prijímať opatrenia, ktoré reflektujú jeho najlepší záujem. Výsledky činnosti koordinátorov ODPN dosiahnuté len na báze dobrovoľnej spolupráce s inštitúciami participujúcimi v ochrane detí pred násilím poukazujú na to, že táto pozícia plne podporuje funkčnosť systému ochrany detí cez rozvoj a prehĺbovanie multidisciplinárnych väzieb na regionálnej úrovni, posilňovanie odborného potenciálu inštitúcií ako aj identifikáciu systémových výziev. Stabilizácia tejto pozície v zmysle trvalej udržateľnosti predstavuje ďalší krok možný k upevneniu funkčného koordinačného mechanizmu systému ochrany detí pred násilím v SR.

PodĎakovanie

Ďakujeme zástupcom inštitúcií na národnej aj regionálnej úrovni za ich odborný a ľudský vklad do multidisciplinárnej spolupráce v rámci koordinovaného postupu za účelom posilňovania funkčnosti a efektívnosti systému ochrany detí pred násilím v súlade s najlepším záujmom dieťaťa.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie č. 104/1991 Zb.). [online] [Citované: 23. február 2026] <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>>
- [2] Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie č. 104/1991 Zb.) . [online] [Citované: 23. február 2026] <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf>>
- [3] Výbor OSN pre práva dieťaťa, 2013. Všeobecný komentár č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu (čl. 3 ods. 1). Ženeva: OSN, CRC/C/GC/14. [online] [Citované: 23. február 2026] <<https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladz/dokumenty/gc-14.pdf>>

- [4] UNHCR the UN Refugee Agency. [online] [Citované: 23. február] <<https://www.unhcr.org/media/unhcr-guidelines-determining-best-interests-child>>
- [5] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Národná stratégia na ochranu detí pred násilím detstvo bez násilia pre všetky deti. [online] [Citované: 23. február 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/08/nrodn-stratgia-detstvo-bez-nsilia-pre-vetky-deti-1.pdf?csrt=45648946345508178>>
- [6] Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Zavádzanie jednotných zásad multidisciplinárneho prístupu v rodinnoprávnej agende. [online] [Citované: 9. marec 2026] <https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2022/12/Metodika_final.pdf>
- [7] Zákon č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [8] Slovenská republika. Vláda. Uznesenie vlády SR č. z 15. januára 2014 k Národnej stratégii na ochranu detí pred násilím. [online] [Citované: 9. marec 2026] <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/konzultacne-organy/rada-vlady-sr-ludske-prava-narodnostne-mensiny-rodovu-rovnost/vybor-deti-mladez/24_2014.pdf>
- [9] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Národná stratégia na ochranu detí pred násilím detstvo bez násilia pre všetky deti. [online] [Citované: 11. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/08/nrodn-stratgia-detstvo-bez-nsilia-pre-vetky-deti-1.pdf?csrt=45648946345508178>>
- [10] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Národný projekt Podpora ochrany detí pred násilím. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/6/narodny-projekt-podpora-ochrany-deti-pred-nasilim-1.pdf>
- [11] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Národný projekt Spoločne za detstvo bez násilia pre všetky deti. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/download/opis_NP_Detstvo.pdf>
- [12] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Národná stratégia na ochranu detí pred násilím detstvo bez násilia pre všetky deti. [online] [Citované: 13. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/08/nrodn-stratgia-detstvo-bez-nsilia-pre-vetky-deti-1.pdf?csrt=45648946345508178>>
- [13] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Evaluačná správa NP Podpora ochrany detí pred násilím. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/MPST/final_np-podpn_evaluan-sprva-1.pdf?csrt=16889076472104884574>
- [14] Ministerstvo spravodlivosti . Legislatívny proces LP/2026/87. [online] [Citované: 13. marec 2026] <<https://www.slov-lex.sk/elegislativa/legislativne-procesy/SK/LP/2026/87/sprievodne-dokumenty?stadiumUuid=91fdb54f-24ec-45a4-b17e-f28e42b92068>>
- [15] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch . Systémové výzvy. [online] [Citované: 18. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/systemove-vyzvy/?csrt=1065325058284426572>>
- [16] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Evaluačná správa NP Podpora ochrany detí pred násilím. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/MPST/final_np-podpn_evaluan>

- sprva-1.pdf?csrt=16889076472104884574>
- [17] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky. Násilia na deťoch. Ochrana detí pred násilím – novely v 2026. [online] [Citované: 18. marec 2026] <https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2026/01/Legislativne-zmeny-od-1.1.2026_up.pdf?csrt=563143669492418726>
- [18] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Informácia o napĺňaní strategických cieľov Akčného plánu Detstvo bez násilia pre všetky deti (2023-2026) za rok 2024 vychádzajúceho z Národnej stratégie na ochranu detí pred násilím Detstvo bez násilia pre všetky deti (2023-2029). [online] [Citované: 18. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/10/Odpocet-Akcneho-planu-Detstvo-bez-nasilia-2024.docx.pdf?csrt=16889076472104884574>>
- [19] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Informácia o napĺňaní strategických cieľov Akčného plánu Detstvo bez násilia pre všetky deti (2023-2026) za rok 2024 vychádzajúceho z Národnej stratégie na ochranu detí pred násilím Detstvo bez násilia pre všetky deti (2023-2029). [online] [Citované: 12. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/10/Odpocet-Akcneho-planu-Detstvo-bez-nasilia-2024.docx.pdf?csrt=16889076472104884574>>
- [20] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Výsledky prieskumu Nahlasovanie násilia samotnými deťmi (11 – 12/2024). [online] [Citované: 13. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/07/Stav-Nahlasovania-nasilia-samotnymi-detmi-a-dalsie-kroky-v-roku-2025.pdf>>
- [21] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny spúšťa kampaň Bezpečné miesto zameranú na právo detí požiadať o pomoc. [online] [Citované: 18. marec 2026] <<https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/ministerstvo-prace-socialnych-veci-rodiny-spusta-kampan-bezpecne-miesto-zameranu-pravo-deti-poziadat-pomoc.html>>
- [22] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Výsledky prieskumu Nahlasovanie násilia samotnými deťmi (11 – 12/2024). [online] [Citované: 13. marec 2026] <<https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/07/Stav-Nahlasovania-nasilia-samotnymi-detmi-a-dalsie-kroky-v-roku-2025.pdf>>
- [23] Európska komisia. Oznámenie komisie európskemu parlamentu, rade, európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov. [online] [Citované: 17. marec 2026] <eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52024DC0188>
- [24] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Koordinátori ochrany detí pred násilím na Slovensku: Spolupráca pre lepšiu ochranu detí. [online] [Citované: 18. marec 2026] <<https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/koordinatori-ochrany-deti-pred-nasilim-slovensku-spolupraca-lepsiu-ochranu-deti.html>>
- [25] Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch. Evaluačná správa NP Podpora ochrany detí pred násilím. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://nks.gov.sk/wp-content/uploads/2025/MPST/final_np-podpn_evaluan-sprva-1.pdf?csrt=16889076472104884574>
- [26] Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. Koordinačná metodika NP Podpora ochrany detí pred násilím. [online] [Citované: 11. marec 2026]

<https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/SSVaR/NP_PODPN/NP_PODPN_Koordinacna_metodika.pdf>

- [27] Zákon 245/28 Z.z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [28] Zákon 245/28 Z.z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [29] Zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [30] Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [31] Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Metodika Princípy a priebeh konania multidisciplinárneho prístupu súdu v rodinnoprávnej agende. [online] [Citované: 13. marec 2026] <https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2024/01/Methodika-Principy-a-priebeh-konania.pdf>

Odborný profil autorov

PhDr. Juliana Holá – koordinátorka ochrany detí pred násilím, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2018 –súčasnosť). Vzdelanie v odboroch andragogika, vychovávateľstvo, sociálna práca. Skúsenosti v oblasti riadenia ľudských zdrojov a ďalšieho vzdelávania, sociálnej práce s ľuďmi v núdzi a obeťami násilia. Odborné zameranie: multidisciplinárna spolupráca, ochrana detí pred násilím.

Mgr. Martina Mikulášová – hlavný štátny radca v Národnom koordinačnom stredisku pre riešenie násilia na deťoch Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2024–súčasnosť). Vzdelanie v odbore právo. Skúsenosti v štátnej správe, bankovníctve a projektovom manažmente. Odborné zameranie: systémová ochrana detí pred násilím, medzirezortná koordinácia intervenčných opatrení, legislatíva, metodika zberu a analýzy dát.

Spoločná zodpovednosť rodiny a športových organizácií pri formovaní osobnosti dieťaťa

Jaroslav KOVÁČ¹ Jozef BELKO² Lucie BERNÁTOVÁ³ Martin CHRVALA⁴ Marianna PRESPERÍNOVÁ⁵

^{1,2,4}*Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologický inštitút v Spišskom Podhradí*

³*Ambulance klinické psychológie, Šumperk*

⁵*Akadémia policajného zboru v Bratislave*

Abstrakt:

Príspevok sa zaoberá významom raného športovania ako kľúčového faktora v procese formovania osobnosti dieťaťa v kontexte súčasných spoločenských zmien. Cieľom práce je poukázať na synergický efekt pôsobenia rodiny a športových organizácií pri budovaní psychickej odolnosti, sebadisciplíny a sociálnych kompetencií mladého jedinca. V teoretickej rovine práca analyzuje psychologické aspekty športovej aktivity, zatiaľ čo praktická časť prezentuje výsledky prieskumu zameraného na vplyv športu na vybrané osobnostné črty a sociabilitu. Výsledky zdôrazňujú, že práve rodina je primárnym motivačným činiteľom, pričom športové organizácie preberajú zodpovednosť za odborné vedenie v súlade s najlepším záujmom dieťaťa.

Abstract:

The paper addresses the significance of early sports participation as a key factor in the process of shaping a child's personality within the context of contemporary social changes. The aim of the work is to highlight the synergistic effect of the influence of the family and sports organizations in building psychological resilience, self-discipline, and social competencies in young individuals. On a theoretical level, the work analyses the psychological aspects of sports activity, while the practical part presents the results of a survey focused on the impact of sports on selected personality traits and sociability. The results emphasize that the family is the primary motivational factor, while sports organizations assume responsibility for professional guidance in accordance with the best interests of the child.

Kľúčové slová: osobnosť, rané športovanie, rodina, športové organizácie, sebadisciplína, sociálna interakcia, najlepší záujem dieťaťa.

Keywords: personality, early sports participation, family, sports organizations, self-discipline, social interaction, best interest of the child.

Úvod

V súčasnom dynamicky sa meniacom svete, ktorý je čoraz viac ovplyvňovaný digitalizáciou, zmenou životného štýlu a globálnymi krízami, sa otázka zdravého vývinu dieťaťa stáva prioritou celospoločenského významu. Téma konferencie „*Spoločne pre deti – Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa ako spoločná zodpovednosť rodiny, štátu a spoločnosti*“ otvára nevyhnutnú diskusiu o tom, ako vytvoriť prostredie, v ktorom dieťa nielen preživa, ale v ktorom môže komplexne rásť a formovať svoju osobnosť. Jedným z najúčinnějších, no niekedy nedocenených nástrojov tohto rozvoja, je športová aktivita v ranom veku.

Rané detstvo a mladší školský vek predstavujú senzitívne obdobia, v ktorých sa ukladajú základy charakterových črt, hodnotového systému a vzorcov správania, ktoré sprevádzajú jedinca po celý život. Šport v tomto kontexte nemožno vnímať len ako prostriedok na zvyšovanie fyzickej zdatnosti či dosahovanie merateľných výkonov. V zmysle psychologického prístupu, ktorý je nosným pilierom našej analýzy, predstavuje šport komplexné edukačné a formačné prostredie. Je to laboratórium sociálnych vzťahov, v ktorom

sa dieťa učí základným životným princípom: sebadisciplíne, vytrvalosti, schopnosti znášať prehru, ale aj zodpovednosti voči kolektívu.

Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa v oblasti športovania si vyžaduje úzku súčinnosť viacerých aktérov. Primárnym a nezastupiteľným článkom je rodina. Rodičia sú tými, ktorí v dieťati prebúdzajú prvotný záujem o pohyb, sú jeho hlavnými motivátormi a emocionálnou oporou. Ako ukazujú aj výsledky prieskumu realizovaného v rámci nášho prieskumu, postoj rodiny k športovaniu je rozhodujúcim faktorom, ktorý predurčuje, či sa šport stane trvalou súčasťou identity dieťaťa. Avšak rodina v tomto procese nesmie zostať osamotená. Tu nastupuje úloha športových organizácií, klubov a štátnych inštitúcií, ktoré nesú zodpovednosť za to, aby prostredie športu bolo bezpečné, inkluzívne a zamerané na rozvoj osobnosti, nie na predčasnú profesionalizáciu či neprimeraný tlak na výkon.

Predkladaný príspevok reflektuje zistenia, kde sme skúmali vplyv raného športovania na formovanie vybraných vlastností osobnosti. Vychádzame z predpokladu, že dieťa je bio-psycho-sociálna jednotka, ktorej rozvoj je podmienený rovnováhou medzi fyzickou aktivitou a duševným prežívaním. V čase, kedy sme čelili izolácii spôsobenej pandémiou COVID-19, sa naplno ukázalo, aký deficit v sociálnych kontaktoch a psychickej pohode detí spôsobil nedostatok kolektívneho športovania. Šport sa tak ukazuje nielen ako nástroj individuálneho rozvoja, ale aj ako dôležitý socializačný prvok, ktorý pomáha deťom integrovať sa do spoločnosti a vytvárať si zdravé interpersonálne väzby.

Cieľom tohto textu je preto nielen prezentovať teoretické a praktické poznatky o vplyve športu na osobnosť, ale najmä poukázať na to, že podpora detského športovania je investíciou do zdravej spoločnosti. Ak chceme naplniť krédo spoločnej zodpovednosti, musíme vytvoriť systém, v ktorom rodina, tréner a štát spolupracujú v prospech dieťaťa. Len takýmto synergickým pôsobením môžeme zabezpečiť, aby sa z dnešných detí stali odolní, disciplinovaní a empatickí dospelí, schopní čeliť výzvam modernej doby.

Teoretické východiská formovania osobnosti a jej zložiek

Problematika formovania osobnosti predstavuje jednu z ústredných tém psychologického bádania. Ako uvádza Řičan (2010), osobnosť je chápaná ako individuálny systém psychických procesov, stavov a vlastností, ktoré vznikajú na základe dedičnosti, ale sú výrazne formované vplyvom prostredia a výchovy. V kontexte nášho príspevku je kľúčové vnímať osobnosť ako dynamický celok, ktorý sa vyvíja v čase, pričom rané obdobia života sú z hľadiska jej štruktúrovania nenahraditeľné. Podľa Smékala (2009) sa osobnosť prejavuje v interakcii s vonkajším prostredím. Práve športové prostredie v ranom veku predstavuje špecifický priestor, kde dochádza k stretu genetických dispozícií dieťaťa s nárokmi okolia. Osobnosť nie je len súhrnom vlastností, ale, ako zdôrazňujú Hall a Lindzey (2002), ide o organizovaný celok, ktorý určuje jedinečný spôsob adaptácie človeka na jeho prostredie. Ak je tento systém v ranom veku stimulovaný športom, dochádza k špecifickému ukotvovaniu vlastností, ako sú odolnosť voči záťaži či schopnosť sebaregulácie.

Štruktúra a dynamika osobnosti v detstve

V raných štádiách vývinu dieťaťa zohráva dominantnú úlohu temperament, ktorý je podľa Vágnerová (2012) biologicky determinovaný. Avšak charakter, ako druhá dôležitá zložka osobnosti, sa formuje predovšetkým učením a sociálnou skúsenosťou. Športová aktivita v tomto procese pôsobí ako katalyzátor. Dieťa, ktoré sa zapája do športového procesu, je nútené transformovať svoje pudové impulzy do disciplinovaného správania. Řičan (2010) v tejto súvislosti hovorí o dôležitosti integrity osobnosti. Pre dieťa je šport priestorom, kde si buduje svoje „Ja“. Úspechy a neúspechy na ihrisku priamo korelujú s rozvojom sebaúcty a sebaopojatia. Ak rodina a športové organizácie spolupracujú v súlade s najlepším záujmom dieťaťa, šport sa stáva prostriedkom na dosiahnutie psychickej rovnováhy a zdravého sebavedomia. Športové organizácie by mali byť informované o možnostiach mediácie v prípade, ak konflikty v rodine začnú negatívne ovplyvňovať športovú činnosť dieťaťa. Tu sa stretáva psychológia s legislatívou (Kováč, 2024).

Psychologické aspekty pohybu a športu

Pohybová aktivita nie je len mechanickou činnosťou svalov. Ako uvádzame v teoretickej časti práce, šport zasahuje celú psychiku jedinca. V ranom veku je hra a šport prirodzenou potrebou. Podľa psychologických teórií rozoberaných v práci, nedostatok pohybu vedie k nárastu agresivity, vnútornej tenzie a zníženej schopnosti koncentrácie. Z hľadiska formovania vôle je šport nenahraditeľný. Nakonečný (2004) definuje vôľu ako schopnosť sebakontroly a smerovania k cieľu napriek prekážkam. V ranom športovaní sa táto schopnosť trénuje prirodzene – dieťa musí vstať na tréning, musí dokončiť cvičenie, musí rešpektovať pravidlá fair-play. Tieto mikro-situácie budujú makro-štruktúru charakteru, ktorá sa neskôr prenáša do vzdelávacieho procesu a pracovného života.

Socializácia prostredníctvom športu

Šport je par excellence socializačným procesom. V našej práci vychádzame z predpokladu, že dieťa sa v športovom kolektíve učí sociálnej inteligencii. Ako uvádza Řičan (2010), rovesnícka skupina sa v školskom veku stáva dôležitým korektívom správania. V športovom klube dieťa naráža na autoritu trénera, ktorá je odlišná od autority rodiča. Táto pluralita vzorov prispieva k lepšej sociálnej adaptabilite. Práve tu sa prejavuje spoločná zodpovednosť: zatiaľ čo rodina poskytuje emociálne zázemie (tzv. bezpečný prístav), športová organizácia ponúka sociálne pole, v ktorom dieťa testuje svoje hranice. Ak sú tieto vplyvy v súlade, osobnosť dieťaťa sa formuje harmonicky, so silným zmyslom pre spoluprácu a empatiu voči ostatným členom tímu.

Rodina a športová organizácia ako synergia v procese socializácie

V procese formovania osobnosti dieťaťa prostredníctvom športu zohráva kľúčovú úlohu interakcia medzi mikrosystémom rodiny a mezosystémom športovej organizácie. Ako uvádza Nakonečný (1995), socializácia je proces, v ktorom sa z biologického jedinca stáva bytosť spoločenská, osvojujúca si normy, hodnoty a sociálne roly. Šport v ranom veku tento proces akceleruje, pričom rodina tu figuruje ako filter vonkajších podnetov. Rodina je podľa Řičana (2010) prvým a najdôležitejším sociálnym prostredím, ktoré modeluje vzťah dieťaťa k realite. V kontexte športovania rodina plní funkciu motivačno-podpornú. Postoj rodičov k fyzickej aktivite nie je len otázkou voľného času, ale otázkou hodnotovej orientácie. Ak rodina vníma

šport ako prostriedok na budovanie charakteru, dieťa si internalizuje športovú aktivitu ako súčasť svojho „Ja“. „Spoločná zodpovednosť“ vyžaduje bezchybnú komunikáciu medzi rodičom a inštitúciou. Podľa Kováča (2021) pri zdôrazňovaní potreby asertívnej a empatickej komunikácie, ktorá je nevyhnutná pri presadzovaní najlepšieho záujmu dieťaťa, najmä ak sa vyskytnú problémy v jeho vývine alebo správaní.

Z hľadiska teórie osobnosti Halla a Lindzeyho (2002) môžeme hovoriť o rozvoji sebapoňatia. Ak rodičia poskytujú dieťaťu pozitívnu spätnú väzbu bez ohľadu na okamžitý športový výsledok, budujú v ňom tzv. bezpečnú bazálnu istotu. Naopak, neprimeraný tlak na výkon zo strany rodiny môže viesť k maladaptívnemu správaniu, úzkosti a následnej averzii k športu, čo je v priamom rozpore s najlepším záujmom dieťaťa (Kováč, 2025). Spoločná zodpovednosť rodiny teda spočíva v nájdení rovnováhy medzi povzbudzovaním k disciplíne a rešpektovaním emocionálnych limitov dieťaťa.

Keď dieťa vstupuje do športovej organizácie, naráža na štruktúrovaný systém pravidiel a autorít. Tu dochádza k prechodu od primárnej k sekundárnej socializácii. Tréner sa stáva pre dieťa významným „Druhým“, ktorý podľa Nakonečného (1995) formuje vôľové vlastnosti.

Vôľa je v psychológii športu chápaná ako schopnosť sebakontroly a regulácie správania pri dosahovaní cieľov. Športová organizácia učí dieťa:

1. Odloženej gratifikácii, kde dieťa zisťuje, že úspech (odmena) je výsledkom dlhodobého úsilia a tréningu, nie okamžitého impulzu. Toto je kľúčový moment pre formovanie sebadisciplíny, o ktorej píše Řičan (2010) ako o predpoklade zrelosti osobnosti.
2. Sociálnej kooperácii v kolektívnych športoch sa egoistické tendencie dieťaťa musia podriaďovať záujmom tímu. Dochádza k rozvoju sociálnej inteligencie a empatie. Podľa vašich zistení z prieskumu (kapitola 3) si väčšina športujúcich respondentov našla priateľov práve v športovom prostredí, čo potvrdzuje tézu o športe ako o silnom socializačnom činiteli.

Rané športovanie pripravuje dieťa na zvládanie frustrácie. Nakonečný (1995) zdôrazňuje, že schopnosť vyrovnat' sa s neúspechom je základom psychického zdravia. Športové prostredie simuluje životné krízy v bezpečných podmienkach – prehra v zápase je modelovou situáciou, pri ktorej sa pod dohľadom trénera a za podpory rodiny dieťa učí spracovávať negatívne emócie. Tento proces budovania psychickej odolnosti (reziliencie) je v najlepšom záujme dieťaťa. V súlade s témou konferencie je dôležité zdôrazniť, že športové organizácie musia byť partnermi štátu v prevencii sociálno-patologických javov. Ak dieťa v ranom veku získa návyk na pravidelnú aktivitu a disciplínu, stáva sa menej náchylným na negatívne vplyvy okolitého prostredia (napr. nadmerné používanie technológií v súvislosti s pandémiou).

Analýza formovania osobnosti v kontexte raného športovania

V interpretácii výsledkov prieskumu, ktorého sa zúčastnilo 100 respondentov (63 žien a 37 mužov). Cieľom je poukázať na to, ako šport v ranom veku koreluje s neskoršími osobnostnými črtami a sociálnymi kompetenciami, a akú úlohu v tomto procese zohráva rodinné zázemie. Prieskum bol realizovaný formou anonymného dotazníka. Veková štruktúra respondentov (prevažne v kategórii 18 – 30 rokov, t. j. 62 %) nám umožňuje hodnotiť dlhodobý dopad raného športovania na mladého dospelého človeka. Ako uvádzajú Hall a Lindzey (2002), stabilita

osobnosti sa prejavuje práve v prechode do dospelosti, kedy sa naplno manifestujú mechanizmy adaptácie nadobudnuté v detstve. Jedným z najvýznamnejších zistení prieskumu je vplyv športu na sociálnu sféru jedinca. Pri otázke č. 9 („*Kde ste sa s väčšinou priateľov spoznali?*“) až 47 % respondentov uviedlo športové prostredie, čo preyšuje aj školské prostredie (35 %). Tento výsledok potvrdzuje tézu Řičana (2010) o dôležitosti rovesníckej skupiny. Športová organizácia nie je len miestom tréningu, ale primárnym socializačným priestorom. Spoločná zodpovednosť štátu a športových klubov spočíva v udržiavaní tohto prostredia zdravým, pretože práve tu si dieťa vytvára sociálne väzby, ktoré pretrvávajú do dospelosti. Športujúci jedinci v prieskume deklarujú vyššiu mieru sociálnej spokojnosti a širšiu sieť priateľov.

Otázka č. 14 („*Ste radšej, ak môžete svoje povinnosti odložiť na neskôr alebo ich splniť hneď?*“) priamo reflektuje úroveň vôle a sebadisciplíny. V skupine respondentov, ktorí v ranom veku športovali, prevažuje tendencia k okamžitému plneniu povinností (52 %).

Podľa Nakonečného (1995) je vôľa schopnosťou sebakontroly. Šport učí dieťa prekonávať tendenciu k prokrastinácii. Pravidelný tréningový proces vytvára psychický návyk na disciplínu, ktorý sa následne prenáša do akademického a pracovného prostredia. Toto zistenie je kľúčovým argumentom pre presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa – šport mu nedáva len fyzickú silu, ale mentálnu výbavu pre zodpovedný život v spoločnosti.

Analýza otázky č. 13 („*Ako sa stavia k športovaniu Vaša rodina?*“) priniesla zásadné dáta. Až 79 % respondentov uviedlo, že ich rodina k športu vedie alebo ich v ňom podporuje. Iba minimálne percento (2 %) vyjadrilo nezáujem rodiny. Tento údaj potvrdzuje našu hypotézu, že rodina je dominantným určovateľom vzťahu k pohybu. Ak rodina rezignuje na svoju výchovnú funkciu v oblasti športu, športové organizácie len ťažko dokážu dieťa motivovať k dlhodobej aktivite. Spoločná zodpovednosť rodiny a štátu tu nadobúda konkrétny rozmer: štát by mal podporovať rodiny v tom, aby mali prostriedky a možnosti viesť deti k aktívnemu životnému štýlu. V otázke č. 11 („*Ako vnímate prispôbenie sa okolnostiam?*“) respondenti s históriou raného športovania častejšie volili odpovede naznačujúce flexibilitu a prijatie situácie ako výzvy. Ako uvádzajú Hall a Lindzey (2002), zrelá osobnosť sa vyznačuje schopnosťou funkčnej adaptácie. Šport, ktorý je plný nepredvídateľných situácií a nutnosti reagovať na súpera, je ideálnym tréningom adaptability.

Šport ako alternatíva k digitálnemu úniku a techniky zvládania stresu

V súčasnej digitálnej dobe čelíme fenoménu, kde sa technológie stávajú primárnym mechanizmom na zvládanie nudy, stresu či sociálnej izolácie u detí a mládeže. Tento trend bol umocnený obdobím pandémie COVID-19, na čo reflektuje aj naša práca. V kontexte „najlepšieho záujmu dieťaťa“ je nevyhnutné hľadať spôsoby, ako u dieťaťa vybudovať vnútorné kapacity na zvládanie záťaže bez patologickej závislosti na virtuálnom svete.

V rámci prieskumu sme sa v otázke č. 15 pýtali: „*Používate nejaké techniky (napr. dýchacie cvičenia, šport, meditáciu, rozhovor s priateľom) na odbúranie stresu?*“ Zozbierané dáta naznačujú významný rozdiel medzi jedincami s históriou raného športovania a tými, ktorí k športu vedení neboli. Podľa zistení až 54 % respondentov uviedlo šport ako svoju primárnu techniku na odbúranie stresu. Tento údaj je mimoriadne dôležitý v kontraste s 21 % respondentov, ktorí ako únik volia technológie alebo pasívny odpočinok. Športujúci jedinci si v ranom veku internalizovali pohyb ako funkčnú stratégiu zvládania záťaže (coping strategy).

Z hľadiska teórie Nakonečného (1995) je osobnosť integrovaným celkom psychiky a fyziológie. Ak dieťa športuje, učí sa pracovať s vlastným telom ako s nástrojom na reguláciu emócií. Keď sa u športujúceho dieťaťa objaví stres, jeho organizmus podvedome hľadá uvoľnenie vo fyzickej aktivite, ktorá prirodzene znižuje hladinu kortizolu a zvyšuje hladinu endorfínov. Řičan (2010) zdôrazňuje, že v období dospievania (v ktorom sa nachádzala značná časť našej vzorky) je identita dieťaťa krehká a náchylná k útekom do fantazijných svetov. Šport však dieťa „uzemňuje“. Namiesto úniku k obrazovke, ktorý podľa teoretických poznatkov v práci prináša len krátkodobú úľavu a následnú vyššiu mieru tenzie, športovec volí aktívnu formu ventilácie.

Otázka č. 10 („S čím sa vám najčastejšie zdôverujú priatelia?“) a č. 15 potvrdzujú, že športujúci jedinci volia ako techniku zvládania stresu aj rozhovor a sociálnu interakciu. Kým digitálne technológie často vedú k pseudo-socializácii, športový kolektív vytvára priestor pre reálne zdieľanie prežívania. Podľa psychologického rámca Halla a Lindzeyho (2002), zrelé mechanizmy zvládania záťaže sú postavené na schopnosti jedinca adaptovať sa na realitu, nie ju popierať. Rané športovanie formuje osobnosť tak, že dieťa vníma prekážku (stresor) ako výzvu, ktorú možno prekonať úsilím alebo spoluprácou, čo je presný opak pasivity vyvolanej nadmerným používaním technológií.

Tu sa opäť vraciame k téme konferencie. Ak je „spoločnou zodpovednosťou“ rodiny a štátu chrániť záujem dieťaťa, potom musí byť podpora športu vnímaná ako priama prevencia technologických závislostí. **Rodina** musí limitovať čas pred obrazovkou a ponúkať šport ako atraktívnu alternatívu (ako potvrdilo 79 % našich respondentov, ktorých rodina k športu viedla). **Štát a športové organizácie** musia vytvárať programy, ktoré nebudú zamerané len na elitný výkon, ale na psychohygienu a relaxačné účinky pohybu, čím deťom poskytnú nástroje na duševnú rovnováhu v 21. storočí.

Diskusia

Cieľom nášho prieskumu bolo overiť, do akej miery rané športovanie koreluje s formovaním vybraných vlastností osobnosti a sociálnych kompetencií. Výsledky naznačujú jasnú súvislosť medzi pravidelnou pohybovou aktivitou v detstve a rozvojom sebadisciplíny, adaptability a sociálnej integrity.

Pri komparácii našich zistení s teoretickými východiskami Nakonečného (1995) sa potvrdzuje, že šport pôsobí ako významný regulačný mechanizmus. Respondenti, ktorí športovali, vykazujú v dospelosti nižšiu mieru prokrastinácie (otázka č. 14), čo pripisujeme transferu vôle vybudovanej v tréningovom procese do bežného života. Zaujímavým zistením je fakt, že hoci technológie dominujú voľnému času súčasnej generácie, športujúci jedinci si zachovávajú schopnosť reálnej sociálnej interakcie (otázka č. 9). V súlade s Řičanom (2010) môžeme konštatovať, že športové prostredie funguje ako sekundárna socializačná skupina, ktorá dopĺňa vplyv rodiny. Avšak, ako ukázala analýza postojov rodiny (otázka č. 13), rodina zostáva „bránou“ k športu. Bez jej podpory je vplyv iných inštitúcií limitovaný. Diskutabilným bodom zostáva vplyv pandémie, ktorý mnohým deťom znemožnil kolektívne športovanie, čo sa podľa našich pozorovaní prejavilo zvýšeným stresom a únikom k digitálnym technológiám. Šport sa v tomto kontexte javí nielen ako voľnočasová aktivita, ale ako nevyhnutný nástroj duševnej hygieny.

Odporúčania pre prax

Na základe zistení navrhujeme nasledujúce kroky pre naplnenie spoločnej zodpovednosti rodiny, štátu a organizácií:

1. **Podpora rodinnej politiky v športe**, kde štát by mal vytvárať dotačné schémy nie pre vrcholový šport, ale pre voľnočasové športovanie rodín s deťmi, čím sa posilní primárna motivácia v rodine.
2. **Edukácia trénerov v oblasti psychológie** – športové organizácie by mali klásť väčší dôraz na psychologické vzdelávanie trénerov, aby dokázali pracovať s osobnosťou dieťaťa a nie len s jeho výkonom (rešpektovanie „najlepšieho záujmu dieťaťa“).
3. **Integrácia športu ako nástroja prevencie** – školy a štátne inštitúcie by mali šport využívať ako primárnu prevenciu pred technologickými závislosťami a sociálnou izoláciou.
4. **Dostupnosť infraštruktúry** – zabezpečenie bezpečných a dostupných športovísk, ktoré umožnia deťom prirodzený pohybový rozvoj bez nutnosti skoršej špecializácie.

Záver

Predložený príspevok preukázal, že formovanie osobnosti vplyvom raného športovania je komplexný proces, ktorý presahuje hranice telocvične či ihriska. Šport učí dieťa disciplíne, vytrvalosti a schopnosti budovať trvalé sociálne vzťahy. Ak chceme presadzovať najlepší záujem dieťaťa, musíme šport vnímať ako spoločné pole pôsobnosti.

Zodpovednosť rodiny spočíva v motivácii, zodpovednosť športových organizácií v odbornom a etickom vedení a zodpovednosť štátu vo vytváraní podmienok. Len týmto spoločným úsilím môžeme zabezpečiť, aby pohybová aktivita zostala pre dieťa zdrojom radosti a základným pilierom jeho duševného zdravia a charakterovej zrelosti v dospelosti.

Použitá literatúra

1. HALL, C. S. – LINDZEY, G. 2002. *Psychológia osobnosti: Úvod do teórií osobnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá, 2002. 510 s. ISBN 80-08-03384-3.
2. KOVÁČ, E. 2025. *Psychologické a emocionálne aspekty detí v rozvodovej mediácii*. Bratislava: Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, 2025. 142 s. ISBN 978-80-974773-6-3.
3. KOVÁČ, E. 2024. *Mediácia – rodina – legislatíva* 1. vyd. Bratislava: Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, 2024. 304 s. ISBN 978-80-974773-0-1.
4. KOVÁČ, E. 2021. *Lektorské a komunikačné zručnosti*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia humanitných a medzikulturálnych štúdií Edith Steinovej, 2021. 260 s. ISBN 978-80-973898-4-0.

5. NAKONEČNÝ, M. 1995. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0525-0.
6. NAKONEČNÝ, M. 2004. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 2004. 590 s. ISBN 80-200-0689-3.
7. ŘÍČAN, P. 2010. *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. 6., revid. A dopl. Vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3133-9.
8. SMÉKAL, V. 2009. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 3. opr. Vyd. Brno: Barrister & Principal, 2009. 524 s. ISBN 978-80-87029-62-6.
9. VÁGNEROVÁ, M. 2012. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. 2. dopl. A preprax. Vyd. Praha: Karolinum, 2012. 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

Profil:

Mgr. Jaroslav Kováč, MBA, LL.M.

Prepája vo svojej profesijnej a akademickej praxi oblasti manažmentu, práva a spoločenských vied. Postgraduálne vzdelanie v odboroch MBA a LL.M. mu poskytuje komplexný rámec pre analýzu strategických procesov, riadenie ľudského potenciálu a riešenie interdisciplinárnych otázok. Aktívne sa podieľa na publikačnej a prednáškovej činnosti, kde sa zameriava na rozvoj efektívnych postupov v oblasti verejného sektora, vzdelávania a manažérskej praxe.

Mgr. Jozef Belko, MBA, LL.M.

Riaditeľ Inštitútu vzdelávania a osobnostného rozvoja (IVOR) a študent rigorózneho štúdia na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n. o. Svoje vzdelanie si rozšíril o medzinárodne uznávané programy v oblasti manažmentu (MBA) a práva (LL.M.). Z pozície riaditeľa inštitútu sa aktívne podieľa na rozvoji vzdelávacích programov a odbornej publikačnej činnosti zameranej na mediáciu, rodinné právo a sociálnu prácu. Vo svojej vedeckej činnosti skúma prieniky medzi legislatívnym rámcom ochrany práv dieťaťa a etickými princípmi v pomáhajúcich profesiách. Je zástancom multidisciplinárneho prístupu, kde sa manažérska efektívnosť spája s hlbokým rešpektom k dôstojnosti ľudskej osoby a najlepšiemu záujmu dieťaťa.

Mgr. Lucie BERNÁTOVÁ

Pôsobí ako psychológ v zdravotníctve v ambulancii klinického psychológa, kde sa venuje diagnostike a terapii detí, adolescentov a dospelých. Odborne sa zameriava na vývin osobnosti dieťaťa v kontexte rodinného prostredia a každodenných skúseností, vrátane významu zmysluplného trávenia voľného času, najmä športových aktivít, pre jeho psychický a sociálny rozvoj.

Mgr. Martin Chrvala

Je absolventom magisterského štúdia v odbore etika. Vo svojej vedecko-výskumnej a publikačnej činnosti sa dlhodobo venuje otázkam aplikovanej etiky, morálnej filozofie a normatívnych systémov v modernej spoločnosti. Vo svojich prácach sa zameriava na analýzu etických dilem, hodnotových orientácií a pravidiel konania v špecifických spoločenských a profesijných prostrediach. Svoje teoretické zázemie úspešne integruje do akademického diskurzu s cieľom kultivovať celospoločenský dialóg a profesijnú integritu.

Mjr. Ing. Marianna PRESPERÍNOVÁ, PhD., MBA

Pôsobí ako odborná asistentka na Katedre spoločenských vied Akadémie Policajného zboru v Bratislave, kde sa venuje pedagogickej aj vedeckovýskumnej práci. V rámci Akadémie PZ vyučuje predmety spojené so spoločenskými vedami, bezpečnostnými témami a verejnosprávnymi službami, najmä v oblasti spoločenských aspektov bezpečnosti a tém súvisiacich s kriminalitou, kyberpriestorom či ekonomickými javmi (ako napr. tieňová ekonomika, virtuálne financie, riziká vo finančných transakciách a moderných technológiách).

KEGA:

Tento príspevok vznikol ako výstup v rámci riešenia projektu KEGA č. 014KU-4/2026 s názvom: Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezivity rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.“

Determinanty sociálnopatologického vývinu maloletých a multidisciplinárna prevencia delikvencie. Súčinnosť bezpečnostných zložiek a psychosociálnej práce v najlepšom záujme dieťaťa

Ernest KOVÁČ

*Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, Slovenská republika*

Abstrakt

Príspevok analyzuje kľúčové determinanty sociálnopatologického vývinu maloletých s dôrazom na dysfunkčné rodinné prostredie a absenciu autority. Integruje psychologické perspektívy (DSM-5), pedagogické zlyhanie a právny rámec ochrany dieťaťa počas trestného konania. Na základe komparácie kvalitatívnych kazuistík zo špeciálnych výchovných zariadení a kvantitatívnych dát o užívaní návykových látok a šikane štúdia poukazuje na nevyhnutnosť multidisciplinárnej synergie medzi bezpečnostnými zložkami a psychosociálnou sférou. Výsledky potvrdzujú, že zlyhanie primárnej rodiny priamo koreluje s nárastom delikvencie. Príspevok navrhuje model včasnej intervencie a prevencie sekundárnej viktimizácie, čím naplňa zodpovednosť štátu za ochranu ohrozených maloletých.

KLúčové slová: delikvencia; prevencia; maloletý; bezpečnostné zložky; DSM-5; sociálna práca.

Abstract

Determinants of socio-pathological development of minors and multidisciplinary prevention of delinquency. Synergy of security forces and psychosocial work in the best interest of the child

The paper analyses key determinants of the socio-pathological development of minors, emphasizing dysfunctional family environments and the absence of authority. It integrates psychological perspectives (DSM-5), pedagogical failure, and the legal framework of child protection during criminal proceedings. Based on a comparison of qualitative case studies from specialized educational facilities and quantitative data on substance use and bullying, the study highlights the necessity of multidisciplinary synergy between security forces and the psychosocial sphere. Results confirm that primary family failure directly correlates with increased delinquency. The paper proposes a model of early intervention and prevention of secondary victimization, fulfilling the state's responsibility for the protection of at-risk minors.

Keywords: delinquency; prevention; minor; security forces; DSM-5; social work.

Úvod

Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa predstavuje v podmienkach právneho štátu nielen etický imperatív, ale predovšetkým systémovú zodpovednosť rodiny, štátu a jeho bezpečnostných zložiek. Úloha štátu v tomto procese je nezastupiteľná, pričom bezpečnostné zložky, reprezentované najmä Policajným zborom a vzdelávacími inštitúciami typu Akadémie Policajného zboru, tvoria integrálnu súčasť ochrannej siete. V kontexte narastajúcej brutality a znižujúcej sa vekovej hranice páchatel'ov protispoločenskej činnosti sa ukazuje, že represívna funkcia štátu musí byť sekundárna voči funkcii preventívnej a diagnostickej [1, 2].

Rodina je v odbornej literatúre definovaná ako médium sprostredkujúce pôsobenie externých vplyvov na formujúci sa psychický aparát jedinca. Predstavuje prvé miesto sociálneho učenia a socializácie, pričom jej funkčnosť je priamoúmerná schopnosti uspokojovať bio-psycho-sociálne potreby dieťaťa. Ak rodina prestáva byť bezpečným prístavom, dieťa začína hľadať

alternatívne zdroje identity a uznania, čo často vedie k prijatiu noriem patologických subkultúr [5, 15].

Cieľom tohto príspevku je analyzovať kľúčové determinanty, ktoré vedú k sociálnopatologickému vývinu maloletých, a to prostredníctvom optiky psychológie, pedagogiky a bezpečnostných vied. Ambíciou je poukázať na to, že ochrana záujmov dieťaťa vyžaduje aktívnu súčinnosť všetkých zainteresovaných subjektov spoločnosti, pričom osobitný dôraz kladieme na prevenciu sekundárnej viktimizácie a právnu ochranu dieťaťa v trestnom konaní [7, 8].

Sociálna patológia a norma

Sociálna patológia označuje súhrn nežiaducich spoločenských javov, ktoré sa odchyľujú od stanovených noriem. Podľa Ondrejkooviča [2] je sociálna patológia súhrnný pojem na označenie „chorých“, nenormálnych a všeobecne nežiaducich spoločenských javov. Pre prácu bezpečnostných zložiek je kľúčové rozlíšenie medzi disocíalnym, asociálnym a antisociálnym správaním. Zatiaľ čo disocíálne správanie (napr. klamstvo, neposlušnosť) je ešte v kompetencii pedagogickej nápravy, antisociálne správanie už priamo porušuje legislatívu a vyžaduje intervenciu štátnej moci [3, 11].

Psychologický a diagnostický rámec (DSM-5)

Pri skúmaní delikvencie maloletých nemožno opomenúť klinický rozmer porúch správania. Podľa diagnostického manuálu DSM-5 (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) [14] sa u sledovanej populácie často stretávame s diagnózou Conduct Disorder (Porucha správania). Tá je charakterizovaná opakovaným vzorcom správania, pri ktorom sú porušované základné práva iných. Kritériá DSM-5 zahŕňajú:

1. Agresia voči ľuďom a zvieratám (šikana, iniciovanie bitiek, použitie zbrane).
2. Deštrukcia majetku (vandalizmus, podpaľačstvo).
3. Podvod alebo krádež (vlámanie sa do áut, domov, klamstvo za účelom zisku).
4. Vážne porušovanie pravidiel (záškoláctvo pred 13. rokom života, úteky z domova).

Z psychologického hľadiska je kľúčová Maslowova hierarchia potrieb. Ak u dieťaťa nie sú satureované základné potreby bezpečia a lásky v rodine, dochádza k fixácii na nižších úrovniach a dieťa hľadá náhradné uspokojenie v delikventných subkultúrach, ktoré mu poskytujú zdanlivý status a ochranu [4, 12].

Pedagogické aspekty a zlyhávanie výchovy

Pedagogika vníma rodinu ako primárne edukačné prostredie. Ak rodina rezignuje na svoju výchovnú funkciu, dochádza k pedagogickému zanedbávaniu. Nejednotnosť výchovných postojov, kedy jeden rodič trestá a druhý toleruje, vytvára v dieťati vnútorný konflikt a neschopnosť internalizovať morálne normy. Výchova v dysfunkčnej rodine často skĺzava k dvom extrémom: k autoritárskemu drilu, ktorý vyvoláva odpor a agresiu, alebo k benevolentnej ľahostajnosti, ktorá dieťa ponecháva bez hraníc [5, 12].

Podľa Michvocíkovej, Sirotovej a kol. (2023) sú etické orientácie v edukačných interakciách kritickým faktorom pri formovaní správneho správania maloletých. Učitelia a pedagógovia, ktorí pracujú s deťmi z dysfunkčných rodín, musia prejavovať vysokú mieru etickej citlivosti a

empatického porozumenia. Etická výchova nie je len prenášaním noriem, ale vytváraním bezpečného priestoru, v ktorom sa dieťa cíti akceptované a chránené [16, 17].

Výchova v dysfunkčnej rodine často skĺzava k autoritárskemu drilu alebo k benevolentnej ľahostajnosti. Naproti tomu multikultúrna výchova a inkluzívny prístup (Sirotová, Michvocíková, 2016) zdôrazňujú potrebu rešpektu k individuálnym rozdielom a vytváraní inkluzívneho prostredia, kde sú všetky deti vítané bez ohľadu na ich sociálne zázemie [17].

Rodinná patológia a absencia autority

Rodinná patológia predstavuje komplexný súbor faktorov, ktoré determinujú prechod maloletého k delikvencii. Jedným z najvýznamnejších determinantov je rozvod rodičov a s ním spojené porozvodové traumy. Rozvod nie je len právnym aktom, ale procesom, ktorý radikálne mení stabilitu detského sveta. V neúplných rodinách často dochádza k deficitu mužského vzoru. Ak otec neprejavuje záujem o výchovu, dieťa pociťuje stratu hodnoty, ktorú si kompenzuje agresivitou alebo príklonom k rizikovým skupinám. Pre chlapcov v období dospievania je absencia otcovskej figúry kritickým faktorom, ktorý sťažuje identifikáciu s pozitívnou autoritou a vedie k nerešpektovaniu zákona [5, 6].

Nezamestnanosť a ekonomická deprivácia

Nezamestnanosť rodičov a s ňou spojená chudoba predstavujú ďalší kritický determinant. Strata zamestnania u rodiča neprináša len finančný nedostatok, ale vedie k strate sociálneho statusu, k chronickému stresu a často k úniku k závislostiam. Deti v rodinách nezamestnaných vykazujú nižšie sebavedomie, sú depresívnejšie a nedôverčivejšie voči inštitúciám. Ekonomická deprivácia priamo koreluje so zanedbávaním výchovy a vzdelania, nakoľko rodičia vyčerpaní existenčnými problémami nemajú kapacitu na adekvátne uspokojovanie emocionálnych potrieb dieťaťa [1, 15].

Užívanie návykových látok a šikana

Užívanie návykových látok a alkoholizmus v rodinnom prostredí vytvárajú patogénne vzorce, ktoré dieťa nekriticky preberá. Výskumy potvrdzujú, že rodina je často miestom prvého kontaktu s alkoholom, pričom rodičia sami iniciujú toto správanie v snahe o „socializáciu“ dieťaťa. Podobne agresivita a násilie v školskom prostredí (šikana) predstavujú formu obrany alebo pokus o získanie dominancie v situácii, kedy dieťa v rodine pociťuje bezmocnosť. Záškoláctvo a úteky z domova sú volaním o pomoc a signálom, že primárne prostredie prestalo plniť svoju ochrannú funkciu [9, 10].

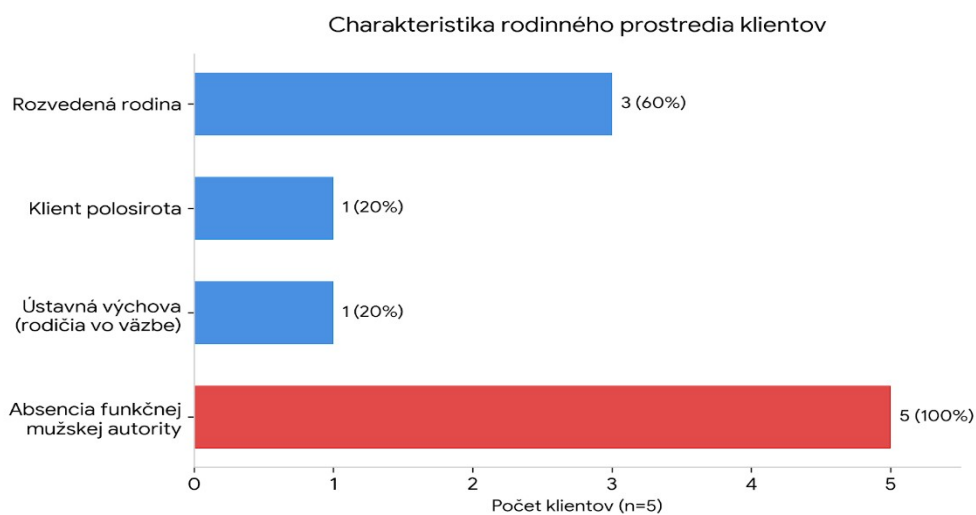
Predkladaný príspevok je spracovaný metódou sekundárnej analýzy dát a komparácie výsledkov dvoch vedecko-výskumných sond realizovaných v rámci akademickej činnosti. Metodologický rámec tvoria dve základné línie:

1. *Kvalitatívna línia:* Hĺbková analýza piatich kazuistik klientov umiestnených v špeciálnom výchovnom zariadení preventívneho charakteru v Slovenskej republike. Výber participantov bol náhodný, pričom sa zameriaval na chlapcov vo veku 15 až 18 rokov so zlyhávajúcim sociálnym pozadím. Techniky zberu dát zahŕňali analýzu osobnej dokumentácie, rozhovory s odbornými zamestnancami a pozorovanie správania v režimových podmienkach.

Tab. 1. Charakteristika rodinného prostredia klientov

Rodinné prostredie	Počet klientov (n)	Percentuálny podiel (%)
Rozvedená rodina	3	60%
Klient polosirota	1	20%
Ústavná výchova (rodičia vo väzbe)	1	20%
Absencia funkčnej mužskej autority	5	100%

Zdroj: Vlastné spracovanie

Tab. 2. Hlavné príčiny umiestnenia do diagnostického centra

Príčina (symptóm patológie)	Áno (n)	Áno (%)	Nie (n)	Nie (%)
Záškolačstvo	5	100%	0	0%
Trestná činnosť (krádeže)	4	80%	1	20%
Požívanie alkoholu / návykových látok	3	60%	2	40%
Nerešpektovanie autorít	3	60%	2	40%
Agresívne správanie	2	40%	3	60%
Nevhodná partia (rovesníci)	2	40%	3	60%

Zdroj: Vlastné spracovanie

2. Kvantitatívna línia: Prieskum realizovaný na vzorke 82 žiakov druhého stupňa základných škôl vo vybranom regióne na Slovensku. Nástrojom bol anonymný dotazník obsahujúci 30

otázok zameraných na detekciu agresie, šikany a skúseností s návykovými látkami. Návratnosť dotazníkov bola 100 %.

V rámci spracovania boli dodržané prísne pravidlá anonymizácie. Konkrétne lokality a názvy zariadení boli nahradené všeobecnými opismi, aby sa predišlo stigmatizácii subjektov. Literárne zázemie príspevku tvoria odborné monografie a štúdie v odbore sociálna práca a bezpečnostné vedy.

Výsledky a diskusia

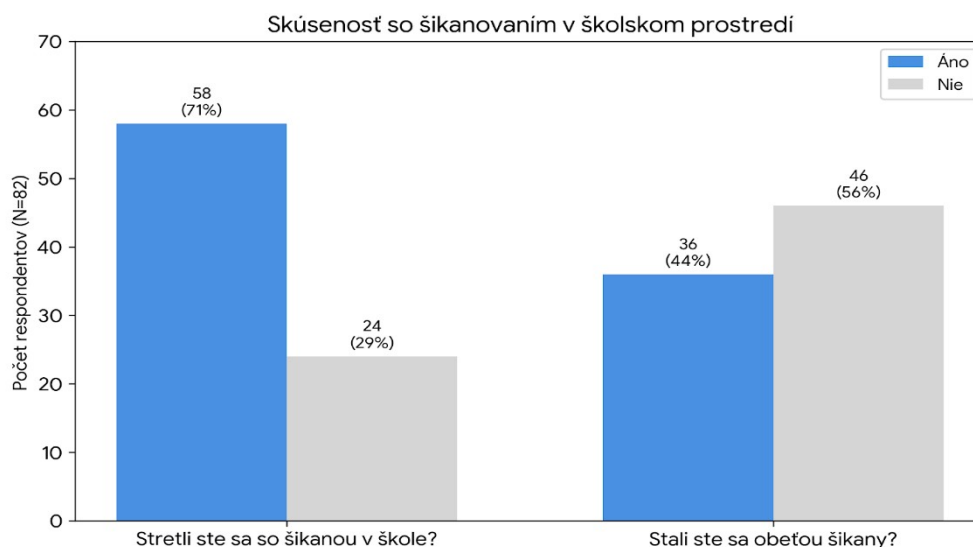
Realita v školskom prostredí

Analýza dát priniesla alarmujúce zistenia v oblasti kontaktu maloletých s návykovými látkami. Všetkých 82 respondentov (100 %) potvrdilo skúsenosť s alkoholom, pričom až 71 % z nich bolo prvýkrát ponúknutých alkoholom priamo svojimi rodičmi. Tento fakt dokumentuje hlbokú krízu rodičovskej zodpovednosti.

V oblasti delikvencie a šikany prieskum ukázal, že 71 % žiakov sa so šikanou stretlo priamo v škole a 44 % sa stalo jej priamou obeťou. Najčastejším spôsobom ubližovania bolo telesné napádanie a bitky (44 %), nasledované vyhrážaním a zastrašovaním (33 %). Významným zistením pre bezpečnostné zložky je fakt, že 68 % maloletých si návykové látky kupuje samo, čo poukazuje na zlyhávanie kontrolných mechanizmov v spoločnosti.

Tab. 1. Skúsenosť so šikanou a agresiou v škole

Odpoveď	Stretli ste sa so šikanou v škole?	Stali ste sa obeťou šikany?
Áno	58 (71 %)	36 (44 %)
Nie	24 (29 %)	46 (56 %)
Spolu	82 (100 %)	82 (100 %)

Zdroj: Vlastné spracovanie

Komparatívne kazuistiky

Kazuistika č. 1: Aladár M. (nar. 1998)

Rodinná anamnéza: Klient vyrastal v prostredí totálnej sociálnej exklúzie. Obaja biologickí rodičia boli opakovane súdne trestaní a v čase výskumu sa nachádzali vo výkone trestu odňatia slobody. Primárnu starostlivosť prevzala stará matka, po ktorej úmrtí zlyhala aj náhradná starostlivosť tety.

Školská anamnéza: Vzdelávanie ukončené v 4. ročníku ZŠ. Intelekt v pásme mentálnej subnormy, masívne záškoláctvo.

Pracovné zručnosti: V zariadení vykazoval ambivalenciu. Pri individuálnej práci bol aktívny (upratovanie „rajónov“), v skupine však sklzával k pasivite a manipulácii.

Vzťah k rovesníkom: Adaptoval sa okamžite, v skupine zastával rolu „zabávača“. Problémy riešil rafinovanou manipuláciou, nie fyzickou silou. Uznával výhradne silnú mužskú autoritu [1, 15].

Kazuistika č. 2: Erik B. (nar. 1997)

Rodinná anamnéza: Rozvedená rodina, otec neprejavoval záujem. Matka žila s otčimom v neformálnom zväzku v podmienkach hraničnej chudoby. Výchova bola benevolentná, Erik domov využíval len na spánok.

Školská anamnéza: Ukončený 9. ročník špeciálnej ZŠ. Napriek subnorme vyhral celoslovenskú literárnu súťaž, v písomnom prejave reflektoval svoje traumy.

Pracovné zručnosti: Nadpriemerné pracovné návyky. K práci pristupoval zodpovedne, prejavil záujem o odbor kuchár. Práca pre neho predstavovala stabilizačný faktor.

Vzťah k rovesníkom: Zdĺhavá adaptácia, trpel komplexmi menejcennosti. Vyhľadával spoločnosť dospelých, u ktorých hľadal uznanie, ktoré mu v rodine chýbalo [4, 12].

Kazuistika č. 3: Tomáš M. (nar. 1998)

Rodinná anamnéza: Rozvedená rodina, matka nezvládala výchovu. Otec závislý od alkoholu, nepredstavoval adekvátny vzor. Tomáš mal anamnézu psychiatrickej liečby.

Školská anamnéza: Žiak 9. ročníka, vedomosti podpriemerné. Deklaroval otvorený odpor voči učiteľom a akademickým činnostiam.

Pracovné zručnosti: Manuálne veľmi zručný, úspešná prax v kamenárstve. Pracoval vytrvalo len pri silnej vonkajšej motivácii (peniaze).

Vzťah k rovesníkom: Sebavedomý až arogantný. Dominantným znakom bola rasová neznášanlivosť a vyhrážanie sa slabším. Uznával len authority, z ktorých mal strach [2, 9].

Kazuistika č. 4: Martin Č. (nar. 1997)

Rodinná anamnéza: Umiestnený na žiadosť matky. Biologický otec syna okradol, čím došlo k rozpadu dôvery. Martin sa cítil v novom rodinnom systéme ako cudzí prvok.

Školská anamnéza: Žiak 1. ročníka SOŠ. Na začiatku výbušný a hyperaktívny, pod vplyvom režimu sa dokázal zmobilizovať k učeniu.

Pracovné zručnosti: Priemerné, avšak s posunom k lepšiemu. Manuálna práca mu pomáhala odbúravať vnútorné napätie a agresivitu.

Vzťah k rovesníkom: Snaha o dominantné postavenie, neistotu maskoval aroganciou. Inklinoval k subkultúre futbalových chuligánov [5, 15].

Kazuistika č. 5: Marcel P. (nar. 1998)

Rodinná anamnéza: Polosirota, odmietal akceptovať otčima. V rodine vládol výchovný nesúlad. Marcel bol hospitalizovaný pre diagnózu ADHD a depresívne stavy.

Školská anamnéza: Žiak 1. ročníka SOŠ (kuchár). Pasívny, s chudobnou slovnou zásobou, čo bolo umocnené tlmivou farmakoterapiou.

Pracovné zručnosti: Lenivý a odmietavý. Práci sa vyhýbal, úlohy plnil povrchno a bez vnútornej motivácie.

Vzťah k rovesníkom: Tichý, introvertný až apatický. V skupine bol submisívny, čo ho stavalo do pozície obeť. Preferoval život v partii bez pravidiel [4, 14].

Multidisciplinárna synergia a právna ochrana

Z pohľadu Akadémie Policajného zboru je nevyhnutné predefinovať prístup k prevencii. Polícia nesmie byť vnímaná len ako represívny orgán, ale ako partner v multidisciplinárnom tíme. Podľa Krásnej (2021) je právna ochrana detí počas trestného konania v SR kľúčovým pilierom spravodlivosti. Dieťa v konflikte so zákonom nesmie byť vystavené ďalšej traume. Prevencia sekundárnej viktimizácie (Krásná, 2019) vyžaduje špeciálne postupy, prítomnosť psychológa a elimináciu opakovaných výsluchov, ktoré prehlbujú patológiu vývinu [7, 8].

Záver

Determinanty sociálnopatologického vývinu maloletých sú hlboko zakorenené v dysfunkcii primárnej rodiny. Rozvod, nezamestnanosť a závislosti rodičov vytvárajú prostredie, v ktorom je dieťa vystavené deprivácii a stresu. Následné poruchy správania sú len symptómom tohto stavu. Najlepší záujem dieťaťa vyžaduje, aby rodina, štát a spoločnosť prijali spoločnú zodpovednosť. Bezpečnostné zložky v tomto systéme zohrávajú kľúčovú úlohu nielen v represii, ale najmä v podpore autority a v prevencii sekundárnej viktimizácie. Multidisciplinárna spolupráca, podporená odbornou diagnostikou (DSM-5) a právnou ochranou, je jedinou efektívnou cestou k ochrane budúcej generácie.

Zoznam použitej literatúry

- [1] FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [2] ONDREJKOVIČ, Peter. *Sociálna patológia*. 3. vyd. Bratislava: Veda, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.
- [3] MÁTEL, Andrej a Marián SCHAVEL. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2011. ISBN 978-80-8132-009-5.
- [4] VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.
- [5] GABURA, Ján. *Sociálna práca s rodinou*. Bratislava: OZ Sociálna práca, 2006. ISBN 80-89185-10-X.
- [6] MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- [7] KRÁSNÁ, Patrícia. Právna ochrana práv detí počas trestného konania v Slovenskej republike. In: NALIVAJKO, L. R., ed. *Konceptualní položení mechanismu zachistu prav ditej*. Dnepropetrovsk: Dnipropetrovskij deržavnij universitet vnútrišnich sprav, 2021, s. 29–47. ISBN 978-617-8032-12-8.
- [8] KRÁSNÁ, Patrícia. Prevencia sekundárnej viktimizácie. In: KIŠŠOVÁ, Michaela a Magdaléna ONDICOVÁ, eds. *Prevencia kriminality - výzva spoločnosti*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2019, s. 91–100. ISBN 978-80-8054-840-7.
- [9] LOVAŠ, Ladislav. *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar, 2010. ISBN 978-80-551-1752-2.
- [10] NOCIAR, Alojz. *Drogové závislosti*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2009. ISBN 978-80-8927-168-9.
- [11] HRČKA, Michal. *Sociální deviace*. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0.
- [12] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- [13] SCHAVEL, Milan a kol. *Sociálna prevencia*. Prešov: VŠZaSP sv. Alžbety, 2008. ISBN 978-80-89271-22-1.
- [14] AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Arlington: APA, 2013. ISBN 978-0890425541.
- [15] MYDLÍKOVÁ, Eva. *Sociálna práca s rodinou*. Bratislava: ASSP, 2010. ISBN 978-80-969253-1-5.

[16] MICHVOCÍKOVÁ, Veronika, Mariana SIROTOVÁ, Krzysztof Mariusz RUBACHA a Ewelina KSIAZEK. Teachers in the Private and Public Spheres: Ethical Orientations in Educational Interactions. *Journal of Education Culture and Society* [online]. Wrocław: Fundacja Pro Scientia Publica, 2023, roč. 14, č. 1, s. 76–84. ISSN 2081-1640. Dostupné z: doi.org/10.15503/jecs20231.76.84

[17] SIROTOVÁ, Mariana a Veronika MICHVOCÍKOVÁ. Edukačný proces a multikultúrna výchova. In: SIROTOVÁ, Mariana, ed. *Pedagogica actualis VIII: spoločenská pozícia učiteľa a jeho vplyv na kultúru spoločnosti*. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2016, s. 212–223. ISBN 978-80-8105-788-5.

Odborný profil autora:

PhDr. Ernest Kováč, PhD., MBA, LL.M. Pôsobí ako odborný asistent na Katedre spoločenských vied Akadémie Policajného zboru v Bratislave, kde zabezpečuje výučbu a participuje na vedecko-výskumnej činnosti. Je absolventom Univerzity Komenského v Bratislave a svoje vzdelanie si ďalej rozšíril o postgraduálne programy v oblasti manažmentu (MBA) a práva (LL.M.). Vo svojej bohatej akademickej a publikačnej činnosti sa dlhodobo profiluje ako expert na oblasť mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, pričom je registrovaným mediátorom Ministerstva spravodlivosti SR a riaditeľom Inštitútu mediácie a mimosúdneho riešenia sporov. Vo výskume sa systematicky venuje psychosociálnym aspektom konfliktov, krízovej komunikácii, efektívnej komunikácii a integrácii moderných technológií vrátane umelej inteligencie do vzdelávacieho procesu a trhu práce.

KEGA:

Tento príspevok vznikol ako výstup v rámci riešenia projektu KEGA č. 014KU-4/2026 s názvom: *Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezivity rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.*

Mediácia v kontexte manželských kríz: Zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa v právnom a teologickom rámci

Júlia KRIŠTOFOVÁ

*Prešovská univerzita, Gréckokatolícka teologická fakulta,
Katedra spoločenských a humanitných vied,
Ulica biskupa Gojdiča 2, 080 01 Prešov
julia.kristofova@smai.unipo.sk
Slovenská republika*

Abstrakt:

Mediácia je efektívnym nástrojom pri riešení rodinných konfliktov, ktorý umožňuje zachovanie rodinných vzťahov, a zároveň sa zameriava na ochranu detí pred negatívnymi následkami manželských rozpadov. Tento príspevok sa zaoberá úlohou mediácie pri riešení manželských kríz, so zameraním na zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa v kontexte právneho a teologického rámca. V príspevku sa bude diskutovať o prístupe katolíckej cirkvi k rodinným otázkam, najmä v oblasti ochrany detí a zachovania rodinných hodnôt. Taktiež bude analyzovaný právny rámec, ktorý v rámci súdnych konaní usmerňuje rozhodovanie v súvislosti s najlepším záujmom dieťaťa. Cieľom je ukázať, ako môže mediácia v súlade s náboženskými a právnymi princípmi podporiť stabilitu a pohodu rodín, čím sa zabezpečí nielen riešenie konfliktov, ale aj dlhodobá ochrana a pohoda detí.

KLúčové slová: *Mediácia; Manželské krízy; Najlepší záujem dieťaťa; Katolícka teológia; Rodinné právo.*

Abstract:

Mediation is an effective tool for resolving family conflicts, enabling family relationships to be preserved while focusing on protecting children from the negative consequences of marital breakdown. This paper deals with the role of mediation in resolving marital crises, with a focus on ensuring the best interests of the child in the context of the legal and theological framework. The paper will discuss the Catholic Church's approach to family issues, particularly in the area of child protection and the preservation of family values. It will also analyze the legal framework that guides decision-making in court proceedings in relation to the best interests of the child. The aim is to show how mediation, in accordance with religious and legal principles, can promote the stability and well-being of families, thereby ensuring not only conflict resolution but also the long-term protection and well-being of children.

Keywords: *Mediation; Marital crises; Best interests of the child; Catholic theology; Family law.*

Úvod

Súčasná rodina v 21. storočí prechádza hlbokou transformáciou. Manželská kríza už nie je vnímaná len ako izolovaný súkromný neúspech dvoch jednotlivcov, ale ako komplexný sociálny jav, ktorý zásadne ovplyvňuje stabilitu širšieho spoločenského systému. Zrýchlené životné tempo, individualizmus a meniace sa hodnotové rebríčky vystavujú manželské zväzky bezprecedentnému tlaku. Ak sa kríza vyostří do štádia rozpadu, jej sekundárnym, no o to závažnejším dôsledkom je ohrozenie emocionálnej a sociálnej integrity detí. Rodina, ktorá mala byť primárnym miestom bezpečia, sa v čase krízy stáva pre dieťa nepredvídateľným a často nepriateľským prostredím.

Tradičné riešenie týchto konfliktov sa dlhodobo opieralo o autoritatívnu moc štátu reprezentovanú súdmi. Prax však ukazuje, že súdne konanie, ktoré je zo svojej podstaty konfrontačné (postavené na princípe víťaz/porazený), málokedy prináša skutočné uzdravenie

rodinných vzťahov. Súd dokáže rozhodnúť o úprave práv a povinností k maloletému, určiť výšku výživného či časový harmonogram styku, no nedokáže nariadiť empatiu, obnoviť rodičovskú komunikáciu ani sanovať psychické traumy dieťaťa. Právny formalizmus často naráža na limity v momente, keď je potrebné riešiť hlboké emocionálne bloky a špecifické potreby konkrétneho rodinného systému, ktoré presahujú litera zákona.

Cieľom tohto príspevku je predstaviť mediáciu nie ako „slabšiu“ alternatívu k súdu, ale ako vysoko efektívny, interdisciplinárny nástroj, ktorý dokáže preklenúť priepasť medzi striktnou právnou normou a hlbokou eticko-teologickou hodnotou rodiny. Budeme argumentovať, že mediácia v sebe integruje úctu k ľudskej dôstojnosti a slobode (teologický aspekt) s požiadavkou na zákonné a spravodlivé usporiadanie pomerov (právny aspekt). V centre nášho záujmu stojí dieťa – nie ako objekt procesných úkonov, ale ako subjekt, ktorého „najlepší záujem“ je najlepšie chránený vtedy, keď jeho rodičia dokážu dospieť k dohode založenej na zodpovednosti, a nie na strachu z rozsudku.

Teologické východiská: Rodina a záujem dieťaťa v kresťanskej antropológii

Kresťanská antropológia vníma dieťa ako jedinečnú osobu, ktorá disponuje plnou ľudskou dôstojnosťou od momentu počatia. V kontexte manželských sporov dochádza často k hlbokému etickému pochybeniu, kedy je dieťa instrumentalizované – teda využívané ako nástroj pomsty, nátlaku alebo citového vydierania medzi rodičmi. Z biblického pohľadu je však dieťa „darom“ (porov. Ž 127, 3), nie vlastníctvom rodičov [1, 2].

Magistérium Cirkvi zdôrazňuje, že dieťa je subjektom práv a má právo na lásku a starostlivosť oboch rodičov, bez ohľadu na stav ich vzájomného zväzku. Ak sa dieťa stáva objektom sporu, jeho dôstojnosť je devalvovaná na úroveň procesnej veci. Teologický rámec preto vyžaduje, aby sa pri akomkoľvek riešení krízy vracala dieťaťu jeho tvár ako osoby, ktorá má právo na vlastný emocionálny svet a duchovný rozvoj [3].

Úloha Cirkvi v 21. storočí prechádza od čisto legislatívneho stráženia nerozlučnosti manželstva k paradigme sprevádzania. Pápež František v posynodálnej apoštolskej exhortácii *Amoris Laetitia* pripomína, že Cirkev musí pristupovať k rodinám v kríze s „logikou integrácie“ a milosrdenstva. Pastoračná starostlivosť sa nesmie obmedziť len na konštatovanie rozpadu, ale musí sa zamerať na „pastoračnú blízkosť“, ktorá pomáha hľadať pokoj aj uprostred trosiek vzťahu [4]. V tomto zmysle je mediácia vnímaná ako konkrétny prejav kresťanskej lásky k blížnemu (*caritas*). Ak sa manželia nedokážu zmieriť ako partneri, kresťanská etika ich vyzýva k zodpovednosti za pokojné usporiadanie vzťahov kvôli dobru detí. Cirkev v tomto kontexte neopúšťa ideál nerozlučnosti, ale realisticky priznáva potrebu zmiernovať utrpenie tam, kde došlo k zlyhaniu ľudských síl. Je dôležité rozlišovať medzi teologickým pojmom zmierenia a mediačným vyrovnaním. Teologické zmierenie (*reconciliatio*) cieľi na vnútornú metanoiu, odpustenie a ideálne aj na rekonštrukciu narušeného sviatostného vzťahu. Je to proces uzdravenia srdca, ktorý smeruje k plnej obnove jednoty [5].

Na druhej strane, mediačné vyrovnanie (*settlement*) v kontexte manželskej krízy je pragmatickou dohodou o fungovaní. Ak nie je možná obnova manželského spolužitia, mediácia nastupuje ako nástroj na minimalizáciu negatívnych dôsledkov rozpadu (*minus malum*). Jej cieľom nie je vynútená láska, ale funkčná spolupráca rodičov. Z teologického hľadiska je takéto vyrovnanie vysoko hodnotné, pretože zastavuje eskaláciu nenávisťi, ktorá je v priamom rozpore

s kresťanským étosom. Mediácia tak pripravuje pôdu pre pokojné spolužitie, ktoré je nevyhnutným predpokladom pre zdravý vývoj dieťaťa [6].

Tento posun k paradigme sprevádzania nachádza svoje konkrétne vyjadrenie v koncepcii aplikácie mediácie v cirkevnom prostredí, ktorá konflikt neizoluje len na právnu rovinu, ale rieši ho v kontexte celých dejín spásy jednotlivca. V tomto zmysle mediácia v Cirkvi prestáva byť len procedurálnym úkonom a stáva sa priestorom, kde sa cez princípy pochopenia odlišností a orientácie na budúcnosť vytvárajú podmienky pre zmiernenie napätia. Práve toto zmiernenie je kľúčovým predpokladom pre zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa, pretože mediácia v cirkevnom spoločenstve cielene bráni tomu, aby sa rodinný konflikt stal nástrojom duchovnej a emocionálnej devastácie jeho najslabších členov. Implementácia mediačných prvkov tak umožňuje chrániť integritu dieťaťa aj v situáciách, kde sa ideál manželskej jednoty stal nateraz nedosiahnuteľným [7].

Práve v tomto duchu sa mediácia stáva praktickým vyjadrením pastoračnej zodpovednosti Cirkvi, ktorá v procese rozpadu manželstva nerezignuje na dobro človeka. Cieľom takéhoto úsilia je vytvoriť pre dieťa bezpečný priestor, v ktorom jeho dôstojnosť nie je ohrozená rodičovským konfliktom, ale chránená spoločným hľadaním nového spôsobu pokojného spolužitia.

Právny rozmer: "Najlepší záujem dieťaťa" ako neurčitý právny pojem

Základným pilierom moderného rodinného práva je *Dohovor o právach dieťaťa*, ktorý v článku 3 ods. 1 stanovuje, že záujmy dieťaťa musia byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, či už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými inštitúciami sociálnej starostlivosti, súdmi alebo zákonodarnými orgánmi [8]. Na vnútroštátnej úrovni tento princíp reflektuje *Zákon o rodine* (č. 36/2005 Z. z.), ktorý vo svojich základných zásadách zdôrazňuje, že rodičovské práva sú podriadené záujmom dieťaťa. Právny rámec teda jasne definuje hierarchiu: právo rodiča na dieťa nie je absolútne, je to predovšetkým zodpovednosť voči dieťaťu [9].

Keďže zákon neponúka taxatívny zoznam toho, čo presne „záujem“ tvorí, súdna prax a judikatúra (napr. Ústavného súdu SR) sa opierajú o kumulatívne posudzovanie viacerých kritérií. Najlepší záujem dieťaťa nie je statický, ale dynamický pojem, ktorý zahŕňa:

- **Materiálne a fyzické potreby.** Zabezpečenie bývania, stravy, zdravotnej starostlivosti a vzdelania.
- **Psychické a emocionálne potreby.** Potreba citovej väzby k obom rodičom, stabilita domáceho prostredia a ochrana pred psychickou traumou z konfliktu.
- **Sociálne potreby.** Zachovanie kontinuity v sociálnych vzťahoch (škola, kamaráti, širšia rodina) a identita dieťaťa. Súdy sú povinné skúmať, ktoré z navrhovaných usporiadaní (striedavá starostlivosť, zverenie jednému z rodičov) tieto potreby napĺňa najkomplexnejšie [10].

Jedným z najvýznamnejších posunov v právnom postavení maloletého je jeho právo byť vypočuté podľa článku 12 Dohovoru o právach dieťaťa. Dieťa už nie je len nemým objektom konania, o ktorom rozhodujú dospelí. Ak je dieťa schopné s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť formulovať vlastné názory, musí sa mu poskytnúť možnosť ich vyjadriť v každom súdnom alebo správnom konaní. V právnom spore rodičov to však prináša riziko tzv. konfliktu

lojality, kedy sa dieťa cíti nútené vybrať si medzi otcom a matkou. Práve tu naráža súdna moc na svoje limity – formálny výsluch pred sudcom alebo kolíznym opatrovníkom môže byť pre dieťa stresujúci. Právna úprava preto čoraz viac nabáda k mimosúdnu riešeniu, kde môže byť názor dieťaťa zohľadnený citlivejšie a v bezpečnejšom prostredí mediácie [11].

Z vyššie uvedeného vyplýva, že hoci právny poriadok poskytuje silné normatívne záruky na ochranu dieťaťa, jeho skutočný záujem nemožno v plnej miere zabezpečiť len autoritatívnym rozhodnutím súdu. Práve v priestore mediácie sa otvára možnosť transformovať strohú dikciu zákona na živú dohodu, ktorá rešpektuje psychickú integritu dieťaťa a namiesto vynúteného rozsudku ponúka rodičom cestu k zodpovednému a mimosúdnu usporiadaniu ich budúcich vzťahov.

Mediácia v rodinných veciach: Proces a metodika

Úspech mediácie v rodinných sporoch stojí na jej základných pilieroch, ktoré ju ostro odlišujú od súdneho konania. **Dobrovoľnosť** zaručuje, že rodičia nie sú do dohody dotlačení externou mocou, čo zvyšuje pravdepodobnosť jej dobrovoľného plnenia v budúcnosti. **Dôvernosc** vytvára bezpečný „chránený priestor“, kde môžu účastníci komunikovať otvorene bez strachu, že ich slová budú použité proti nim na súde. **Nestrannosc a neutralita** mediátora sú kľúčové pre budovanie dôvery; mediátor nefandí ani jednej strane, ale stáva sa „advokátom procesu“ a nepriamo aj „advokátom dieťaťa“ [12]. Aktuálna legislatíva v tejto súvislosti jasne definuje rámce, v ktorých sa mediátor pohybuje, aby bola zabezpečená právna relevancia výslednej dohody [13].

Na rozdiel od obchodnej mediácie je rodinná mediácia vysoko saturovaná emóciami. Mediátor tu nepracuje len s faktami, ale predovšetkým s hnevom, pocitom zrady, strachom a smútkom. Metodika rodinnej mediácie zahŕňa techniky ako *validácia pocitov* alebo *reframing* (preformulovanie), ktoré pomáhajú pretransformovať deštruktívne výčitky na konštruktívne vyjadrenie potrieb. Dôležitým aspektom je **vyvažovanie moci** (*power balancing*). V manželských krízach je málokedy rozdelenie moci symetrické (napr. jeden z rodičov je ekonomicky silnejší alebo emocionálne dominantnejší). Mediátor musí dbať na to, aby dohoda nevznikala pod nátlakom, čím chráni nielen integritu procesu, ale v konečnom dôsledku aj stabilitu prostredia pre dieťa [14]. Práve hlboké pochopenie psychologických a emocionálnych aspektov prežívania detí v tomto procese je nevyhnutné pre dosiahnutie udržateľného zmiernu [15].

Kým súdne konanie sa nevyhnutne pozerá do minulosti, aby určilo „vinníka“ rozvratu alebo posúdilo predchádzajúce zlyhania, mediácia je striktné prospektívna (orientovaná na budúcnosť). V procese mediácie sa hľadanie viny nahrádza analýzou budúcich potrieb rodiny. Cieľom je transformácia vzťahu z roviny „ex-partnerov“ do roviny „kooperujúcich rodičov“. Tento metodický posun umožňuje rodičom oddeliť ich partnerské konflikty od ich rodičovských kompetencií. Výsledkom nie je len dokument (dohoda), ale zmena paradigmy: rodičia sa učia, ako spolu komunikovať o potrebách dieťaťa (škola, krúžky, zdravotný stav) bez toho, aby do tejto komunikácie vnášali toxicitu zaniknutého manželstva [12].

Tento metodický posun od hľadania viny k budovaniu budúcnosti však nie je len technickou zmenou procesných pravidiel, ale predovšetkým hlbokým etickým apelom na rodičovskú zodpovednosť. V konečnom dôsledku tak mediácia nahrádza toxický monológ

zranených partnerov konštruktívnym dialógom rodičov, čím dieťaťu vracia pocit stability a bezpečia, ktorý je pre jeho zdravý duchovný a psychický vývoj v krízovom období kľúčový.

Prienik právneho a teologického rámca v mediáčnej praxi

Hoci je mediácia sekulárnym nástrojom, jej etické základy vykazujú hlbokú afinitu s kresťanským hodnotovým systémom. Prvým spoločným menovateľom je **ochrana slabšieho**. Kým teológia hovorí o „preferenčnej opcii pre chudobných a zraniteľných“, mediácia v rodinnom kontexte stráži záujmy dieťaťa, ktoré je najzraniteľnejším článkom sporu [16]. Ďalším prienikom je **pravda a autenticnosť**. Mediácia nevyhľadáva formálnu pravdu dôkazov, ale pravdu prežívania a potrieb, čo korešponduje s teologickým dôrazom na život v pravde (porov. Jn 8, 32) [17]. Tretím pilierom je **zodpovednosť**. Kresťanská etika aj mediálne princípy odmietajú pasívne podriadenie sa cudziemu rozhodnutiu (súdu) a namiesto toho apelujú na svedomie a slobodnú vôľu jednotlivca prevziať zodpovednosť za následky svojich rozhodnutí [18].

Mediácia transformuje abstraktný pojem „zodpovedné rodičovstvo“, ako ho definuje Ján Pavol II. v encyklike *Evangelium vitae*, na konkrétne kroky. Z teologického hľadiska manželský rozpad neruší rodičovskú misiu; tá zostáva trvalým a neodvolateľným povolaním k službe životu. Z právneho hľadiska rodičovské práva a povinnosti trvajú bez ohľadu na existenciu manželstva. Mediácia pomáha rodičom naplniť túto dvojjedinú povinnosť tým, že ich vedie k tvorbe tzv. rodičovského plánu. Tento plán nie je len právnym dokumentom o styku a výživnom, ale v teologickom zmysle je to „zmluva o starostlivosti a pokoji“. Tým, že rodičia v mediácii sami participujú na nastavení nových pravidiel, naplňajú morálnu požiadavku nezanechať dieťa v stave neistoty a právnou požiadavku na stabilitu výchovného prostredia [19].

Najväčším rizikom manželskej krízy nie je samotný rozchod, ale miera a dĺžka trvania konfliktu, ktorému je dieťa vystavené [20]. Mediácia v tomto procese pôsobí ako účinný nástroj spirituálnej a psychickej hygieny. Tým, že cielene zmierňuje agresivitu a nahrádza ju vecným dialógom, priamo bráni vzniku patologických javov, ako je syndróm zavrhnutého rodiča alebo chronický stres u dieťaťa. Z pohľadu kresťanskej antropológie je ochrana detskej duše pred nenávisťou rodičov najvyššou prioritou. Mediácia v tomto kontexte slúži ako „nárazníková zóna“, ktorá filtruje rodičovskú bolesť a bráni jej prenosu na dieťa, čím chráni integritu jeho citovej väzby k obojom rodičom [21]. Tento proces fakticky naplňa augustiniánsku definíciu pokoja ako „pokoja v poriadku“ (*tranquillitas ordinis*), kde nové usporiadanie vzťahov po rozvoде prináša stabilitu potrebnú pre zdravý vývoj dieťaťa. Mediácia sa tak stáva efektívnym nástrojom prevencie traumy, čím zabezpečuje nielen zákonný „najlepší záujem dieťaťa“, ale naplňa aj teologický rozmer „pokoja v rodine“ (*pax familiae*), a to aj v jej transformovanej podobe. Podľa sv. Augustína je pokoj usporiadaný súlad (De Civitate Dei, XIX, 13). V kontexte mediácie to znamená, že pokoj v rodine nie je nastolený mlčaním o problémoch, ale vytvorením nového, spravodlivého poriadku (rodičovského plánu), ktorý rešpektuje potreby dieťaťa [22].

Prienik práva a teológie v mediáčnej praxi tak potvrdzuje, že zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa nie je len otázkou naplnenia litery zákona, ale predovšetkým vecou hlbokej etickej integrity a vnútornej kultúry rodičov. Mediácia sa v tomto svetle nejaví len ako alternatívne riešenie sporu, ale ako autentická cesta mimosúdnej spravodlivosti, ktorá cez nastolenie nového poriadku chráni posvätný priestor detstva pred deštruktívnou silou dospelého konfliktu.

Bariéry a výzvy

Napriek nesporným benefítom mediácie zostáva miera jej využitia v slovenskej spoločnosti relatívne nízka. Dominantným vzorcom riešenia konfliktov je stále litigácia – teda snaha o autoritatívne rozhodnutie treťou stranou (súdom). V civilnom prostredí pretrváva mýtus, že mediácia je len „nezáväzný rozhovor“, čo podkopáva jej autoritu v očiach rodičov. Špecifickou bariérou v cirkevnom prostredí môže byť obava, že mediácia v prípade manželskej krízy automaticky legitimizuje rozvod. Tento postoj však prehliada pastoračný rozmer mediácie ako nástroja na zmiernenie nenávisť. Nedostatočná informovanosť kňazov o mediačných technikách spôsobuje, že rodiny v kríze sú často odkázané len na kánonicko-právne rady, ktoré nemusia pokrývať praktickú potrebu usporiadania rodičovských vzťahov [16, 23].

Kľúčovou výzvou je fragmentácia systému ochrany dieťaťa. Jednotliví aktéri (sudcovia, advokáti, kolízni opatrovníci, mediátori, psychológovia a duchovní) často pracujú izolovane, čo vedie k nekonzistentným krokom voči rodine. Riešením je inšpirácia tzv. *Cochemskou praxou*. Tento multidisciplinárny model predpokladá, že všetci odborníci majú spoločný cieľ: minimalizovať dĺžku konfliktu a viesť rodičov k dohode. V tomto modeli nie je mediátor vnímaný ako konkurencia súdu, ale ako jeho nevyhnutný partner [24]. Prekonanie bariér si vyžaduje systémové zmeny:

- **Interdisciplinárne vzdelávanie:** Prepojenie znalostí z rodinnej psychológie, kresťanskej antropológie a mediačných zručností u všetkých zúčastnených profesií.
- **Povinné informačné stretnutia:** Legislatívne posilnenie povinnosti absolvovať prvé stretnutie s mediátorom pred súdnym sporom o deti [25].
- **Destigmatizácia konfliktu:** Prezentovať mediáciu nie ako rezignáciu na nerozlučnosť, ale ako akt zodpovednej lásky k deťom, ktorá minimalizuje ich traumatizáciu [23].

Záverom možno konštatovať, že integrácia duchovných, právnych a psychologických aspektov nie je len metodickou výzvou, ale predovšetkým etickým imperatívom voči dieťaťu. Ak sa mediácia stane prirodzenou súčasťou kultúry riešenia sporov, stane sa preferovanou cestou k nastoleniu „spravodlivého mieru“ v rozvrátených rodinných vzťahoch [17]. Prekonanie týchto bariér však nie je len otázkou legislatívnych zmien, ale predovšetkým o vnútornej premene postojov k samotnému dieťaťu, ktoré nesmie byť rukojemníkom rodičovského zlyhania. Ak dokážeme vnímať mediáciu ako most medzi právnou normou a kresťanským milosrdenstvom, otvoríme cestu k riešeniam, ktoré namiesto prehlbovania rán prinášajú skutočné uzdravenie vzťahov v prospech budúcich generácií.

Záver

Príspevok preukázal, že mediácia v kontexte manželských kríz nie je len procesným inštitútom, ale bytostne etickým nástrojom, ktorý dokáže integrovať požiadavky sekulárneho práva s hodnotami kresťanskej antropológie. V centre tohto prieniku stojí **najlepší záujem dieťaťa**, ktorý v oboch systémoch predstavuje najvyššiu prioritu. Mediácia umožňuje naplniť literu Článku 3 Dohovoru o právach dieťaťa spôsobom, ktorý je v hlbokom súlade s evanjeliovou výzvou k pokoju a milosrdenstvu.

Zabezpečenie záujmu dieťaťa v právnom rámci sa vďaka mediácii mení z "rozhodnutia o dieťati" na "rozhodnutie pre dieťa", kde sú aktérmi samotní rodičia. Teologický rámec zasa dodáva tomuto procesu morálnu hĺbku, keď rozpad manželstva nevníma ako koniec zodpovednosti, ale ako výzvu k novej forme obety a sprevádzania dieťaťa v zmenených podmienkach. Mediácia sa tak javí ako ideálne fórum, kde sa právna povinnosť stretáva s morálnym svedomím.

Pre efektívnejšie zabezpečenie najlepšieho záujmu dieťaťa v interdisciplinárnom rámci navrhujeme:

- **Integráciu mediácie do pastoračných štruktúr:** Je nevyhnutné posilniť povedomie o rodinnej mediácii u kňazov a cirkevných poradcov. Cirkevné inštitúcie by mali mediáciu vnímať ako súčasť pastoraácie rodín v kríze, nie ako rezignáciu na nerozlučnosť, ale ako prevenciu deštruktívnych dopadov konfliktu na dieťa.
- **Interdisciplinárne vzdelávanie právnikov a mediátorov:** Navrhujeme zavedenie modulov zameraných na etické a teologické aspekty rodiny do vzdelávania mediátorov, a naopak, základy mediačných zručností pre právnych expertov pôsobiacich v rodinnom súdnictve. Porozumenie hodnotovému svetu účastníkov (najmä u veriacich rodín) môže zásadne zvýšiť úspešnosť dohôd.
- **Podpora multidisciplinárnej spolupráce:** Systém ochrany dieťaťa by mal smerovať k modelu, kde súd, mediátor a pastoračný pracovník spolupracujú (v súlade s princípmi Cochemskej praxe) na vytvorení bezpečného prostredia pre dieťa, pričom každý aktér prináša špecifickú kompetenciu – od právnej istoty až po duchovnú podporu.

Zabezpečenie dlhodobej pohody detí si vyžaduje odvahu opustiť čisto mocenské riešenia sporov a nahradiť ich kultúrou dialógu, ktorú mediácia reprezentuje. Práve v tomto bode sa právo a teológia najužšie stretávajú v spoločnej službe človeku. V konečnom dôsledku tak mediácia v kontexte manželských kríz prestáva byť len alternatívou k súdnemu sporu a stáva sa priestorom, v ktorom sa z trosiek rozpadnutého vzťahu buduje nová, bezpečná budúcnosť pre dieťa. Práve v tejto schopnosti transformovať konflikt na pokoj sa napĺňa najvlastnejšie poslanie práva aj teológie – chrániť život a dôstojnosť človeka v každej jeho životnej situácii.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Pápežská rada pre rodinu. (2000) *Rodina, manželstvo a faktické spolužitie*. Libreria Editrice Vaticana, Vatikán, čl. 9.
- [2] *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. (1998) Spolok svätého Vojtecha, Trnava, bod 2378.
- [3] Ján Pavol II. (1983) *Charta práv rodiny. Dodatok v nadväznosti na apoštolskú exortáciu Familiaris Consortio*. KBS, Bratislava, čl. 4.
- [4] František. (2016) *Amoris laetitia: posynodálna apoštolská exhortácia o láske v rodine*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava, 2016, kapitola VIII, čl. 291-312.
- [5] Ján Pavol II. (1993) *Reconciliatio et paenitentia: o zmierení a pokání v dnešnom poslaní Cirkvi*. KBS, Bratislava, čl. 4 a 26.
- [6] *Kódex kánonického práva (Codex Iuris Canonici)*. (1996) KBS, Bratislava, 2019, kán. 1446.

- [7] Popovič, J. (2024) *Koncept aplikácie inštitútu mediácie v Katolíckej Cirkvi*. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, Prešov, s. 121-130.
- [8] Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie FMZV č. 104/1991 Zb.), čl. 3.
- [9] Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, čl. 5.
- [10] Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 141/2016.
- [11] Výbor OSN pre práva dieťaťa. Všeobecný komentár č. 12 (2009): Právo dieťaťa byť vypočuté. Ženeva, 2009; porov. Pavelková, B. (2019) *Zákon o rodine. Komentár*. 3. vydanie. C. H. Beck, Bratislava, s. 328-334.
- [12] Holá, L. (2011) *Mediace v teorii a praxi*. Grada Publishing, Praha, 2011, s. 53-58.
- [13] Kováč, E. (2024) *Mediácia – Rodina: Legislatíva*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, Bratislava, s. 70.
- [14] Šišková, T. (2016) *Průvodce rodinnou mediací*. Portál, Praha, s. 31-72.
- [15] Kováč, E. (2025) *Psychologické a emocionálne aspekty detí v rozvodovej mediácii*. Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, Bratislava, s. 42-58.
- [16] Ján Pavol II. (1983) *Apoštolská exortácia Familiaris consortio*. KBS, Bratislava, čl. 11.
- [17] Fisher, R. et al. (2011) *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Penguin Books, London, s. 67-72.
- [18] Beer, J.E. et al. (2012) *The Mediator's Handbook*. Revised and Expanded fourth edition. New Society Publishers, Gabriola Island, BC, str. 11-13.
- [19] Ján Pavol II. (1995) *Evangelium Vitae*. KBS, Bratislava, čl. 97.
- [20] Cummings, E. M. a Davies, P.T. (1994) *Children and Marital Conflict: The Impact of Family Disruption*. Guilford Press, New York, s. 112-117.
- [21] Bowlby, J. (1982) *Attachment and Loss, Vol. 1: Attachment*. Basic Books, New York, 1969, s. 231-245.
- [22] *Katechizmus Katolíckej cirkvi*. (1998) Spolok svätého Vojtecha, Trnava, bod 2304.
- [23] Kasper, W. (2014) *The Gospel of the Family*. Paulist Press, Mahwah, NJ, s. 56-59.
- [24] Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, §57.
- [25] Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii, § 3

Odborný profil autora

PhDr. Mgr. Júlia Krištofová, LL.M. je absolventkou študijného programu Probačná a mediačná práca na Gréckokatolíckej teologickej fakulte v Prešove. Rigorózne konanie a VŠ vzdelanie II. stupňa ukončila na SEVŠ v Skalici v odbore Medzinárodné vzťahy. Ukončené VŠ vzdelanie I. stupňa právnické v študijnom programe Právna administratíva na BIVŠ Praha. Od roku 2014 sa aktívne venuje mediácii ako mediátorka. Vede mediačné centrum v Košiciach, ktorého je riaditeľkou. Aktívne sa venuje mediácii vo všetkých oblastiach, pomáha deťom s poruchami učenia, je ambasádorkou Probačnej a mediačnej kliniky a externou doktorandkou v študijnom odbore Katolícka teológia Gréckokatolíckej teologickej fakulty v Prešove.

KEGA:

Tento príspevok vznikol ako výstup v rámci riešenia projektu KEGA č. 014KU-4/2026 s názvom: Rodinná mediácia ako efektívny nástroj na podporu kohezivity rodinných vzťahov a konštruktívne riešenie konfliktných situácií.“

Výsluch dieťaťa ako obzvlášť zraniteľnej obete: význam špeciálnej výsluchovej miestnosti pre ochranu práv dieťaťa²

Lucia KURILOVSKÁ¹, Patrícia KRÁSNÁ²

¹Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Šafárikovo námestie 6, 814 99 Bratislava 1, Slovenská republika;

²Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra vyšetrovania, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35, Slovenská republika; patricia.krasna@akademiapz.sk

Abstract

Interrogation of a child as a particularly vulnerable victim: the importance of a special interrogation room for the protection of the rights of the child

The questioning of a child as a particularly vulnerable victim requires a sensitive and specific approach that minimizes stress and secondary victimization. The presented scientific study focuses on the importance of special interrogation rooms that provide a safe, child-friendly environment and allow for the conduct of interrogation by trained professionals. It highlights their contribution to protecting the rights of the child, improving the quality of testimony and implementing the principle of the best interests of the child in criminal proceedings.

Keywords: *crime victim; child; interrogation; particularly vulnerable victim; special interrogation room.*

Úvod a formulácia cieľa

Predložená vedecká štúdia je výsledkom vedeckej práce v rámci riešenia projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy. Práve aj v súvislosti s výskumom pri implementácii konkrétnych prvkov zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe je nesmierne dôležité prihliadať na špecifiká, ktorých je v rámci trestného konania veľmi veľa. Máme za to, že i samotný výsluch dieťaťa - obzvlášť zraniteľnej obete je špecifický a vyžaduje aj špeciálny prístup od všetkých zúčastnených na ňom. Veľmi podstatná je pozícia orgánu činného v trestnom konaní, vyšetrovateľa, ale i psychológa a iných osôb. Výsluch dieťaťa si vyžaduje dôkladnú prípravu a následne veľmi odborné a profesionálne vedenie. V prípade, že bude akákoľvek časť prípravy alebo realizácie výsluchu nepripravená, resp. nedostatočne pripravená môže dôjsť k vzniku sekundárnej viktimizácie. Sekundárna viktimizácia je ale neželaný jav, efekt, ktorému je potrebné za každých okolností predchádzať. Práve aj vedomosť o vedení efektívneho výsluchu a samozrejme s tým spojenými všetkými okolnosťami sú kľúčové pre samotnú obeť, ale aj pre zabezpečenie významu celého trestného konania.

Predložená vedecká štúdia má za cieľ špecifikovať okolnosti, ktoré vplývajú na efektívne vedenie výsluchu dieťaťa, ale taktiež má za cieľ poukázať na špecifiká, ktoré nie je možné v rámci výsluchu dieťaťa v žiadnom prípade opomenúť. Uvedené považujeme za podstatne dôležité aj s prihliadnutím na samotnú úlohu vyšetrovateľa pri realizácii výsluchu aj s ohľadom na dieťa - obzvlášť zraniteľnú obeť.

Dané ciele budú naplnené aj prostredníctvom aplikácie vedeckých metód a to analýzy,

² Táto vedecká štúdia je výstupom z Projektu medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy - Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe. VÝSK. 255.

rešerše odbornej literatúry, riadených rozhovorov, ale aj syntézy, indukcie, či abdukcie.

Vedecká štúdia je systematicky štruktúrovaná na 3 logicky na seba nadväzujúce časti. V prvej časti sa venujeme charakteristike základných pojmov pre jasné determinovanie východiskových termínov a prepojených súvislostí, s ktorými sme v rámci výskumu pracovali. V súvislosti s daným budeme pracovať s odbornou literatúrou a legislatívnymi prameňmi. Následne v druhej časti charakterizujeme výsluch ako jeden zo základných dôkazných prostriedkov. Tiež sa budeme venovať jeho špecifikám aj v rámci jeho realizácie u detí a významu v rámci vyšetrovania, resp. trestného konania. Uvádzané konkretizujeme aj na základe realizácie riadených rozhovorov a prieskumu medzi aktívnymi vyšetrovateľmi Policajného zboru a psychológom. Tretia časť bude zameraná na podnety de lege ferenda, ktoré vyplynuli z realizácie výskumu a považujeme za dôležité ich prezentovať s presvedčením, že budú implementované a následne v aplikačnej praxi aj využívané.

Teoreticko-pojmové vymedzenie skúmanej problematiky

Podstatné a veľmi dôležité je vymedziť samotné základné pojmy, ktoré determinujú podstatu samotného nami skúmaného aspektu a zároveň vytvárajú teoreticko-konceptný rámec predkladanej vedeckej štúdie. Jasný terminologický východiskový rámec predstavuje nevyhnutný predpoklad pre správne definovanie problematiky, elimináciu interpretačných nejasností a zabezpečenie konzistentnosti výkladu v ďalších častiach štúdie.

Za dôležité považujeme uviesť, že vymedzenie pojmov pritom neplní len deskriptívnu funkciu, ale má aj významný metodologický rozmer, keďže umožňuje systematické uchopenie skúmaného fenoménu a jeho vnímanie v širších právnych a spoločenských súvislostiach. Prostredníctvom precíznej definície kľúčových kategórií dochádza k spresneniu rozsahu skúmania, identifikácii relevantných znakov a k odlišeniu príbuzných, avšak obsahovo odlišných inštitútov.

Zároveň zdôrazňujeme, že jednotné a konzistentné používanie pojmového aparátu prispieva nielen k vedeckosti, ale aj k jeho aplikačnej využiteľnosti, keďže umožňuje jednoznačnú interpretáciu záverov v praxi. V tomto kontexte predstavuje pojmové vymedzenie fundamentálny východiskový bod pre ďalšiu analytickú a hodnotiacu činnosť.

Elementárnym pojmom nami skúmaného fenoménu je „dieťa“. Detský vek, resp. vývinové štádium, keď je človek dieťaťom je spojené s anomáliami, ktoré špecificky ovplyvňujú celý nasledovný život človeka. Práve okolnosti, vplyvy a celkové prostredie, v ktorom dieťa žije podmieňuje jeho zdravý vývin. Dieťa je charakteristické svojou bezbranosťou, ale aj tým, že je ovplyvniteľné, či tým, že dennodenne opakuje vzorce správania ľudí, s ktorými žije. V prípade, ak sa dieťa stane obeťou trestného činu do značnej miery to ovplyvňuje jeho existenciu. Negatívne javy spojené so spáchaním trestného činu ovplyvňujú jeho mentálny, ale aj kognitívny vývin. Detský vek predstavuje špecifickú vývinovú fázu človeka, ktorá sa vyznačuje dynamickými zmenami v oblasti biologického, kognitívneho, emocionálneho a sociálneho vývinu. Podľa vývinovej psychológie ide o obdobie od narodenia približne do ukončenia adolescencie, pričom jednotlivé štádiá majú svoje zákonitosti a špecifiká[1].

Kognitívny vývin zahŕňa rozvoj myslenia, pamäti, pozornosti a reči. Podľa odborníkov sa na monitorovanie kognitívneho vývinu dieťaťa používajú kognitívne míľniky. Tieto poskytujú rodičom a odborníkom orientačné informácie, či sa dieťa vyvíja podobne ako jeho vrstovníci. Je však dôležité mať na pamäti, že každé dieťa sa vyvíja svojím tempom, to

znamená, že niektoré kognitívne míľniky sa môžu objaviť skôr, iné neskôr[2].

Tieto štádiá opisujú prechod od jednoduchého vnímania sveta k abstraktnému mysleniu.

Z dôvodu postupnej špecifikácie pristúpime následne k charakteristike pojmu „*obzvlášť zraniteľná obeť*“. Pojem obzvlášť zraniteľnej obeť predstavuje kvalifikovanú kategóriu obetí trestných činov, pri ktorej zákonodarca reflektuje zvýšenú mieru ich ohrozenia sekundárnou viktimizáciou, ako aj potrebu poskytnutia osobitnej ochrany a podpory. V podmienkach Slovenskej republiky je tento pojem legislatívne upravený najmä v Zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov[3], ktorý transponuje požiadavky Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ[4].

Obzvlášť zraniteľnou obeťou je:

- dieťa. Dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak.

- osoba staršia ako 75 rokov,

- osoba so zdravotným postihnutím, ktorej postavenie determinuje i Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím [5].

- obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu nedobrovoľného zmiznutia, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia. Trestným činom domáceho násillia je trestný čin spáchaný násillím alebo hrozbou násillia na príbuznom v priamom rade, osvojiteli, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchatelom žije alebo žila v spoločnej domácnosti,

- obeť trestného činu spáchaného násillím alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery. Obeťou násillného trestného činu fyzická osoba, ktorej bola úmyselným násillným trestným činom spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela (ďalej len „zomretý“), obeťou násillného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom a osoba, ktorá žila so zomretým najmenej po dobu jedného roka pred smrťou v spoločnej domácnosti a ktorá sa so zomretým starala o spoločnú domácnosť, alebo osoba, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého, ak odsek 3 Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov neustanovuje inak.

- obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie alebo druhotnej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatela, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu [6].

Považujeme za veľmi dôležité uviesť aj skutočnosť, prečo je možné tieto osoby považovať za obzvlášť zraniteľné obeť. Zraniteľnosť týchto osôb je determinovaná ich osobnými charakteristikami, povahou a závažnosťou trestného činu, ako aj okolnosťami jeho spáchania. Kľúčovým kritériom je však samozrejme aj individuálne posúdenie potrieb obeť, ktoré umožňuje identifikovať mieru rizika ďalšej ujmy a prijať primerané ochranné opatrenia.

Práve podľa tohto ustanovenia Zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov by mal príslušník Policajného zboru v styku s obeťou vykonať individuálne posúdenie obeť a tak identifikovať, či ide o obeť vystavenú zvýšenému

riziku opakovanej viktimizácie. Povinnosť individuálneho posúdenia tak rozširuje taxatívny výpočet obzvlášť zraniteľných obetí o tie obeť, v prípade ktorých je potrebné predchádzať vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie s ohľadom na osobné vlastnosti obeť, vzťahu obeť k páchatel'ovi alebo závislosť od páchatel'a, predošlej skúsenosti obeť s viktimizáciou, ale aj druh alebo povahu a okolnosti spáchania trestného činu. Identifikácia obzvlášť zraniteľnej obeť má dopady nielen pre aplikáciu legislatívnych ustanovení, ale aj aplikáciu konkrétnych procesných postupov podľa Zákona č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov [7] a preto ju môžeme považovať za tzv. primárne posúdenie. Identifikácia obzvlášť zraniteľnej obeť a posúdenie jej individuálneho postavenia v konkrétnom prípade je dôležité nielen s ohľadom na práva obeť, ale aj povinnosti orgánov činných v trestnom konaní vykonať konkrétny úkon stanoveným spôsobom alebo iný úkon nevykonať. S ohľadom na požiadavku ochrany a podpory obeť trestných činov ide najmä o zákaz konfrontácie, spôsob, obsah a formu vykonania výsluchov a pribratie psychológa ako pomocnej osoby k výsluchu.[8]

Osobitné postavenie obzvlášť zraniteľnej obeť sa prejavuje v rozšírenom okruhu práv, medzi ktoré patrí najmä právo na odbornú pomoc, ochranu pred opakovaným výsluchom, realizáciu úkonov v špecializovaných priestoroch – špeciálnej výsluchovej miestnosti a citlivý prístup zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Tieto opatrenia smerujú k zabezpečeniu dôstojnosti obeť, minimalizácii jej ďalšej traumatizácie a efektívnemu uplatneniu jej procesných práv.

Podstatné je tiež uviesť, že samozrejme aj keď obeť nie je obzvlášť zraniteľnou obeťou je potrebné k nej pristupovať s ohľadom na jej postavenie a skutočnosť, že sa stala obeťou trestného činu, kedy sa jej život zmenil a trestný čin jej ovplyvnil ďalšiu existenciu. Práve aj náročnosť zvládnutia komunikácie s obeťou trestného činu je pre orgán činný v trestnom konaní kľúčový a zohráva podstatnú úlohu pri realizácii konkrétnych krokov a postupov v trestnom konaní.

Následne plynulo prejdeme k špecifikácii pojmu „špeciálna výsluchová miestnosť“. Špeciálna výsluchová miestnosť predstavuje osobitne a špecificky upravený priestor určený na realizáciu výsluchu dieťaťa alebo inej obzvlášť zraniteľnej obeť tak, aby sa minimalizovalo riziko sekundárnej viktimizácie, psychickej retraumatizácie a nežiaduceho ovplyvnenia výsluchu. Jej podstata nespočíva iba v jej technickom vybavení a zariadení, ktoré vytvára prívetivé prostredie, ale aj v procesnom a celkovom nastavení celého úkonu. Ide o nástroj, prostredníctvom ktorého sa do trestného konania premieta zásada najlepšieho záujmu dieťaťa, požiadavka citlivého prístupu k obeť a snaha zabezpečiť čo najvyššiu dôkaznú hodnotu výpovede pri čo najnižšej miere záťaž pre vypočúvanú osobu. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obeť trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV výslovne vyžaduje, aby sa výsluchy obeť so špecifickými potrebami ochrany uskutočňovali v priestoroch navrhnutých alebo upravených na tento účel. Pri detských obeťiach smernica zároveň stanovuje, že všetky výsluchy môžu byť audiovizuálne zaznamenané a použité ako dôkaz. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obeť trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV tiež vymedzuje, že výsluch obeť vedú odborníci, ktorí sú na tento účel vyškolení alebo sa uskutoční s ich účasťou. Všetky výsluchy obeť vedú tie isté osoby, pokiaľ to nie je v rozpore s riadnym výkonom spravodlivosti, všetky výsluchy obeť sexuálneho násillia, rodovo motivovaného

násilia alebo násilia páchaného blízkou osobou, pokiaľ ich nevedie prokurátor alebo sudca, vedie osoba rovnakého pohlavia ako obeť, ak si to obeť želá a ak sa tým nenaruší priebeh trestného konania [9].

V súvislosti s daným pri komunikácii s vyšetrovateľmi Policajného zboru a psychológom sme dospeli k záveru, že v aplikačnej praxi je dané podmienené práve žiadosťou obeť, pretože nie vždy je prospešné, ak vykonáva výsluch osoba rovnakého pohlavia a záleží od individuálneho prípadu a špecifik, ktoré sú spojené so spáchaným trestným činom.

Identifikované obeť s osobitnou potrebou ochrany majú tiež počas súdneho konania k dispozícii tieto opatrenia - na zamedzenie vizuálnemu kontaktu medzi obeťami a páchatel'ami, a to aj počas vykonávania dôkazov prostredníctvom vhodných prostriedkov vrátane využitia komunikačných technológií, - na výsluch obeť v súdnej sieni bez toho, aby bola osobne prítomná, najmä s využitím vhodných komunikačných technológií, - na zamedzenie zbytočnému kladeniu otázok týkajúcich sa súkromného života obeť, ktoré nesúvisia s trestným činom a také opatrenia, ktoré umožnia, aby súdne pojednávanie bolo neverejné [10].

V podmienkach Slovenskej republiky nie je samotný pojem „špeciálna výsluchová miestnosť“ detailne legálne definovaný ako samostatný procesný inštitút, jeho existencia je však materiálne predpokladaná právnou úpravou ochrany obzvlášť zraniteľných obeť.

Špeciálna výsluchová miestnosť je potrebné, aby sa zásadne odlišovala od bežnej policajnej kancelárie, tiež je potrebné, aby bola zbavená rušivých podnetov a vytvárala bezpečné prostredie pre obeť. Je žiadúce, aby vytvárala pokojné a komunikačne priaznivé prostredie pre obzvlášť zraniteľnú obeť, resp. dieťa, ale aj pre obeť ak je to potrebné. V špeciálnej výsluchovej miestnosti sa nachádzajú hračky, farbičky, rôzne skladačky, aby mali deti počas výsluchu, čo možno najprirodzenejšie domáce prostredie. Špeciálna výsluchová miestnosť je zložená z 2 miestností predelených neprehľadným zrkadlom. V jednej miestnosti sa realizuje samotný výsluch a v druhej miestnosti, tzv. „technickej“ sa nachádza kriminalistický technik, ale aj osoby s právom účasti na výsluchu, ktoré by ale svojou prítomnosťou mohli narúšať samotný priebeh výsluchu, keby sa nachádzali priamo pri obeť. Sú nimi napr. sociálny pracovník, znalec, právny zástupca alebo obhajca či prokurátor, ktorí by mali výsluch pozorovať sprostredkované práve z tejto technickej miestnosti. Čím vznikajú technické opatrenia na zabránenie vizuálneho a osobného kontaktu počas procesných úkonov[11]. Špecifickým prvkom špeciálnych výsluchových miestností sú aj tzv. demonštračné (anatomické) bábky, ktoré detailne znázorňujú anatomické časti ľudského tela. Bábky demonštrujú mamu, otca, dcéru, syna, starú mamu a starého otca. Vyšetrovateľ Policajného zboru ich v prípade potreby môže využívať pre efektívnejšie vedenie výsluchu dieťaťa. Môže ísť o situáciu, keď extrémne traumatizovaná osoba, resp. dieťa nevie negatívny zážitok slovne opísať, ale je schopná na bábkach znázorniť, čo sa jej stalo a ako k tomu došlo. Tieto bábky je možné využiť aj napr. pri obeť – osobe so zdravotným postihnutím, obeť s nedostatočne osvojeným slovenským jazykom, či osobu so zníženou komunikačnou schopnosťou[12].

V predchádzajúcom texte sme uviedli, že je tiež veľmi dôležité okrem zabezpečenia priestoru špeciálnej výsluchovej miestnosti, pri výsluchu obzvlášť zraniteľnej obeť, aj existencia schopností a zručností samotného vyšetrovateľa Policajného zboru, ktorý výsluch realizuje. Práve na Akadémii Policajného zboru v Bratislave bol realizovaný národný projekt „Špeciálne výsluchové miestnosti pre detské obeť a ďalšie obzvlášť zraniteľné obeť trestných činov“, ktorý bol pilotným projektom v tejto oblasti a v súčasnosti sa aj v rámci udržateľnosti

realizuje vzdelávanie pre vyšetrovateľov Policajného zboru práve za účelom nadobudnutia praktík a zručností ako viesť výsluch s obzvlášť zraniteľnou obeťou a v špeciálnej výsluchovej miestnosti. Cieľom tohto projektu bolo aj vytvorenie priestoru pre obeť s osobitnou potrebou ochrany pred druhotnou viktimizáciou, ale aj zvýšenie odbornej pripravenosti príslušníkov Policajného zboru. V rámci projektu vznikla v priestoroch Akadémie Policajného zboru v Bratislave takáto špeciálna výsluchová miestnosť, ktorá je aj v súčasnosti využívaná vyšetrovateľmi Policajného zboru.

Výsluch je jeden z najčastejšie realizovaných dôkazných prostriedkov a využíva sa takmer v rámci každého vyšetrovania. Počas výsluchu je možné získať veľmi veľa informácií a dôkazov, ktoré sú následne účelne využité pri trestnom konaní. Všetky získané informácie a okolnosti sú pre vyšetrovateľa Policajného zboru veľmi cenné a na základe nich vie postupovať a riadiť celé vyšetrovanie. Pri zohľadnení našich vedeckých a projektových cieľov sme sa následne zameriame najmä na realizáciu výsluchu svedka – obzvlášť zraniteľnej obeť – dieťaťa. Vyšetrovateľ Policajného zboru pri hodnotení výpovede svedka, je potrebné, aby vždy skúmal otázku pravdivosti alebo nepravdivosti výpovede svedka a otázku jeho objektívnosti a vierohodnosti. Otázka pravdivosti výpovede svedka je vždy spojená s vyhodnotením jeho procesného postavenia. Vždy treba skúmať možnú zaujatosť svedka z dôvodov priateľských, rodinných, prípadne či nie je poškodeným alebo zúčastnenou osobou. Po zodpovedaní týchto otázok, treba skúmať pravdivosť výpovede svedka podľa všeobecných zásad, teda preveriť jej správnosť individuálne, ale samozrejme aj ako vo vzájomnej súvislosti s ostatnými dôkazmi [13]. Pri skúmaní objektívnej vierohodnosti svedeckých výpovedí treba brať do úvahy aj subjektívny faktor, ktorý predstavuje samotná osoba svedka, čiže dieťa a jeho schopnosť pozorovaný dej správne vnímať, zapamätať si a reprodukovať. To sú najelementárnejšie konštrukty, s ktorými je potrebné pracovať. Uvedené nám potvrdili aj odborníci z praxe – vyšetrovatelia Policajného zboru, ktorí pôsobia na funkcii viac ako 3 roky a psychológ, ktorý pracuje aj s obeťami trestných činov viac ako 4 roky.

Z uvedeného teda vyplýva, že je potrebné zamerať sa na skutočnosti, keď je svedok síce presvedčený o pravdivosti svojich výpovedí, avšak nehovorí pravdu z dôvodu, že nepresne, nedostatočne, neúplne alebo jednostranne vnímal pozorovaný dej alebo preto, že si ho úplne nezapamätal, príp., že nie je schopný reprodukovať to, čo vnímal svojimi zmyslami. Tiež však môže nastať situácia, že je ovplyvnený výpoveďami iných osôb, alebo skutočnosťami, o ktorých sa dozvedel v priebehu výsluchu. Pre záver o hodnovernosti svedeckej výpovede nestačí, že svedok zotrúva na svojej výpovedi a že obsah svojej predchádzajúcej výpovede potvrdil aj po konfrontácii s obvineným a po opätovnom poučení o povinnostiach svedka a o následkoch krivej výpovede. Iba zotrvanie svedka na predchádzajúcej výpovedi aj po opätovnom poučení nemôže ešte viesť k záveru, že svedok hovorí pravdu. Hodnotenie dôkazov musí orgán činný v trestnom konaní a súd vykonávať tak, že posúdi všetky okolnosti prípadu každý jednotlivo, ale aj v súhrne, teda, že skúma či výpoveď svedka je logická, či sa svedok prípadne aj v okolnostiach menej podstatných neodchyľuje od svojej predchádzajúcej výpovede, pričom v prípade odchýlok je potrebné, aby orgán činný v trestnom konaní a súd dopytom zisťovali, prečo k nim vo výpovedi svedka dochádza. Pri hodnotení dôkazov po tom vychádza z celej výpovede svedka, z rozsahu a závažnosti prípadných rozdielov v jeho výpovediach a z vysvetlení, prečo k týmto rozdielom došlo. Aby mohol potom spoľahlivo dôkaz zhodnotiť, musí vziať v úvahu aj dôkazy ostatné, posúdiť prípadné rozdiely medzi nimi, skúmať, prečo k nim dochádza a jedine tak môže získať bezpečný základ pre skutkové zistenia a

pre záver o vine obvineného [14].

Následne prezentujeme i pohľad psychológie, ktorá zohráva podstatnú úlohu pri výsluchu obzvlášť zraniteľnej obete, aj dieťaťa. Nemecký psychológ William Stern rozlíšil tri hlavné oblasti pri skúmaní výpovede svedka. Individuálna diagnostika – zahŕňa posudzovanie celej osobnosti vypovedajúceho jedinca (predtým boli skúmané predovšetkým rozumové schopnosti). Diagnostika kolektívneho pôsobenia – ide o posúdenie vplyvov vonkajšieho prostredia, ktoré pôsobili na svedka v období medzi vnímaním udalosti a jej reprodukciou. Diagnostika podmienok výsluchu – posudzuje priebeh, formu a spôsob vypočúvania, ktoré môžu výrazne ovplyvniť celkovú kvalitu svedectva [15]. Práve tieto kľúčové faktory vo vysokej miere ovplyvňujú samotný priebeh, ale aj výsledok realizácie výsluchu. Špeciálna výsluchová miestnosť má aj preto nenahraditeľnú pozíciu pri výsluchu dieťaťa, pretože práve aj na základe jej zariadenia, prostredia, vieme predchádzať negatívnym javom, ktoré výsluch spôsobuje.

Tiež považujeme za dôležité poukázať na skutočnosť, že dieťa má podstatne zvýšenú náchylnosť na sugestibilitu. Pamäť dieťaťa je citlivá na vonkajšie podnety – otázky, komentáre či neverbálne signály dospelých môžu ovplyvniť reprodukciu udalostí. Krátkodobá a selektívna pozornosť: Dieťa sa sústreďuje na najvýraznejšie alebo emocionálne podnety, menej významné detaily môže vynechať alebo nahradiť vlastnou interpretáciou. Vplyv emócií: Silné emocionálne zážitky môžu zvýrazniť alebo potlačiť fragmenty pamäti. Pri veľmi silných podnetoch sa vytvárajú selektívne fragmenty, ktoré dieťa považuje za objektívne, hoci vznikajú z kombinácie reality a fantázie. Chronologická presnosť a súvislosti: Dieťa často reprodukuje udalosti v nesprávnom poradí a môže ich integrovať so skreslenými alebo doplnenými informáciami, čo je normálny prejav organicky podmienenej poruchy pamäte (narušenie pamäťových mechanizmov spôsobené biologickým alebo vývojovým stavom) [16].

Realizácia a úspech samotného výsluchu, tak ako sme už aj uviedli je spojená s konkrétnymi realizovanými úkonmi, ktoré je ale potrebné realizovať s vopred pripravenou úvahou, resp. je potrebné reagovať na všetky okolnosti, ktoré sú aktuálne prítomné. Veľmi dôležité je v prvom momente nadviazať kontakt. Cieľom je vytvoriť dôveru a pocit bezpečia. Je možné začať predstavením sa primeraným spôsobom, vysvetliť pravidlá - „Keď niečomu nerozumieš, povedz mi.“ „Keď si nie si istý/á, môžeš povedať neviem.“ „Oprav ma, ak sa pomýlim.“ Z aplikácie praxe tiež vyplýva, že je potrebné klásť otázky na neutrálne témy napr. škola, záujmy, plány na dnešný deň. V prípade, že sa skutok odohral v školskom prostredí určite nezačínať nadviazanie kontaktu témou o škole. Vyvarovať sa tomu, aby sme v téme s ktorou chceme neutrálne začať s nadviazaním kontaktu s dieťaťom, nespustili u neho obranné mechanizmy alebo negatívne spomienky hneď v úvodnej fáze. Veľmi efektívne je dieťaťu vysvetliť účel rozhovoru. Tak ako nám uviedol aj psychológ - jednoduché vysvetlenie dôvodu rozhovoru, uistenie dieťaťa, že je nevinné, zdôraznenie, že ide o spomienky, nie test. Následne je vhodná fáza voľného rozprávania. Úvodná otvorená výzva: „Povedz mi všetko, čo si pamätáš o tom, čo sa stalo čo ti je o danom známe.“ Zásady: Neprerušovať aj keď dieťa nám dáva v monologickej časti výpovede, ktoré nám konštruktívne nemusia zapadať do deja, nechajme ho vypovedať. Neskôr pri kladení otázok sa k tomu vrátite. Používať povzbudenie: „A potom?“ „Povedz mi viac.“ „Čo sa stalo ďalej?“ „To znie zaujímavo.“ Nepoužívať: Navádzajúce otázky, sugestívne formulácie, uzavreté otázky, práve v tejto fáze. Pri opise osoby, nikdy neporovnávať že pán(i) vyzeral(a) ako tento ujo/teta? Dieťa môže nekonzistentne prebrať daný obraz osoby a bude opisovať danú osobu, nie tu čo reálne pri skutku videlo, resp. zažilo [17].

Samozrejme rôzne techniky je potrebné využívať citlivo a s prihliadaním na všetky

okolnosti trestného činu, ale samozrejme aj aktuálnej situácie a podľa veku dieťaťa. Vhodná je vo vhodných prípadoch aj mentálna rekonštrukcia kontextu: „Skús si predstaviť miesto, kde sa to stalo.“ „Aké bolo počasie?“. Následne zmena perspektívy (opatrne pri deťoch pod 10 rokov). „Ako to vyzeralo z miesta, kde si sedel/a?“ alebo chronologická reorganizácia: „Skús mi to povedať ešte raz od konca.“- neskôr sa k tomu aj vrátíme, najčastejšie je vhodné použiť pri klamstve. Podotýkame, že pri mladších deťoch sa používa hlavne rekonštrukcia kontextu, ostatné techniky obmedzene. Doplňujúce otázky (po voľnej výpovedi). Je vhodné používať postupnosť - otvorené otázky - „Spomínal si, že tam bol muž. Povedz mi o ňom viac.“ Špecifikujúce otázky - „Čo mal oblečené?“. Uzavreté otázky - len ak je to nevyhnutné. Vždy je ale potrebné vyhnúť sa alternatívnym otázkam - „Mal červenú alebo modrú bundu?“, pakovanému kladeniu tej istej otázky a hodnoteniu odpovedí – dané realizuje psychológ po skončení výsluchu v prípade potreby. Nasleduje overenie a sumarizácia - zhrnutie slovami dieťaťa - „Povedal/a si, že... Je to tak správne?“. Je možné dať šancu dieťaťu doplniť informácie. Nasleduje ukončenie rozhovoru, emočné uzemnenie, prechod na neutrálnu tému, poďakovanie za spoluprácu a veľmi často je aj podstatne dôležité uistenie o bezpečí[18].

Ešte by sme radi zhrnuli špecifiká práce s deťmi podľa veku na základe odporúčaní odborníkov z praxe. Vek 3–6 rokov: krátke otázky, konkrétny jazyk bez abstraktných pojmov. Vek 7–12 rokov: lepšia schopnosť chronológie, možné jednoduché kognitívne techniky, Adolescenti: možno použiť plnú štruktúru kognitívneho interview.

Považujeme za dôležité zdôrazniť, že každý výsluch je iný, špecifický. Každé dieťa je iné, každý trestný čin je iný, ale aj každý orgán činný v trestnom konaní je iný. Práve tieto špecifiká robia každý jeden prípad jedinečným. Dôležité však je, aby vyšetrovatelia Policajného zboru boli čo najviac pripravení, aby vedeli reagovať na vzniknuté situácie a vedeli aj predvídať možnosti vývoja konkrétneho výsluchu.

Na základe realizovaného výskumu, analýzy odbornej literatúry, legislatívnych východísk a poznatkov získaných z aplikačnej praxe možno formulovať viaceré odporúčania, ktoré by mohli prispieť k efektívnejšej ochrane práv detí ako obzvlášť zraniteľných obetí trestných činov. Zároveň by ich implementácia mohla napomôcť k zvyšovaniu kvality realizovaných výsluchov, minimalizácii sekundárnej viktimizácie a posilneniu dôvery obetí voči orgánom činným v trestnom konaní.

V prvom rade považujeme za nevyhnutné zabezpečiť širšiu dostupnosť špeciálnych výsluchových miestností v rámci celej Slovenskej republiky. V aplikačnej praxi stále existujú regióny, v ktorých nie sú tieto priestory dostatočne dostupné alebo ich technické a personálne zabezpečenie nezodpovedá potrebám obzvlášť zraniteľných obetí. Je potrebné, aby každé krajské, prípadne okresné riaditeľstvo Policajného zboru disponovalo vhodne vybavenou špeciálnou výsluchovou miestnosťou, ktorá bude spĺňať nielen technické, ale aj psychologické a komunikačné požiadavky potrebné pre realizáciu citlivého výsluchu dieťaťa. Prostredie výsluchovej miestnosti by malo vytvárať pocit bezpečia, pokoja a dôvery, pričom musí byť eliminovaný stresujúci charakter bežného policajného prostredia.

Za mimoriadne dôležité považujeme aj kontinuálne vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru, ktorí realizujú aj samotné výsluchy detských obetí. Odborná znalosť trestnoprávných predpisov nie je postačujúca, keďže práca s detskou obeťou si vyžaduje aj rozsiahle poznatky z oblasti psychológie, viktimológie, komunikácie a vývinových špecifik dieťaťa. Vzdelávanie by preto malo byť orientované najmä na praktický nácvik vedenia

výsluchu, rozvoj komunikačných zručností, identifikáciu prejavov stresu či traumy u dieťaťa a osvojenie si vhodných techník kladenia otázok. Významné je tiež zabezpečiť pravidelné odborné tréningy a supervízie, ktoré umožnia vyšetrovateľom zdieľať skúsenosti z aplikačnej praxe a zároveň eliminovať riziko profesionálneho vyhorenia. Aj my na Akadémii Policajného zboru v Bratislave sa aktívne snažíme o realizáciu vzdelávania pre príslušníkov Policajného zboru v rámci celoživotného vzdelávania.

V súvislosti s realizáciou výsluchov obzvlášť zraniteľných obetí odporúčame posilniť interdisciplinárnu spoluprácu medzi jednotlivými subjektmi participujúcimi na trestnom konaní. Ide predovšetkým o spoluprácu vyšetrovateľov Policajného zboru, psychológov, sociálnych pracovníkov, prokurátorov, ale aj subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov. Efektívna komunikácia a koordinácia medzi týmito subjektmi môže výrazne prispieť k lepšiemu pochopeniu potrieb dieťaťa, vhodnému nastaveniu priebehu výsluchu a zabezpečeniu komplexnej ochrany obeť počas celého trestného konania.

Za potrebné považujeme tiež aj vytvorenie jednotnej metodiky realizácie výsluchu detských obetí trestných činov. V aplikačnej praxi sme aj my identifikovali rozdiely v postupoch jednotlivých vyšetrovateľov, čo môže negatívne vplyvať na kvalitu realizovaných úkonov. Jednotná metodika by mala obsahovať odporúčané postupy pri nadväzovaní kontaktu s dieťaťom, vedení voľného rozprávania, kladení otázok, využívaní kognitívnych techník či ukončení výsluchu. Súčasťou metodiky by mali byť aj odporúčania týkajúce sa komunikácie primeranej veku dieťaťa, eliminácie sugestívnych otázok a zásad práce s traumatizovanou obeťou. Samozrejme je nám známe, že nie je možné realizovať každý výsluch rovnako, ale aspoň základná štruktúra a základné atribúty by mali byť rovnaké. Dôležitým aspektom je tiež individuálne posudzovanie potrieb každej obeť už pri prvom kontakte s orgánmi činnými v trestnom konaní tak, ako sme už aj vyššie uviedli. Každé dieťa reaguje na traumatizujúcu udalosť odlišne, preto je potrebné zohľadňovať jeho vek, psychický stav, osobnostné charakteristiky, rodinné prostredie, ale aj povahu spáchaného trestného činu. Len dôsledné individuálne posúdenie umožňuje správne nastaviť procesné postupy a prijať opatrenia, ktoré budú smerovať k efektívnej ochrane práv a záujmov dieťaťa.

Významným odporúčaním pre aplikačnú prax je aj dôsledné využívanie audiovizuálnych záznamov výsluchov detských obetí. Tieto záznamy môžu výrazne prispieť k obmedzeniu potreby opakovaných výsluchov, ktoré predstavujú pre dieťa psychickú záťaž a zvyšujú riziko sekundárnej viktimizácie. Zároveň umožňujú zachovať autenticitu výpovede a poskytujú kvalitný dôkazný materiál pre ďalšie štádiá trestného konania. V tejto súvislosti je však potrebné zabezpečiť aj adekvátnu ochranu osobných údajov a citlivých informácií obsiahnutých v záznamoch. V neposlednom rade považujeme za potrebné aj ďalšie posilňovanie osvedčenia a preventívnych aktivít v oblasti ochrany detských obetí trestných činov. Zvýšenie povedomia odbornej aj laickej verejnosti o právach obetí, možnostiach pomoci a význame citlivého prístupu môže prispieť k skoršej identifikácii obetí, zníženiu stigmatizácie a efektívnejšej ochrane detí pred negatívnymi dôsledkami trestnej činnosti.

Výsledky a diskusia

Špeciálne výsluchové miestnosti predstavujú významný prostriedok ochrany detských obetí, keďže vytvárajú bezpečné a psychologicky priaznivé prostredie, ktoré umožňuje dieťaťu jednoduchšie komunikovať o traumatizujúcich udalostiach. Súčasne napomáhajú orgánom činným v trestnom konaní získať relevantné a vierohodné informácie potrebné pre ďalší priebeh

vyšetovania. Náš výskum zároveň preukázal, že samotná existencia špeciálnej výsluchovej miestnosti nie je postačujúca bez odbornej pripravenosti osôb realizujúcich výsluch. Mimoriadne dôležitú úlohu zohráva vyšetrovateľ Policajného zboru, jeho komunikačné schopnosti, schopnosť nadviazať dôveru s dieťaťom, primerane reagovať na jeho emócie a rešpektovať vývinové špecifiká detského veku. Rovnako významná je aj spolupráca s psychológom, ktorý môže výraznou mierou prispieť k správne vedeniu výsluchu a k ochrane psychického stavu obeť. Za významný prínos predkladanej štúdie možno považovať aj poukázanie na potrebu neustáleho rozvoja aplikačnej praxe, metodických postupov a odborného vzdelávania príslušníkov Policajného zboru. Dynamika spoločenského vývoja, meniace sa formy kriminality a rastúce požiadavky na ochranu práv obetí si vyžadujú kontinuálne zdokonaľovanie procesných postupov a posilňovanie interdisciplinárnej spolupráce medzi odborníkmi participujúcimi na ochrane detských obetí trestných činov.

Na záver možno konštatovať, že ochrana dieťaťa ako obzvlášť zraniteľnej obeť musí zostať jednou z priorit trestného konania. Každý realizovaný procesný úkon by mal smerovať nielen k objasneniu trestného činu a potrestaniu páchatel'a, ale aj k zachovaniu dôstojnosti, psychickej stability a pocitu bezpečia dieťaťa. Len citlivý, profesionálny a individuálny prístup môže zabezpečiť, aby trestné konanie nepredstavovalo pre dieťa ďalší traumatizujúci zážitok, ale naopak priestor, v ktorom budú jeho práva skutočne rešpektované a chránené.

Zoznam použitej literatúry

• KNIHY:

- [1,2] Likhar, A. et al. (2022) Early childhood development and social determinants. Cureus, p. 9.
- [10] Burajová, B., André, Z. M. A. (2019) Metodická pomôcka pre kontakt s obeťami trestných činov. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, s. 10.
- [11] Mydlíková, E., Patyi, P., Pastuchová Neumannová, A., Vargová, D., Nicoluss, E. (2019) A zrodilo sa zlo. Trnava: TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS. s. 42.
- [13,14] Viktoriová, J., Straus, J. et al. (2015) Vyšetovanie. 3. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, s. 146.
- [15] Čírtková, L. Forenzní psychologie. (2013) 3. uprav. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. 124.
- [16] Nolde, S. F., Johnson, M. K., Raye, C. L. (1998) The role of prefrontal cortex during tests of episodic memory. Trends in Cognitive Sciences, 2, p. 402.
- [17] Gudjonsson, G. (2003) The Psychology of Interrogations and Confessions (1st ed.). Wiley. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/2785568/the-psychology-of-interrogations-and-confessions-a-handbook-pdf> (Original work published 2003).
- [18] Sternberg, R., & Halpern, D. (2020) Critical Thinking in Psychology (2nd ed.). Cambridge University Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/4222935/critical-thinking-in-psychology-pdf> (Original work published 2020).

• LEGISLATÍVNE DOKUMENTY:

- [3,5,6] Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- [4, 9] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa

stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV.

[7] Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

• **ČASOPISY:**

[12] Jurisová, M. (2024) Teoretické a praktické špecifiká využívania špeciálnych výsluchových miestností. In: Policajná teória a prax. Roč. 32, č. 3, s. 28.

Odborný profil autoriek

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia Kurilovská, PhD. je prvou štátnou tajomníčkou Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Je profesorkou trestného práva, pôsobí na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, katedre trestného práva, kriminológie a kriminalistiky a v rámci svojej vysoko odbornej pedagogickej, vedeckej, výskumnej činnosti sa dlhodobo venuje problematike trestného konania, ochrany obetí trestných činov, viktimológii, bezpečnosti, prevencii kriminality, ale aj iným závažným spoločenským a bezpečnostným témam. Je autorkou a spoluautorkou viacerých vedeckých monografií, odborných štúdií a vysokoškolských učebníc. Aktívne participuje na domácich aj medzinárodných vedeckovýskumných projektoch.

mjr. JUDr. Patrícia Krásná, PhD., LL.M. pôsobí ako prorektorka pre celoživotné vzdelávanie a informatizáciu na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Jej odborné a vedecké zameranie smeruje do oblasti bezpečnostných vied, trestného práva a kriminológie. Vo svojej vedeckovýskumnej a publikačnej činnosti sa zameriava najmä na problematiku ochrany obetí trestných činov, viktimológie, probácie, mediácie, ale aj vyšetrovania a iných. Dlhodobo sa venuje výskumu postavenia obzvlášť zraniteľných obetí, špecifikám výsluchu detí a implementácii práv obetí do aplikačnej praxe. Je autorkou a spoluautorkou viacerých vedeckých publikácií a aktívne sa podieľa na domácich i medzinárodných vedeckovýskumných projektoch.

Intersections of freedom and responsibility in the family educational framework

Andrea LESKOVÁ¹, Ján MÁHRIK²

¹ *Constantine the Philosopher University, Faculty of Arts, Department of Ethics and Aesthetics, Hodžova 1, 94974 Nitra, Slovak Republic; aleskova@ukf.sk*

² *Catholic University in Ružomberok, Faculty of Theology, Department of Social Sciences, Hlavná 89, 041 21 Košice, Slovak republic*

Abstract

Education for freedom and responsibility is a complex process in which children gradually learn to manage autonomous decisions while accepting the consequences of their own decisions. The aim of the paper is to critically analyse the key principles of education for freedom and responsibility, especially regarding the challenges posed by the digital interconnection of the contemporary world. Emphasis is placed on the interconnectedness of key competencies related to responsibility on the one hand and critical thinking on the other, on which the quality of family life has a direct impact. The family is a fundamental determinant that shapes the child's personality, especially in preschool age, and creates an environment that fundamentally contributes to the child's growing up to be a harmonious, conscious and autonomous personality. In the complex world of social relationships, information, electronic media and digital technologies, the role of a parent as a mentor and guide is growing in importance and presupposes not only mastering the technology itself but especially orienting oneself in the value and ethical issues that today's family faces.

Keywords: *Critical thinking; Digital technologies; Education; Family; Freedom; Responsibility; Morality.*

Introduction and formulation of the aim

The actions, deeds, actions of an individual never happen in isolation from others or independently of the world in which he lives. His decision-making depends on a certain specific situation, the conditions and factors that create it and that preceded this situation. The possibility of choosing the optimal course of action, if we exclude extreme cases (prison, severe forms of mental illness, etc.), usually exists as a natural and inherent thing. Strictly theoretically speaking, it must be admitted that this freedom may at the same time be limited to a certain extent by various circumstances, whether objective or subjective.

The aim of the study is a theoretical analysis of the relationship between the categories of freedom and responsibility in the context of contemporary family education and a critical reflection of the consequences of the deficit of boundaries in education. We start from the assumption that family education in the intention of reconciling freedom and responsibility for the relationship with oneself and other people is a promising perspective for managing and

adequately processing the increase in the variability of choice options in the contemporary world, which is marked by the rapid development of technological innovations and cultural diversity in an open society. Right now, the balance between individual autonomy and social cohesion is becoming a key human competence that needs to be pursued. Education in the subject line forms integrated personalities who can critically evaluate the possibilities of the modern digital world without losing their moral compass.

Material and methods

The textual and source material on which this research is based consists of findings from current experts and relevant specialists in the field. These include monographic works, lectures from scientific conferences, and data published in scientific journals registered in the Scopus and WOS databases.

To address the subject matter, we employed a comparative method of textual analysis in relation to our own findings, research, and convictions. Since the research subject falls into the category of several professional fields, we approached it from an interdisciplinary perspective of philosophy, psychology, sociology, and theology except of the legal dimension.

In this work, we also consider research papers that focus on the issues of social cohesion and mental health in relation to the C-19 pandemic and the war in Ukraine. We proceed from a Christian worldview, according to which marriage and family represent a unique sociological project whose preservation requires dedicated effort. Similarly, the child has an intrinsic value that needs to be incorporated not only into education and spiritual formation but also into mediation and psychological intervention in cases of family crisis.

Our attention is focused on the broader impacts of digital technologies on society and the individual, especially in the context of family life and its development. From the perspective of annotation, we narrowed the selection of source materials to the necessary framework that creates space for qualified discussion and conclusions.

Results and discussion

Axiological aspects of family education must be considered first. Every person has the experience of freedom; he directly recognizes that he himself decides on the choice of his own action or non-action. This decision is always accompanied by knowledge, both decision itself and of the fact, and of what the decision refers to and in what way. Thanks to free decisions in the constant process of struggle for our own place in the world, it can be said that we create ourselves as morally, culturally and intellectually beings. According to Kuby (2013, p. 34) - "Man comes into the world with the potential of freedom, but the ability to decide freely for the good must be acquired. This ability is a condition of culture. To do this, we must be educated and educated ourselves, we must acquire the cardinal virtues that will enable us to develop our humanity: wisdom, justice, fortitude and meekness" [1]. The freedom of the individual in society is not absolute but is the result of dialectics and mutual dynamics between the personal autonomy of the human being and the systemic rules belonging to the given society of which he is a part. The family plays a key role in this.

In this context, Bauman also points to the determination of self-formation in relation to our own past actions [2]. There are too many things that cannot be unlearned, too many habits that cannot be simply forgotten. A certain "gender burden" is a reality through which it is necessary to perceive the problems that a particular family can currently get into. It is similar

with the solutions that a married couple comes up with and seeks help. Although philosophically speaking, all people are free, some are in some sense freer than others. We mean the fact that their "implementation horizons" are wider, they have more resources and means to fulfill their life projects. They have more freedom to wish, act according to their wishes and achieve the desired results. It can therefore be said that the ratio between freedom and dependence on external factors can be perceived as a kind of indicator of the position of an individual in society, or of an entire category of people in relation to others.

Responsibility is an integral part of freedom. What does it mean to be responsible and what can I be responsible for, or what am I not and cannot be responsible for? From professional definitions and clarifications of this term, we can state that to be responsible means to have an obligation to which freedom is attached. If we relate responsibility to what we have done or not done, it is a retrospective responsibility [3]. If we think about responsibility for something towards the future, it is a prospective responsibility. Some cite the concept of "teleological perspective" in the ethical thinking of man, whereby perspective responsibility is more focused on the future goal, and freedom together with responsibility are intertwined in relation to the future goal by an important quality, which is purposefulness [4]. It is this axiological link that is crucial in the context of the stability of the institution of marriage and the family, especially in relation to the good of the child, because it is the interest of the child that should form the core of the "telos" of the functionality of the family and its meaning. Here, purposefulness becomes a stabilizing factor in the dynamic between freedom and possibility, and together with responsibility, they frame the moral integrity and transparency of man.

Multilevel inner and outer behavioural parameters are interconnected. Our *retrospective obligations* in terms of the guarantee of being rewarded or punished often depend on what our *prospective obligations* were, i.e. what we should have done. According to Hrehová, the substantive definition of responsibility evokes the presence of an ethical phenomenon in human experience [5]. Man, and society mature in responsibility for the realization of good in the world, but also for the absence of good and the expansion of evil. Man in his autonomy becomes the source of decisions and actions and therefore bears responsibility for it. If a person's autonomy is balanced by his responsibility, the source of the decision and action comes into relation to the cause of the decision and action. By "cause" we mean a kind of "internal impulses" inside a person, which, together with the autonomy of his decision and action, affect the final vector of the direction of his life at the crucial moment of his decision in a situation in which a feeling of sadness or joy may be born [6]. When we make free choices, we usually think about the consequences of our own free decision. The degree of the ability to think consecutively is one of the qualitative parameters for assessing the maturity of a person's personality. Of course, human freedom is limited within its "external framework" by various elements (e.g. rights, obligations of the person himself, the rights of other people, the norms of a given society). It is therefore impossible not to see the limits of free action. However, this does not mean that freedom does not exist or that it lies in the unlimited and boundless spontaneity of our autonomous decisions and actions. According to Bilasová [7] (2012, p. 180) "freedom as arbitrariness without responsibility towards oneself, society, the world and the future is a phenomenon of democracy without morality and ethos" thereby pointing to the problem of illusory understanding of freedom nowadays and at the same time calling for the reincorporation of the concept of responsibility towards oneself and others into the education

and moral formation of the younger generation. And as Hrehová [5] aptly points out, responsibility is important if people are to live with dignity, i.e. not in the prison of their own remorse, but in such a way that others can also live and enjoy life. The satisfaction and happiness of others thus enter the complexity of a person's decision-making and actions, which is framed by his own autonomy, responsibility and purposefulness.

Freedom carries a fundamental paradox within itself. An interesting example to illustrate the paradox of freedom is the well-known Buridan's donkey. In the ideas of the scholastic philosopher Jean Buridan (AD.1300-1358), fundamental questions are raised related to the limits of rationality, the essence of free will and the character of man's will. The donkey in the story could not decide between two equally valid choices. From a rational point of view, he could not decide, because both were equally valid. Free will also hits its own limits here, because if the two reasons are perfectly balanced, the decision of choice cannot arise. In the case of considerations about the decisive role of chance in this process, difficult fundamental questions about the moral responsibility of man and determinism are raised. Even the human will avoid problems in the light of this paradox. It turns out that the will does not always have to come from reason. Emotions, heuristics, chance and the time factor come into play. In this context, several studies reopen metaphysical questions leading to a better understanding of the results of current research in the field of anthropology and the psychological problems faced by the young generation [8]. It is with the passage of time that the situation may change in favour of one of the two previously equal options. The timing aspect is therefore an important factor in the legal consideration of the best interests of the child and preventive interventions by mediators or marriage counsellors or family coaches.

Key pillars of family education for freedom and responsibility. Education for freedom and responsibility is a process that develops in children the ability to make their own, morally correct decisions and to confront their respective consequences. Freedom in family upbringing, of course, does not represent the absence of rules, but it is a controlled process where the degree of autonomy grows continuously with the responsibility of the child. It is relevant to let children make mistakes, teach them to judge and critically evaluate situations, consider the consequences of their decisions and bear the consequences of their independent actions, of course in connection with authority and self-discipline. Healthy authority and setting boundaries are essential for building accountability. In the context of today's culture, in which "narcissistic tendencies in the way of thinking and acting can be observed" [8], in order to maintain a healthy family life and manage raising children in a digitally saturated environment, it is correct to understand and redefine the concepts of "healthy authority" and "setting boundaries".

Kimmel [9] believes that raising children calls for creating a strong foundation of security in the lives of families. Of course, we cannot equate certainty only with the rules, but above all with the creation of a so-called port where the child can always return with any problem, without condemnation or fear. There are opinions that recognize the legitimate role of money in this process. If money serves the real interests of the family and if it does not become a problem in the sense of the saying "from a good servant to a bad master", then this argument cannot be rejected. The economic side of family life should be functional, organized and stable. However, when the accumulation of money goes beyond the simple need for financing and becomes a goal, not only an ethical problem arises, but also a psychological one. In the case of the overestimated importance of money in a person's life, we realize the true depth of our

insecurities and a breeding ground is created for the birth of anxiety. According to the above-quoted author, children raised in families that drain their security from money or material equipment are among the most insecure people.

Upbringing, especially when it comes to family upbringing, should accept the requirements of unpretentiousness, non-directiveness, creativity and empathy. If education is to be aimed at the formation of an empathetic personality, the empathic dimension of the environment itself is a prerequisite. The ability to empathize with and understand the feelings of another cannot develop in a family environment where a child with similar behaviour is not in direct contact. Of course, empathy and empathic understanding need to be linked to acceptance, because without real acceptance, it is almost impossible to empathize enough with the inner world of another person.

Time stress and performance pressure have a negative impact on the family. One of the fundamental experiences of modern man is an acute lack of time. Paradoxically, this does not apply exclusively to adults, but also to children. Families themselves often experience a lack of time. We mean the lack of time to experience our own problems together resulting from living together and then sharing them. It is precisely the ability of family members to understand each other that is absent. They experience and solve their problems alone or share them with other foreign acquaintances. Added to this is the problem of ambiguity in matters of education, which is related to the emphasis on too much freedom in education, and this freedom has no limits. As a result, the child is perceived as an autonomous being who defines rules for himself. It is therefore socialization in which norms and values are not passed on, but the child is left to his own preferences, or value orientations of peers, groups, etc. On the other hand, parents do not have clear ideas about what they should demand from their children, they change norms according to their current mood, or they are subject to a consumerist way of life that is tied only to economic efficiency. They try to ensure that children pursue only economic goals in life, to which other values in the family are subordinated. We believe that the true future of our children, as Kimmel [9] (2018, p. 176) points out, lies in how they can use their emotions and how they will be able to balance their physical, spiritual, and intellectual differences. The extreme pace of change in society and the labour market reflects the urgent question of what are or should be the key skills of the 21st century in relation to children. In line with the opinion of Kubíková, we believe that “the abilities relevant to achieving quality of life in the modern/postmodern world are essentially the same that ensure mastery of life at any time” [10]. It is the ability to think, concentrate, create, be able to see your thing through to the end. This requires high-quality social skills such as being able to communicate, lead a dialogue, be able to get people excited about your cause, motivate, organize. Above all this is the teleological dimension, i.e. the quality of the long-term goals from which a person's efforts in the short term of his life are based. However, we see a problem here as well – a person can have correctly and well-set goals for the future, but they do not have to know how to achieve them.

In today's world, characterized by the above-mentioned uncertainty, pressure to perform or the accelerating expansion of technology, the so-called "respectful approach" and "respectful upbringing" are becoming a condition for mental health. The key aspects of the application of this approach in the reality of today's complex society undoubtedly include setting boundaries in upbringing, internalization of values, acceptance of natural consequences, development of critical thinking and reflection, participatory model of communication, as well as the presence

of an example of parental authenticity in the child's life. Boundaries represent boundaries that protect the child and at the same time the child learns that natural consequences will occur if the set boundary is crossed. Boundaries in upbringing and the internalization of values are two interrelated processes that will only work if the family is stable. In the transition from boundaries to the internalization of values, the presence of the parent's role model as a bearer of responsibility is important. In the event of family breakdown and divorce, there is a breakdown of trust on the part of the child, which has a direct effect on his ability to adopt boundaries and internalize the values that the family represented and should have guaranteed.

The urgency of the digital literacy challenge across generations. In terms of minimizing the current threats and risks of the digital environment, increasing the level of digital literacy as the ability to use digital tools for the purpose of identifying, organizing, integrating, evaluating, analysing, and synthesizing digital information resources is justified [11]. However, in the context of the above, the acquisition of digital competences, i.e. the ability to apply the acquired knowledge in diverse contexts, should clearly be aligned with the improvement of the child's social and interpersonal skills. If parents fail and are unable to solve problems in the family and stabilize the emotional atmosphere in relationships, this will be reflected in the inner world of their children. Parents, preoccupied with their own problems, can easily overlook the problems faced by their own children. They often begin to identify and solve the problem only at the stage when it is convex in its manifestations and deep in its experience. Given the informal nature of the family environment, one of the problems in terms of access to assistance in this area is the significant predominance of reactive mediation over proactive mediation. As stated by Struháriková [11], most parents introduce specific measures only after a certain risk has been demonstrated, i.e. not as part of prevention. In addition, it is important that the parents themselves have digital competences, because otherwise the child is primarily learning independently and the parent cannot take an adequate attitude to their online activities. In this case, he ceases to be a partner to his child and loses his trust. It is obvious that preventive intervention must focus not only on the child, but it is also necessary to work with parents.

Conclusion

In the digital age, which, in addition to undeniable positives, also brings with it indisputable negatives, for example in the form of various forms of addiction, education for freedom and responsibility is one of the key challenges of contemporary parenting. Technology naturally changes the way children perceive boundaries and how they experience their own socialization, so it is necessary to build on building inner integrity in upbringing. A parent is morally and legally responsible for the upbringing of their child, which undoubtedly includes guiding them through the digital world, not just passively supervising activities in the online space. The basic prerequisite for coping with these difficult challenges is a stable and functional family that creates a healthy emotional environment and can create unity in the diversity of different approaches to life, values and inner beliefs that children face in their collectives. The approach of unconditional love on the part of parents and at the same time the formulation of reasonable rules and boundaries in the light of the future "telos" is the path that leads to children growing up to be strong and emotionally healthy personalities.

In the event of divorce or the breakdown of the internal integrity of the family, there is a significant interference with the internal structure of the child's personality and a negative

impact on his vulnerability. If a child does not have internal responsibility, the digital world presents potential risks for them that they will not be able to face properly. We are thinking here of the loss of autonomy in the context of the algorithmic dictates of contemporary AI, the loss of privacy, social isolation, cyberbullying, the risk of digital addictions, the uncritical reception of media and digital content, as well as the overall susceptibility to manipulation. We are of the opinion that technology itself is not the biggest risk, but the absence of proximity to an adult guide, most often in the form of a parent, clearly is. Following on from the above, entry into the virtual world and cyberspace should inevitably be associated with the ability to take responsibility [12]. This is extremely difficult in the situation of axiological diversity of the contemporary world, and at the same time the ability to take responsibility is tied to a healthy upbringing.

The rapid development of AI and its use in all layers of society is a challenge that we cannot yet master. It is an appeal to algorithm creators to stay within the boundaries of what is considered ethical and moral. The demand for new technologies to be developed in a humanistic perspective is also becoming increasingly urgent. It seems that we cannot avoid the need to reopen the question of how to understand the "humanistic perspective", how to understand good and evil, how to understand the essence of man in terms of morality [13]. The rapid development of AI raises also serious ethical questions that call for a renaissance of metaphysics [14]. Digital technologies bring the need to redefine the foundations of understanding the world and man's place in it. Depending on the answers to these questions, "boundaries" will be reformulated, their legal anchoring, and at the same time mediation and intervention strategies will be modified in favour of the preservation of marriage and the family. In agreement with several experts, we believe that the core of education with a focus on relationship, safe background and trust remains unchanged, but new digital technologies have brought a fundamental turn in the conditions and tools used by parents. A child's basic needs remain the same, but a dramatic change concerns how to meet those needs in the digital world.

Affiliation

The paper is an output of the project KEGA 016UKF-4/2025 Cultural and Ethical Values in the Education of Social Workers and the project APVV-22-0204 Religiosity and Values of Sustainability.

Bibliography

- [1] Kuby G. (2013) Globálna sexuálna revolúcia, strata slobody v mene slobody. Bratislava: LÚČ, 2013, p. 34
- [2] Bauman Z. (1997) Myslet sociologicky. Netradiční uvedení do sociologie. Praha: SLON, 1997, p. 39
- [3] Kalajtšidis J. (2011) Teoretické východiská a aplikovaná etika. In Aplikovaná etika a profesionálna prax. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2011, p. 195

- [4] Vasbieva, D. G. et al. (2020) Salvation as the teleological vector in Kierkegaard's Practice in Christianity. In EJST, 2020, Vol. 16, No. 4., pp. 43-52. eISSN 2081-1640.
- [5] Hrehová H. (2021) Morálna povinnosť a morálna zodpovednosť. In ZSI, 28.2.2021. Dostupné na: www.zsi.sk
- [6] Pavlíková, M et al. (2023) Grief of the bereaved in a social media environment as one of the prominent consequences of the covid-19 pandemic. In Acta Missiologica, 2023, vol. 17, no. 2, pp. 75-84
- [7] Bilasová V. (2012) Étos, dejiny, súčasnosť. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove, 2012, p. 180
- [8] Králik, R et al. (2024) Narcissistic Privacy as a Barrier to Socialization. In Clinical Social Work and Health Intervention, 2024, vol. 15, no. 4, pp. 44-52
- [9] Kimmel T. (2018) Výchova výchovou. Bratislava: Porta libri, 2018, pp. 175-179
- [10] Kubíková S. (2019) Krotitelia displejov. Bratislava: POSTOJ MEDIA, 2019, p. 125
- [11] Struháriková Z. (2023) Digitálne kompetencie detí a ich význam vo vzťahu k rizikám digitálneho prostredia. In Jela STEINEROVÁ (ed.). Knižničná a informačná veda XXX. Univerzita Komenského v Bratislave, pp. 91-95
- [12] Tolnaiová Gáliková S. (2012) Súčasný životný štýl z hľadiska filozofie komunikácie. In FYZIKAA ETIKA VI. Komunikácia v globalizačných procesoch a zmeny v kvalite života. Nitra: UKF, p. 150
- [13] Máhrik, T., Králik, R. (2024) Divine Command Theory – Potentiality and Limits. In JECS, 2024, vol. 15, no. 1, p. 21
- [14] Králik, R., Máhrik, T. (2019) Metaphysics as a base for improving critical thinking. In Paper presented at the ICERI 2019 Proceedings: 12th Annual International Conference of Education, Research and Innovation, 2019, p. 8902

Professional profile of the authors

Andrea Lesková works as a research assistant at the Department of Ethics and Aesthetics at the Faculty of Philosophy of Constantine the Philosopher University in Nitra. She focuses on issues of family, education, and media in socio-ethical contexts. Her research interests also include social inequalities, stratification, and social pathology.

Ján Máhrik is a computer engineering graduate of the University of Žilina. Since 2014 he has served as a pastor, working at the intersection of technology and theology. He is the author of several books and, since 2019, the host of a popular podcast exploring philosophy, sociology, and theology. He is currently a PhD student, focusing his research on the impact of digital technologies in relation to human life and social bonds.

Child Sexual Abuse Prevention from a Parental Perspective: From Attitudes to a Proposed Prevention Programme

Anna MASARIKOVÁ¹ - Hana ŠRAMOVÁ²

¹*Catholic University in Ružomberok, Department of Social Work, Hrabovská cesta 1, 034 01, Ružomberok, Slovakia, anna.masarikova@ku.sk*

²*Private Center for Counseling and Prevention, Dolný Kubín, Hviezdoslavovo námestie 2190, 026 01 Dolný Kubín, Slovakia*

Abstract: This study examines parental perceptions and attitudes towards Child Sexual Abuse prevention, aiming to establish a framework for an effective prevention programme. Utilising a qualitative approach through in-depth interviews with fifteen participants, the research identified parental needs, concerns, and specific expectations regarding preventive materials. Data analysis followed the principles of open, axial, and selective coding using Atlas.ti 8 software. The findings reveal a significant gap between the perceived importance of the topic and a lack of practical communication skills among parents. The analysis suggests that the cornerstone of successful prevention lies in the quality of the parent-child relationship. Notably, the study highlights a strong demand for modern, time-efficient educational formats and specific communication scripts. These findings provide a foundation for designing interventions focused on enhancing parental competencies.

Keywords: *prevention; child sexual abuse; prevention programme; multidisciplinary cooperation; child safety.*

Introduction and formulation of the objective

Protection of children from sexual abuse represents one of the most pressing social challenges of the present day. Global prevalence estimates of child sexual abuse are alarming, with more than 650 million girls (1 in 5) and an estimated 410 to 530 million boys (1 in 8) having experienced sexual violence during childhood, both in person and online [1]. The situation in Slovakia is equally grave. Holdoš et al. (2013) presented significant findings regarding child sexual abuse in their research report, conducted on a sample of adolescents aged 13 and older (N = 1,344). The research findings indicated that 5% (67) of adolescents were forced to view various types of sexual content such as images or videos, 20% (269) experienced someone exposing their private parts to them against their will, and 9% (121) were forced to show their own private parts. Furthermore, 14% (188) of adolescents reported that someone touched their private parts or forced them to touch the private parts of another person, 5% (67) experienced threats, blackmail, or intimidation used to coerce them into sexual intercourse or any other sexual activity, and 3% (40) experienced non-consensual sexual intercourse [2]. The consequences of child sexual abuse encompass lifelong adverse physical, psychological, social, and behavioural outcomes, as well as an increased risk of subsequent revictimization [3].

Given the extent of this phenomenon and its impact on a child's life, purposeful and systematic prevention appears to be one of the most effective ways to prevent the occurrence and recurrence of child sexual abuse (hereinafter referred to as CSA). However, effective preventive strategies are not monolithic; their success depends on a targeted focus on key stakeholders, who can be divided into three primary target groups in this context: the children

themselves, their parents or legal guardians, and professionals working in the helping professions [4]. Each of these groups requires a specific set of information and skills, while it is precisely the mutual synergy between these actors that creates a safe environment for the healthy development of the child.

Parents play an indispensable role in the prevention process as the primary agents of preventive influence, yet in practice, they are often confronted with a lack of practical tools and methodical support. This deficiency in practical resources is also confirmed by findings focused on parental competence, which show that parents often feel uncertain about how to communicate age-appropriately regarding bodily integrity and boundaries [5]. Such methodical unpreparedness leads to the postponement of preventive conversations until adolescence, a stage by which the child may have already been exposed to increased risk.

Current research suggests that the effectiveness of prevention is not determined solely by the level of awareness, but primarily by the quality of communication within the family system. A study by Rudolph et al. (2018) [6], conducted on a sample of parents from Australia and the United Kingdom, provides fundamental insights into the mechanisms of parental prevention. It was demonstrated that the frequency of discussions regarding child sexual abuse directly correlates with positive parenting practices such as engagement, supervision, and general open communication. An interesting finding is that while approximately half of the parents discuss the topic of child sexual abuse with their children (aged 6–11), only 35% openly communicate the fact that perpetrators can also be family members. The research refutes the assumption that a parent's theoretical knowledge about abuse automatically leads to preventive behaviour. On the contrary, the key predictor of risk discussions is the overall quality of the family communication system and the parents' ability to talk about other sensitive topics as well.

These findings underscore the importance of building parental competencies, not in the sense of merely transferring facts, but rather in terms of strengthening the relational bond and parental self-efficacy. For successful prevention in Slovakia, it is therefore essential to focus on supporting parents in developing communication skills that lower barriers when opening taboo topics.

Despite the existence of prevention programs worldwide, Slovakia still lacks a deeper understanding of the specific needs of Slovak parents when communicating this sensitive topic, which is often burdened by cultural taboos and low levels of parental self-efficacy. In view of these facts, the aim of this paper is to explore parents' perceptions and attitudes toward the prevention of child sexual abuse and, based on the identified needs, to propose a framework for an effective prevention program that would integrate not only an information component but primarily the strengthening of communication competencies within the family system.

Materials and methods

The aim of the research is to identify the needs, concerns, and specific expectations of parents regarding preventive materials focused on the prevention of child sexual abuse. In line with the main objective, we established the following specific objectives (SO) and research questions (RQ):

SO 1: To identify the barriers that prevent parents from engaging in effective preventive communication. RQ 1: What are the primary concerns of parents associated with opening the topic of child sexual abuse?

SO 2: To determine parental expectations regarding the form and content of preventive materials. RQ 2: What format and structure of preventive information do parents consider most effective for their practical use?

SO 3: To define the key themes that should be included in the framework of a prevention program. RQ 3: Which specific thematic areas do parents consider a priority for their children's education?

A qualitative research design was applied in the present paper. The research sample consisted of 15 respondents ($N = 15$) selected based on predetermined criteria: permanent residence in the Slovak Republic and parenthood of at least one child within the sensitive age range (up to 18 years). Participant selection was conducted using a combination of convenience sampling and the snowball sampling technique. The motivation for participation was a form of reciprocity, whereby respondents, in exchange for their contribution to the research, received the subsequently developed preventive material that they had helped formulate through their insights. The age range of the parents was from 24 to 56 years ($M = 36$). Collectively, the respondents represented 35 children with a mean age of 9 years, while the gender ratio of the children was balanced (18 boys, 17 girls). In order to maintain ethical standards and anonymity, the participants are coded as P1 to P15 in the text.

Semi-structured interviews served as the primary data collection tool, with an average duration of 40 minutes, ranging from 16 to 74 minutes. Regarding the mode of implementation, nine interviews were conducted in person, while the remaining six took place online via video conferencing platforms. The obtained data were subsequently subjected to content analysis using a three-stage coding process: open, axial, and selective coding [7]. To ensure systematicity and precision during the analysis, ATLAS.ti (version 8), a specialized software for qualitative data analysis, was utilized.

Results

Based on the participants' testimonies, we identified the following concerns and barriers:

- **Fear of inappropriate timing:** Parents often struggle with determining the developmental appropriateness of the topic.

"I was thinking about starting in the first grade, but I am not sure if that is not already too late." (P5)

- **Fear of "interrogation":** Parents worry that their preventive efforts will be perceived by the child as pestering or an investigation.

"I feel like I am bothering him with such questions. I don't know if it's even good. Maybe just discreetly—one, two, or three questions and that's it. Because when I ask for a long time, he probably perceives it as an interrogation." (P5)

- **Sense of incompetence:** Many parents recognize the risks but admit they lack the necessary skills and confidence to lead the conversation.

"It was more that I felt uncomfortable in it; the children were naturally curious." (P10)

- **False sense of security:** Some parents reside in a "protective bubble," believing the problem does not affect them until they are confronted with actual prevalence data.

"To be honest, for me, it is such a topic... it is more pleasant for me to believe that it isn't here, or at least in the city of [XY] where I live... that something like that won't happen in my surroundings." (P12)

Parents defined the characteristics of an ideal preventive material. Their responses can be summarized into three main categories:

- **Worksheets and books for children:** Materials where parents can assist children during completion are highly valued.

"A simple material for younger children that parents could help them fill out." (P2)

- **Educational videos and podcasts:** Short formats (such as Instagram Reels) or concise videos that parents can consume during their downtime are preferred.

"A short video would help me, for example on Instagram—those 'reels.' Where an expert would summarize one tip in 30 seconds. I can watch that during a coffee break at work, process it in my head, and then try to apply it in the evening during bedtime." (P2)

- **Board games:** A playful format where the child lowers their guard and communicates more naturally about sensitive topics.

"Board games focused on this topic... so that children could understand it within the context of a game. I can imagine us sitting at the table as a family and playing games on this theme." (P5)

Parents also suggested how the prevention materials should be designed:

- **Concreteness and direct quotations:** The material should include specific phrases and formulations for parents to use. Rather than general advice like "just talk," parents demand precise instructions:

"Tell them this exact sentence, and if the child asks this, answer like that." (P7)

- **The "From Parents to Parents" principle:** Respondents value materials grounded in the lived experiences of other parents.

"Parents who already have older children could give us good advice on when and how to have these conversations—that would be an advantage. To have people who have walked the path a bit earlier than you, and you can learn from them." (P11)

- **Visual appeal and conciseness:** There is a clear preference for a well-organized structure, such as a leaflet or brochure format, over lengthy texts.

"Something that simply isn't that long. Something clear, without all that filler; it should have a clear structure and bullet points." (P9)

Parents had personal experience with prevention communicated to children during routine daily activities. Based on their interviews with children, the following thematic areas are proposed as essential components of preventive material:

- **The Body:** The foundation of prevention is teaching children that their body belongs to them; therefore, they need to know its individual parts and boundaries.
 - a) **Naming body parts with correct terminology:** Using the correct names for genitals as a tool to deter potential offenders.

"In my opinion, you should name those body parts as they are actually called: vagina and penis, and not 'pee-pee' or 'wee-wee.' I don't know for sure if it makes a difference or not, but I know we taught the children that. My daughter knows she has a vagina, and my son says he has a penis. I read that it simply takes the power out of a predator's hands because they know that children talk about these things at home." (P7)

- b) **Explaining appropriate and inappropriate touch and handling nudity:** For prevention, it is crucial to teach children that private parts are those covered by swimwear. These areas are not to be exposed to others, nor are others allowed to touch them (unless necessary, e.g., during a medical examination).

"We have already talked with my daughter about which body parts are exposed in public and which are not. We also talked about why we wear clothes and that some body parts are for us alone." (P7) "I forbade everyone from kissing the children on the mouth... you simply cannot kiss them if they don't want to. I set it up that way from the beginning, and I am glad I have their respect." (P7)

- **Value:** Prevention is not only about prohibitions but primarily about building healthy self-esteem. A child who is aware of their own worth and the value of their body is better able to recognize when someone treats them undignifiedly.

"It is important that even preschool children know what can happen, but especially that each of them has immense value." (P8)

- **The Right to Say "No":** It is essential to teach children about boundaries and to respect them. Children have the right to say "no" even to an adult they love. This builds their confidence for situations involving strangers. Children often struggle with the conflict between what they feel and what they think is expected of them. It is crucial to identify this internal struggle and give the child permission to prioritize their own boundaries.

"You can clearly see her struggling with the desire to please the other person, but doing so in total conflict with herself. So, even at the age of two, we discussed that it is okay to say no. Even if someone wants to hold your hand and you don't want to, you simply say no." (P7)

- **Secrets vs. Surprises:** Distinguishing between a surprise and a secret is a cornerstone of prevention. Perpetrators of sexual abuse attempt to conceal their actions and manipulate children into keeping a "shared secret."

"I told them there are secrets and there are surprises. A surprise is when we are preparing a celebration for someone or buying a teddy bear... but secrets of the 'let's do this, but don't tell mommy' type are not good secrets." (P7)

- **Sex and Relationships:** The topic of sex and relationships is unavoidable. Sooner or later, a parent will be confronted with questions that must be answered honestly.

"A situation occurred where my daughter came to me saying they were playing with a good friend, that they 'had sex.' So I started talking to her and my other daughter about the fact that one day they will have a relationship, and that this relationship should grow into marriage and a stable commitment, and sexual intercourse is a part of that relationship. And so we basically described how sexual intercourse takes place." (P2)

- **Reacting to Various Stimuli:** Prevention involves more than just conversations about the body; it includes discussing what children see in cartoons, movies, on the internet, or read in books. The parent should be the one helping children process the stimuli they encounter in their environment and may not always understand.

"I explained the word 'rape' to them—what it means. I have no problem talking about it with my children. We watched movies too. When they mentioned something about sexual intercourse, the children asked. I explained that a sexual relationship is when a man does it with a woman and it is good (within marriage). But regarding rape, I told them it's not about that; it's something completely different, without consent." (P4)

Conclusion

Our research findings confirm that while parents actively seek external educational tools (videos, books), the core of effective prevention remains the quality and depth of the relational bond (attachment). Research participants intuitively work on building trust and respecting the child's boundaries, which directly correlates with Bowlby's Attachment Theory [8]. A secure

attachment acts here as a primary "protective shield"—a child who perceives the parent as a "safe haven" exhibits lower barriers to self-disclosure when confronted with unpleasant stimuli. Our results suggest that parents no longer perceive prevention as an isolated lecture, but rather as a process of continuous collaboration. This shift from a directive to a participatory approach is in line with modern trends in CSA prevention, which emphasize the integration of preventive elements into routine daily interactions within the family system, as stated by Rudolph et al. [9]. **Microlearning and Modern Formats:** A significant and novel finding is the strong demand for modern, time-efficient formats (Instagram Reels, podcasts). Respondents prefer information that is concise, clearly structured, and immediately actionable. This trend, which can be termed microlearning in parental education, reflects the need for parents to manage time effectively within a hectic lifestyle.

Play as a Tool for Detabooing: The research shows that parent-child collaboration realized through play (e.g., board games) is key to detabooing the topic. Play transforms the traditional hierarchical "teacher-student" relationship into a horizontal partnership, thereby effectively dismantling defense mechanisms and anxiety on both sides.

Barriers: Despite a proactive stance, some respondents expressed concern that their preventive efforts would be perceived by the child as an "interrogation." This phenomenon highlights a persistent lack of practical communication skills, consistent with the study by Rudolph et al. [10]. The fear of shattering childhood innocence or a sense of personal incompetence leads to the postponement of the topic, creating a risk vacuum.

Body Integrity and Empowerment: Lastly, the themes of "The Body" and "The Right to Say No" are central to our research. This approach is in direct alignment with the concept of bodily integrity. As stated by Kenny [11], mastering the correct terminology for genitals is not merely a biological fact but a tool for the empowerment of the child. An offender loses power over a child who understands the concept of privacy, masters the assertive refusal of touch, and has explicit permission from the parent to protect their boundaries, even against authorities.

Conclusion

The findings of this study suggest that successful CSA prevention in the home environment requires a shift from passive information consumption to active collaboration between parent and child. Based on the identified needs of the respondents, we recommend that future preventive materials should not be merely static texts, but rather interactive guides built upon the following pillars:

- **Interactive Activities and Shared Reflection:** Materials should include practical tasks that parents and children complete together. These activities serve as natural "conversation starters" regarding bodily integrity and boundaries, thereby reducing the sensation of an unnatural "interrogation."
- **Methodological Support and Communication Scripts:** A key element consists of specific prompts and guidance for parental responses. These should cover model situations and questions that may naturally arise during activities, thus increasing parental self-efficacy and confidence.
- **Multimedia Integration:** Modern preventive tools must reflect the digital habits of contemporary families. We recommend the integration of QR codes linking to relevant children's literature, educational films, short videos, or expert discussions and podcasts (e.g., via the Spotify platform).
- **Shared Experience:** The added value of the material lies in the inclusion of real-life

experiences from other parents, which helps normalize the topic and reduces the feeling of isolation when addressing these sensitive issues.

In conclusion, the combination of clear structure, conciseness, and technological connectivity creates a framework for prevention that is not a burden for the family but a natural part of upbringing for safety. A material conceptualized in this manner has the potential to overcome cultural taboos and transform parents into confident protectors of their children.

Acknowledgement

This output was created within the project "Creation of a program aimed at the prevention of child sexual abuse intended for parents of children" (internal project ID at KU: **IG-2024-10-PD**), supported under the **Early Stage Grants (ESG)** call as part of the Recovery and Resilience Plan of the Slovak Republic. The project is funded by the Recovery and Resilience Facility and administered by the Research Agency under the Grant Agreement No. **09I03-03-V05-00019**.

References

- [1] UNICEF: Sexual violence against girls and boys ‘alarming’ [Citované: 19. marec 2026] <https://www.usnews.com/news/world-report/articles/2024-10-10/unicef-sexual-violence-against-girls-and-boys-alarming>
- [2] Holdoš J., Izrael P., Almašiová A., et al. (2023) Vybrané formy rizikového správania detí a mládeže v roku 2023. (Výskumná správa) Katolícka univerzita v Ružomberku, Ružomberok
- [3] Hailes H. P., Yu R., Danese A., et al. (2019) *Lancet Psychiatry* 6(10), p. 830
- [4] Karkošková S. (2022) Safeguarding: koncepcia ochrany detí pred násilím v inštitúciách a organizáciách pracujúcich s deťmi. Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch, Bratislava, p. 1
- [5] Abourjaily E., Guastaferrero K., McElwee K., et al. (2025) *PLoS One* 20(1), p. e0314459
- [6] Rudolph J., Zimmer-Gembeck M. J., Shanley D. C., et al. (2018) *J. Child Sex. Abus.* 27(2), p. 195
- [7] Strauss A., Corbin J. (1999) *Základy kvalitatívneho výzkumu: postupy a techniky metódy zakotvené v teórii*. Albert, Boskovice, p. 1
- [8] Bowlby J. (1988) *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. Basic Books, New York, p. 1
- [9] Rudolph J., Zimmer-Gembeck M. J. (2018) *Child Abuse Negl.* 85, p. 30
- [10] Kenny M. C. (2004) *Child Abuse Negl.* 28(12), p. 1311
- [11] Rudolph J., et al. (2018) *Trauma Violence Abuse* 19(5), p. 513

Authors' Professional Profiles

PhDr. Mgr. Anna Masariková, PhD., serves as an Assistant Professor at the Department of Social Work, Faculty of Education, Catholic University in Ružomberok. In her research and publishing activities, she has long specialized in the issues of child sexual abuse, social prevention, social counseling, and the field of community social work. This article is an output of a research project focused on developing prevention programs for parents in the area of protecting children from sexual abuse. She is the author of several scholarly monographs and

studies that bridge the theoretical foundations of social work with applied practice in the helping professions.

Mgr. Hana Šramová is a graduate of the Master's program in Special Education at the Faculty of Education, Charles University in Prague, and holds a Bachelor's degree in Special Educational Intervention from Palacký University in Olomouc. In her professional activities, she focuses on the issues of students with "twice-exceptionality" and the development of literacy in children with specific learning disabilities. She currently serves as a Special Education Teacher at a counseling and prevention center, where she is intensively involved in counseling activities and preventive initiatives aimed at supporting children and their legal guardians.

Duševné zdravie detí a adolescentov na Slovensku

Štefánia LACA MEGYESI

Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, Katedra lekárenstva a sociálnej farmácie, Komenského 73, 041 81 Košice, Slovenská republika; stefania.lacamegyesi@uvlf.sk

Abstract

Mental health of children and adolescents in Slovakia

The results of the study were obtained from the analysis of data from the National Health Information Center (NCZI). We selected a group of persons aged 0-18 years, in the category of diagnoses of mental disorders and behavioral disorders. The results of our study point to the fact that in Slovakia, an increasing trend can be observed in the number of cases of persons aged 0-18 years suffering from mental disorders and behavioral disorders. From the obtained results, we can conclude that males suffered from mental disorders and behavioral disorders to a greater extent than females.

Keywords: *mental health; prevention; young people*

Úvod a formulácia cieľa

Adolescencia je vývinovým obdobím, ktoré je charakterizované zvýšenou citlivosťou na biologické, psychologické a sociálne stresory. Uverejnené dáta poukazujú na fakt, že približne 75 % duševných porúch vzniká pred 25. rokom života, pričom za kritické obdobie je považované vekové obdobie medzi 12-25. rokom života [1].

Podľa zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) jedným z princípov výchovy a vzdelávania patrí aj ochrana fyzického a duševného zdravia [2]. Ministerstvo zdravotníctva SR v roku 2022 vydalo Odporúčaný postup na rozvoj prevencie v školách a školských zariadeniach, čím bol vytvorený priestor pre multidisciplinárnu spoluprácu odborníkov priamo v edukačnom procese. V rámci primárnej a sekundárnej prevencie na školách sú školskí, poradenskí a klinickí psychológovia súčasťou preventívneho, prípadne psychoterapeutického procesu. Vzhľadom k pomerne vysokému podielu dedičnosti pri vzniku duševných ochorení sú vyhľadávané ohrozené skupiny školskej populácie, ktoré sú vhodné pre ďalšiu intervenciu podľa štandardných diagnostických a terapeutických postupov pre jednotlivé poruchy [3].

Najlepšou prevenciou pred vznikom duševných ochorení je pozitívny rodičovský vzťah. Ide o harmonický vzťah aspoň jednej dospeléj osoby, ktorá je vo výchove dieťaťa plne angažovaná, spohľadá a oddaná. Každé dieťa potrebuje, aby ho mal niekto rád a mohlo si k nemu vytvoriť silnú väzbu. Jedným z predpokladov dobrého duševného zdravia je, aby deti rozumeli svojim emóciám, vedeli ich primerane ovládať a vedeli sa vcítiť do emócií iných ľudí. Z uvedeného vyplýva, že v školskom prostredí tiež sú potrebné programy učiace deti tieto emócie zvládať a porozumieť im. Týka sa to tak sociálnej ako aj emočnej oblasti [3].

Cieľom predloženej práce bolo zmapovanie súčasného trendu výskytu duševných porúch v populácii osôb od 0 do 18 rokov. Výsledkom sme chceli poukázať na potrebu podpory

a ochrany duševného zdravia detí a dospelých a vzhľadom k odborne náročnej problematike chceme poukázať na potrebu multidisciplinárneho prístupu v danej oblasti.

Materiál a metódy

Dáta pre vypracovanie predloženej štúdie sme získavali analýzou štatistických výstupov Národného centra zdravotníckych informácií (NCZI). Získané údaje za obdobie rokov 2020 až 2024 sme zosumarizovali, vyhodnotili a graficky spracovali pomocou program MS Word a MS Excel.

Výsledky a diskusia

K vypracovaniu predloženej štúdie sme použili údaje zo Zdravotníckych ročeniek NCZI v období rokov 2020 až 2024. Vyselektovali sme súbor osôb vo veku 0 – 18 rokov, v kategórii diagnóz duševné poruchy a poruchy správania (F01.0 – F01.9, F03 – F99, podľa MKCH-10). Výsledky našej štúdie poukazujú na fakt, že na Slovensku možno pozorovať narastajúci trend v počte prípadov osôb vo veku 0 – 18 rokov trpiacich duševnými poruchami a poruchami správania, vid' tabuľka č. 1. Najvyšší počet pacientov (19 456 osôb) vo veku 0 až 18 rokov, sledovaných v ambulancii všeobecného lekára pre deti a dorast s potvrdenou diagnózou sme zaznamenali v roku 2024. V porovnaní s rokom 2020 došlo v roku 2024 k zvýšeniu celkového počtu sledovaných pacientov trpiacich duševnými poruchami a poruchami správania (NCZI 2020, NCZI 2024).

Zo získaných výsledkov môžeme konštatovať, že osoby mužského pohlavia trpeli duševnými poruchami a poruchami správania vo väčšej miere ako ženy. U oboch pohlaví sme zaznamenali najvyšší výskyt v roku 2024 a najnižší v roku 2020.

Tab. 1 Počet sledovaných osôb vo veku 0 - 18 rokov trpiacich duševnými poruchami a poruchami správania

Rok	Muži	Ženy	Spolu
2020	10 247	7278	17 525
2021	10 437	7460	17 897
2022	10 671	7933	18 604
2023	10 644	7954	18 598
2024	11 238	8218	19 456

Záver

Zo získaných údajov vyplýva, že prevencia a podpora zdravia v školách a v školských zariadeniach je veľmi potrebná. Výsledky nášho výskumu poukazujú na fakt, že výskyt duševných porúch a porúch správania má rastúcu tendenciu. Vzhľadom na odbornú náročnosť témy duševného zdravia je potrebný multidisciplinárny prístup, ktorý prepája pedagogickú prax s odbornými znalosťami zdravotníckych profesií.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Uhlhaas, P., Davey, C., Mehta, U., Shah, J., Torous, J., Allen, N., Avenevoli, S., Bella - Awusah, T., Chanen, A., Chen, E., Correll, C., Do, K., Fisher, H., Frangou, S., Hickie, I., Keshavan, M., Konrad, K., Lee, F., Liu, C., & Wood, S. (2023) *Molecular Psychiatry*, p. 3171
- [2] Zákon Národnej rady SR č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)
- [3] Kotrbová, P., Trechová, M., Šlepecký, M. (2022) *Odporúčaný postup na rozvoj prevencie v školách a školských zariadeniach*. Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR
- [4] NCZI, Tematické štatistické výstupy. [citované 09. marec 2026]
https://www.nczisk.sk/Statisticke_vystupy/Tematicke_statisticke_vystupy/Vseobecna_starostlivost_deti_dorast/Pages/default.aspx

Odborný profil autora/autorov

PharmDr. Štefánia Laca Megyesi, PhD., MSc., MPH, MBA

V súčasnosti pracujem ako odborný asistent na Univerzite veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach a zároveň aj ako vedúca Katedry lekárenstva a sociálnej farmácie. Vysokoškolské štúdium a aj doktorandské štúdium som absolvovala na Univerzite veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach. Rigoróznou prácu som obhájila na Veterinárni a farmaceutickej univerzite v Brne. Štúdium v programe Administrácia vo verejnom zdravotníctve som absolvovala na Vysokej škole zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. V Inštitúte pre vzdelávanie a osobnostný rozvoj v roku 2024 som ukončila profesijný vzdelávací program MPH a v roku 2026 vzdelávací program MBA.

Najlepší záujem dieťaťa ako pojem konkrétny, presný a predvídateľný pre všetky deti

Jana MICHALIČKOVÁ

Úrad komisára pre deti, Odborárske námestie 3, Bratislava

Abstract

The purpose of this article is to provide clear guiding principles for every authority that applies the best interests of the child, so that this concept is not misused in a way that harms the child. The best interests of the child are applied correctly when they enable the child to enjoy all the rights granted to him by the Convention on the Rights of the Child. Where these rights are in conflict, the concept becomes primary consideration on scales. Likewise, in situations where the interests of the state conflict with the rights of the child (cases of placing a child in institutional care, the preparation of legislation, or the child within the education system, etc.), or where there is a conflict with the rights of parents (in parental disputes), the best interests of the child remain a concrete and predictable concept. It must, however, be acknowledged that the reasoning process—and subsequently the written justification—behind the application of the best interests of the child is demanding and time-consuming, and the applying authority does not always wish to accept it as a primary consideration. This is often the reason why the interests of the child remain overlooked or are mentioned only in a formal manner.

Keywords: *best interests of the child, alleged indeterminacy, primary consideration*

Abstrakt

Najlepší záujem dieťaťa je pojem konkrétny, presný a predvídateľný. Zámerom článku je podať jednoznačné vodiace línie pre každý orgán, ktorý aplikuje najlepší záujem dieťaťa tak, aby tento pojem nebol zneužitý a poškodil dieťaťu. Najlepší záujem dieťaťa je správne aplikovaný vtedy, ak umožní dieťaťu požívať všetky práva, ktoré mu priznáva Dohovor o právach dieťaťa. Ak sú tieto práva dieťaťa v konflikte, najlepší záujem sa stáva pomyselným závažím, ktoré v konkrétnom prípade rozhodne. Taktiež, v prípade kolízie záujmov štátu v kontraste s právami dieťaťa (napr. prípady umiestňovania dieťaťa do inštitucionálnej starostlivosti, príprava legislatívy alebo okolnosti dieťaťa v školskom systéme a pod.) alebo v prípade kolízie s právami rodičov (napr. prípady rodičovskej starostlivosti) zostáva najlepší záujem dieťaťa konkrétnym a predvídateľným konceptom. Treba však uznať, že myšlienkový proces a následne písomné odôvodnenie aplikovania najlepšieho záujmu dieťaťa je proces pracný a vyžaduje čas a aplikujúci orgán ho nie vždy chce akceptovať ako prvoradé hľadisko. To je mnohokrát dôvod, prečo záujmy dieťaťa zostávajú prehliadané alebo len formálne spomenuté.

Kľúčové slová: *najlepší záujem dieťaťa, údajná nejednoznačnosť, prvoradé hľadisko*

1 Úvod a formulácia cieľa

Pojem „najlepší záujem dieťaťa“ je v právnej praxi často vnímaný ako vágny, intuitívny či dokonca ako teoretická formulka, ktorou sa končí odôvodnenie rozhodnutia bez hlbšej právnej analýzy. Takýto prístup je v príkrom rozpore s čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej len „DPD“)

Cieľom tohto článku je dekonštruovať mýtus o neuchopiteľnosti najlepších záujmov dieťaťa (nie len jedného záujmu; z anglického pôvodného jazykového znenia DPD “best interests of the child”) a predstaviť ho ako presne definovaný, rekonštruovateľný a predvídateľný právny koncept. Článok sa zameriava na vytvorenie jasných vodiacich línií pre orgány verejnej moci, najmä súdy, pričom argumentuje, že najlepší záujem dieťaťa nie je morálnym sloganom, ale hmotným a procesným právom a základným právnym interpretačným princípom, ktoré je priamo odvodené z katalogizovaných práv dieťaťa v DPD. Hlavným výstupom článku je predstavenie štruktúrovaného checklistu (kontrolného zoznamu), ktorý bol navrhnutý Úradom komisára pre deti ako súčasť jednotnej metodiky posudzovania vplyvov na legislatívu. Kontrolný zoznam zabezpečuje, aby záujmy dieťaťa neboli v legislatívnom procese len formálne spomenuté, ale podrobené rigoróznemu analýze. Tento **checklist - kontrolný zoznam - je však univerzálne použiteľný pre orgány aplikujúce právo**, keď chcú dodržať najlepšie záujmy dieťaťa ako prvoradé hľadisko.

2 Materiál a metódy

Teoretické a metodické východiská predkladaného článku vychádzajú primárne z medzinárodnoprávneho záväzkového rámca, ktorý predstavuje Dohovor o právach dieťaťa a z výkladového Všeobecného komentára č. 14 o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu.

Pre potreby aplikácie tohto konceptu do legislatívneho a rozhodovacieho procesu slúži ako referenčný rámec checklist - teda zoznam všetkých práv dieťaťa, ktoré zakotvuje DPD. Práva dieťaťa musia byť vždy aplikujúcim orgánom brané na zreteľ. Častokrát sa opomína obsah konkrétneho práva dieťaťa. Ako doplnkový zdroj používame komentár k DPD.

S cieľom preukázať praktickú aplikovateľnosť navrhovaných vodiacich línií (checklistu) využívame v článku metódu prípadovej štúdie. Táto metóda nám umožňuje kriticky konfrontovať zaužívané formálne postupy orgánov verejnej moci s novou analytickou optikou, ktorú prináša nami navrhnutý checklist práv dieťaťa. Prípadová štúdia slúži ako verifikačný nástroj, prostredníctvom ktorého demonštrujeme, že pri dôslednej aplikácii DPD a systematickej analýze vplyvov možno identifikovať aj tie najjemnejšie kolízie záujmov, ktoré by inak v rámci povrchného rozhodovacieho procesu zostali prehliadnuté.

3 Najlepšie záujmy dieťaťa - uchopiteľný koncept

Najlepšie záujmy dieťaťa¹ (angl.: best interests of the child, franc.: l'intérêt supérieur de l'enfant) pochádzajú z anglo-americkéj doktríny rodinného práva, kde sú pojmovo označované ako štandard (best interests standard).³ V medzinárodnom práve sa, na rozdiel od anglo –

³ McLAUGHLIN udáva ako pôvod prípad Blissets z roku 1774, kde dieťa bolo zverené matke, pretože to tak bolo najlepšie pre dieťa ("best for the child"). McLAUGHLIN, J., H. The Fundamental Truth about Best Interests. Saint Louis University Law Journal. Vol. 54. Str. 119; Kohm tvrdí, že doktrína najlepších záujmov dieťaťa je výlučne a jedinečne americká a ovplyvnila práva detí v globálnom meradle. KOHM, L., M. Tracing the Foundations of the Best Interests of the Child Standard in American Jurisprudence. Journal of Law & Family Studies. Vol. 10. Str. 339

amerického štandardu, zaužívalo označenie ako princíp (zásada) najlepších záujmov dieťaťa, (angl. best interests of the child **principle**). Toto pojmovo zjednodušené označenie vychádza z čl. 3 ods. 1 DPD. Pojmy princíp a zásada používame zameniteľným spôsobom v celom texte. Je dôležité uvedomiť si obsah každého slova uvedeného v samotnom čl. 3 ods. 1 DPD: „*Najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.*“

Podľa Všeobecného komentára č. 14 sú najlepšie záujmy dieťaťa koncept s trojakým významom - právo, zásada a procedurálne pravidlo. Túto trojakosť môžeme vysvetliť nasledovne:

1. hmotné právo (nárok) - právo dieťaťa **nárokovat' zohľadnenie** jeho najlepších záujmov, právo dieťaťa **nárokovat' posúdenie** jeho najlepších záujmov **ako prvoradé hľadisko** v prípade kolízie rozličných záujmov v spore;
2. zásada ako základný právny interpretačný princíp, teda normatívne vyjadrenie interpretačnej metódy, kde **rozhodujúci orgán musí zvolit' tú možnosť interpretácie** sporného ustanovenia, ktorá najefektívnejšie **slúži najlepším záujmom** dieťaťa;
3. procedurálne pravidlo vo forme procesnej normy, teda v prípade akéhokoľvek rozhodovania s dopadom na dieťa (deti), rozhodovací proces musí zahŕňať zhodnotenie možného (pozitívneho alebo negatívneho) dopadu tohto rozhodnutia.⁴

3.1 Posúdenie a určenie najlepších záujmov dieťaťa

Podľa čl. 46 Všeobecného komentára č. 14⁵ „*Pri posudzovaní a určovaní najlepšieho záujmu dieťaťa za účelom rozhodnutia o konkrétnom opatrení treba dodržiavať nasledujúce kroky:*

a) po prvé, v rámci konkrétneho faktického kontextu prípadu, zistiť aké sú relevantné prvky posúdenia najlepšieho záujmu dieťaťa, dať im konkrétny obsah a priradiť každému z nich váhu vo vzťahu k ostatným,

b) po druhé, pri realizácii dodržiavať postup, ktorý zabezpečí právne záruky a riadnu aplikáciu práva.“

Podľa bodu 48 Všeobecného komentára č. 14 „*Posúdenie najlepšieho záujmu dieťaťa je jedinečnou činnosťou, ktorú je treba uskutočniť v každom jednom prípade, vo svetle konkrétnych okolností každého dieťaťa alebo skupiny detí, či detí všeobecne. Okolnosti súvisia s individuálnymi charakteristikami dotknutého dieťaťa alebo detí, okrem iných je to napr. vek, pohlavie, stupeň zrelosti, skúsenosti, príslušnosť k menšinovej skupine, telesné, zmyslové alebo intelektuálne postihnutie, ako aj so sociálnym kontextom, v ktorom dieťa alebo deti žijú, napr. prítomnosť alebo absencia rodičov, či dieťa žije s rodičmi, kvalita vzťahov dieťaťa s jeho alebo jej biologickou alebo pestúnskou rodinou, prostredie, v ktorom dieťa žije, z pohľadu jeho bezpečnosti, existencia kvalitných alternatívnych prostriedkov dostupných pre rodinu, širšiu rodinu, opatrovníkov atď.“*

Podľa bodu 50 Všeobecného komentára č. 14 „*Výbor považuje za užitočné pripraviť nevyčerpávajúci a nehierarchický zoznam prvkov, ktoré by rozhodujúci činitelia, poverení*

⁴ MICHALIČKOVÁ, J. Rozhodovanie súdnych orgánov: zásada najlepších záujmov dieťaťa, Dizertačná práca, str. 46-58

⁵ Organizácia spojených národov. Všeobecný komentár č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu

takýmto hodnotením, mohli začleniť do posúdenia najlepšieho záujmu dieťaťa. Nevyčerpávajúca povaha prvkov naznačuje, že je možné ísť aj ďalej a zvažovať faktory relevantné pre konkrétne okolnosti jednotlivého dieťaťa alebo skupinu detí. Treba posúdiť všetky prvky na zozname a vo svetle danej situácie im priradiť primeranú váhu. Zoznam by mal slúžiť ako konkrétne usmernenie, ale zároveň byť pružný.“

3.2 Checklist – kontrolný zoznam pre posúdenie najlepších záujmov dieťaťa

Tab. 1. Checklist – kontrolný zoznam pre posúdenie najlepších záujmov dieťaťa

Katégoria	Referencia	Čl.	Názov	Základný obsah ustanovenia pre právnu prax
1 ZÁKLADNÉ PRINCÍPY	DPD	2	Zákaz diskriminácie	ochrana práv každého dieťaťa bez akejkoľvek diskriminácie; ochrana pred znevýhodnením z dôvodov statusu dieťaťa, rodičov alebo rodiny
	DPD	3 ods. 1, ods. 2	Najlepší záujem dieťaťa a právo na ochranu a starostlivosť	prvoradosť najlepšieho záujmu dieťaťa; zabezpečenie potrebnej ochrany a starostlivosti
	DPD	6	Právo na život, prežitie a rozvoj	právo na život; zabezpečenie prežitia a rozvoja dieťaťa
	DPD	12	Participačné práva	právo dieťaťa vyjadriť názor vo veciach, ktoré sa ho týkajú; primerané zohľadnenie názoru podľa veku a vyspelosti
2. CIVILNÉ PRÁVA A SLOBODY	DPD	7	Právo na meno a štátnu príslušnosť	registrácia po narodení; právo na meno, štátnu príslušnosť, poznanie rodičov a ich starostlivosť; ochrana pred bezštátnosťou
	DPD	8	Právo na zachovanie totožnosti	ochrana mena, štátnej príslušnosti a rodinných väzieb; obnovenie nezákonne odňatej identity
	DPD	13	Sloboda prejavu	sloboda vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a názory; zákonné a primerané obmedzenia
	DPD	17	Právo na prístup k informáciám	prístup k prospešným informáciám z rôznych zdrojov; ochrana pred škodlivým obsahom
	DPD	14	Sloboda myslenia, svedomia a náboženstva	sloboda myslenia, svedomia a náboženstva; usmerňovanie dieťaťa rodičmi primerane jeho vyspelosti
	DPD	15	Sloboda združovania a pokojného zhromažďovania	sloboda združovania a pokojného zhromažďovania; zákonné a nevyhnutné obmedzenia
	DPD	16	Právo na ochranu súkromia	ochrana pred svojvoľným alebo nezákonným zasahovaním do súkromia, rodiny, obydlika, korešpondencie, cti a povesti

Kategória	Referencia	Čl.	Názov	Základný obsah ustanovenia pre právnu prax
	DPD	37	Právo na ochranu pred mučením, krutým, neľudským a ponižujúcim zaobchádzaním	zákaz mučenia a ponižujúceho zaobchádzania; pozbavenie slobody len ako krajné opatrenie a na najkratší potrebný čas; zaobchádzanie rešpektujúce dôstojnosť dieťaťa
<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);"> 3 RODINNÉ PROSTREDIE A ALTERNATÍVNA STAROSTLIVOSŤ </p>	DPD	5	Právo na usmerňovanie zo strany rodičov	usmerňovanie dieťaťa pri výkone jeho práv zo strany rodičov a iných zodpovedných osôb podľa rozvíjajúcich sa schopností dieťaťa
	DPD	18 ods. 1	Rodičovská zodpovednosť	spoločná a primárna zodpovednosť rodičov za výchovu a vývoj dieťaťa; orientácia na záujem dieťaťa
	DPD	18 ods. 2	Pomoc rodičom pri plnení ich rodičovskej zodpovednosti	podpora rodičov pri výchove detí; rozvoj služieb a zariadení starostlivosti o deti
	DPD	3 ods. 3	Štandardy kvality inštitúcií a zariadení pre deti	dodržiavanie štandardov bezpečnosti, ochrany zdravia, personálneho zabezpečenia a dozoru v zariadeniach pre deti
	DPD	9 ods. 1	Oddelenie dieťaťa od rodičov iba za nevyhnutných okolností	oddelenie od rodičov len na základe zákona, rozhodnutia príslušného orgánu a v záujme dieťaťa
	DPD	9 ods. 2	Právo všetkých dotknutých strán zúčastniť sa na konaní	účasť dotknutých strán v konaní; možnosť vyjadriť svoje stanovisko
	DPD	9 ods. 3 a 4	Právo na osobné kontakty s oboma rodičmi a informácie o členoch rodiny	pravidelný kontakt s oboma rodičmi, ak to nie je v rozpore so záujmom dieťaťa; prístup k informáciám o neprítomnom členovi rodiny
	DPD	10	Právo na spojenie rodiny	humánne a urýchlené posudzovanie žiadostí o zlúčenie rodiny; udržiavanie vzťahov s rodičmi aj cez hranice
	DPD	27 ods. 4	Právo na efektívne vymáhanie výživného	účinné vnútroštátne a cezhraničné vymáhanie výživného
	DPD	20	Práva dieťaťa zbaveného rodinného prostredia	osobitná ochrana a pomoc; náhradná starostlivosť; kontinuita výchovy a rešpektovanie identity dieťaťa
	DPD	21 písm. a)	Právo dieťaťa byť osvojené len zákonným spôsobom	osvojenie len zákonným postupom, rozhodnutím príslušného orgánu a v záujme dieťaťa

Katégoria	Referencia	Čl.	Názov	Základný obsah ustanovenia pre právnu prax
	DPD	21 písm. b) až e)	Cezhraničné osvojenie – práva a záruky	medzištátne osvojenie ako subsidiárne riešenie; rovnaké záruky ako pri vnútroštátnom osvojení; zákaz neoprávneného finančného zisku
	DPD	11	Potieranie nezákonného premiestňovania a nenavracania späť	ochrana pred nezákonným premiestnením dieťaťa do zahraničia a jeho nenavrátením
	DPD	19 + 39	Ochrana pred násilím a zneužívaním, práva detských obetí a ich reintegrácia	ochrana pred všetkými formami násilia, zanedbávania a zneužívania; zotavenie a reintegrácia detských obetí
	DPD	25	Pravidelné prehodnocovanie umiestnenia a zaobchádzania s dieťaťom	pravidelné preskúmavanie umiestnenia dieťaťa a zaobchádzania s ním
4. ZDRAVIE A BLAHO	DPD	23	Práva detí s postihnutím	dôstojný život dieťaťa so zdravotným postihnutím; prístup k podpore, vzdelaniu, rehabilitácii a zapojeniu do spoločnosti
	DPD	24	Právo dieťaťa na zachovanie zdravia a prístup k zdravotníckym službám	najvyšší dosiahnuteľný štandard zdravia; prístup k zdravotnej starostlivosti, prevencii, liečbe a rehabilitácii
	DPD	26 a 18 ods. 3	Právo dieťaťa na výhody sociálneho zabezpečenia a práva detí pracujúcich rodičov	právo na sociálne zabezpečenie; dostupnosť služieb a zariadení starostlivosti o deti pre pracujúcich rodičov
	DPD	27 ods. 1–3	Právo na životnú úroveň	životná úroveň nevyhnutná pre telesný, duševný, duchovný, mravný a sociálny rozvoj; podpora rodičov pri zabezpečovaní základných životných podmienok
	DPD	28	Právo dieťaťa na vzdelanie	prístup k vzdelaniu na základe rovnosti príležitostí; bezplatné a povinné základné vzdelanie; podpora školskej dochádzky a dôstojnej disciplíny
	DPD	29	Ciele vzdelávania	rozvoj osobnosti, schopností a hodnôt dieťaťa; úcta k ľudským právam, rodičom, kultúre,

Kategória	Referencia	Čl.	Názov	Základný obsah ustanovenia pre právnu prax
VZDELANIE, VOĽNÝ ČAS A VOĽNÝ ČAS				tolerancii, mieru a prírode
		31	Právo na odpočinok, voľný čas a kultúrne aktivity	odpočinok, hra, voľný čas, kultúrny život a umelecká činnosť; rovné možnosti účasti
6A. DETI V OHROZENÍ	DPD	22	Práva detí v postavení migrantov	ochrana a humanitárna pomoc deťom v utečeneckom alebo migračnom postavení; pomoc pri zjednotení s rodinou
	DPD	38	Práva detí v ozbrojených konfliktoch	ochrana detí v ozbrojených konfliktoch; obmedzenie ich účasti na bojových akciách; zabezpečenie starostlivosti a ochrany
6B. DETI V KONFLIKTE SO ZÁKONOM	DPD	40	Práva dieťaťa pri výkone juvenilnej justície	spravodlivé a veku primerané zaobchádzanie; procesné záruky, právna pomoc, ochrana súkromia a resocializácia
	DPD	37 písm. b)	Práva detí pozbavených osobnej slobody a zákaz trestu smrti	zákaz trestu smrti a doživotia bez možnosti prepustenia za činy spáchané pred 18. rokom; pozbavenie slobody len zákonne, výnimočne a na najkratší čas; prístup k právnej pomoci a preskúmaniu rozhodnutia
6C. DETI V SITUÁCIÁCH VYKORISŤOVANIA	DPD	32	Zákaz ekonomického vykorisťovania a detskej práce	ochrana pred hospodárskym vykorisťovaním a nebezpečnou prácou; vekové hranice, pracovné podmienky a sankcie
	DPD	33	Ochrana detí pred nezákonným užívaním drog	ochrana pred užívaním drog; ochrana pred zapájaním detí do nezákonnej výroby a obchodovania s drogami
	DPD	34	Ochrana detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním	ochrana pred sexuálnym zneužívaním, sexuálnym vykorisťovaním, prostitúciou a pornografiou
	DPD	36	Ochrana detí pred inými formami vykorisťovania	ochrana pred všetkými inými formami vykorisťovania poškodzujúcimi blaho dieťaťa
	DPD	35	Ochrana pred obchodovaním s deťmi a únosom detí	ochrana pred únosom, predajom a obchodovaním s deťmi na akýkoľvek účel
	DPD	39	Právo na podporu telesného a duševného	telesné a duševné zotavenie; sociálna reintegrácia dieťaťa – obeť násillia, zneužívania,

Katégoria	Referencia	Čl.	Názov	Základný obsah ustanovenia pre právnu prax
			zotavenia a sociálnej reintegrácie	vykorisťovania, mučenia alebo konfliktu
6D. MINORIT Y	DPD	30	Práva detí patriacich do minorít a pôvodného obyvateľstva	zachovanie a používanie vlastného jazyka, kultúry a náboženstva; výkon práv spolu s príslušníkmi vlastnej komunity

3.3 Prípadová štúdia: požiadavky na posúdenie, vyvažovanie a odôvodnenie rozhodnutia

3.3.1 Skutkový základ prípadovej štúdie

Praktickú aplikáciu najlepších záujmov dieťaťa možno demonštrovať na prípade z činnosti komisára pre deti. V predmetnom prípade bolo dieťa **krátko po narodení na základe neodkladného opatrenia okresného súdu dočasne odňaté zo starostlivosti matky a umiestnené do centra pre deti a rodiny**, pričom návrh na nariadenie neodkladného opatrenia podal príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.

Zo skutkových okolností však zároveň vyplývalo, že matka sa v čase narodenia maloletého nachádzala **v zariadení poskytujúcom pobytovú a odbornú podporu pre matky** v krízovej situácii. Zo správ zariadenia, ako aj z priebežných sociálnych šetrení vyplývalo, že matka sa o dieťa starala v podpornom prostredí, spolupracovala s odbornými pracovníkmi, dodržiavala liečbu, abstinovala a medzi matkou a dieťaťom sa vytvárala prirodzená citová väzba. Orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately pritom „v hodnotení miery ohrozenia dieťaťa určil strednú mieru ohrozenia a konštatoval potrebu podpory, dohľadu a sprevádzania matky“. Napriek dôslednému plneniu odporúčania podal návrh na neodkladné opatrenie na odňatie dieťaťa matke, a to z dôvodu „najmä zo starších skutočností z minulosti matky a zo znaleckého posudku vyhotoveného v inom konaní a za odlišných okolností“.

Zásadný význam má aj ďalší priebeh veci. Krajský súd v odvolacom konaní neskôr zmenil rozhodnutie okresného súdu a návrh na nariadenie neodkladného opatrenia zamietol. Odvolací súd zdôraznil význam zachovania väzby medzi matkou a dieťaťom a konštatoval, že k oddeleniu dieťaťa od rodiča môže dôjsť len pri bezprostrednom a aktuálnom ohrození dieťaťa, ktoré v danej veci preukázané nebolo. Dieťa bolo následne vrátené do starostlivosti matky v pôvodnom podpornom prostredí.

Táto prípadová štúdia je obzvlášť vhodná na analytické spracovanie preto, že sústreďuje viaceré nosné otázky aplikácie čl. 3 ods. 1 DPD: rozdiel medzi minulosťou rodiča, aktuálnym ohrozením a hypotetickou prognózou budúceho zlyhania rodiča, vzťah medzi právom dieťaťa nebyť odňaté biologickému rodičovi a právom rodičov na podporu a pomoc zo strany štátu a právom dieťaťa na ochranu jeho rodinného života, význam kontinuity starostlivosti matky pri novorodencovi (vytváranie vzťahovej väzby, „attachment“ ako kľúčovej pre budúci život dieťaťa), povinnosť štátu využívať najskôr všetky menej invazívne opatrenia, ak sa štát domnieva, že dieťa je v ohrození a napokon aj požiadavku riadneho odôvodnenia rozhodnutia o

dieťaťi. Ideme poukázať na praktickú použiteľnosť checklistu práv dieťaťa pri odhaľovaní aj jemných kolízií záujmov, ktoré pri povrchnom rozhodovaní zostávajú nepovšimnuté.

3.3.2 Najlepší záujem dieťaťa ako právne uchopiteľný rámec rozhodovania

Východiskom správneho právneho posúdenia je, že najlepší záujem dieťaťa nie je neurčitý morálny apel, ale právny koncept s konkrétnym obsahom. V právnej praxi býva tento pojem často redukovaný na teoretickú formulku bez hlbšej analýzy a bez popisu analýzy. Ako sme poukázali v zmysle Všeobecného komentára č. 14, rozhodovací orgán nemôže zostať pri všeobecnom tvrdení, že „prihliadol na najlepší záujem dieťaťa“, ale musí tento záujem **posúdiť, určiť a preukázateľne zohľadniť** v rozhodovacom procese a v jeho odôvodnení rozhodnutia. Odôvodnenie rozhodnutia má výslovne ukázať, čo sa v konkrétnej veci považovalo za najlepší záujem dieťaťa, na akých kritériách táto úvaha stojí a akú váhu mal záujem dieťaťa vo vzťahu k ostatným záujmom.

3.3.3 Ako sa majú správne posudzovať najlepšie záujmy dieťaťa

Všeobecný komentár č. 14 výslovne uvádza, že pri posudzovaní a určovaní najlepšieho záujmu dieťaťa treba najprv v rámci konkrétneho skutkového kontextu **zistiť, ktoré prvky sú relevantné, dať im konkrétny obsah a priradiť každému z nich váhu** vo vzťahu k ostatným; následne treba postupovať spôsobom, ktorý zabezpečuje právne záruky a riadnu aplikáciu práva.

V predmetnej prípadovej štúdii je vidieť, že v prvom rade orgán sociálnoprávne ochrany vôbec neposudzoval práva dieťaťa. Vôbec nebral ako prvoradé, že dieťa má právo na starostlivosť biologického rodiča, a ak rodič nie dostatočne zvláda svoje rodičovské zručnosti, že štát mu má poskytnúť pomoc. V predmetnom prípade matka aktívne vyhľadala krízové centrum, podrobila sa programu a dôsledne ho dodržiavala. Minulosť matky vo forme trestného stíhania a znalecký posudok v trestnom konaní neboli ako okolnosti vyvažované právami dieťaťa a skutočnou aktuálnou situáciou matky v čase, keď sa orgán rozhodol podať návrh na neodkladné oparenie na odňatie dieťaťa matke. Ak skutkový základ prípad v danom momente obsahoval zistenia, že matka „sa o dieťa starala v podpornom prostredí, spolupracovala s odbornými pracovníkmi, dodržiavala liečbu, abstinovala a medzi matkou a dieťaťom sa vytvárala prirodzená citová väzba“, potom práve tieto okolnosti mali tvoriť jadro úvahy o najlepšom záujme dieťaťa aj zo strany okresného súdu. Rozhodnutie okresného súdu nijako nevyvažovalo záujmy, v podstate nijako neaplikovalo zásadu najlepších záujmov dieťaťa.

V tomto bode by sme zdôraznili jeden dôležitý moment. Existuje určité nastavenie spoločnosti a určitý „pocit“ jednotlivcov, ktorý sa zakladá na úvahe, že dieťa má vyrastať v „dobrej slušnej rodine ideálne strednej triedy, v dobrých materiálnych podmienkach“. Avšak nič také nie je uvedené v Dohovore o právach dieťaťa. Práve naopak, DPD stanovuje – právo vyrastať v biologickej rodine, a keď materiálne podmienky sú biedne, aj keď je rodič mentálne alebo zdravotne postihnutý, aj keď sú iné okolnosti rodiny výrazne nepriaznivé, avšak stále nedochádza k trestnoprávnej rovine zaobchádzania s dieťaťom (zanedbávanie, týranie, zneužívanie). DPD jednoznačne zakotvuje právo rodiny na podporu zo strany štátu, v prvom rade materiálnu (sociálne zabezpečenie, jedlo, ošatenie, bývanie), podporu pri zlepšovaní rodičovských zručností, podporu rodine získať prácu, povinnosť rozvíjať inštitúcie napomáhajúce rodine. A teda, akékoľvek posudzovanie okolností dieťaťa mimo tohto rámca

a v duchu len vágneho neprávneho osobného presvedčenia „inde by mu bolo lepšie“ nie je založené na medzinárodných záväzkoch a je dlhodobo odmietané aj zo strany Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len ESĽP) v jeho početnej judikatúre. ESĽP vo veci Strand Lobben proti Nórsku uvádza: „Vo všeobecnosti najlepší záujem dieťaťa na jednej strane vyžaduje, aby sa zachovali väzby dieťaťa s jeho rodinou, okrem prípadov, keď sa rodina preukázateľne javí ako zvlášť nevhodná, keďže prerušenie týchto väzieb znamená odrezanie dieťaťa od jeho koreňov. Z toho vyplýva, že rodinné väzby možno prerušiť iba vo veľmi výnimočných okolnostiach a že je potrebné urobiť všetko pre zachovanie osobných vzťahov a v prípade potreby aj pre „obnovenie“ rodiny (pozri Gnahoré proti Francúzsku, § 59, č. 40031/98). Na druhej strane je zrejmé, že v najlepšom záujme dieťaťa je aj zabezpečenie jeho vývinu v zdravom prostredí, pričom rodič sa nemôže podľa článku 8 dovolávať takých opatrení, ktoré by boli na ujmu zdravia a vývinu dieťaťa (pozri okrem iného Neulinger a Shuruk, proti Švajčiarsku § 136, 41615/07; Elsholz proti Nemecku [GC], č. 25735/94, § 50, ECHR 2000-VIII; a Maršálek proti Českej republike, č. 8153/04, § 71, 4. apríl 2006). Existuje významný medzinárodný konsenzus, podľa ktorého dieťa nesmie byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, pokiaľ príslušné orgány podliehajúce súdному preskúmaniu neurčia v súlade s platným právom a postupmi, že takéto oddelenie je nevyhnutné v najlepšom záujme dieťaťa (pozri článok 9 ods. 1 Dohovoru OSN o právach dieťaťa, citovaný vyššie v odseku 134). Zároveň je povinnosťou zmluvných štátov zaviesť praktické a účinné procesné záruky na ochranu najlepšieho záujmu dieťaťa a zabezpečiť ich uplatňovanie (pozri Všeobecný komentár č. 14 (2013) Výboru OSN pre práva dieťaťa k právu dieťaťa na to, aby jeho najlepší záujem bol prvoradým hľadiskom, odseky 85 a 87, citované vyššie v odseku 136).“⁶

Rovnako bolo potrebné prikladať zásadný význam tomu, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sám „určil strednú mieru ohrozenia a konštatoval potrebu podpory, dohľadu a sprevádzania matky“. Ak správny orgán identifikuje potrebu podpory a sprevádzania, ide o zistenie, ktoré *prima facie* smeruje k posilneniu podporných nástrojov, nie k bezprostrednému použitiu najinvasívnejšieho zásahu do rodinného života. V takej situácii by správne posúdenie najlepších záujmov dieťaťa muselo vychádzať z otázky, či ochranu dieťaťa možno účinne zabezpečiť pri zachovaní starostlivosti matky v podporenom režime.

Z tohto pohľadu je právne problematické, ak bolo rozhodovanie „postavené najmä na starších skutočnostiach z minulosti matky a zo znaleckého posudku vyhotoveného v inom konaní a za odlišných okolností“. Takýto spôsob uvažovania oslabuje požiadavku aktuálnosti a individualizácie posúdenia. Najlepší záujem dieťaťa sa totiž neurčuje prognosticky na základe možnej budúcej rodičovskej neúspešnosti, ale na základe konkrétneho a súčasného hodnotenia situácie dieťaťa, jeho potrieb, rizík a dostupných ochranných či podporných opatrení. Všeobecný komentár č. 14 výslovne zdôrazňuje potrebu prihliadať na osobný kontext, situáciu a potreby konkrétneho dieťaťa a rešpektovať všetky práva zakotvené v Dohovore o právach dieťaťa.

3.3.4 Ako sa majú vyvažovať záujmy v danej veci

Vyvažovanie záujmov je jadrom aplikačnej praxe čl. 3 ods. 1 DPD Všeobecný komentár

⁶ STRAND LOBBEN a ďalší proti Nórsku [veľká komora]. Rozsudok ESĽP z 10. 9. 2019, sťažnosť č. 37283/13., bod 207

č. 14 vysvetľuje, že najlepší záujem dieťaťa môže byť v konflikte s inými záujmami alebo právami, vrátane záujmov rodičov či verejnosti, avšak takéto konflikty sa musia riešiť individuálne, prípad od prípadu, starostlivým zvažovaním všetkých práv a záujmov. Zároveň platí, že najlepší záujem dieťaťa je **prvoradým hľadiskom**, čo znamená, že nejde iba o jeden zo záujmov v poradí, ale o záujem, ktorému treba pripísať omnoho väčšiu váhu.

V predmetnej veci bolo potrebné vyvažovať najmenej štyri roviny.

1. Prvou bola ochrana dieťaťa pred možným ohrozením.
2. Druhou bolo právo dieťaťa na zachovanie rodinného života a na neoddelenie od rodiča bez nevyhnutného dôvodu.
3. Treťou bola povinnosť štátu poskytnúť rodičovi podporu pri výkone rodičovských práv a povinností.
4. Štvrtou bola potreba zohľadniť špecifické vývinové potreby novorodenca, predovšetkým kontinuitu starostlivosti a vznikajúcu primárnu citovú väzbu.

Práve v tejto veci nemožno prehliadnúť, že kolízia nebola medzi preukázaným bezprostredným nebezpečenstvom a zachovaním rodiny, ale medzi **preventívnou obavou z možného budúceho zlyhania a aktuálne fungujúcou podporovanou starostlivosťou**. Ak skutkové zistenia uvádzali, že „základné potreby dieťaťa boli zabezpečené“, „starostlivosť prebiehala v podpornom prostredí pod odborným dohľadom“ a „medzi dieťaťom a matkou sa vytvárala prirodzená citová väzba“, potom riadne vyváženie záujmov malo viesť k prevereniu menej invazívnych opatrení pred oddelením dieťaťa.

Pri novorodencovi navyše nadobúda osobitnú právnu váhu faktor kontinuity starostlivosti. Pri dieťati v ranom veku ide o okolnosť zásadne ovplyvňujúcu posúdenie najlepšieho záujmu, pretože rozhodnutie nezasahuje iba do formálneho výkonu starostlivosti, ale aj do psychického a emocionálneho vývinu dieťaťa a nezvratné formovanie jeho osobnosti.

3.3.5 Ako sa majú zohľadniť všetky práva dieťaťa podľa checklistu

Checklist práv dieťaťa nemá byť len technickou pomôckou, ale analytickým nástrojom, ktorý bráni tomu, aby najlepší záujem dieťaťa ostal iba formálne pomenovaný. Jeho funkciou je prinútiť rozhodujúci orgán zohľadniť všetky práva dieťaťa, ktoré sú v konkrétnej veci dotknuté, a tým odhaliť aj tie kolízie, ktoré by inak ostali skryté.

V posudzovanej veci bolo potrebné systematicky zohľadniť najmä tieto práva a princípy. Po prvé, čl. 3 DPD, teda prvoradosť najlepšieho záujmu dieťaťa. Po druhé, čl. 9 DPD, teda právo dieťaťa nebyť oddelené od rodiča proti ich vôli s výnimkou situácie, keď je také oddelenie nevyhnutné. Po tretie, čl. 18 DPD, ktorý vyžaduje, aby štát rodičom poskytoval primeranú pomoc a podporu pri výkone rodičovských povinností. Po štvrté, čl. 6 DPD, teda právo na prežitie a rozvoj. Pri novorodencovi musí byť do tohto práva zahrnutý aj psychický a emocionálny rozvoj, nie iba fyzické prežitie. Ak sa „medzi matkou a dieťaťom vytvárala prirodzená citová väzba“, potom jej násilné prerušenie patrilo medzi relevantné dôsledky zásahu, ktoré mal orgán povinne vyhodnotiť. Tu zdôrazňujeme opäť chybné vnímanie spoločnosti, že „materiálne blaho a dostatok jedla“ je dôležitejšie ako emocionálna stabilita.

Tieto tézy sú už desiatky rokov vyvrátené Johnom Bowlbom⁷, Zdeňkom Matějčekom⁸ či prof. Jozefom Haštom⁹. Po piate, checklist mal sprostredkovanе zachytiť aj význam čl. 12 Dohovoru. Pri novorodencovi samozrejme nejde o priame vypočutie dieťaťa, ale o povinnosť rozhodujúceho orgánu metodicky „preložiť“ jeho objektívne potreby do rozhodovacieho procesu. Inými slovami, pri tak malom dieťati je rešpektovanie dieťaťa ako nositeľa práv postavené najmä na dôslednom zisťovaní jeho vývinových, vzťahových a bezpečnostných potrieb z pohľadu vývinovej psychológie.

Zohľadnenie checklistu teda v predmetnej veci nemalo viesť iba k záveru, že sú dotknuté viaceré práva dieťaťa, ale k presne opačnému metodickému výsledku: každé jedno z týchto práv malo byť samostatne identifikované, obsahovo vysvetlené a následne zvážené pri určení, či je oddelenie dieťaťa od matky v danom čase nevyhnutné a primerané.

3.3.6 Ako má rozhodujúci orgán správne odôvodniť rozhodnutie

Rozhodujúci orgán správne odôvodní rozhodnutie iba vtedy, ak z neho bude čitateľné, že najlepší záujem dieťaťa nebol len deklarovaný, ale skutočne analyzovaný. Všeobecný komentár č. 14 výslovne požaduje, aby odôvodnenie rozhodnutia preukázalo explicitné zohľadnenie práva a aby štát vysvetlil, čo považoval za najlepší záujem dieťaťa, na akých kritériách sa táto úvaha zakladá a akú váhu mal záujem dieťaťa v porovnaní s ostatnými záujmami.

V individuálnej veci, akou je táto, musí mať odôvodnenie najmenej tieto vrstvy. Najprv musí obsahovať presné pomenovanie rozhodujúcich skutkových okolností. V predmetnom prípade by sem patrili najmä zistenia, že matka sa nachádzala v podporenom prostredí, že spolupracovala, abstinovala, dodržiavala liečbu, že starostlivosť prebiehala pod odborným dohľadom a že sa medzi matkou a dieťaťom vytvárala citová väzba. Rovnako však bolo potrebné pomenovať, aké konkrétne aktuálne riziká boli zistené a čím boli preukázané. Následne musí rozhodujúci orgán vysvetliť, ktoré práva dieťaťa považoval za dotknuté a ako im rozumel v konkrétnom prípade. Nestačí teda len odkaz na ochranu dieťaťa; bolo treba vysvetliť aj dosah rozhodnutia na právo dieťaťa na rodinné väzby, kontinuitu starostlivosti, rozvoj a podporu rodiča. Treťou vrstvou musí byť samotné vyvažovanie. Tu mal orgán výslovne uviesť, prečo ochranný záujem podľa jeho názoru prevážil nad zachovaním dieťaťa v podporovanom rodinnom prostredí, alebo naopak, prečo menej invazívne opatrenia postačujú. Ak takáto úvaha chýba a oddelenie je založené najmä na minulosti matky a na preventívnej prognóze, odôvodnenie nezodpovedá štandardu čl. 3 ods. 1 DPD. Napokon musí orgán vysvetliť proporcionalitu zvoleného opatrenia. V tejto veci by to znamenalo preukázať, prečo nepostačoval dohľad, sprevádzanie a pokračovanie podpory v zariadení, ak orgán sám identifikoval potrebu práve týchto opatrení. Ak nebolo preukázané zlyhanie podporného rámca, absentuje kľúčová časť testu proporcionality.

Práve na tomto mieste sa ukazuje slabina pôvodného zásahu. Ak bolo rozhodovanie „realizované bez primeraného testu proporcionality, teda bez riadneho zváženia, či ochranu

⁷ Pozri bližšie: BOWLBY, John. *Attachment and Loss. Volume 1: Attachment*. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, 1969.

⁸ Pozri bližšie LANGMEIER, Josef – MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2024.

⁹ HAŠTO, Jozef. *Vzťahová väzba: Ku koreňom lásky a úzkosti*. 1. vyd. Trenčín: Vydavateľstvo F, 2005. 300 s.

dieťaťa nemožno dosiahnuť miernejšími a menej invazívnymi opatreniami“, potom nejde iba o vecný nedostatok rozhodnutia, ale aj o procesné zlyhanie pri aplikácii najlepšieho záujmu dieťaťa. Všeobecný komentár č. 14 totiž spája čl. 3 ods. 1 priamo s procesnými zárukami a s kvalitou odôvodnenia.

4. Výsledky a diskusia

Predmetná prípadová štúdia ukazuje, že najlepší záujem dieťaťa nemožno uplatňovať ako preventívnu legitimačnú formulu pre zásah do rodinného života. Naopak, správna aplikácia čl. 3 ods. 1 DPD vyžaduje individuálne, aktuálne a komplexné posúdenie situácie konkrétneho dieťaťa, dôsledné zohľadnenie všetkých relevantných práv dieťaťa podľa checklistu, starostlivé vyváženie kolidujúcich záujmov a transparentné, vecne presvedčivé odôvodnenie rozhodnutia.

V analyzovanom prípade mali osobitnú váhu tie skutkové okolnosti, podľa ktorých matka zabezpečovala starostlivosť v podpornom prostredí, spolupracovala, abstinovala, dodržiavala liečbu a vytvárala si s dieťaťom prirodzenú väzbu. Za takéhoto skutkového stavu nebolo možné bez ďalšieho uzavrieť, že preventívne oddelenie novorodenca od matky predstavuje riešenie zodpovedajúce jeho najlepšiemu záujmu. Správny metodický postup mal smerovať k tomu, aby sa najprv vyčerpali a riadne vyhodnotili menej invazívne opatrenia podpory, dohľadu a sprevádzania, a až pri preukázaní aktuálneho a bezprostredného ohrozenia by bolo možné uvažovať o oddelení dieťaťa.

Z pohľadu právnej praxe je preto základným poučením z tejto veci to, že najlepší záujem dieťaťa sa nepreukazuje výsledkom, ale kvalitou procesu, ktorým sa k výsledku dospelo. Len také rozhodnutie, ktoré otvorene pomenuje skutkové okolnosti, identifikuje dotknuté práva dieťaťa, vysvetlí ich vzájomné vyváženie a presvedčivo odôvodní proporcionalitu zvoleného opatrenia, možno považovať za rozhodnutie prijaté v súlade s čl. 3 ods. 1 Dohovoru.

Záver

Najlepší záujem dieťaťa nie je neurčitým morálnym apelom ani všeobecným legitimačným odkazom, ktorým možno dodatočne prekryť už prijaté rozhodnutie. Ako ukazuje tento článok, ide o konkrétny, právne uchopiteľný a predvídateľný koncept, ktorý má povahu hmotného práva dieťaťa, interpretačného princípu aj procesného pravidla. Jeho správna aplikácia preto vyžaduje viac než len deklaráciu v závere odôvodnenia; vyžaduje individuálne posúdenie konkrétneho dieťaťa, identifikáciu všetkých relevantných práv podľa Dohovoru o právach dieťaťa, ich vzájomné vyváženie a presvedčivé vysvetlenie, prečo zvolené riešenie najlepšie zodpovedá ochrane a rozvoju dieťaťa. Tento základný cieľ a metodické východisko článku vyplývajú priamo z rozpracovaného textu aj z Všeobecného komentára č. 14.

Predložená analýza zároveň potvrdzuje, že najlepší záujem dieťaťa nemožno určovať abstraktne ani odvodzovať z generalizovaných predstáv o „ochrane dieťaťa“. Musí byť posudzovaný v konkrétnom skutkovom kontexte, vo svetle veku dieťaťa, jeho vývinových potrieb, kvality vzťahových väzieb, bezpečnosti prostredia a dostupnosti menej invazívnych opatrení. Rozhodovací orgán má povinnosť najprv identifikovať relevantné prvky posúdenia, následne im dať konkrétny obsah a napokon im priradiť primeranú váhu. Nevyhnutnou súčasťou tohto postupu je aj rešpektovanie procesných záruk a kvality odôvodnenia rozhodnutia.

Osobitný prínos článku spočíva v tom, že k teoretickému výkladu pripája checklist práv dieťaťa ako praktický analytický nástroj. Tento checklist nepredstavuje formalizovaný zoznam bez interpretačnej hodnoty, ale metodickú pomôcku, ktorá má orgány aplikujúce právo viesť k tomu, aby pri rozhodovaní neprehliadli žiadne relevantné právo dieťaťa a aby najlepší záujem dieťaťa neposudzovali izolovane, ale vo väzbe na celý systém práv zaručených Dohovorom. Práve takýto prístup umožňuje odhaliť aj jemné kolízie záujmov, ktoré pri povrchnom alebo stereotypnom rozhodovaní zostávajú nepovšimnuté.

Prípadová štúdia analyzovaná v článku zároveň ukazuje, aké dôsledky má nedôsledná aplikácia tohto štandardu v praxi. Ak je zásah do rodinného života dieťaťa založený prevažne na minulých okolnostiach rodiča, na hypotetickej prognóze možného budúceho zlyhania alebo na nedostatočne aktualizovaných podkladoch, bez riadneho preverenia aktuálneho stavu dieťaťa a fungovania podporného prostredia, nemožno hovoriť o riadnom posúdení najlepšieho záujmu dieťaťa. O to viac to platí v situáciách, v ktorých ide o novorodenca alebo dieťa v ranom veku, kde kontinuita starostlivosti, stabilita prostredia a vznikajúca primárna citová väzba patria k rozhodujúcim okolnostiam. V takýchto veciach musí byť oddelenie dieťaťa od rodiča naozaj krajným riešením, nie preventívnym nástrojom nahrádzajúcim systematickú podporu rodiny.

Z pohľadu odbornej i aplikačnej praxe preto možno uzavrieť, že **kvalita rozhodovania** vo veciach detí sa neprejavuje v intenzite deklarovanej ochrany, ale **v kvalite právnej argumentácie**. Rozhodnutie bude zodpovedať čl. 3 ods. 1 DPD **len vtedy, ak z jeho odôvodnenia bude jasné, ktoré práva dieťaťa boli identifikované ako relevantné, aké skutkové okolnosti boli považované za rozhodujúce, ako boli jednotlivé záujmy navzájom vyvážené a prečo zvolené opatrenie obstoí aj z hľadiska nevyhnutnosti a proporcionality**. Len tak možno zabrániť tomu, aby sa najlepší záujem dieťaťa stal formálnym pojmom bez skutočného normatívneho obsahu.

Zoznam použitej literatúry

- [1] McLAUGHLIN, J., H. The Fundamental Truth about Best Interests. Saint Louis University Law Journal. 2009. Vol. 54:113. Str. 113-166. Dostupné na: http://www.slu.edu/Documents/law/Law%20Journal/Archives/McLaughlin_Article.pdf
- [2] MICHALIČKOVÁ, J. Rozhodovanie súdnych orgánov: zásada najlepších záujmov dieťaťa, Dizertačná práca, Ústav medzinárodného a európskeho práva, Fakulta práva Paneurópskej vysokej školy, Bratislava 2014, 140 strán.
- [3] Organizácia spojených národov. Všeobecný komentár č. 14 (2013) o práve dieťaťa na prvoradé zohľadnenie jeho alebo jej najlepšieho záujmu (čl. 3 ods. 1). CRC/C/GC14/29.5.2013
- [4] BOWLBY, John. Attachment and Loss. Volume 1: Attachment. London: The Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, 1969.
- [5] LANGMEIER, Josef – MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2024. ISBN 978-80-246-5661-8.
- [6] HAŠTO, Jozef. *Vzťahová väzba: Ku koreňom lásky a úzkosti*. 1. vyd. Trenčín:

Vydavateľstvo F, 2005. 300 s. ISBN 80-88952-28-X.

- [7] STRAND LOBBEN a ostatní proti Nórsku [GC]. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 10. septembra 2019, sťažnosť č. 37283/13. Dostupné online: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-195909>

Odborný profil autora

JUDr. Jana Michaličková, PhD., LL.M. má doktorát z medzinárodného a európskeho práva a LL.M. z medzinárodných a komparatívnych práv dieťaťa. Od roku 2012 sa venuje právam dieťaťa. V súčasnosti pracuje ako odborný poradca Komisára pre deti. Je autorkou publikácie „Najlepšie záujmy dieťaťa“. V minulosti pracovala na právnom oddelení Konferencie biskupov Slovenska; viedla medzinárodnú agendu Justičnej akadémie SR; pôsobila ako *ad hoc* expert pre justičné vzdelávanie v Európskej komisii. Venuje sa aj akademickej a publikačnej činnosti. Vo svojom voľnom čase zriadila súkromnú materskú a základnú školu sv. Michala, ktorá kladie dôraz na budovanie charakteru a osobnosti detí, vrátane detí so špeciálnymi potrebami. Je matkou troch detí.

Bezpečnosť dieťaťa v online priestore z pohľadu vysokoškolského študentstva - budúceho učiteľstva

Veronika MICHVOCÍKOVÁ

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky, Nám. J. Herdu 2, 917 01 Trnava, Slovenská republika; veronika.michvocikova@ucm.sk

Abstract

Safety of child in online space by the view of university students – future teachers

The aim of this paper is to examine how researched university students – future teachers – perceive child safety in the online space. The text presents the results of original empirical research using a qualitative methodology. Data collection was conducted through structured interviews, and the obtained data were analysed using open coding. The participants of the research were selected university students in Slovakia. The results identify threats to online safety stemming from the anonymity present in children's communication on social networks. The conclusions of the paper emphasize the need to enhance online safety, primarily by eliminating contact with anonymous social networks users. Furthermore, parental monitoring of online content is essential, as parents are a key factor in supporting the development of online safety. Finally, it is necessary to raise awareness within the school environment regarding the consequences of communicating with anonymous users.

Keywords: *future teachers; online space; safety; social networks*

Úvod a formulácia cieľa

Bezpečnosť by mala byť dôležitou súčasťou viacerých spoločenských oblastí pretože existujú rozmanité hrozby, ktoré sa spájajú s každodennými interakciami človeka v spoločnosti. Každodenné interakcie človeka v spoločnosti, ktoré sú ohrozované bezpečnostnými hrozbami sa dotýkajú nielen viacerých spoločenských oblastí, ale aj viacerých spoločenských skupín. Bezpečnostné hrozby sa vyskytujú nielen vo fyzickom spoločenskom prostredí. Ich výskyt sa spája aj s online prostredím, v ktorom ľudskí jedinci taktiež realizujú spoločenské interakcie. Záujem podporovať bezpečnosť vyplýva z ochrany pred existujúcimi bezpečnostnými hrozbami. Je dôležité, aby sa mladí ľudia zaujímali o spôsoby podporovania bezpečnosti. Práve trvalý záujem môže determinovať dlhodobú aktivitu človeka [1]. Ako sme už uviedli vyššie, bezpečnostné hrozby sa vyskytujú aj v online priestore, kde je nutné ich adekvátne riešenie. Preto k podporovaniu bezpečnosti prispieva aj riešenie konfliktných situácií v online priestore [2]. Okrem toho zdôrazňujeme aj význam informovanosti pri bezpečnom využívaní online priestoru [3].

Cieľom predkladaného textu je skúmať, aký je pohľad vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva na problematiku vybraných aspektov bezpečnosti detí v online priestore.

Materiál a metódy

Hlavným cieľom empirického skúmania stanovenej problematiky bolo zistiť, ako vníma oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo bezpečnosť dieťaťa v online priestore. V súvislosti s vyššie uvedeným cieľom empirického prieskumu sme stanovili nasledujúce otázky prieskumu:

- 1) Akým spôsobom je ohrozovaná bezpečnosť detí v online priestore?
- 2) Akým spôsobom by malo učiteľstvo zvyšovať informovanosť o hrozbách na sociálnych sieťach?

3) Akým spôsobom by mali rodičia kontrolovať aktivity svojich detí na sociálnych sieťach?

Realizácia empirického prieskumu bola založená na využití kvalitatívnej metodológie skúmania. Kvalitatívny spôsob skúmania je založený na detailnejšom preskúmaní stanovenej problematiky, čo považujeme za jednu z hlavných výhod jeho využívania. Zároveň je predpokladom koncipovania rozsiahlejšej teórie [4]. Kvalitatívny spôsob skúmania sme zvolili vzhľadom k vytvoreniu detailnejšieho pohľadu na analyzovanú problematiku. Stanovený cieľ nášho skúmania si vyžaduje podrobnejšiu analýzu využívania online priestoru v súvislosti s podporou bezpečnosti v uvedenom type prostredia. Z tohto dôvodu neoverujeme teoretické východiská nášho skúmania, ale navrhujeme konkrétne spôsoby, ako je možné z pozície učiteľa či učiteľky prispieť k formovaniu bezpečnejšieho online prostredia pre deti.

Za metódu zberu údajov bol zvolený štruktúrovaný rozhovor. Výhoda využitej metódy zberu údajov je hlavne najmä kontakt s respondentstvom, rovnako aj možnosť ujasnenia získaných odpovedí, a následné kladenie doplňujúcich otázok v prípade vzniknutých nejasností pri konkrétnych odpovediach [5]. Práve pripravené otázky v rozhovore tvorili zjednodušili celkovú realizáciu empirického prieskumu. Štruktúrovaný rozhovor umožnil získanie odpovedí na stanovené otázky prieskumu. Okrem toho považujeme za pozitívum zvolenej metódy zberu údajov aj hĺbkovejšiu analýzu skúmanej problematiky.

V empirickom prieskume sme zvolili do výberového súboru vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo. Výberový súbor tak pozostával z desiatich zámerne oslovených respondentov. Kritériom výberu bolo štúdium študijného programu učiteľstvo a pedagogické vedy na magisterskom stupni štúdia na vysokej škole. Zvolené kritérium výberu respondentov do výberového súboru zdôvodňujeme absolvovaním bakalárskeho stupňa štúdia, v rámci ktorého sú obsiahnuté predmety zamerané na identifikovanie vývoja súčasnej spoločnosti a s tým spojeným identifikovaním možností rozvoja využívania online priestoru.

Údaje získané v realizovanom empirickom prieskume boli analyzované prostredníctvom otvoreného kódovania. V rámci otvoreného kódovania sú vytvárané kategórie, ktoré umožňujú hĺbkové analyzovanie skúmanej oblasti [6]. Otvorené kódovanie je prvotný krok v kvalitatívnej analýze údajov. Vytvorené kategórie sú výsledkom otvoreného kódovania a považujeme ich za prehľadný predpoklad ďalšieho kvalitatívneho spôsobu analýzy údajov získaných spravidla prostredníctvom rozhovoru.

Výsledky a diskusia

V súvislosti s cieľom nášho skúmania zodpovedáme otázky prieskumu nasledovne:

1) Akým spôsobom je ohrozovaná bezpečnosť detí v online priestore?

Oslovené vysokoškolské študentstvo identifikovanie niekoľko spôsobov ohrozovania bezpečnosti detí v online priestore. Prvú vytvorenú kategóriu zaznamenávame v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 1).

Tab. 1. Anonymita ako spôsob ohrozenia bezpečnosti detí v online priestore

Bezpečnostná hrozba v online priestore	anonymita	anonymita – otvorené kódovanie
R1	„Myslím si, že keď sa na nete deti bavia s niekým koho nepoznajú tak je to nebezpečné.“	neznámy
R5	„...taká tá tajomnosť, kto je na druhej strane obrazovky.“	tajomný
R6	„Ak to dieťa nevie, že kto mu odpisuje.“	neznámy
R8	„No, hlavne si myslím, že anonymné účty. Bez fotky, bez mena...“	neznámy
R9	„Tam je toho veľa, často ani nevedia, či je to muž alebo žena, koľko má rokov atď.“	neznámy
R10	„Istotne anonymní užívatelia, tí sú fakt všade“	anonymný

Zdroj: vlastný empirický prieskum

Na základe údajov vo vyššie uvedenej tabuľke (Tabuľka 1) konštatujeme, že respondenti identifikovali anonymitu na sociálnych sieťach jednu z bezpečnostných hrozieb v online priestore. R1: „Myslím si, že keď sa na nete deti bavia s niekým koho nepoznajú tak je to nebezpečné.“, R5: „...taká tá tajomnosť, kto je na druhej strane obrazovky.“, R8: „No, hlavne si myslím, že anonymné účty. Bez fotky, bez mena...“, R9: „Tam je toho veľa, často ani nevedia, či je to muž alebo žena, koľko má rokov atď.“ Hrozba anonymity je súčasťou online priestoru najmä pre skupinu detí, ktoré komunikujú s užívateľmi, ktorých nepoznajú. Uvedená hrozba sa spája aj s dávkou tajomnosti. Za rizikové považujeme najmä anonymné účty na sociálnych sieťach.

Druhá otázka prieskumu znela: Akým spôsobom by malo učiteľstvo zvyšovať informovanosť o hrozbách na sociálnych sieťach? Výsledky otvoreného kódovania uvádzame v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 2).

Tab. 2. Zvýšenie informovanosti učiteľstvom o hrozbách na sociálnych sieťach

Informovanosť o hrozbách na sociálnych sieťach	komunikácia	komunikácia– otvorené kódovanie
R1	„Hlavne by sme mali deťom o tom hovoriť“	rozhovor
R4	„...myslím, že rozhovorom...“	rozhovor
R7	„Môj názor je taký, ak sa budeme s deťmi rozprávať na rovinu.“	rozhovor
R8	„...rozprávajme sa o všetkom, aj o dôsledkoch...“	rozhovor
R9	„Za mňa je to o zvýšení informovanosti, nejaké diskusie, to má asi význam.“	diskusia

Zdroj: vlastný empirický prieskum

Na základe údajov vo vyššie uvedenej tabuľke (Tabuľka 2) môžeme skonštatovať, že v rámci informovanosti o existujúcich hrozbách na sociálnych sieťach by mala byť dôležitá hlavne komunikácia. R1: „*Hlavne by sme mali deťom o tom hovoriť*“, R8: „*...rozprávajme sa o všetkom, aj o dôsledkoch...*“, R9: „*Za mňa je to o zvýšení informovanosti, nejakej diskusie, to má asi význam.*“ Komunikácia učiteľstva smerom k žiakom tak podľa názorov osloveného vysokoškolského študentstva predstavuje spôsob zvýšenia informovanosti o hrozbách vyplývajúcich z využívania sociálnych sietí. Učiteľstvo je adekvátne vzdelané na to, aby vedelo žiakom a žiačkam zdôrazniť existujúce hrozby vyplývajúce z využívania sociálnych sietí.

Tretia otázka prieskumu bola nasledovná: Akým spôsobom by mali rodičia kontrolovať aktivity svojich detí na sociálnych sieťach? Vytvorené kódy v rámci otvoreného kódovania prezentuje nasledujúca tabuľka (Tabuľka 3).

Tab. 3. Kontrola aktivít na sociálnych sieťach rodičmi

Kontrola aktivít na sociálnych sieťach	Dostupnosť obsahu	Dostupnosť obsahu – otvorené kódovanie
R1	„ <i>Za mňa rodičia musia vybrať čo áno a čo nie</i> “	výber
R2	„ <i>...kontrola rodičmi jednoznačne.. taká ochranná ruka</i> “	ochrana
R3	„ <i>Hlavne skontrolovať a určiť to čo tam deti robia.</i> “	určenie
R8	„ <i>trochu aj obmedziť čo tam môžu.</i> “	obmedzenie
R9	„ <i>Keby sa viac starajú a dajú si záležať aby deťom rozkázali.</i> “	rozkaz

Zdroj: vlastný empirický prieskum

Na základe údajov vo vyššie uvedenej tabuľke (Tabuľka 3) môžeme skonštatovať, že rodičia by sa mali zamerať na to, aký obsah je dostupný ich deťom na sociálnych sieťach. R3: „*Hlavne skontrolovať a určiť to čo tam deti robia.*“, R9: „*Keby sa viac starajú a dajú si záležať aby deťom rozkázali.*“ Dostupnosť obsahu na sociálnych sieťach by rodičia mohli čiastočne svojím výberom obmedziť. R8: „*trochu aj obmedziť čo tam môžu.*“, R2: „*...kontrola rodičmi jednoznačne.. taká ochranná ruka*“ Rodičov tak považujeme za osoby, ktoré vedia deťom určiť, čo je vhodné prezerat' na sociálnych sieťach, a čo zase naopak nie.

Na základe analyzovaných otázok prieskumu môžeme skonštatovať, že podľa názorov vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva ohrozuje bezpečnosť detí v online priestore najmä komunikácia s anonymnými užívateľmi sociálnych sietí. Uvedenú hrozbu je nutné eliminovať. Dôležitú úlohu v eliminovaní uvedenej bezpečnostnej hrozby v online priestore zohrávajú rodičia, ako aj učiteľstvo na školách. Rodičia by podľa názorov opýtaných mali dôsledne kontrolovať využívanie sociálnych sietí a taktiež by sa mali podieľať na výbere obsahu, ktorý je ich deťom dostupný. Považujeme za vhodné, aby rodičia spoločne s deťmi prechádzali obsah na sociálnych sieťach a ukázali deťom, ktorý obsah na sociálnych sieťach je pre nich vhodný, a ktorý naopak nie. V neposlednom rade zdôraznilo opýtané vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo je nutnosť aj zvýšenie informovanosti o hrozbách v online priestore na sociálnych sieťach v školskom prostredí. Učiteľia a učiteľky by mali adekvátne

zaradovať informácie o rizikách komunikácie s anonymnými užívateľmi sociálnych sietí do svojej interakcie so žiakmi. Za vhodný spôsob považujeme diskusiu v neformálnej edukácii.

Záver

Predkladaný príspevok sa zameriaval na identifikovanie vybraných aspektov bezpečnosti dieťaťa v online priestore z pohľadu opýtaného vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva. Bezpečnosť je vnímaná ako nevyhnutná súčasť života v rôznych spoločenských oblastiach a u rôznych spoločenských skupín. Taktiež je nutné poznamenať, že v súvislosti s vývojom spoločnosti nastávajú zmeny, ktoré so sebou prinášajú práve ohrozenie bezpečnosti. Bezpečnosť je ohrozovaná aj v online prostredí. V online prostredí trávi svoj čas rozmanitými spôsobmi aj skupina detí či mladých ľudí. Hlavne skupina detí je vystavená bezpečnostným hrozbám v online priestore, ktoré môže byť náročné eliminovať.

Empirická časť obsahuje výsledky kvalitatívneho empirického prieskumu. Cieľom prieskumu bolo zistiť, ako vníma oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo bezpečnosť dieťaťa v online priestore. Bezpečnosť detí v online priestore je ohrozovaná prevažujúcou anonymitou užívania uvedeného priestoru. Najmä sociálne siete poskytujú priestor pre anonymných užívateľov. Okrem toho bola identifikovaná rola učiteľstva pri eliminovaní hrozieb pre deti pri využívaní sociálnych sietí. Predpokladom je adekvátna informovanosť žiakov a žiačok zo strany učiteľstva o existujúcich hrozbách na sociálnych sieťach. Učiteľstvo môže začleniť uvedenú tematiku do triednických hodín. V neposlednom rade zohrávajú dôležitú úlohu pri eliminovaní hrozieb pre deti v online priestore aj rodičia. Rodičia by mali kontrolovať obsah, ktorý si deti prehliadajú na sociálnych sieťach, a rovnako by mali vyselektovať dostupný obsah.

Skúmanú problematiku považujeme za aktuálnu vzhľadom na neustále sa rozširujúce hrozby v online priestore. Preto navrhujeme zmapovať prostredníctvom dotazníkového prieskumu spôsoby využívania online priestoru deťmi. Okrem toho je potrebné sústrediť sa na identifikovanie možností podpory bezpečného online prostredia z pohľadu učiteľstva na základných a na stredných školách.

PodĎakovanie

Predkladaný príspevok je súčasťou riešenia projektu FPPV-51-2026 s názvom „Komunikačné stratégie v školskom prostredí ako jeden zo spôsobov riešenia hrozieb na školách“.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Eliášová, A., Hadašová, L., Fedurcová, I. (2019). Teória a prax v manažmente. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019.
- [2] Kováč, E. (2024). Prečo je mediácia bez psychológie len polovičným riešením? In: Kováč, E (eds). Mediácia a multidisciplinarita ako kľúč k harmonickým riešeniam konfliktov. Inštitút mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, Bratislava. s. 109.
- [3] Lošonczi, P. (2019). Informačná bezpečnosť občana ako špecifický aspekt bezpečnosti. In: Informatika a ekonomika, roč. 12, č. 1, s. 38-49.
- [4] Hendl, J. (2023). Kvalitatívni výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Portál, Praha.
- [5] Gavora, P. (2010). Elektronická učebnica pedagogického výskumu. Univerzita

Komenského, Bratislava.

- [6] Strauss, A., Corbin, J. (1999). Základy kvalitatívneho výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie. ALBERT, Boskovice.

Odborný profil autora/autorov

Mgr. Veronika Michvocíková, PhD., univ. doc. je vedúcou Katedry pedagogiky na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Na katedre pedagogiky FF UCM v Trnave pôsobí od roku 2018. V rámci pedagogickej činnosti sa zameriava na problematiku pedagogickej komunikácie, sociálnej pedagogiky, oblasti výchovných problémov v škole, pedagogike voľného času, stratégiám a metódam rozvoja osobnosti, riešeniu a zvládnutiu konfliktov v školskom prostredí, práci triedneho učiteľa, ako aj prepojení sociológie s edukačným prostredím. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti skúma vplyvy rôznych typov prostredí na participáciu mladých ľudí na edukačnom procese a na vznik a prevenciu spoločensky nežiadúcich javov u žiakov. Taktiež sa zameriava na skúmanie postojov a názorov vysokoškolských študentov v súvislosti s aktuálnym dňaním v spoločnosti.

Psychologická transformace dětství v podmínkách ozbrojeného konfliktu: teoreticko-aplikační aspekty

Kostiantyn MUKHOMODIEIEV

*Mezinárodní asociace psychologů psychoterapeutů a trenérů expertů Ukrajiny
03150, Ukrajina, Kyjev, ulice Antonovyča (Antonovycha), 125*

Abstrakt

Tato vědecká studie představuje komplexní analýzu multidimenzionálních transformačních procesů v dětské psychice, které jsou vyvolány dlouhodobou expozicí ozbrojenému konfliktu vysoké intenzity. Práce syntetizuje unikátní klinická data shromážděná během deseti let v ukrajinské národní nemocnici OCHMATDYT s komparativními poznatky z válečných zón v Sýrii a na Blízkém východě. Zkoumáme neurobiologickou odpověď organismu na kumulativní stres, strukturální změny v limbickém systému a alteraci kognitivních schémat v klíčových senzitivních periodách vývoje. Studie detailně analyzuje fenomén transgeneračního přenosu traumatu a vliv socioekonomických determinant na formování rezilience. V aplikační části článek definuje inovativní rehabilitační protokol pro dětské uprchlíky v EU, založený na moderní hypnoterapii a metodách terapeutického transu pro bezpečnou integraci traumatické zkušenosti.

Keywords

civilian casualties of war, child psychology, hypnotherapy, neuroplasticity, post-traumatic stress disorder (PTSD), resilience, social adaptation, somatization, transgenerational transmission, childhood transformation, Ukrainian refugees.

1. Úvod: Válka jako totální destruktor dětského vývoje

Současná ruská agrese proti Ukrajině, která eskalovala v únoru 2022, představuje pro moderní psychologii bezprecedentní výzvu. Nejedná se pouze o vojenský střet, ale o masivní útok na samotnou podstatu lidského ontogenetického vývoje. Pro celou generaci ukrajinských dětí se válka stala nikoliv izolovanou epizodou, ale trvalým životním prostředím, které definuje jejich vnímání reality.

Válka v 21. století, charakterizovaná hybridními hrozbami, neustálými raketovými útoky na civilní infrastrukturu a informačním terorem, vytváří specifický typ „toxického stresu“. Zatímco běžný stres může stimulovat rozvoj adaptivních mechanismů, válečné trauma svou intenzitou a trváním tyto mechanismy drtí. Podle bioekologického modelu Urieho Bronfenbrennera (1979) dochází k totálnímu kolapsu systémů:

- **Mikrosystém:** Rozpad rodinného jádra (mobilizace, úmrtí, nucená separace).
- **Mezosystém:** Destrukce vzdělávacích institucí a sociálních vazeb mezi vrstevníky.
- **Exosystém:** Ztráta pocitu bezpečí garantovaného státem.
- **Makrosystém:** Rozpad kulturních hodnot a víry v lidskost.

Psychika dítěte, disponující vysokou neuroplasticitou, trauma neprožívá jen jako vnější událost, ale inkorporuje ho do základních architektur osobnosti. Dochází k transformaci dětství z období

objevování na období přežívání, kde je „základní důvěra“ (Erikson) nahrazena chronickou hypervigilancí.

2. Komplexní metodologie a klinický výzkum v nemocnici OCHMATDYT

Náš výzkum v Národní dětské specializované nemocnici „OCHMATDYT“ v Kyjevě představuje unikátní longitudinální sondu do psychiky dětí v průběhu deseti let (2014–2024). Metodologie zahrnuje kvantitativní i kvalitativní přístupy, včetně strukturovaných klinických rozhovorů, projektivních testů (např. Test kresby rodiny) a měření biologických markerů.

2.1. Kohortová analýza

1. **Kohorta I (2014–2022):** Děti z Donbasu a Krymu. Zde jsme identifikovali fenomén „anestezie emocí“. Děti žijící roky v „šedých zónách“ vykazují sníženou reaktivitu na strach, což je však vykoupeno hlubokou somatizací a neschopností prožívat radost (anhedonie).
2. **Kohorta II (2022–2024):** Děti zasažené plnoskalovou invazí. Tato skupina vykazuje mnohem prudší symptomatiku. Během prvních 48 hodin po expozici bombardování jsme u 82 % sledovaných dětí zaznamenali akutní stresovou reakci (ASR), která u více než poloviny přešla do komplexního PTSD (C-PTSD).

2.2. Komparativní analýza s Blízkým východem

Srovnání s dětmi ze Sýrie a Iráku ukazuje, že zatímco kulturní rámce vyjádření bolesti se liší, neurobiologické jádro zůstává identické. Eye-trackingová analýza odhalila „selektivní pozornost na hrozbu“. Dítě, které přežilo nálet, reaguje na jakýkoli stín nebo prudký pohyb jako na bezprostřední ohrožení života. Tato fixace na negativní podněty je o 40 % rychlejší než u dětí z mírových oblastí, což vede k neustálému vyčerpávání kognitivních zdrojů.

3. Neuropsychologické aspekty: Architektura traumatu v mozku

Válka doslova „přepisuje“ biochemii mozku. Chronická expozice nebezpečí aktivuje osu hypothalamus-hypofýza-nadledviny (HPA). Dítě v konfliktní zóně se nachází ve stavu permanentního „boje nebo útěku“ (fight-or-flight).

3.1. Strukturální změny limbického systému

- **Amygdala:** V důsledku traumatu dochází k její hypertrofii. Stává se „přecitlivělým detektorem kouře“, který spouští poplach i při nevinných podnětech.
- **Hippocampus:** Neurotoxická kortizolu vede k atrofii hippocampu. To způsobuje deficity v krátkodobé paměti a neschopnost narativně uspořádat traumatický zážitek. Trauma zůstává „uvězněno“ jako syrový sensorický vjem (flashback).
- **Prefrontální kůra (PFC):** U traumatizovaných dětí dochází k „funkčnímu odpojení“ PFC od limbického systému. Dítě tak ztrácí schopnost racionálně regulovat své emoce, což ústí v impulzivní agresi nebo disociativní „zamrznutí“.

4. Psychopatologický profil: Od disociace k hluboké somatizaci

Klinický obraz dětského traumatu na Ukrajině je alarmující. Psychika, která není schopna verbálně vyjádřit hrůzu, se obrací k somatickým projevům.

4.1. Psychosomatické řetězce

Pozorujeme vysokou korelaci mezi expozicí ostřelování a rozvojem:

- Idiopatických bolestí hlavy a břicha (45 % případů).
- Enurézy a enkoprézy (časté u dětí do 12 let po prožitém traumatu).
- Neurologických tiků a selektivního mutismu.

4.2. Genderové a socioekonomické rozdíly

Data ukazují, že socioekonomický status (SES) rodiny působí jako klíčový „buffer“ (nárazník). Rodiny s vyššími zdroji jsou schopny dříve zajistit bezpečí a psychologickou pomoc. Děti z chudších poměrů jsou vystaveny kumulativnímu traumatu z chudoby a války současně.

- **Dívky:** Častěji internalizují – trpí depresemi, sebepoškozováním a poruchami příjmu potravy.
- **Chlapci:** Častěji externalizují – projevují se agresivitou, poruchami chování a hyperaktivitou, která je často chybně diagnostikována jako ADHD místo PTSD.

5. Transgenerační přenos traumatu: Stíny minulosti

Trauma nekončí podepsáním mírové smlouvy. Epigenetické studie (např. Yehuda et al.) naznačují, že stresové markery mohou být přenášeny na potomky. Pokud není současná generace ukrajinských dětí adekvátně léčena, hrozí rozvoj kolektivního traumatu, které ovlivní stabilitu společnosti po desítky let. Narušený attachment (citová vazba) mezi traumatizovanou matkou a dítětem vytváří bludný kruh úzkosti a nejistoty.

6. Strategie obnovy: Hypnoterapie a budování rezilience

Vzhledem k tomu, že válečné trauma je primárně uloženo v subkortikálních (preverbálních) strukturách mozku, tradiční kognitivně-behaviorální terapie (CBT) zaměřená na mluvení může být u dětí limitující.

6.1. Moderní hypnoterapie (Ericksonovský model)

V nemocnici OCHMATDYT a v rámci práce s uprchlíky v EU využíváme metodu terapeutického transu. Hypnóza u dětí nevyžaduje formální indukci; využívá přirozenou dětskou schopnost imaginace a hry.

- **Bezpečná desenzibilizace:** Skrze metafory (např. „vnitřní bezpečný dům“ nebo „ochranný štít“) pomáháme dítěti oddělit se od drtivých vzpomínek.

- **Stabilizace autonomního nervového systému:** Techniky řízeného transu prokazatelně snižují hladinu kortizolu a zvyšují variabilitu srdeční frekvence (HRV), což vede k uklidnění amygdaly.

6.2. Multimodální přístup

1. **Obnova citové vazby:** Práce s rodičem jako s „emočním regulátorem“.
2. **Expresivní arteterapie:** Malování „neviditelných rán“ jako cesta k jejich zviditelnění a následnému uzdravení.
3. **Budování rezilience:** Zaměření na posttraumatický růst (PTG). Cílem není vrátit se do stavu „před válkou“, ale integrovat zkušenost tak, aby posílila vnitřní odolnost jedince.

Komplexní rehabilitační protokol: Moderní hypnoterapie v léčbě válečného traumatu dětí (Fénix-UA)

Cílová skupina: Dětská uprchlíci (6–18 let) s diagnostikovaným PTSD, komplexním traumatem (C-PTSD) nebo psychosomatickými poruchami vyvolanými válkou. **Časový rámec:** 12 strukturovaných sezení (trvání 3–4 měsíce), frekvence 1x týdně.

Teoretický úvod: Neurobiologie traumatu a role tranzu

Válečné trauma u dětí není pouhou vzpomínkou; je to stav biologického systému, který se zasekl v režimu přežití. Chronická aktivace osy hypothalamus-hypofýza-nadledviny vede k neurotoxickému zaplavení mozku kortizolem, což u dětí poškozuje neuroplasticitu a narušuje vývoj exekutivních funkcí. Tradiční kognitivní přístupy často narážejí na bariéru „oněmělé hrůzy“, kdy je Brocova oblast (centrum řeči) při aktivaci traumatu paralyzována. Moderní hypnoterapie tento blok obchází využitím symbolického jazyka nevědomí a přímou modulací autonomního nervového systému.

Fáze I: Stabilizace a „Architektura bezpečí“ (1.–3. sezení)

Před zahájením jakékoli práce s traumatickým materiálem je nezbytné vytvořit neurologický protipól k neustálému vnitřnímu ohrožení. Dítě se musí nejprve naučit „vypnout sirénu“ ve své vlastní hlavě.

- **Neurobiologický cíl:** Snížení tonu sympatiku, potlačení hyperaktivity amygdaly a stimulace ventrálního vagu pro obnovu pocitu sociálního bezpečí.
- **Hypnotické techniky a postupy:**
 - **Konstrukce „Bezpečného místa“ (Safe Place):** V hlubokém tranzu je dítě vedeno k vytvoření vnitřního útočiště (např. neviditelný hrad, podmořská jeskyně, planeta klidu). Důraz je kladen na multisenzorické ukotvení (co dítě vidí, slyší, jakou vůni cítí). Tento stav je následně „zakotven“ somatickým

gestem (např. specifický stisk prstů), který může dítě použít v běžném životě při náznaku úzkosti.

- **Somatické skenování a metamorfóza napětí:** Hypnotické skenování těla identifikuje místa, kde je trauma „uloženo“ (tlak na hrudi, uzel v břiše). Tato somatická pociťování jsou transformována do metafor (např. „rozpuštění ledových ker v břiše teplým sluncem“), což vede k okamžité fyziologické úlevě.
- **Aplikační výstup:** Dítě odchází s vědomím, že má kontrolu nad svou vnitřní chemií a disponuje „nouzovou brzdou“ pro případ flashbacku.

Fáze II: Nepřímá desenzibilizace a narativní transformace (4.–8. sezení)

V této fázi dochází k bezpečné konfrontaci s traumatem. Cílem není znovuprožití (re-traumatizace), ale dezintegrace emočního náboje události.

- **Neurobiologický cíl:** Desenzibilizace amygdaly a obnova funkční konektivity mezi limbickým systémem a prefrontální kůrou.
- **Hypnotické techniky a postupy:**
 - **Metoda „Vnitřního kina“ (Screen Technique):** Dítě sleduje traumatické události na pomyslném plátně v bezpečné vzdálenosti. Jako „režisér“ má plnou kontrolu: může obraz zmenšit, změnit na černobílý, vypnout zvuk nebo promítačku úplně zastavit. Tato disociativní technika umožňuje mozku zpracovat informaci, aniž by došlo k zaplavení emocemi.
 - **Terapeutická metafora a nepřímé sugesce:** Využití archetypálních příběhů o hrdinech, kteří překonali bouři nebo našli cestu z temného lesa. Příběhy jsou konstruovány tak, aby zrcadlily prožitek dítěte, ale nabízely nové strategie řešení, které nevědomí přijímá snadněji než přímé rady.
 - **Ideomotorické signály:** Pro děti, které o traumatu nedokážou mluvit, se využívají nevědomé pohyby (např. levitace prstu nebo ruky) jako způsob komunikace s terapeutem. Ruka se zvedá, když je úzkost snesitelná, nebo klesá, když je potřeba se vrátit do „bezpečného místa“.
- **Aplikační výstup:** Postupné oploštění traumatické vzpomínky; událost se stává „pouhou vzpomínkou“ v minulosti, nikoli živým ohrožením v přítomnosti.

Fáze III: Integrace a posttraumatický růst (9.–12. sezení)

Závěrečná fáze směřuje k obnově celistvosti osobnosti a vytvoření vize budoucnosti, která byla válkou vymazána.

- **Neurobiologický cíl:** Posílení drah v hippocampu pro integraci fragmentovaných vzpomínek do souvislého autobiografického narativu.
- **Hypnotické techniky a postupy:**
 - **„Dopis z budoucnosti“ (Age Progression):** Imaginativní cesta do doby za 5 nebo 10 let. Dítě se setkává se svým starším, silnějším já, které válku přežilo a našlo své místo v novém světě. Tato technika opravuje narušenou časovou osu a vrací dítěti naději.

- **Integrace stínů a vnitřního dítěte:** Přijetí „vystrašené části“ sebe sama. V tranzu silné já (to, které přežilo) objímá a chrání to malé, vyděšené já, které zůstalo v krytu. Dochází k vnitřnímu usmíření a sjednocení identity.
- **Rituál uzavření:** Symbolické odevzdání břemene. Dítě si vizualizuje, jak nakládá „balast války“ na loď, které odplouvají do nekonečna, zatímco ono zůstává na pevném břehu, připravené na nový začátek.
- **Aplikační výstup:** Obnova schopnosti učit se, plánovat a budovat zdravé vazby v hostitelské zemi.

Klíčové komponenty protokolu „Fénix-UA“

1. **Somatická regulace:** Využití progresivní relaxace v tranzu k léčbě somatizovaných projevů, jako jsou chronické bolesti hlavy, tiky nebo enuréza.
2. **Kognitivní framing:** Přerámování identity z „oběti“ na „přeživšího hrdinu“ pomocí disociativních a asociačních technik.
3. **Rodinný mikrosystém:** Paralelní práce s pečovatelem; stabilizace matky/otce je nezbytná, aby se zabránilo transgeneračnímu přenosu traumatu.
4. **Kulturní senzitivita:** Metafory a příběhy musí respektovat ukrajinský kulturní kontext a jazyková specifika, aby byl tranz co nejhlubší a nejpřirozenější.

6. Transformace kognitivních schémat a fenomén „Válečného světonázoru“

Válka nemění pouze biologii, ale destruuje základní kognitivní pilíře, na kterých stojí dětské vnímání reality. U dětí zasažených konfliktem dochází k nahrazení schématu „svět je bezpečné místo“ schématem „svět je nepředvídatelný a nebezpečný“. Tato transformace má dalekosáhlé důsledky pro proces učení a sociální integraci. V edukačním procesu se tato změna projevuje jako neschopnost plánovat budoucnost, protože koncept „zítrka“ byl válkou devalvován[cite: 1, 4].

Klíčovým aspektem je alterace vnímání autorit. Pro dítě, jehož mikrosystém rodiny selhal v poskytnutí ochrany před bombardováním, se každá autorita (včetně učitele či psychologa) stává potenciálně nespolehlivou[cite: 1, 2]. Tento stav vyžaduje specifický přístup v rámci rehabilitačního protokolu Fénix-UA, kde terapeut nesmí vystupovat z pozice moci, ale jako „průvodce bezpečím“[cite: 5, 6]. Transformace dětství v tomto kontextu znamená předčasné ukončení fáze nevinnosti a vynucenou adaptaci na dospělé koncepty konečnosti a násilí, což vede k hluboké vnitřní fragmentaci identity[cite: 1, 5].

7. Etické a klinické limity hypnoterapie u dětských obětí války

Implementace hypnoterapeutických protokolů u dětí s PTSD nese specifická etická rizika, která musí být v rámci klinické praxe v EU přísně reflektována. Prvním limitem je riziko disociativních úniků. Jelikož je psychika dítěte po traumatu náchylná k disociaci jako obrannému mechanismu, musí terapeut v rámci protokolu Fénix-UA neustále monitorovat somatické markery (dech, barva kůže, oční pohyby), aby zabránil nekontrolovanému propadu do traumatické vzpomínky.

Druhým aspektem je práce s vinu přeživšího (survivor guilt), která se u adolescentů projevuje velmi intenzivně. Hypnoterapie zde nesmí sloužit k „vymazání“ vzpomínek, ale k jejich integraci tak, aby nezpůsobovaly paralýzu v přítomnosti [cite: 3, 6]. Etická norma v nemocnici OCHMATDYT i v mezinárodní asociaci psychologů zdůrazňuje princip informovaného souhlasu i u nezletilých pacientů, kdy je dítě aktivním partnerem v procesu své obnovy [cite: 5, 6]. Moderní terapeutický trans v tomto pojetí není nástrojem sugesce, ale prostorem pro znovuzískání ztracené autonomie, kterou válka brutálně narušila.

Závěrečná syntéza a doporučení pro praxi

Psychologická transformace dětství v podmínkách ozbrojeného konfliktu vyžaduje změnu paradigmatu v poskytování pomoci. Tradiční lineární modely rehabilitace jsou v případě komplexního válečného traumatu nedostatečné. Protokol Fénix-UA, integrující neurobiologické poznatky s metodami moderního terapeutického transu, nabízí efektivní cestu k hluboké stabilizaci [cite: 5, 6]. Pro úspěšnou integraci dětí-uprchlíků v EU je nezbytné:

- **Multidisciplinární přístup:** Propojení psychologa, neurologa a pedagoga v rámci jednoho rehabilitačního plánu.
- **Kulturní kompetence:** Respektování jazykového a kulturního kontextu, který tvoří základní rámec bezpečného attachmentu.
- **Dlouhodobost:** Uvědomění si, že integrace traumatu je proces, který přesahuje horizont několika měsíců a vyžaduje kontinuální podporu mikrosystému rodiny.

Válka může změnit biologii dítěte, ale skrze „architekturu bezpečí“ a cílené neuropsychologické intervence lze transformovat traumatickou zkušenost v posttraumatický růst. Naším úkolem není pouze odstranit symptomy, ale umožnit generaci zasažené válkou znovu uvěřit v předvídatelnost a smysluplnost světa.

Závěr

Psychologická transformace dětství v podmínkách války je totální proces, který mění biologii, sociální integritu i budoucnost dítěte. Jak ukazují data z Ukrajiny, Sýrie a Blízkého východu, posttraumatický růst je možný pouze tehdy, pokud je trauma integrováno do životního příběhu ne jako konečná stanice, ale jako zkušenost, která může být zdrojem vnitřní síly. Úloha psychologa spočívá v „architektuře bezpečí“, která umožní generaci zasažené válkou znovu nalézt smysl a stabilitu.

Seznam bibliografických odkazů

BRONFENBRENNER, Urie. 1979. *The Ecology of Human Development*. Cambridge: Harvard University Press, 1979. 344 s. ISBN 0-674-22457-4.

HERMAN, Judith. 2015. *Trauma and Recovery*. New York: Basic Books, 2015. 304 s. ISBN 978-0465061716.

MASTEN, Ann S. 2014. *Ordinary Magic: Resilience in Development*. New York: Guilford Press, 2014. 380 s. ISBN 978-1-4625-1659-9.

MUKHOMODIEIEV, Kostiantyn. 2024. *Moderní hypnoterapie v léčbě válečného traumatu*. Kyjev: MAA, 2024. 210 s.. NDSL „OCHMATDYT“. 2024. *Materiály klinických výzkumů 2014-2024*. Kyjev: MZ Ukrajiny, 2024.

NDSL „OCHMATDYT“. 2024. *Materiály klinických výzkumů 2014-2024*. Kyjev: MZ Ukrajiny, 2024.

UNICEF. 2022. *Estimated numbers of child refugees in the first weeks of conflict* [online]. [cit. 2024-02-12]. Dostupné na internetu: <https://www.unicef.org/reports>.

VAN DER KOLK, Bessel. 2014. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York: Viking, 2014. 464 s. ISBN 978-0-670-78593-3.

NDSL „OCHMATDYT“. 2024. *Materiály klinických výzkumů 2014-2024*. Kyjev : MZ Ukrajiny, 2024.

VAN DER KOLK, Bessel. 2014. *The Body Keeps the Score: Brain, Mind, and Body in the Healing of Trauma*. New York : Viking, 2014. 464 s. ISBN 978-0-670-78593-3.

Kontakt

Bc. Kostiantyn Mukhomodieiev
Mezinárodní asociace psychologů psychoterapeutů a trenérů expertů Ukrajiny
03150, Ukrajina, Kyjev, ulice Antonovyča (Antonovycha), 125

Kontaktní e-mail: konstantinmuhomodeev750@gmail.com

Odborný profil autora:

Kostiantyn Mukhomodieiev je psycholog a certifikovaný hypnoterapeut se specializací na hlubinnou práci s traumatem. V rámci své činnosti v mezinárodních strukturách se zaměřuje na výzkum neuroplastických změn u obětí válečných konfliktů. Kombinuje klinickou psychologii s metodami moderního terapeutického transu za účelem efektivní desenzibilizace PTSD. Je aktivním členem odborných asociací na Ukrajině i v rámci EU, kde se podílí na vývoji metodických pokynů pro psychologickou pomoc uprchlíkům. Ve své praxi se věnuje integraci traumatických zkušeností a budování vnitřní rezilience u dětí i dospělých zasažených ozbrojenými konflikty.

The welfare of the child as the overriding value in preparing for the freedom of a mother serving a prison sentence

Barbara NOWAK - Szymon NOWAK

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Abstract

While the mother is serving her prison sentence, the child's situation is particularly difficult in terms of upbringing, socialisation and education. The child interprets the mother's absence from the family in different ways, depending on their emotional bond with the mother and the communication strategies they have developed together. The child's attitude towards this fact has different determinants both in a properly functioning family, where the mother's crime was not the result of family dysfunction, and in a dysfunctional family, where the mother's criminal involvement is already a long-term process.

In both cases, an important objective of the mother's imprisonment is the process of social rehabilitation, with particular emphasis on the child's welfare in terms of his or her comprehensive development. The course of the rehabilitation process, penitentiary and post-penitentiary assistance is determined by the child's needs, including closeness, contact, and even the need to experience playing together with their mother, doing homework in her presence, and finally, support in the child's talents in various areas.

Keywords: child welfare, isolating nature of punishment, family dysfunction, social determinants of imprisonment, social isolation of children, rebuilding family relationships outside prison walls and in conditions of freedom, support for children's social, emotional and cognitive development,

1. Introduction

Penitentiary isolation is a severe punishment not only for the convicted person, but also for their family, especially children.

The absence of one of the parents during the period of imprisonment is a particularly traumatic experience for a child, which has a significant impact on their further comprehensive development. In the families of convicted women, a variety of circumstances can be observed with regard to the individual experiences of children in the situation of their mother's isolation, which depends on the mutual relations that existed before her arrest.¹⁰ When a mother has a healthy relationship with her child, the child experiences her absence in everyday life after her imprisonment particularly acutely.

This is already evident in pre-school children, who, when building their first relationships with their social environment, in a pre-school group with their peers and teachers, often display inappropriate behaviour, including aggression, which is an

¹⁰ Eneh, J., Nnama-Okechukwu, C., Uzuegbu, C. & Okoye, U.. Social work with families. In Okoye, U., Chukwu, N. & Agwu, P. (Eds.). Social work in Nigeria: Book of readings (pp 185–197). Nsukka: University of Nigeria Press Ltd, 2017.

expression of their difficult experiences in the family environment. In many cases, these children experience a lack of understanding from those around them, and their negative emotions are often interpreted as a lack of preschool maturity.¹¹

The isolation of the mother is also a difficult experience for school-aged children. In many cases, they have to cope not only with a difficult family situation, but also with social exclusion in their immediate environment. Often, they do not receive support from the parent who remains at liberty, who focuses only on their own situation and suffering, completely ignoring the emotional state of their child. The absence of the other parent often causes a significant deterioration in the family's economic situation, which has a negative impact on the child's participation in the social life of the school they attend. A particular challenge for the pupil is the ability to cope with their school obligations, participate in lessons, prepare for classes, maintain contact with their peers, while at the same time fearing that none of them will discover the fact that their parent is behind bars. On the other hand, the child is looking for someone who could become a 'confidant' for their problems and difficulties, someone who could provide them with support. Otherwise, they become increasingly isolated and feel increasingly rejected not only by their family but also by their school environment, which is reflected in their academic failures.¹² In order to help the child of an imprisoned mother overcome the difficulties associated with her isolation, a number of initiatives are being undertaken by the prison service and non-governmental, social assistance and organisations involved in penitentiary and post-penitentiary assistance. It is also very important that the child receives support during this time from the educational community of which they are a member.¹³

The absence of one parent while they are serving a prison sentence is a particularly traumatic experience for a child, one that has a significant impact on their overall development, including their emotional and social development. The child does not understand the mother's "sudden disappearance" from the family environment, and in many cases the reasons for this situation are hidden from the child and shrouded in mystery from the very beginning. This situation exacerbates disorganization in the child's daily life, as well as in their interactions with peers, since for a certain period of time the other parent often isolates the child from participating in preschool or school life, frequently justifying this as being "in the child's best interest." However, this understanding of "the child's best interests" often contradicts the child's expectations; it does not alleviate their pain and suffering but intensifies it even further, as the emotions

¹¹ B. Nowak, A preschool child facing the imprisonment of one of their parents, [in:] Rescue, care and assistance in the context of the life problems of socially excluded people, B. Nowak, M. Mackinova (scientific editors), publisher: Department of Post-Penitentiary Assistance and Work Education, Pedagogical University of Krakow, National Education Commission, Krakow 2018, p. 5-24.

¹² M. Szczygieł, Parental responsibilities in the context of imprisonment [in:] « New Codification of Criminal Law' UWr T.LVIII/2020, pp. 62–75.

¹³ B. Nowak, Educational and training activities for female prisoners in the area of mother-child relations, Copyright © by Oficyna Naukowa, Warsaw 2022, p. 57-73 ; compare also : Flynn K., Gor K, Supporting children living with a parent in prison: Learning from young people [in] British Journal of Social Work (2025) 00,p. 1–17.

the child feels—when they cannot comprehend the absence of their mother in their life and no one in the immediate family makes an effort to explain it to them—are not understood. The parent’s thinking, “it’s better if he doesn’t know about this,” is not an appropriate solution to the problem, but leaves the child without the answer he expects. Taking into account the child’s age, as well as his emotional bond with his mother, he must be provided with a sense of security and emotional stability during these moments of his mother’s incarceration.¹⁴

In many families, the situation is different: children are aware of their mother’s arrest from the very beginning, which merely explains the absence of the person closest to them, but does not lessen their pain and suffering caused by the separation. The difficulties a child experiences also depend on the quality of the relationship with the mother that was established before her incarceration. A proper understanding of “the child’s best interests” should therefore take into account the truth of the situation the child is facing—namely, the reasons for the mother’s absence from their immediate environment. This approach by the family helps protect the child from the traumatic situation of learning about their mother’s arrest from third parties.¹⁵

Treating the child with respect and, at the same time, with full understanding of their pain gives them the opportunity to accept this situation within the context of support from their father or other family members, as well as prepares them for visits with their mother, to which both have a right. (Only in the event that this right is restricted is the child deprived of these visits for a certain period of time.)

2. Methodology and data collection

The welfare of the child as the primary element of both rehabilitation and social readaptation of the mother is reflected in many areas of assistance. In situations where the mother is isolated, the other parent is often unable to cope with the resulting difficulties on their own, which is also due to the need to take on responsibilities previously performed by the mother. In this situation, the child often feels lonely, experiences social isolation, and in a way even participates in the penitentiary for mother and child isolation of the mother, experiencing social exclusion.¹⁶

The aim of the research was to answer the main research question:

¹⁴ E. Piotrów, The situation of children and their mothers serving prison sentences in the homes of prison and child, [in :] Children's rights in the educational and social sphere, publisher : Catholic University of Lublin, Lublin 2016.

¹⁵ B. Nowak, Forms of Support for Single Mothers Serving Prison Sentences: Selected Research Contexts, Bytom: Second Chance Post-Penitentiary Aid Society 2020, pp. 37–45. (Formy podpory pre slobodné matky vo výkonu trestu odňatia slobody: Vybrané výskumné kontexty, Bytom: Spoločnosť pre pomoc po prepustení z väzenia „Druhá šanca“ 2020, s. 37–45.)

¹⁶

What measures are taken by the prison service, local government organisations and schools to help the children of imprisoned mothers?

To this end, qualitative research was conducted in two prisons and one remand centre where women who are mothers are serving their sentences, as well as in two non-governmental organisations providing penitentiary and post-penitentiary assistance. The individual case method was used. The techniques used in the research procedure included document analysis, including websites of the above-mentioned penitentiary units documenting events involving convicted children, prison records of incarcerated mothers, documented with their consent to be used in research procedures, interviews with penitentiary educators, prison psychologists, and the children's fathers. as well as an analysis of artistic creations made by mothers for their children.

The following hypotheses were formulated for the purposes of the study:

- Children of imprisoned mothers receive support from the prison service that is adequate to their individual needs.
- For the benefit of children of convicted mothers, non-governmental organisations organise forms of support in the field of upbringing and education, with the priority being to help the families of convicts.
- The welfare of children in social and emotional crisis is one of the important tasks of educational institutions attended by children of convicted mothers.

A total of 15 cases were examined. For the purposes of this publication, only selected excerpts from studies concerning specific cases have been used.

Case 1.

The mother, 33 years old and a first-time offender, has a 5-year-old child who is in the father's care.

The girl attends preschool in her neighborhood. However, the mother's absence has made contact with the child difficult; she only exchanges brief words with her father, which most often concern her longing for her mother. The girl very often asks when she will come home. From the very beginning, the father and grandmother hid the truth from the child about her mother's incarceration, explaining that it was "for her own good."

After six months of her mother's absence from home, the child's mental state deteriorated significantly, and this also affected her physical condition; the child had no appetite, and test results indicated a severe degree of anemia. In this situation, the father decided to speak with the teacher at the preschool, and as a result, the child was referred for psychological counseling. However, a key condition for the child's recovery was the need to tell the truth and allow the girl to see her mother. After the parent spoke with the child in the presence of a child psychologist, the girl began preparing with her dad to see her mom. A child psychologist and a prison psychologist were also present during the first visits. The child was very happy; she hugged her mother the entire time during the meeting. A difficult moment for her was the end of the visit, when she had to part with her mother again, but the promise that she would see her again soon gave the girl hope and made it much easier for her to come to terms with the situation.

Currently, the girl is functioning normally both in her preschool group and at home; she is beginning to engage in conversation, but very often includes memories of her encounters with her mother.

Case 2.

A 58-year-old mother, convicted for the first time; her 12-year-old child, a primary school student, is in the care of the grandparents because the father is unable to care for the child due to alcohol addiction. While serving her prison sentence, the woman attempted suicide, having great difficulty accepting her sentence and adjusting to prison conditions. Since then, she has been taking antidepressants and experiences a wide range of emotional states, from euphoria to mental breakdowns. For her, the happiest moments during her solitary confinement are visits with her son, with whom she has a very good relationship. These relationships had already been established during their time in the community. After his mother was incarcerated, the boy initially began skipping school because he was ashamed of the situation; he felt that all his classmates knew where his mother was. Following a conversation between his father and the teachers, the boy received support from his homeroom teacher as well as the other teachers. For his own benefit, he attended certain classes individually, particularly math and English, as these were subjects he found particularly difficult. The family faced significant financial difficulties due to the father's need to reduce his working hours in order to care for his son. The child showed great interest in the organized summer camps for students during the holidays, but he realized that this would be difficult due to the family's financial problems. Thanks to the support of the school and the Fund for Children of Incarcerated Mothers, a non-governmental organization, the boy was able to participate in one school-organized trip, which of course made him very happy and was a source of joy during such a difficult time for him.

Case 3.

A 54-year-old mother is serving a prison sentence in a therapeutic facility due to alcohol addiction; she is a repeat offender; her 17-year-old daughter is a pupil at a general secondary school.

This is the woman's third prison sentence; she was first sentenced when her child was four years old. Whilst on release, she had very little contact with her child due to her alcohol addiction. The child was looked after by her father, who tried to ensure she had a happy childhood. The girl felt no bond with her mother, so each time her mother was arrested it meant little to her; she did not cry, showed no sadness, and sometimes even felt relief, as she did not have to endure her mother's drunken behaviour. Her grandparents helped her father raise the girl. She was a cheerful child who had no trouble at school and was musically gifted. She did well socially and was keen to volunteer for children and the elderly. Her greatest worry was her mother's impending release from prison; she feared her return due to her mother's addiction.

The girl did not attend visits with her mother, as she did not wish to do so. The support she received from her family, as well as the psychological support she received both at school and within the voluntary community she was involved with, gave her a strong sense of self-worth despite her mother's criminal behaviour. Neither her father nor her grandparents forced the girl

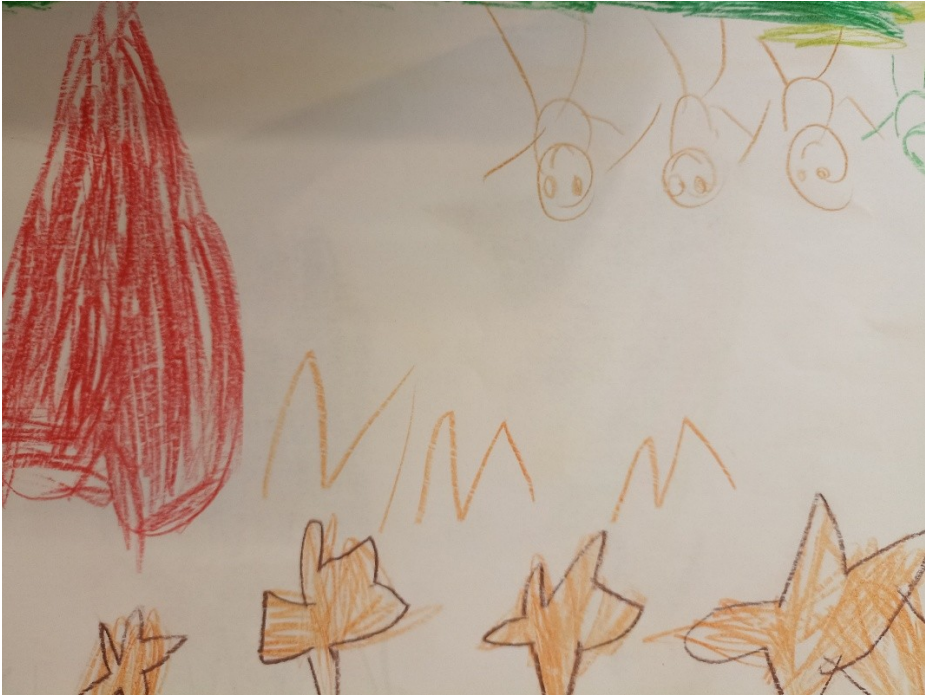
to attend visits with her mother; they respected her decision, guided above all by the child’s best interests.

Joint creative activity: Mother and child

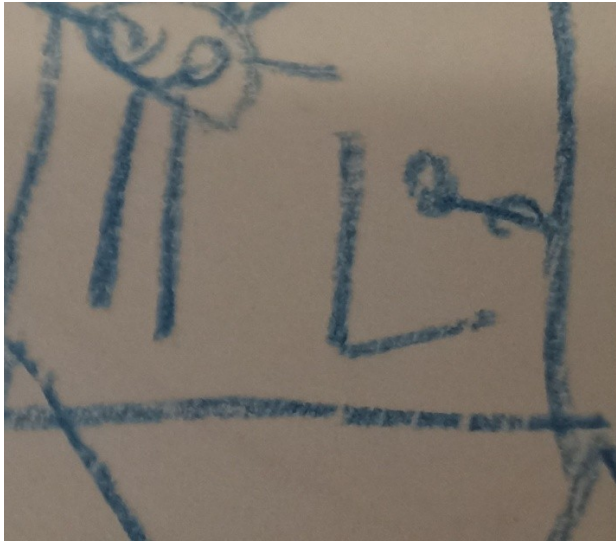
Dr 1. A Vacation with Mom

Dr 2 At the theater with Mom

Dr 3. Pets in our home

Dr 4 The home my mum and I share

3.Results and discusion

The welfare of children in the assistance activities of the Prison Service

The results of the study confirmed the research hypotheses:

- A. The children of imprisoned mothers receive support from the prison servicetailored to their individual needs.

One of the key objectives of imprisonment for women who are mothers is their social rehabilitation, return to their family environment and the proper and lawful fulfilment of their parental duties. In accordance with the Polish penitentiary system, every mother had a rehabilitation programme tailored to her needs, i.e. an individual programme designed to prepare her as well as possible for life in freedom. In this area, mothers were supported by prison educators, psychologists and therapists. Many of them experienced difficult emotional situations in their relationships with their children, for example during visits or joint educational workshops aimed at repairing disturbed mother-child relationships. In such moments, psychological and pedagogical assistance, aimed at achieving understanding and openness to actions for the good of the child, was of great importance for both the mother and the child.

Naturally, these two factors play a significant role in selecting rehabilitation programmes tailored to each prisoner, taking into account their individual circumstances as well as the influence of group dynamics.¹⁷ Children experiencing difficulties whilst their mother is in prison receive support not only from a psychologist, but also from their mother's designated prison officer, who, during visits with the parent, talks to both the child and the mother, helping to resolve various difficult issues, including those relating to parenting, communication and emotions.

Where it is in the child's best interests, the prison governor grants permission for additional visits with the mother, which helps to strengthen their bond and provides, at least in part, a semblance of a family home. By spending more time with her mother, the child experiences a greater sense of security and emotional stability.

B. Non-governmental organisations provide support in the areas of upbringing and education for the children of imprisoned mothers, with the priority being to assist the families of those imprisoned

A wide range of rehabilitation programmes gives prisoners the opportunity to make changes in many areas of their lives, including family, professional and social life in the broadest sense, in which properly fulfilled social roles are taken into account.¹⁸

Rehabilitation activities cover a variety of areas, in particular through educational measures and, to a lesser extent, disciplinary measures. These include, amongst other things, vocational training and employment support, ranging from community service, through employment within the prison, to facilitating employment outside the prison walls.

¹⁷ E. Kerry, Prisoners' Perspectives on Limited Rehabilitative Program Opportunities, [in:] *„The Qualitative Report* „(ISSN 1052-0147), 2021, vol 26, Nr 4,s. 1128-1149.

¹⁸ B. Nowak, Educational and rehabilitative interventions for female prisoners regarding mother-child relationships, published by Oficyna Naukowa, ISBN 978-83-67557-23-8, Warsaw 2022, p. 67.

A second very important area is education, enabling prisoners to obtain basic, vocational and secondary education, and in some cases even to complete higher education.¹⁹

The implementation of educational programmes as part of the rehabilitation process has a long tradition in Poland, as documented in historical sources. Nineteenth-century prison records contain detailed descriptions of educational activities carried out among prisoners, including lessons in reading, writing and arithmetic, as well as the study of Polish history and the history of major European powers. These activities were primarily intended to provide an alternative to learned pathological behaviours, as well as to prepare them for life in the community upon release from prison. As a large proportion of prisoners were illiterate, acquiring reading and writing skills whilst in custody could, to a great extent, prevent them from reoffending, increasing their chances of finding work and raising their awareness of the documents they signed – documents which were often of great importance in the context of admitting guilt for a particular offence.²⁰

By supporting the education of mothers whilst they are serving their sentences, we are acting in the best interests of their children to ensure their financial stability, as an educated mother will find it easier to secure a place in the labour market. Furthermore, when a mother receives an education, she becomes more sensitive to the issue of her own child's education.

The organisation of creative and educational workshops for mothers and children in prisons is of great importance in this regard. This gives children the chance to do arts and crafts and build things together with their mum, which brings them closer together and helps them develop their creative skills.

C .The welfare of children facing social and emotional difficulties is one of the main priorities of the care facilities attended by the children of imprisoned mothers.

The research findings indicate that a key factor in women serving custodial sentences is the role played by their children, who become the focus of their desire for freedom. Women often say that “my child gives me strength; if it weren't for my child, I would attempt suicide again”.

¹⁹ K. Gucwa-Porębska, *Key principles of the OSL method in the context of the readaptation process of prisoners and their families in the community* [in:] Multidimensional support in the process of preparation for life in the community, B. Nowak (ed.), published by the Department of Post-Penitentiary Assistance, Pedagogical University of Kraków, Kraków 2020, pp. 45–57 ; L. Liukinevičienė, D., Mikalauskas The desirability of improving the resocialisation of prisoners carried out in remand centres from the perspective of those involved in the process [in:] ‘Social Welfare Interdisciplinary Approach’ 2018 (8)2, 131–152.

²⁰ Prisoners' education for the year 1899, ref. 29/440/108; Prison school and prisoners' employment, ref. 29/440/107 [in:] National Archives in Krakow, hereafter ANK (Prisoners' education for the year 1899, ref. 29/440/108; Prison school and prisoner employment, ref. 29/440/107 [in.] National Archives in Krakow, hereafter ANK).

But these words, spoken by their mother on more than one occasion in front of her children, are, on the one hand, a source of pride and joy for them, whilst on the other hand they place a considerable emotional burden on them, as they are determined to rise to the challenge.

Sometimes they go above and beyond to get the best possible grades at school, doing it all for their mum. This places a significant emotional strain on them, as well as requiring constant involvement in competition, which can be a constant source of stress.

These issues were highlighted by the teachers and psychologists from the schools and nurseries attended by these children who took part in the study.

It is important for the well-being of these children that specialists in schools and nurseries organise activities such as one-to-one sessions, workshops and therapy, during which the children learn coping strategies for such situations without placing too much strain on their nervous systems. The research findings clearly show that children are very keen to take part in these activities, which also translates into improved well-being, greater life satisfaction and better academic performance.

Conclusions and summary

The results of the research conducted allow us to draw significant conclusions regarding the subject matter in question The welfare of the child as the overriding value in preparing for the freedom of a mother serving a prison sentence :

- When carrying out post-release support tasks aimed at preparing mothers for life outside prison – through the work of the prison service, non-governmental organisations and care institutions – the best interests of the child are taken into account, as this is the priority of these activities,

- In the lives of children of convicted mothers who receive appropriate support within their family and institutional environments, the following positive changes can be observed : improved functioning within the family environment, increased self-confidence, reducing difficulties in making friends, breaking down the stereotypes that lead us to judge our parents solely on the basis of the crime they committed, a bold approach to making life choices in line with one's own beliefs (applies to teenagers), overcoming the sense of shame associated with her mother's visits to prison ((applies to teenagers), experiencing success at school, taking an interest in cultural activities, enjoyment of taking part in extracurricular activities and clubs, overcoming the fear of expressing one's thoughts and feelings, and the fear of being 'laughed at', reducing a submissive attitude towards attempts by others to dominate, or uncritical submission to others.

Sources:

Prisoners' education for the year 1899, ref. 29/440/108; Prison school and prisoners' employment, ref. 29/440/107 [in:] National Archives in Krakow, hereafter ANK (Prisoners' education for the year 1899, ref. 29/440/108; Prison school and prisoner employment, ref. 29/440/107 [in.] National Archives in Krakow, hereafter ANK).

Bibliography :

Eneh, J., Nnama-Okechukwu, C., Uzuegbu, C. & Okoye, U.. Social work with families. In Okoye, U., Chukwu, N. & Agwu, P. (Eds.). Social work in Nigeria: Book of readings (pp 185–197). Nsukka: University of Nigeria Press Ltd, 2017.

Gucwa-Porębska K., *Key principles of the OSL method in the context of the readaptation process of prisoners and their families in the community* [in:] Multidimensional support in the process of preparation for life in the community, B. Nowak (ed.), published by the Department of Post-Penitentiary Assistance, Pedagogical University of Kraków, Kraków 2020, pp. 45–57.

Liukinevičienė L, D., Mikalauskas The desirability of improving the resocialisation of prisoners carried out in remand centres from the perspective of those involved in the process [in:] ‘Social Welfare Interdisciplinary Approach’ 2018 (8)2, 131–152.

Nowak B., A preschool child facing the imprisonment of one of their parents, [in:] Rescue, care and assistance in the context of the life problems of socially excluded people, B. Nowak, M. Mackinova (scientific editors), publisher: Department of Post-Penitentiary Assistance and Work Education, Pedagogical University of Krakow, National Education Commission, Krakow 2018.

Szczygieł M., Parental responsibilities in the context of imprisonment [in:] « New Codification of Criminal Law’ UWr T.LVIII/2020, pp. 62–75.

Nowak B., Educational and training activities for female prisoners in the area of mother-child relations, Copyright © by Oficyna Naukowa, Warsaw 2022, p. 57-73 : compare also : Flynn K., Gor K, Supporting children living with a parent in prison: Learning from young people [in] British Journal of Social Work (2025).

Nowak B., Forms of Support for Single Mothers Serving Prison Sentences: Selected Research Contexts, Bytom: Second Chance Post-Penitentiary Aid Society 2020, pp. 37–45. (Formy podpory pre slobodné matky vo výkonu trestu odňatia slobody: Vybrané výskumné kontexty, Bytom: Spoločnosť pre pomoc po prepustení z väzenia „Druhá šanca“ 2020, s. 37–45.)

Nowak B., Educational and rehabilitative interventions for female prisoners regarding mother-child relationships, published by Oficyna Naukowa, ISBN 978-83-67557-23-8, Warsaw 2022, p. 67.

Piotrów E., The situation of children and their mothers serving prison sentences in the homes of prison and child, [in :] Children's rights in the educational and social sphere, publisher : Catholic University of Lublin, Lublin 2016.

Digital Identity and the Best Interests of the Child in the Context of Artificial Intelligence

Michal PANKEVIČ

Inovačné partnerské centrum Prešov, detašované pracovisko Poprad, Mnoheľova 828, 058 46 Poprad, Slovenská republika; michal.pankevic@centrum.sk

Abstract

The paper reflects on current challenges associated with the formation of a child's digital identity under the influence of emerging artificial intelligence (AI) technologies. In the context of the Convention on the Rights of the Child, it analyzes whether and to what extent current algorithmic processes—ranging from automated profiling to generative content—respect the principle of the best interests of the child. It addresses the dichotomy between accelerating technological progress and the fundamental right of the child to privacy and integrity in the digital space, paying particular attention to the risks of unconscious digital footprint construction and the ethical aspects of utilizing children's data for training AI models. The aim of the paper is to identify key determinants of threat and to propose legislative and methodological recommendations for state institutions and professional practice. It emphasizes the necessity of AI regulation so that technologies serve not merely as commercial tools, but primarily as a means for the safe and full development of the child.

Keywords: the Best Interests of the Child, Artificial Intelligence (AI), Digital Identity, Privacy protection, Automated profiling, Generative content

Úvod

Súčasná generácia detí, často označovaná ako Generácia Alpha (Gen A), je prvou demografickou kohortou, ktorá vyrastá v prostredí plne saturovanom technológiami umelej inteligencie (AI). Na rozdiel od „digitálnych domorodcov“ prelomu tisícročia, dnešné deti nielenže konzumujú digitálny obsah, ale sú ním aktívne, často nevedome, profilované a formované. Digitálna identita dieťaťa prestáva byť len súborom ním vedome zdieľaných fotografií či statusov; stáva sa komplexným dátovým konštruktom vytváraným algoritmami, ktoré predikujú preferencie, správanie a dokonca budúci potenciál jedinca.

V kontexte týchto zmien sa do popredia dostáva imperatív ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa, tak ako ho definuje Článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa. Výzva spočíva v tom, že tradičné legislatívne a etické rámce boli koncipované pre statický svet, zatiaľ čo dynamika AI systémov – od personalizovaných odporúčacích systémov až po generatívne modely (GenAI) – sa vyvíja exponenciálne. Tento príspevok si kladie za cieľ analyzovať dichotómiu medzi technologickým pokrokom a ochranou integrity dieťaťa, identifikovať kľúčové riziká spojené s „datafikáciou“ detstva a na základe komparácie aktuálnych domácich a zahraničných výskumov navrhnúť konkrétne odporúčania pre aplikačnú prax.

Digitálna identita dieťaťa: Od sebaaprezentácie k algoritmickému konštruktu

Pojem digitálna identita prešiel v posledných rokoch zásadnou transformáciou. Zatiaľ čo v počiatočných sociálnych sieťach išlo primárne o aktívnu sebaaprezentáciu používateľa, v dobe umelej inteligencie hovoríme o tzv. inferovanej identite. Podľa Luptona a Williamsona (2021) sa deti stávajú objektmi „datafikácie“ už od prenatálneho štádia, kedy rodičia zdieľajú ultrazvukové snímky (sharenting), čím vytvárajú prvotnú digitálnu stopu [4].

Umelá inteligencia však tento proces posúva na novú úroveň. Algoritmy strojového učenia dokážu na základe fragmentovaných dát (čas strávený pri obrazovke, pohyb kurzora, hlasová interakcia s virtuálnymi asistentmi) vytvoriť psychometrický profil dieťaťa, ktorý je často presnejší než jeho vlastné sebahodnotenie. Tento profil následne determinuje, aký obsah je dieťaťu zobrazovaný, s kým interaguje a aké príležitosti sa mu v digitálnom priestore otvoria (UNICEF, 2021) [7].

Z hľadiska najlepšieho záujmu dieťaťa je problematické, že tento proces prebieha v „čiernej skrinke“ (black box). Dieťa ani jeho zákonný zástupca nemajú kontrolu nad tým, aké atribúty sú dieťaťu pripisované. Ak AI systém vyhodnotí dieťa ako rizikové alebo naopak ako ideálny cieľ pre určitý typ marketingu, táto nálepka sa stáva súčasťou jeho skrytej digitálnej identity.

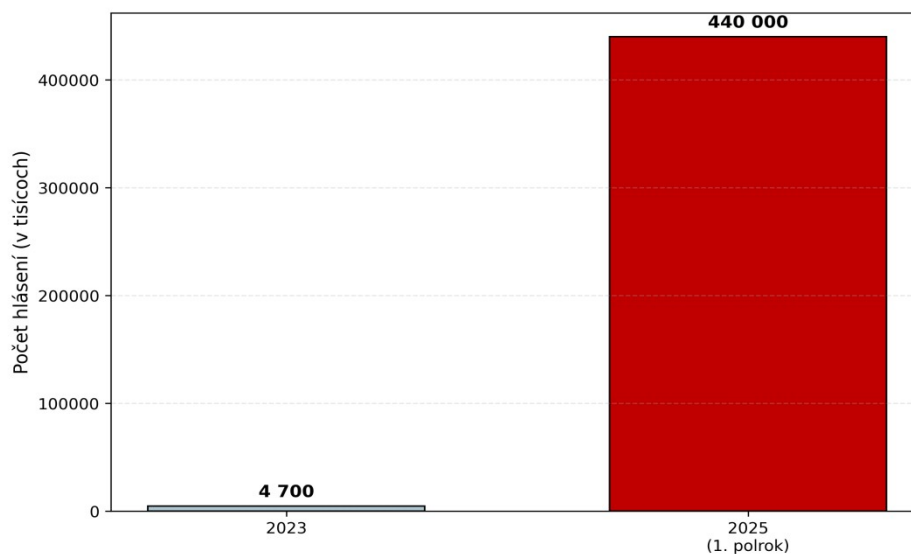
Výskumné zistenia: Realita detí v digitálnom priestore

Pre pochopenie hĺbky problému je nevyhnutné vychádzať z empirických dát. Analýza exploratívnych štúdií zo Slovenska i zahraničia poukazuje na alarmujúce trendy v interakcii detí s AI technológiami.

Zahraničné štúdie a globálne trendy

Medzinárodné organizácie ako OECD a UNICEF dlhodobo monitorujú vplyv digitalizácie na deti. Správa OECD z roku 2023 zavádza novú typológiu rizík, ktorá delí hrozby na obsahové, kontaktné, spotrebiteľské a riziká správania [10]. Najnovšie dáta z USA (Common Sense Media, 2026) ukazujú masívny nástup generatívnej AI do života tínedžerov. Podľa ich zistení až 42 % amerických tínedžerov komunikuje s AI chatbotmi ako s priateľmi alebo spoločníkmi, čo zásadne mení dynamiku sociálneho učenia [11].

Ešte znepokojujúcejší je nárast zneužívania AI na tvorbu sexuálneho obsahu (CSAM). Podľa údajov National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) došlo v prvej polovici roku 2025 k dramatickému nárastu hlásení týkajúcich sa AI generovaného materiálu zobrazujúceho zneužívanie detí, pričom počet nahlásení presiahol 440 000 prípadov [12].

Graf 1. Nárast hlásení AI generovaného obsahu zneužívajúceho deti (hypotetické zobrazenie trendu)

Zdroj: Common Sense Media / NCMEC, 2026 [12]

Prezentované údaje jednoznačne ukazujú, že legislatíva nestíha reagovať na rýchlosť, akou sú nástroje na tvorbu „nudification“ (vzlietacích) deepfakes dostupné bežným používateľom.

Situácia na Slovensku

Domáce výskumy potvrdzujú, že slovenské deti nezaostávajú za globálnymi trendmi. Výskum EU Kids Online (Slovakia, 2020) už pred nástupom generatívnej AI ukázal, že až 43 % detí vo veku 9 – 16 rokov používa smartfón takmer neustále [13]. Aktuálnejší pohľad prináša výskum Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave (2026), ktorý sa zamerail na prienik AI do vzdelávania. Zistenia sú jednoznačné:

- 97 % študentov využíva nástroje umelej inteligencie v nejakej forme;
- Dominantným nástrojom je ChatGPT, ktorý výlučne používa 42,6 % respondentov;
- Výskum zároveň upozorňuje na riziko zníženia kognitívneho úsilia a angažovanosti študentov pri nesprávnom využívaní týchto nástrojov [14].

Psychológovia z Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPaP) v roku 2024 varovali pred fenoménom „digitálnych prázdnin“, kde absencia štruktúry vedie k nadmernému času strávenému online, čo má priamy dopad na duševné zdravie detí [15].

Tab. 1. Komparácia rizík digitálnej identity (tradičné vs. AI posilnené)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe typológie OECD (2023) a zistení UNICEF (2021)

Typ rizika (podľa OECD)	Tradičné digitálne riziko	Riziko posilnené umelou inteligenciou (AI)
obsahové (Content)	vystavenie násiliu a pornografii	algoritmicke personalizovaný extrémistický obsah (kráľčie nory); deepfakes nerozoznatel'ne od reality
kontaktné (Contact)	kybergrooming dospelými útočníkmi	AI chatboti simulujúci romantický vzťah; automatizovaný grooming (boty)
spotrebiteľské (Consumer)	cielená reklama, in-game nákupy	hyper-personalizovaný marketing na základe biometrie a emocie; manipulatívne „dark patterns“
riziká správania (Conduct)	kyberšikanovanie formou textu/foto	tvorba ponížujúceho obsahu o spolužiakoch pomocou generatívnej AI (napr. tzv. vyzlietacie aplikácie)

Najlepší záujem dieťaťa a hrozby algoritmickeho profilovania

Článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa ukladá povinnosť, aby záujem dieťaťa bol prvoradým hľadiskom. Aplikácia tohto princípu v digitálnom ekosystéme riadenom komerčnými algoritmi naráža na zásadný konflikt.

Ekonomika pozornosti vs. duševné zdravie

Moderné platformy využívajú odporúčacie systémy, ktorých cieľom je maximalizácia času stráveného na platforme. Výskumy (Livingstone et al., 2023) naznačujú priamu koreláciu medzi algoritmicke kurátorovaným obsahom a nárastom úzkostných porúch či porúch príjmu potravy u adolescentov, najmä u dievčat [3]. Algoritmus, ktorý dieťaťu so sklonom k depresii ponúka melancholický obsah, koná v priamom rozpore s jeho najlepším záujmom.

Generatívna AI: Nová hranica ohrozenia integrity

Ako ukazujú dáta v Grafe 1, nástup generatívnej AI priniesol hrozbu deepfakes. Fotografie, ktoré deti v dobrej viere zdieľajú, môžu byť zneužitú na tvorbu sexuálne explicitného obsahu. Predstavitelia Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRRI) na odbornom stretnutí v roku 2025 zdôraznili, že páchatel'om dnes stačí získať bežnú fotografiu či hlasovú vzorku zo sociálnej siete na to, aby dieťa digitálne „znemožnili“ [16]. Digitálna identita dieťaťa tak môže byť nenávratne poškodená obsahom, ktorý dieťa nikdy nevytvorilo.

Etické aspekty: Dieťa ako zdroj dát pre tréovanie AI

Kritickým aspektom je využívanie dát vygenerovaných deťmi na tréovanie veľkých jazykových modelov (LLM). Deti sú v tomto procese nevedomými „pracovníkmi“. Táto prax vyvoláva etické otázky týkajúce sa súhlasu. Podľa van der Hofa (2023) súčasné mechanizmy súhlasu sú neúčinné [8]. Z pohľadu najlepšieho záujmu dieťaťa je nevyhnutné prejsť k modelu ochrany „by design“, kde sú dáta detí automaticky vylúčené z tréovacích setov.

Legislatívne a metodické odporúčania pre prax

Vzhľadom na uvedené riziká je nevyhnutné prijať proaktívne opatrenia, ktoré budú reflektovať špecifiká AI. Ich operacionalizácia saturuje problematiku legislatívy v nadväznosti na štátnu správu a tiež problematiku implementácie do odbornej praxe (školy, sociálni pracovníci, psychológovia). Opatrenia a odporúčania je možné diferencovať nasledovne:

A. Odporúčania pre legislatívu a štátnu správu:

- zavedenie povinného hodnotenia dopadov na práva dieťaťa (CRIA): Pri nasadzovaní akéhokoľvek AI systému vo verejnom sektore (školsťvo, sociálnoprávna ochrana) by mal byť jeho povinnou súčasťou proces posudzovania vplyvu na práva dieťaťa (Child Rights Impact Assessment).
- regulácia biometrického profilovania: Je potrebné prísne obmedziť alebo zakázať využívanie biometrickej identifikácie a kategorizácie detí na verejných miestach a v online priestore pre komerčné účely.
- právo na „digitálne zabudnutie“: Posilnenie mechanizmov, ktoré umožnia osobám po dovŕšení dospelosti (alebo aj skôr) jednoducho a úplne vymazať svoju digitálnu históriu vytvorenú počas detstva, vrátane dát použitých na tréovanie AI.

B. Odporúčania pre odbornú prax:

- edukácia o algoritmickej gramotnosti: Mediálna výchova by sa mala transformovať na výchovu k AI gramotnosti. Deti by mali chápať, čo je to algoritmus, ako funguje odporúčanie obsahu a že to, čo vidia online, je konštrukt, nie objektívna realita,
- metodiky pre sociálnych pracovníkov: Pracovníci SPODaSK by mali byť školení v identifikácii rizík spojených s online správaním. Mali by vedieť rozpoznať znaky

kyberšikanovania prostredníctvom deepfakes alebo závislosti na algoritmických feedoch,

- podpora „tech-free“ zón a ľudského kontaktu: Inštitúcie by mali aktívne vytvárať priestor pre rozvoj identity mimo digitálneho prostredia, aby sa predišlo totálnej závislosti sebahodnotenia dieťaťa od digitálnej spätnej väzby.

Záver

Digitálna identita dieťaťa v dobe umelej inteligencie je krehkým konštruktom, ktorý je pod neustálym tlakom komerčných záujmov a technologického determinizmu. Hoci AI prináša obrovský potenciál pre personalizované vzdelávanie a rozvoj, bez robustných etických a právnych mantinelov predstavuje vážne riziko pre najlepší záujem dieťaťa.

Spoločnosť by určite nemala dopustiť, aby sa deti stali len pasívnymi objektmi profilovania a zdrojom dát. Najlepší záujem dieťaťa totiž vyžaduje, aby sme technológie formovali my, nie aby technológie formovali naše deti. Je preto úlohou rodiny, štátu a celej spoločnosti vytvoriť také digitálne prostredie, v ktorom bude bezpečnosť a integrita dieťaťa nadradená nad efektivitu algoritmov. Len multidisciplinárnym prístupom, ktorý spája právo, psychológiu a technológie, môžeme zabezpečiť, aby AI slúžila ako nástroj na rozvoj ľudského potenciálu dieťaťa, a nie ako nástroj jeho kontroly.

Zoznam použitej literatúry

- [1] European Commission (2022). A European strategy for a better internet for kids (BIK+). Brussels : European Commission.
- [2] Lievens, E., van der Maelen, C. (2020). The GDPR and the Internet of Toys. In Computer Law & Security Review, 2020, roč. 36.
- [3] Livingstone, S., Stoilova, M. (2023). Children's data and privacy online. London : LSE.
- [4] Lupton, D., Williamson, B. (2021). The Datafied Child. London : Routledge.
- [5] Nariadenie EP A Rady (EÚ) 2024/1689 (Akt o umelej inteligencii).
- [6] Turkle, S. (2021). The Empathy Diaries. New York : Penguin Press.
- [7] UNICEF (2021). Policy guidance on AI for children 2.0. New York : UNICEF.
- [8] van der Hof, S. (2023). Children's Rights in the Digital Environment. In International Journal of Children's Rights.
- [9] Zuboff, S. (2020). The Age of Surveillance Capitalism. New York : PublicAffairs.
- [10] OECD (2023). Typology of risks for children in the digital environment. Paris : OECD Publishing.
- [11] Common Sense Media (2026). AI Safety and Youth Report. San Francisco : Common Sense.
- [12] NCMEC (2025). Reports of AI-generated CSAM (Jan-June 2025). Alexandria : NCMEC.
- [13] Izrael, P. et al. (2020). EU Kids Online 2020: Výsledky prieskumu na Slovensku. Ružomberok : Katolícka univerzita.
- [14] Baculáková, K. et al. (2026). Využívanie umelej inteligencie a jej vplyv na vzdelávací proces. Bratislava : FMV EUBA.
- [15] Božík, M. (2024). Digitálne technológie cez prázdniny. Bratislava : VÚDPaP.

- [16] MIRRI SR (2025). Kyberšikana ohrozuje deti výraznejšie než kedykoľvek predtým. Bratislava : MIRRI.

Odborný profil autora

PhDr. PaedDr. Michal Pankevič, PhD., MBA, LL.M. je expert na inovácie vo vzdelávaní s komplexným akademickým zázemím v oblasti pedagogiky, školského manažmentu a školského práva. Aktuálne pôsobí ako regionálny inovačný a komunitný manažér v Inovačnom partnerskom centre Prešovského samosprávneho kraja. Vo svojej profesionálnej dráhe zastával pozície učiteľa primárneho vzdelávania, riaditeľa školy a garanta odborných programov so zameraním na inklúziu a didaktiku. Je autorom početných vedeckých a odborných príspevkov o manažmente školy, legislatíve a digitálnej transformácii, kde sa zameriava na etické aspekty umelej inteligencie a presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa v digitálnom priestore v súlade s medzinárodnými štandardmi.

Najlepší záujem dieťaťa a právo na primeranú životnú úroveň

Svetlana PAVLOVIČOVÁ¹, Alica SNINČÁKOVÁ²

Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Masarykova 2707/15,
08001 Prešov, Slovenská republika, svetlanapavlovicova@centrum.sk¹,
alica.snincakova@gmail.com²

Abstract

The best interests of the child and the right to an adequate standard of living

Abstrakt: Zber údajov formou terénneho monitoringu žobrajúcich detí mapoval sezónny jav detského žobrania a jeho väzby na ďalšie sociálno-patologické javy. Deti boli oslované prostredníctvom dotazníkov v okolí obchodných centier a dopravných uzlov; rozhovory prebiehali spontánne a boli doplnené anonymizovanou fotodokumentáciou. Zistenia potvrdili znaky organizovaného alebo rodinne riadeného žobrania (iniciácia dospelými, určenie miesta a „scenárov“, odovzdávanie výnosu, striedanie detí, zastrášené správanie) a zároveň poukázali na ohrozenie zdravia a dôstojnosti detí. V Košiciach, Prešove a Trebišove sa objavili informácie o sprostredkovaní detskej prostitúcie; naprieč regiónom bolo zaznamenané aj užívanie prchavých látok (toluén) s dostupnosťou pre maloletých. Výstupy poukazujú na porušovanie Dohovoru o právach dieťaťa a možné trestnoprávne dôsledky. V teréne sa zároveň potvrdila transgeneračná chudoba a jej patologické dopady na sociálne vylúčené komunity; jedným z možných riešení je systematická práca s komunitami, vrátane podpory ich sociálnej integrácie prostredníctvom nástrojov sociálneho podnikania.

Keywords: *Begging children; intergenerational poverty; marginalized Roma communities; social enterprises; the right to a dignified life*

Úvod a formulácia cieľa

Žobranie detí predstavuje v podmienkach Slovenskej republiky komplexný, dlhodobý prítomný a zároveň nedostatočne reflektovaný sociálny problém. Jeho špecifikom je vysoká miera latentnosti, premenlivá viditeľnosť vo verejnom priestore a zároveň nedostatočné systémové zachytenie v inštitucionálnych databázach a evidenciách. Hoci ide o jav, ktorý je vo verejnom prostredí opakovane prítomný, jeho odborná reflexia býva často fragmentárna a orientovaná skôr na čiastkové prejavy než na analýzu jeho sociálnych príčin, súvislostí a dôsledkov.

V mnohých prípadoch je žobranie detí prejavom hlbokkej sociálnej deprivácie, sociálneho vylúčenia, narušených rodinných väzieb, nízkej stability domáceho prostredia a medzigeneračného prenosu chudoby. Súčasne však nemožno abstrahovať od situácií, v ktorých je dieťa do žobrania zapojené pod tlakom rodinného prostredia, v dôsledku manipulácie alebo ako súčasť širších stratégií prežitia domácnosti. Práve táto ambivalentnosť javu – oscilujúca medzi sociálnou núdzou a zneužívaním – spôsobuje, že žobranie detí nemožno redukovať iba na poruchu správania, priestupkový prejav alebo individuálnu situáciu jednej rodiny. Naopak, ide o jav s výrazným právnym, sociálnym, etickým a verejno-politickým rozmerom.

Jedným z najzávažnejších problémov je skutočnosť, že deti nachádzajúce sa v situácii žobrania často ostávajú mimo bežných mechanizmov včasného zachytu. V mnohých prípadoch absentujú v školských, zdravotníckych či sociálnych záznamoch, respektíve sú v nich evidované len čiastkovo a bez zachytenia komplexnosti ich životnej situácie. Z pohľadu

systému ochrany detí sa tak stávajú fakticky „neviditeľnými“, hoci ich prítomnosť vo verejnom priestore je nápadná a opakovane pozorovateľná. Táto disproporcía medzi verejnou viditeľnosťou a inštitucionálnou neviditeľnosťou vytvára potrebu cielene orientovaného monitoringu, ktorý dokáže identifikovať konkrétne formy ohrozenia, zachytiť reálne životné podmienky detí a vytvoriť podklady pre formuláciu účinných intervencií a verejných politík.

Predkladaný príspevok prezentuje výsledky a východiská monitoringu žobrajúcich detí, ktorý bol realizovaný autorským kolektívom doktorandiek v rámci ich výskumnej a odbornej činnosti zameranej na ochranu práv dieťaťa. Monitoring bol koncipovaný nielen ako analytický nástroj, ale aj ako mechanizmus identifikácie konkrétnych rizikových situácií v teréne. Osobitný dôraz bol kladený na rozlíšenie medzi žobraním ako dôsledkom sociálnej núdze a medzi prípadmi, v ktorých sú prítomné prvky nátlaku, manipulácie alebo organizovaného riadenia detí.

Hlavným cieľom výskumu bolo overiť mieru dodržiavania základných práv detí v kontexte ich vystavenia žobraniu a posúdiť podmienky, ktoré negatívne ovplyvňujú ich dôstojnosť, zdravie a celkový vývin. Tento hlavný cieľ bol ďalej operacionalizovaný do viacerých parciálnych cieľov.

Prvým parciálnym cieľom bolo overiť, či sú deti v situácii žobrania chránené pred zneužívaním, vykorisťovaním a zanedbávaním, predovšetkým vo väzbe na články 19, 32 a 36 Dohovoru o právach dieťaťa [1]. Druhým cieľom bolo zistiť, či deti žijú v podmienkach ohrozujúcich ich dôstojnosť, zdravie a priaznivý vývin, najmä vo vzťahu k právu na život a rozvoj, primeranú životnú úroveň a zdravotnú starostlivosť [1], [3], [4]. Tretím cieľom bolo identifikovať znaky organizovaného alebo núteného žobrania, teda situácie, v ktorých dieťa nevykonáva činnosť autonómne, ale je usmerňované alebo využívané inými osobami. Štvrtým cieľom bolo zmapovať postoje detí a adolescentov, ktorí žobranie pozorujú vo svojom okolí, a tým zachytiť mieru spoločenskej normalizácie alebo problematizácie tohto javu. Posledným cieľom bolo formulovať odporúčania pre sociálnu prax, systém ochrany práv dieťaťa a verejné politiky.

Takto formulovaný výskumný cieľ reflektuje potrebu interdisciplinárneho prístupu. Žobranie detí totiž nemožno chápať výlučne ako sociálny symptóm, ale ako jav s presahom do oblasti práv dieťaťa, vzdelávacej politiky, zdravia, lokálnej samosprávy, komunitnej práce a sociálnej ekonomiky.

Materiál a metódy

Predkladaný monitoring žobrajúcich detí bol realizovaný ako empiricky orientovaný kvalitatívno-quantitatívny výskum, ktorého cieľom bolo zachytiť komplexnosť skúmaného javu a zároveň získať údaje využiteľné pre odbornú interpretáciu aj aplikačnú prax. Výskum uskutočnil autorský kolektív doktorandiek v spolupráci s odborníkmi z praxe, najmä streetworkermi, pedagogickými pracovníkmi, komunitnými pracovníkmi a ďalšími osobami pôsobiacimi v teréne. Metodologický rámec bol vytvorený tak, aby umožnil kombinovať priame pozorovanie, zber subjektívnych výpovedí detí a zachytenie širšieho sociálneho kontextu.

Výskumný súbor a cieľové skupiny

Výskumný súbor tvorili dve základné cieľové skupiny. Prvú skupinu predstavovali deti, ktoré aktívne žobrujú, teda deti vo veku približne od 2 do 17 rokov, ktoré sa nachádzali na verejných priestranstvách samostatne alebo v sprievode iných osôb a vykonávali činnosti smerujúce k získaniu finančných alebo materiálnych prostriedkov. Išlo o situácie, v ktorých deti

žiadali peniaze, jedlo alebo inú pomoc, predávali drobné predmety, ponúkali jednoduché služby alebo sa dlhodobo a opakovane zdržiavali na miestach typických pre žobranie.

Osobitná analytická pozornosť bola venovaná deťom mladším ako 10 rokov, deťom vo veku povinnej školskej dochádzky prítomným vo verejnom priestore počas vyučovania a deťom vykazujúcim známky zanedbávania, strachu, pasivity či nožnej manipulácie. Tieto skupiny boli považované za osobitne zraniteľné z hľadiska ochrany práv dieťaťa a rizika sekundárneho poškodzovania. Druhú skupinu tvorili deti a adolescenti, ktorí sami nežobrujú, ale žobrajúce deti vnímajú vo svojom sociálnom prostredí. Išlo najmä o respondentov vo veku 7 až 17 rokov, ktorí sa s fenoménom stretávali v škole, komunite, na ulici alebo v dopravných uzloch. Ich výpovede slúžili na zachytenie rovesníckeho vnímania javu, postojov k žobrajúcim deťom a miery spoločenskej citlivosti voči tejto forme sociálneho ohrozenia. V tejto skupine bolo analyzovaných 80 respondentov, čo umožnilo aj jednoduché kvantitatívne vyjadrenie základných zistení.

Prostredie a organizácia zberu dát

Monitoring prebiehal počas jedného mesiaca vo viacerých lokalitách miest Košice, Prešov, Poprad, Bardejov, Trebišov a Michalovce. Zber dát sa uskutočňoval denne v časovom intervale od 8.00 do 18.00 hod., teda v čase zvýšeného pohybu obyvateľstva vo verejnom priestore. Výskumné lokality zahŕňali obchodné centrá, priestory pred obchodnými prevádzkami, železničné a autobusové stanice, mestské centrá, podchody, frekventované pešie zóny, ako aj komunity a lokality so zvýšeným rizikom sociálneho vylúčenia. Takto zvolený výber miest umožnil zachytiť rôzne formy žobrania a ich situovanie v odlišných sociálnych kontextoch – od vysoko frekventovaných mestských priestorov po prostredie marginalizovaných komunit. Súčasťou monitoringu bol aj štruktúrovaný rozhovor s odborníkom z prostredia miestnej bezpečnostnej a sociálnej praxe, čo umožnilo konfrontovať zistenia z terénu s inštitucionálnou perspektívou.

Výskumné metódy a nástroje

Výskum kombinoval viacero metód zberu dát s cieľom posilniť validitu a interpretačnú hĺbku získaných poznatkov prostredníctvom metodologickej triangulácie. Základ tvorilo priame terénne pozorovanie, v rámci ktorého výskumní pracovníci systematicky zaznamenávali konkrétne situácie, správanie detí, ich vonkajší stav, prítomnosť sprievodných osôb, charakter prostredia, reakcie okolia a ďalšie kontextové okolnosti relevantné pre posúdenie miery sociálneho ohrozenia. Ďalšou použitou metódou boli individuálne rozhovory vedené s deťmi, prípadne s osobami v ich bezprostrednom okolí. Rozhovory boli formulované citlivo a vekovo primerane, rešpektovali aktuálnu situáciu dieťaťa a smerovali k získaniu údajov o dôvodoch žobrania, subjektívnom prežívaní, rodinnom kontexte a predstavách o budúcnosti.

Súčasťou výskumného dizajnu bolo aj anonymné dotazníkové zisťovanie, realizované prostredníctvom autorsky konštruovaných výskumných nástrojov vytvorených osobitne pre potreby predmetného monitoringu. Keďže pre skúmaný jav nebol k dispozícii štandardizovaný nástroj, ktorý by primerane reflektoval špecifický sociálny kontext detského žobrania v monitorovaných lokalitách, autorský kolektív pristúpil k tvorbe troch samostatných dotazníkov. Ich obsahová a formálna štruktúra vychádzala z cieľov výskumu, z poznatkov terénnej sociálnej práce a zo zásady vekovej, jazykovej a situačnej primeranosti vo vzťahu k detskej populácii. Všetky tri nástroje mali semištruktúrovaný charakter a kombinovali uzavreté položky,

umožňujúce základné triedenie a porovnanie odpovedí, s otvorenými otázkami, prostredníctvom ktorých bolo možné zachytiť individuálne významy, postoje, skúsenosti a interpretačné rámce respondentov.

Na zber údajov boli využité tri základné autorské dotazníky. Dotazník č. 1 bol koncipovaný ako terénny monitorovací formulár pre pozorovateľa a slúžil na systematické zaznamenávanie výskytu javu v prirodzenom prostredí. Nástroj bol zameraný na kontext výskytu, typ miesta, prítomnosť sprievodných osôb, formu žobrania, znaky ohrozenia zdravia a dôstojnosti dieťaťa, ako aj na možné indikátory organizovaného alebo riadeného žobrania. Jeho cieľom bolo zabezpečiť jednotnú štruktúru záznamu z terénu a umožniť komparáciu opakujúcich sa javov naprieč lokalitami. Dotazník č. 2 bol vytvorený pre deti, ktoré žobrujú, a mal charakter autorského semištruktúrovaného nástroja orientovaného na zachytenie subjektívnej skúsenosti dieťaťa. Obsahoval položky zamerané na skúsenosť so žobraním, iniciátora činnosti, miesto a spôsob jej realizácie, nakladanie so získanými prostriedkami, emocionálne prežívanie a predstavy o budúcnosti. Konštrukcia tohto nástroja vychádzala z potreby získať údaje nielen o vonkajších okolnostiach javu, ale aj o tom, ako dieťa samo interpretuje vlastnú situáciu, mieru svojej autonómie a vzťah k rodinnému prostrediu. Osobitný dôraz bol kladený na jednoduchosť formulácií, citlivý jazyk a etickú primeranosť otázok.

Dotazník č. 3 bol určený deťom a adolescentom, ktorí sami nežobrujú, ale žobranie pozorujú vo svojom sociálnom prostredí. Išlo o autorsky konštruovaný anonymný semištruktúrovaný dotazník, pozostávajúci z uzavretých aj otvorených položiek. Uzavreté otázky umožnili zistiť frekvenciu kontaktu respondentov s fenoménom žobrajúcich detí, identifikáciu miest výskytu javu, subjektívne vnímanie jeho rizikovosti, deklarovanú pripravenosť pomôcť a mieru dôvery voči inštitúciám. Otvorené otázky boli zaradené s cieľom zachytiť emocionálne prežívanie respondentov, ich hodnotové postoje, interpretáciu príčin javu a mieru citlivosti voči sociálnemu ohrozeniu vrstovníkov. Tento nástroj umožnil prepojiť deskriptívnu, postojovú a interpretačnú rovinu zisťovania a poskytol dôležité údaje o spoločenskom vnímaní detského žobrania v rovesníckom prostredí.

Analytický rámec a etické aspekty

Získané dáta boli systematicky spracované prostredníctvom kombinácie kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy. Pri kvantitatívnom spracovaní boli údaje kategorizované podľa veku, pohlavia, lokality, typu prostredia, formy žobrania, prítomnosti sprievodných osôb a základných indikátorov ohrozenia. Kvalitatívna analýza bola zameraná na identifikáciu opakujúcich sa vzorcov správania, interpretačných schém, prejavov sociálnej normalizácie a potenciálnych znakov riadeného alebo rodinne organizovaného žobrania.

Monitoring bol realizovaný v súlade s etickými princípmi výskumu s deťmi a s Dohovorom o právach dieťaťa [1]. Osobitný dôraz sa kládol na dobrovoľnosť účasti, anonymitu, ochranu osobných údajov a citlivý priebeh rozhovorov. Pri kontakte s deťmi sa rešpektovala potreba bezpečného a neinvazívneho prostredia, pričom sa nezbiehali identifikačné údaje bez výslovného súhlasu. Tento etický rámec bol nevyhnutný vzhľadom na zraniteľnosť skúmanej populácie aj povahu zisťovaných informácií.

Výsledky a diskusia

Výsledky realizovaného monitoringu potvrdili, že žobranie detí vo vybraných lokalitách nemožno chápať ako ojedinelý alebo náhodný jav. Naopak, ide o dlhodobu prítomný sociálny

fenomén úzko spätý s chudobou, sociálnym vylúčením, nízkou úrovňou rodičovských kompetencií, oslabenou školskou participáciou a absenciou stabilných pracovných príležitostí v rodinnom prostredí. Zistenia zároveň poukazujú na skutočnosť, že deti sa v tomto prostredí nestávajú iba pasívnymi obeťami nepriaznivých sociálnych podmienok, ale sú postupne socializované do modelu správania, v ktorom sa žobranie javí ako bežný a legitimizovaný spôsob získavania prostriedkov na živobytie.

Priestorová koncentrácia a sociálny kontext výskytu

Z terénnych pozorovaní vyplynulo, že výskyt žobrajúcich detí bol koncentrovaný najmä vo frekventovaných verejných priestoroch, teda v mestských centrách, pri obchodných prevádzkach, v okolí dopravných uzlov a ďalších miestach s vysokým pohybom obyvateľstva. Tento priestorový vzorec nie je náhodný. Ide o prostredia, ktoré maximalizujú pravdepodobnosť získania peňažnej alebo materiálnej pomoci, avšak súčasne predstavujú miesta so zvýšeným rizikom fyzického ohrozenia, sociálneho znevažovania a psychickej záťaže.

Dieťa sa tak ocitá vo verejnom priestore nielen ako osoba v núdzi, ale aj ako objekt neustáleho sociálneho hodnotenia, súcitu, odmietania či verbálnej agresie. V tomto zmysle verejný priestor nepredstavuje iba miesto získavania zdrojov, ale aj priestor stigmatizácie a sekundárnej viktimizácie. Zistenia korešpondujú s medzinárodnými zisteniami, podľa ktorých deti v pouličných situáciách čelia zvýšenému riziku viacnásobného znevýhodnenia, pričom ich pozícia je formovaná nielen materiálnoú núdzou, ale aj spôsobom, akým na ne reaguje okolie [2], [3].

Znaky rodinne riadeného a organizovaného žobrania

Pozorované znaky správania poukázali na opakujúce sa prvky, ktoré naznačujú, že detské žobranie nie je vo väčšine prípadov výsledkom slobodného rozhodnutia dieťaťa. U viacerých detí bola zaznamenaná prítomnosť dospelých osôb v pozadí, pravidelné opakovanie naučených fráz, návrat na tie isté miesta či odovzdávanie získaných finančných prostriedkov alebo vecí inej osobe. V niektorých prípadoch sa opakovalo striedanie detí na identických miestach, čo naznačuje logisticky organizovaný model rozmiestňovania.

Hoci tieto situácie nemožno bez ďalšieho dokazovania automaticky právne kvalifikovať, z hľadiska sociálnoprávnej ochrany detí predstavujú závažné indikátory využívania dieťaťa na ekonomický prospech rodiny alebo iných osôb. V odbornej rovine ide o jav, ktorý presahuje hranice bežnej sociálnej núdze a vstupuje do priestoru ekonomického vykorisťovania dieťaťa [1], [2]. Z hľadiska ochrany dieťaťa je pritom rozhodujúce nie len to, či je prítomný formálny nátlak, ale aj to, či dieťa disponuje reálnou slobodou voľby a či získané prostriedky slúžia primárne na jeho vlastné potreby.

Fyzický stav, zdravie a dôstojnosť detí

Osobitne znepokojujúce sú zistenia týkajúce sa fyzického stavu detí. Terénne záznamy opakovane opisovali nevhodné oblečenie vzhľadom na poveternostné podmienky, znečistený zovňajšok, známky zanedbanej hygieny, fyzickej únavy, hladu, podvýživy alebo dlhodobu neliečených zdravotných problémov. Tieto prejavy nemožno vnímať izolovane. Predstavujú súbor znakov, ktoré signalizujú dlhodobé nenapĺňanie základných potrieb dieťaťa, najmä potrieb výživy, bezpečia, starostlivosti a zdravotnej ochrany.

Takéto zistenia korešpondujú s odbornými závermi, podľa ktorých je detská chudoba vždy multidimenzionálnym javom a zasahuje nielen materiálne podmienky života, ale aj zdravie, psychický vývin, školskú úspešnosť a budúce životné šance dieťaťa [3], [4]. V pozadí týchto prejavov možno predpokladať kumuláciu nepriaznivých sociálnych determinantov zdravia, ako sú neisté bývanie, nízka dostupnosť zdravotnej starostlivosti, slabá hygienická infraštruktúra a nízka úroveň rodičovskej starostlivosti.

Výpovede detí, ktoré žobrujú

Významnú interpretačnú hodnotu mali výpovede samotných detí, ktoré žobrujú. Z analýzy dotazníkov vyplynulo, že deti vo väčšine prípadov vedia, čo žobranie znamená, a majú s ním opakovanú osobnú skúsenosť. Najčastejšie uvádzaným dôvodom bola potreba peňazí v domácnosti alebo pokyn rodiča, prípadne iného dospelého člena rodiny. Výrazná časť detí zároveň uviedla, že miesto žobrania im ukázal rodič alebo príbuzný a že získané peniaze alebo jedlo spravidla odovzdávajú dospelšej osobe.

Tieto zistenia podporujú záver, že žobranie je v sledovanom prostredí často rodinne tolerovaným alebo priamo riadeným mechanizmom prežitia. Dieťa pritom nevystupuje ako autonómny príjemca výnosu zo svojej činnosti, ale ako nástroj zabezpečovania zdrojov pre domácnosť. Obzvlášť významný je fakt, že približne tretina detí uviedla, že im niekto povedal, čo majú hovoriť. To naznačuje prítomnosť pripravených emočných scenárov a osvojovania si manipulatívnych stratégií v kontakte s verejnosťou.

Emocionálne prežívanie a strata perspektívy

V emocionálnej rovine deti najčastejšie uvádzali hanbu, strach a neistotu. Konkrétne bolo zaznamenané, že 11 detí uviedlo pocit hanby, 4 deti pocit strachu a iba 2 deti uviedli, že sa pri žobraní cítia „dobro, lebo pomáhajú“, pričom aj v týchto prípadoch boli prítomné prvky neistoty a ambivalencie. Tento typ odpovedí nemožno interpretovať ako prejav dobrovoľnosti, ale skôr ako dôsledok adaptácie na prostredie, v ktorom je dieťa vedené k tomu, aby žobranie chápalo ako formu lojality a pomoci rodine.

Zvlášť alarmujúce boli odpovede týkajúce sa budúcnosti. Jedenásť detí nevedelo pomenovať žiadnu konkrétnu alternatívu k svojmu súčasnému životnému spôsobu, jedno dieťa formulovalo konkrétnu profesijnú predstavu a dve deti uviedli, že nechcú školu ani inú činnosť.

Tento jav možno interpretovať ako dôsledok dlhodobého sociálneho zanedbávania, absencie motivačných vzorov a generačného prenosu chudoby, v ktorom sa životná perspektíva dieťaťa zužuje na horizont každodenného prežitia [3], [5].

Perspektíva detí a adolescentov, ktorí žobranie pozorujú

Osobitne cenné boli aj dáta získané od detí a adolescentov, ktorí sami nežobrujú, ale fenomén žobrajúcich detí vnímajú vo svojom okolí. Takmer všetci respondenti uviedli, že sa s týmto javom už stretli. Konkrétne 34 respondentov (42,5 %) uviedlo, že žobrajúce deti vída často, 43 respondentov (53,8 %) občas a len 3 respondenti (3,7 %) takúto skúsenosť neuviedli. To znamená, že až 96 % respondentov sa už so žobrajúcim dieťaťom stretlo, čo potvrdzuje vysokú spoločenskú viditeľnosť javu.

Väčšina respondentov označila žobranie za nežiaduci a nebezpečný jav, ktorý súvisí najmä s chudobou v rodine a s nátlakom zo strany dospelých. V emočnej rovine prevažovali odpovede vyjadrujúce ľútosť, súcit a presvedčenie, že takáto situácia by sa nemala diať.

Zároveň sa však objavovali aj prvky bezmocnosti, neistoty a zníženej dôvery v systém pomoci. Tento moment je mimoriadne dôležitý, pretože naznačuje, že problém nie je len v samotnej existencii javu, ale aj v nízkej dôveryhodnosti alebo nízkej dostupnosti ochranných mechanizmov z pohľadu detí a adolescentov.

K priamej pomoci žobrajúcim deťom sa respondenti stavali ambivalentne. 46 respondentov (57,5 %) uviedlo, že žobrajúcemu dieťaťu neposkytnú pomoc, 14 respondentov (17,5 %) pomohlo iba raz a 20 respondentov (25 %) pomáhalo opakovane. Tieto údaje poukazujú na rozpor medzi empatiou a neistotou, akým spôsobom reagovať tak, aby pomoc neprispievala k reprodukcii problému.

Interpretácia zistení v širšom sociálnom rámci

Diskusia nad získanými výsledkami vedie k záveru, že detské žobranie nemožno riešiť izolovaným zásahom vo verejnom priestore, ani jednorazovou intervenciou zameranou výlučne na samotné dieťa. Pokiaľ je dieťa súčasťou rodinného a komunitného systému, v ktorom sú chudoba, nízka vzdelanostná úroveň, nezamestnanosť a závislosť od neformálnych stratégií prežitia dlhodobo normalizované, zásah orientovaný len na vonkajší prejav problému nebude účinný. Terénne zistenia potvrdzujú, že žobranie je často symptómom hlbších štrukturálnych problémov, ktoré sa reprodujú naprieč generáciami [4], [6].

Za kľúčové riešenie sa preto javí dlhodobá stabilizačná práca s rodinou, zameraná na posilnenie rodičovských kompetencií, podporu pravidelnej školskej dochádzky detí, dostupné sociálne poradenstvo, zlepšenie bývania a najmä na vytváranie reálnych príležitostí na legálne a dôstojné pracovné uplatnenie dospelých členov domácnosti. Samotná represia bez ponuky alternatívy spravidla nevedie k zmene, ale môže ešte viac prehĺbiť nedôveru voči inštitúciám.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že vzdelanie a zamestnanie predstavujú základnú cestu von z generačnej chudoby. Pravidelná školská dochádzka dieťaťa zvyšuje jeho šance na sociálnu mobilitu, ale rovnako dôležitá je aj podpora vzdelávania rodičov, rekvalifikácie, rozvoja pracovných zručností a vytvárania dostupných pracovných miest pre osoby z marginalizovaného prostredia. Skúsenosti zo sociálnej praxe dlhodobo potvrdzujú, že kombinácia vzdelania, pracovných návykov, mentoringu a stabilného zamestnania dokáže zásadne meniť fungovanie rodiny. Stabilný príjem z práce nielen znižuje materiálnu núdzu, ale mení aj hodnotové nastavenie domácnosti, podporuje predvídateľnosť života a vytvára pre deti nový model správania založený na legálnej a spoločensky akceptovanej stratégii obživy.

Záver a vyhodnotenie cieľa výskumu

Na základe realizovaného monitoringu možno konštatovať, že detské žobranie predstavuje komplexný a hlboko zakorenený sociálny problém, ktorý je úzko prepojený so sociálnym vylúčením, dlhodobou chudobou a oslabenými funkciami rodinného prostredia. Nejde o individuálne zlyhanie dieťaťa, ale o dôsledok kumulácie nepriaznivých sociálno-ekonomických faktorov, ktoré sa prenášajú naprieč generáciami.

Výsledky výskumu umožňujú konštatovať, že hlavný cieľ výskumu bol naplnený. Podarilo sa overiť mieru dodržiavania základných práv detí v kontexte ich vystavenia žobraniu a identifikovať podmienky, ktoré negatívne ovplyvňujú ich dôstojnosť, zdravie a celkový vývin. Súčasne boli naplnené aj parciálne ciele výskumu.

Výskum potvrdil, že deti nachádzajúce sa v situácii žobrania sú vystavené riziku zneužívania, vykorisťovania a zanedbávania, čo je v rozpore s Dohovorom o právach dieťaťa

[1]. Boli identifikované opakujúce sa indikátory, ktoré svedčia o tom, že žobranie detí nie je vo viacerých prípadoch spontánnou aktivitou, ale činnosťou iniciovanou, tolerovanou alebo usmerňovanou dospelými osobami. Rovnako sa potvrdilo, že fyzický a hygienický stav časti detí, ako aj ich emocionálne prežívanie, nasvedčujú dlhodobému nenapĺňaniu základných potrieb a strate elementárneho pocitu bezpečia.

Výskum zároveň preukázal vysokú spoločenskú viditeľnosť javu. Skutočnosť, že 96 % respondentov z radov detí a adolescentov už žobrajúce dieťa videlo, svedčí o tom, že nejde o marginálny alebo výnimočný fenomén, ale o sociálnu realitu prítomnú v každodennom prostredí mladých ľudí. Zároveň sa potvrdila istá miera spoločenskej ambivalencie – na jednej strane empatia a súcit, na druhej neistota, bezmocnosť a slabá dôvera voči mechanizmom pomoci.

Výsledky poukazujú na potrebu systémovej zmeny prístupu – od reaktívnych opatrení smerom ku komplexným, preventívnym a integračným nástrojom, ktoré sú schopné stabilizovať rodinné prostredie a vytvoriť reálne alternatívy k prežívaniu v chudobe. V tomto kontexte nadobúda kľúčový význam koncept sociálnej ekonomiky, ktorý predstavuje účinný nástroj prepojenia sociálnych a ekonomických cieľov v prospech zraniteľných skupín obyvateľstva.

Sociálna ekonomika, najmä prostredníctvom sociálnych podnikov, vytvára priestor pre inkluzívne zamestnávanie osôb zo sociálne znevýhodneného prostredia, vrátane rodičov detí zapojených do žobrania. Sociálne podniky umožňujú kombinovať ekonomickú aktivitu s verejným záujmom, pričom poskytujú pracovné príležitosti osobám, ktoré majú obmedzený prístup na otvorený trh práce. Takéto pracovné uplatnenie má zásadný význam nielen z hľadiska príjmu domácnosti, ale aj z pohľadu budovania pracovných návykov, zodpovednosti a sociálnej stability rodiny.

Osobitne významným nástrojom sú individuálne plány práce so zamestnancami, ktoré reflektujú špecifické potreby osôb zo znevýhodneného prostredia. Tieto plány zahŕňajú postupné nastavovanie pracovných cieľov, rozvoj pracovných zručností, podporu v oblasti finančnej gramotnosti, sociálneho poradenstva a stabilizácie životných podmienok. Individuálny prístup umožňuje reagovať na komplexnosť problémov, s ktorými sa tieto osoby stretávajú, a zároveň podporuje ich dlhodobé udržanie v pracovnom procese.

Dôležitou súčasťou tohto prístupu je aj prepojenie zamestnávania s ďalšími formami podpory, ako sú vzdelávacie programy, rekvalifikácie, komunitná práca či sociálne služby. Práve kombinácia týchto nástrojov vytvára predpoklady pre skutočnú sociálnu integráciu, ktorá presahuje rámec jednorazovej pomoci a smeruje k trvalej zmene životnej situácie rodiny. Z hľadiska ochrany práv dieťaťa je zásadné, aby opatrenia neboli zamerané výlučne na samotné dieťa, ale na jeho rodinné a sociálne prostredie. Stabilná rodina s pravidelným príjmom, pracovnými návykmi a podporujúcim prostredím predstavuje najefektívnejší ochranný faktor, ktorý dokáže predchádzať zapájaniu detí do žobrania a iných rizikových foriem správania.

Možno preto konštatovať, že dlhodobé riešenie problému detského žobrania je neoddeliteľne späté s rozvojom sociálnej ekonomiky, podporou sociálneho podnikania a systematickou prácou s rodinou. Kľúčovú úlohu zohráva aj vzdelanie a zamestnanie ako základné piliere sociálnej mobility. Cesta z chudoby nie je jednorazovým zásahom, ale procesom, ktorý si vyžaduje koordinovanú spoluprácu štátu, samospráv, zamestnávateľov a odborníkov z praxe. Každé vytvorené pracovné miesto, každý individuálny plán rozvoja a každá podpora rodiny predstavujú investíciu do budúcnosti, v ktorej deti nebudú nútené prežívať na ulici, ale budú

mať reálnu možnosť dôstojného života a plnohodnotného začlenenia do spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

- [1] ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV. *Dohovor o právach dieťaťa*. New York: OSN, 1989.
- [2] UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD. *General Comment No. 21 (2017) on children in street situations*. Geneva: United Nations, 2017.
- [3] UNICEF. *The State of Children in the European Union*. Brussels: UNICEF, 2024.
- [4] WORLD HEALTH ORGANIZATION. *Social determinants of health*. Geneva: WHO, 2025.
- [5] EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS. *Combating child poverty: an issue of fundamental rights*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.
- [6] EUROPEAN COMMISSION. *European Child Guarantee: First experience of implementation*. Brussels: European Commission, 2024.

PhDr. Ing. Svetlana Pavlovičová, MBA pôsobí ako odborný radca komisára pre deti a regionálna koordinátorka a metodička v oblasti sociálnej práce a implementácie národných projektov. Má dlhoročné skúsenosti vo verejnej správe, sociálnej politike a riadení eurofondových programov na regionálnej úrovni. V minulosti zastávala vedúce pozície v Prešovskom samosprávnom kraji v oblasti implementácie projektov a regionálneho rozvoja. Aktívne sa podieľa na tvorbe metodických, analytických a preventívnych výstupov v sociálnej oblasti. Pôsobí ako poslankyňa mesta Prešov a členka orgánov samosprávy; v minulosti bola poslankyňou Národnej rady Slovenskej republiky. V odbornej praxi sa venuje sociálnym službám, ochrane práv detí, sociálnej ekonomike a komunitnej práci. Absolvovala štúdium sociálnej práce, manažmentu, environmentálnych technológií a postgraduálne štúdium financií. V súčasnosti je doktorandkou a venuje sa vzdelávaniu, lektorskej činnosti a multidisciplinárnej spolupráci.

PhDr. Mgr. et Mgr. Alica Sninčáková, MBA je odborníčka s interdisciplinárnym vzdelaním v oblasti manažmentu a sociálnej práce. Profesionálne pôsobila v školstve ako pedagogička, kde vyučovala náboženstvo a občiansku náuku. Zároveň získala skúsenosti v sociálnej rehabilitácii a opatrovatelstve, čím si vybudovala pevný základ v oblasti sociálnych služieb. Založila viaceré občianske združenia prepájajúce sociálnu prácu a komunitný život. Vo vysokoškolskom prostredí sa venovala projektovej činnosti, najmä príprave, implementácii a riadeniu projektov. V súčasnosti pôsobí ako tajomníčka fakulty, kde zabezpečuje organizačné a ekonomické riadenie a podieľa sa na strategickom rozvoji pracoviska. Je tiež doktorandkou v odbore sociálna práca. Vo svojej výskumnej činnosti sa zameriava na sociálne podnikanie, čím prepája poznatky z manažmentu, sociálnej práce a pedagogiky a aplikuje ich na rozvoj inovatívnych riešení v oblasti sociálnej ekonomiky.

From monopoly to partnership

Lucia PAŽITNÁ

*Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta,
Katedra sociálnej práce, Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok, Slovenská republika
Bellova.lucia@gmail.com*

Abstract

The aim of this study is to analyse regional differences in post-divorce care for minor children in Slovakia and to identify factors influencing the preference for individual care models. The research uses statistical data from the Central Office of Labor, Social Affairs and Family of the Slovak Republic for 2024, covering 9,968 children, and employs quantitative analysis. The results show that the dominant model is sole custody by the mother (69%), especially in the eastern regions, while joint and alternating custody is more common in urban and economically more developed areas of central and western Slovakia. The differences are determined by gender norms, urbanization, economic conditions, and infrastructure availability, which has implications for social work practice and court decisions.

Keywords: Post-divorce custody; Alternating personal custody; Regional differences; Sole custody.

Introduction and formulation of the objective

The aim of this paper is to analyze the historical development and current regional variability of post-divorce care for minor children in Slovakia, with a focus on identifying dominant models of care and factors influencing parental cooperation. To better understand current models of care, it is necessary to look at their historical development.

Until approximately the 19th century, children were in most cases entrusted to their father after their parents' divorce. This right was based on the father's position as head of the family with unlimited authority over its members. Children were considered property, and their fathers had ownership rights. The father, as head of the family, was considered the educator and moral leader of the children. Wives had no economic or family rights whatsoever to care for their children. When married women gained property rights in the 19th century, they also gained custody rights [1].

The turning point came in 1839 when the Custody of Infants Act, also known as Talfourd's Law, came into force. This child custody law allowed mothers to file a petition for custody of children under the age of 7 and for contact with older children [4]. Court decisions gradually developed the belief that young children up to a certain age belong in the care of their mother, as she is better able to meet their emotional and physical needs. This position later became predominant and became known as the Tender Years Doctrine [2].

This is a legal principle according to which young children – especially infants and toddlers – should remain in the care of their mother after their parents' divorce or separation. When children awarded to their mother reached the age of approximately 4-5 years, they were "returned" to the care of their father. This directive was unique in the history of child custody decisions. For the first time, and at that time for the last time, the law specified that the decision on child custody should also regularly take other factors into account. The new guidelines expressed the idea that the optimal post-divorce arrangement did not have to be permanent but could change according to the needs of the child [2]. However, the age limit continued to rise

and the length of time children stayed with their mothers also increased – this was linked to the industrial revolution and the exodus of fathers from their homes to the city in search of work [3].

The Child Welfare Act of 1873 indicated that the correct principle for deciding on child custody is the needs of the child, not the rights of either parent. The Act therefore allowed mothers to apply for custody or access to their children, but not in all circumstances [4]. After a period when courts automatically gave preference to mothers (the tender years doctrine), British and American courts began to emphasize individual assessment of the child's needs in the 20th century. The principle of presumption of the tender age of the child was replaced by a new principle - "Best interests of the child", which is now a generally accepted principle in family law. The principle was adopted in the Declaration of the Rights of the Child at the UN General Assembly on November 20, 1959, as well as in the Convention on the Rights of the Child in 1989. The principle of "the best interests of the child" became binding on all state authorities of the Slovak Republic and was enshrined in the Slovak legal system through Article 7(5) of the Constitution of the Slovak Republic, according to which international human rights treaties take precedence over the law. This principle was explicitly implemented into legislation by Act No. 36/2005 Coll. of the National Council of the Slovak Republic as of April 1, 2005.

The introduction of the principle of the best interests of the child marked a fundamental shift in the understanding of parental care after divorce. Traditional unilateral models of sole custody are being replaced by an approach that prioritizes maintaining the child's relationship with both parents. In the Slovak context, this shift has been reflected in the development of the institution of alternating personal care and joint care. Despite legislative changes, however, gender stereotypes and the unequal distribution of parental responsibilities persist, which affects the individual perception and implementation of alternating personal care.

An analysis of the historical development of post-divorce care provides a valuable context for understanding current practice. The shift from unilateral models through the presumption of tender age to the principle of "the best interests of the child" explains why certain forms of care are preferred today and how they may differ regionally. This framework also justifies the need for empirical analysis, which in this work examines the dominant types of post-divorce care in individual regions of the Slovak Republic and identifies possible causes of regional differences.

Materials and methods

The subject of this research is the analysis of post-divorce care for minor children in Slovakia, focusing on differences in the placement of children in the sole care of the mother, sole care of the father, alternating personal care, and joint care. The research focuses on the regional specifics of individual regions and on factors that may influence the preference for specific care models, including socio-demographic characteristics, availability of services, and cultural expectations.

The aim of the research is to identify the dominant forms of post-divorce care in individual regions of the Slovak Republic and to analyze the potential causes of regional differences. Furthermore, the aim is to assess the extent to which these regional differences are related to urbanization, the economic and cultural context, the availability of infrastructure and childcare services, as well as attitudes towards parental cooperation.

The research sample consisted of aggregated statistical data from the Central Office of Labor, Social Affairs and Family of the Slovak Republic on the number of children placed in

various forms of care after their parents' divorce in 2024. The data were sorted according to the eight regions of the Slovak Republic, which made it possible to identify regional trends and disparities. In total, the research sample included 9,968 children.

The research uses a combined approach that includes quantitative analysis of documents (statistical data on the placement of children in various forms of care) to identify proportions and regional differences, and qualitative interpretation of these data with regard to the socio-demographic, cultural, and infrastructural characteristics of individual regions. Secondary quantitative analysis of statistical data was primarily used, including descriptive analysis of the proportions of individual care models in regions and interregional comparisons. Subsequently, cluster analysis was applied to identify typologies of regions according to the dominant model of care and to examine links with regional characteristics such as urbanization, economic development, infrastructure of services for children, and attitudes towards the involvement of fathers.

Results

Tab. 1 Share of individual care models by region

Source: own processing according to upsvr.gov.sk

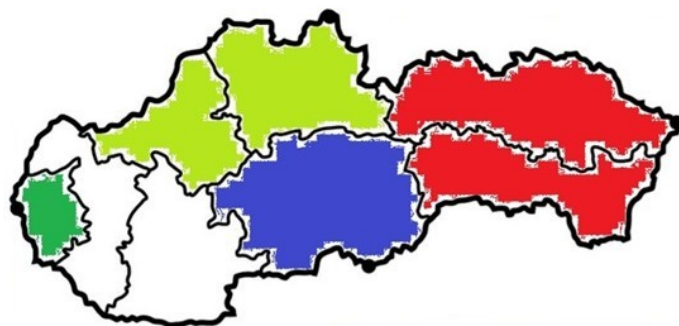
	Matke		Otcovi		Spoločná		SOS		Spolu
BB kraj	911	69,4%	158	12,04%	129	9,83%	114 –	8,69%	1 312 detí
BA kraj	605	58,68%	72	6,98%	126	12,22%	228	22,11%	1 031
KE kraj	1 035	74,41%	141	10,14%	90	6,47%	125	8,99%	1 391
NT kraj	930	70,56%	123	9,33%	136	10,32%	129	9,79%	1 318
PO kraj	1 004	74,04%	151	11,14%	80	5,90%	121	8,92%	1 356
TN kraj	832	66,56%	117	9,36%	115	9,20%	186	14,88%	1 250
TT kraj	722	69,16%	113	10,82%	98	9,39%	111	10,63%	1 044
ZA kraj	842	66,51%	135	10,66%	103	8,14%	186	14,69%	1 266
SR	6 881	69,03%	1 010	10,13%	877	8,8%	1200	12,04%	9 968

An analysis of data on child custody after divorce in individual regions of the Slovak Republic revealed significant regional differences. The national average for 2024 shows that the dominant form of custody remains sole custody by the mother, accounting for 69% of all cases. The highest representation of this model was recorded in the eastern regions, specifically in the Košice (74.41%) and Prešov (74.04%) regions, while the lowest share was found in the Bratislava region (58.68%). Fathers' care for minor children after divorce is significantly lower, with the national average at 10.13%. The lowest proportion of custody awarded to fathers was recorded in the Bratislava region (6.98%), while the highest was in the Banská Bystrica region (12.04%).

Joint custody is most common in the Bratislava region, where it reaches 12.22%, while in eastern regions such as Košice and Prešov, the proportion is only 6.47% and 5.90%. Similar regional differences can be observed in alternating personal care, which is most widespread in the Bratislava region (22.11%) and in the northwestern regions of Trnava (14.88%) and Žilina (14.69%), while the lowest shares are in the eastern and Banská Bystrica regions (8.69%).

Cluster analysis of regions according to the care model made it possible to identify three types of regions with different compositions of children in care.

Discussion

• Vylučná starostlivosť matky

- Košický kraj – 74,41 %
- Prešovský kraj – 74,04 %

• Vylučná starostlivosť otca

- Banskobystrický kraj – 12,04 %

• Striedavá / spoločná starostlivosť:

- Bratislavský kraj
 - 22,11 % (striedavá)
 - 12,22 % (spoločná)
- Trenčiansky kraj – 14,88 % striedavá
- Žilinský kraj – 14,69 % striedavá

Obr. 1 Typology of regions according to the prevailing model of post-divorce care

Mother-centered regions are clusters with the highest proportion of children whose primary caregiver is their mother, exceeding 70%. These regions include Košice, Prešov, and Nitra. This model reflects persistent traditional gender norms, where caring for young children is primarily perceived as a woman's role. In addition to social expectations, economic and infrastructural factors also contribute to this model – in these regions, there is often less availability of nurseries and preschool facilities, flexible work options for parents are limited, and average incomes are lower [7]. Cultural and historical patterns of life may also reinforce the expectation that mothers will stay at home with their children during the early years of their lives [8].

Balanced or mixed regions are characterized by a medium proportion of mothers (approximately 65–70%), but a higher proportion of shared care and alternating personal care. Examples include the Banská Bystrica and Trnava regions. This type reflects a combination of traditional and modern approaches—although the mother often remains the primary caregiver, part of the care is shared between both parents. Milder gender norms, better access to preschool facilities, a higher degree of urbanization, and more developed infrastructure contribute to these patterns. Economic factors also allow parents to combine work and childcare more flexibly [6].

Alternating or flexible regions have a relatively lower proportion of exclusive maternal care (below 65%) and a higher proportion of shared care or alternating personal care. These include the Bratislava, Trenčín, and Žilina regions. This model reflects modern, flexible approaches to parenting, where childcare is more shared between both parents or supported by formal facilities. Countries in this cluster are typically more urbanized, with higher average incomes,

better access to nurseries and kindergartens, and a greater willingness and ability to involve fathers in daily care. Cultural norms are less traditional, allowing for greater variability and individualization of the care model according to the needs of the family [6].

Overall, the results of the cluster analysis suggest that differences between regions are determined by a combination of social expectations, infrastructure availability, economic opportunities, and cultural factors. Traditional and mother-centered models persist mainly in the less urbanized regions of eastern Slovakia, while more flexible models are typical of the urban and economically stronger areas of western and central Slovakia. These findings point to three main determinants of regional differences:

- traditional versus modern gender roles,
- level of urbanization and economic development,
- availability of childcare infrastructure and services that enable or limit the implementation of alternating personal care and shared care..

The results of the research point to significant regional variability in post-divorce care for minor children. The traditional model, with the mother having primary custody, persists mainly in the eastern regions, while alternative models, such as joint and alternating custody, are more common in urban and economically more developed areas of central and western Slovakia. These regional differences are determined by a combination of traditional gender expectations, levels of urbanization, economic conditions, and infrastructure availability, which has implications for social work practice and court decisions. In regions with limited access to services and predominantly traditional gender norms, it may be appropriate to promote programs and counseling focused on shared parental responsibility and flexible care models, while improving infrastructure and mobility between households can contribute to the feasibility of shared custody and mitigate regional disparities.

In regions with predominantly traditional gender norms, it may be beneficial to promote programs focused on shared parental responsibility that encourage parents to cooperate and share childcare. Such programs may include:

- Individual and group counseling for parents after divorce, with an emphasis on effective communication, care planning, and conflict resolution.
- Mediation and facilitated cooperation between parents to minimize disputes and promote flexibility in adapting the care model to the child's needs.
- Educational programs for fathers to support their active role in daily care and the development of bonds with the child.

Social work can also provide practical support in implementing flexible models, for example by coordinating access to school and preschool facilities, using local infrastructure, and facilitating mobility between households.

In terms of judicial practice, it is necessary to strengthen training and methodological support for judges and social workers so that they take into account not only the legislative framework but also regional specifics, infrastructure availability, and gender norms that may affect the feasibility of different care models.

Overall, social work can serve as a means of reducing regional disparities, promoting equal opportunities for children to have contact with both parents, and contributing to ensuring the stable and high-quality development of the child.

Conclusion

The aim of this study was to analyze regional differences in post-divorce care for minor children in Slovakia and to identify factors that influence the preference for individual care models. The research confirmed that sole maternal custody remains the dominant model, especially in eastern regions, while alternating and joint custody are more common in urban and economically more developed areas of central and western Slovakia. Regional differences are determined by a combination of traditional gender expectations, levels of urbanization, economic conditions, and the availability of infrastructure and services for children.

Based on the results of the study, several recommendations can be formulated for social work practice and court decision-making:

1. In regions with predominantly traditional gender norms and limited infrastructure, promote programs and counseling focused on shared parental responsibility.
2. Improve access to preschool facilities, nurseries, and flexible work options to facilitate shared care.
3. Promote awareness of the importance of both parents' involvement in daily care and minimize gender stereotypes influencing court decisions.

The limitations of the research lie in the use of secondary statistical data, which do not capture individual parental decisions or micro-level differences, such as those between urban and rural areas within individual counties. Future research could examine these aspects using primary data, qualitative interviews, and case studies to obtain a more detailed picture of the factors influencing the choice of care model.

References

- [1] Spiro, R. (1999). *From Parents' Rights to the Best Interests of Children: American Child Custody in Historical and Feminist Perspective, 1750–1899*. Dostupné na: <<https://law.digital.georgetown.edu/handle/10822/1051398>>
- [2] Warshak, R., A., 1996. *Revoluce v porozvodové péči o deti*. Praha : Portal., 1. vyd., 240 s. ISBN: 80-7178-089-8.
- [3] Balogová, D. (2012). *Rodičovská zodpovednosť a výchova po rozvođe a striedavá osobná starostlivosť*. In: Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – PEDAGOGICA. – Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 95–108. ISBN 978-80-223-3283-5
- [4] PARLAMENT SPOJENÉHO KRÁĽOVSTVA. (2025). *Custody rights*. Dostupné na: <<https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/private-lives/relationships/overview/custodyrights/>>
- [5] Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *OECD economic surveys: Slovak Republic 2024*. OECD Dostupné na: <https://doi.org/10.1787/397ca086-en>
- [6] Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO). (n. d.). *Regionálne analýzy*. Dostupné na: <<https://www.sario.sk/sk/regionalne-analyzy>>

[7] Slovensko v kocke. 2026 *Východné Slovensko*. Dostupné na: <<https://slovenskovkocke.sk/vychodne-slovensko>>.

[8] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky – Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí. (2026). *Rodové role*. Dostupné na: <<https://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/zakladne-pojmy/rodove-role/>>.

Author's professional profile

Lucia Pažitná is a doctoral student at the Department of Social Work, Faculty of Education, Catholic University in Ružomberok. Her research focuses on post-divorce child care, parental cooperation, and social work with families. She is the author of several professional articles in the field of alternating personal care.

Ethical Issues of the Design of an Integrated Curriculum in the Revision of the Framework Educational Programme in the Czech Republic: An Ethical Analysis

Alena RAKOUŠOVÁ

*Vysoká škola sociálních věd a bezpečnosti
Hovorčovická 1281/11
182 00 Praha 8
Česká republika
rakousova@wsnsb.cz*

Abstract

Ethical Issues of the Proposed Integrated Curriculum in the Revision of the Framework Educational Programme in the Czech Republic: An Ethical Analysis

This paper examines ethical issues raised by the proposed integrated curriculum in the ongoing revision of the Czech Framework Educational Programme. The central claim is that curricular architecture (integrated vs subject-based) is not value-neutral: it shapes who can learn effectively and thus affects fairness and equal educational opportunity for children. Drawing on research on learning strategies—especially holistic and serialist approaches—the paper argues that mismatch between a pupil’s preferred strategy and the dominant instructional structure can reduce understanding and performance. It then critiques the current pilot testing of model school curricula, whose short implementation window is unlikely to reveal long-term, cumulative effects across learner groups. The paper identifies ethical risks of institutionalising integration as a default and proposes evaluation requirements (differentiated outcomes, assessment fairness, and longer follow-up) to align reform decisions with the best interests of the child.

Keywords: *curricular integration; Framework Educational Programme; ethics of education; learning strategies; educational equity; best interests of the child.*

The Best Interests of the Child as a Criterion for Curricular Choice

The article places the principle of the best interests of the child at the centre of professional debate as a shared social responsibility of families, the state, and institutions. Within this framework, it is appropriate to view curricular reforms not merely as technical readjustments of documents, but as decisions that have a direct impact on whether a child at school genuinely gains an equal chance to understand, succeed, and develop safely. The decision about the architecture of the Framework Educational Programme (FEP) can therefore legitimately be assessed ethically: whether the school system creates predictable barriers for some children simply because their cognitive strategies do not correspond to the preferred way of structuring learning content.

This paper focuses on a specific dispute in the revision of the Czech FEP for basic education: whether the curriculum should be conceived primarily as integrated or non-integrated (subject-based). The dispute is relevant precisely through the lens of the best interests of the child, because the choice between these options is not neutral: it may systematically

advantage a particular type of learning while simultaneously increasing the risk of school failure or demotivation among children whose natural strategies differ. In other words, if integration moves from an option to a “norm,” it is not merely a change in the organisation of teaching, but a change in whom the school considers to be the “standard pupil.”

This paper does not offer only a value position “against” or “for,” but ethically tests under what conditions an integrated approach can be defended so that it is not in conflict with the principle of the best interests of the child—especially in a situation where the pilot testing of model school educational programmes (SEPs) provides limited space to capture long-term impacts on different groups of pupils.

The paper aims to show that the choice of integrated or non-integrated curricular organisation is not value-neutral, but has predictable impacts on learning justice, equality of opportunity, and the risk of indirect discrimination against pupils with different learning strategies. Based on an analysis of the conditions of pilot testing of model SEPs, the further aim is to formulate the ethical risks of an institutional preference for integration and to propose requirements for piloting and evaluation that would enable responsible decision-making in line with the principle of the best interests of the child.

Material and Analysis

The core of our analysis is the dispute over whether the FEP should be conceived primarily as integrated (systematically interconnected across areas) or non-integrated/subject-based (with an emphasis on disciplinary structuring and continuity within disciplines). In the revision of the FEP this is not a cosmetic adjustment, but a decision that determines what type of knowing will be considered the norm, which cognitive operations the school will regard as “basic,” and what will count in practice as “correct” understanding.

Two levels are often mixed in this debate and must be separated: (1) didactic–organisational (what is easier for schools to plan, what fits timetables, how it can be taught) and (2) psychological–ethical (whom a given arrangement advantages, whom it systematically burdens, and whether indirect inequality arises). Integrated curriculum typically presupposes the ability to hold multiple topics in mind in parallel, synthesise relationships, and transfer meanings across contexts; non-integrated curriculum, by contrast, supports gradual, linear accumulation and control of partial steps within one framework. Once one of these modes is selected as the dominant setting at the level of the FEP, it is no longer just a teacher’s preferred working style: it is an institutional normalisation of a particular learning strategy.

This is where the ethical problem arises. If the framework document and the models derived from it implicitly require the predominance of one cognitive strategy, school practice (explanation, tasks, tests, the criteria “understood/did not understand”) may begin to systematically reward some pupils and penalise others—not for effort, but for a mismatch between their natural strategy of processing content and the strategy enforced by the institution. In such a case, the issue is not “difficulty,” but fairness of access: the school effectively decides who will have a smoother path to understanding and who will first have to overcome a barrier created by the curricular format.

Into this situation enters the pilot testing of model SEPs, which the Ministry of Education, Youth and Sports (MEYS) announced for the period 1 June 2025 to 31 October 2026 [1] [2] and which explicitly works with three variants: subject-based, thematic, and integrated [3].

At first glance, this may appear to be an empirical “test” of the dispute. The problem, however, is that actual teaching within the pilot is limited only to one school year 2025/26, i.e. from 1 September 2025 to 27 June 2026, and only in those grades/classes that the school includes in the pilot; the rest of the school may continue under its existing SEP. In other words, the declared pilot period is longer, but the hard contact with teaching is in fact a one-off short exposure. This is a methodologically weak basis for conclusions such as “integrated curriculum is better/worse,” especially if the focus is on impacts on learning rather than merely on implementation impressions.

With such short testing, it is more reliable to capture process phenomena (clarity of documents, planning, acceptability for teachers, administrative burden, typical difficulties in translating into SEPs) than actual learning outcomes or fairness of impacts on different pupil groups. This is especially important for the ethical question of integration: inequality often does not appear immediately, but accumulates over time (through assessment, self-confidence, motivation, choice of strategies, relationship to subjects). A short pilot can therefore easily produce a falsely reassuring picture without revealing for whom different arrangements work well, for whom they do not, and at what cost.

For these reasons, it is necessary to seek support also in psychological research that directly analyses the relationship between content organisation and learning strategies and that allows a more precise formulation of the ethically relevant question: when does curriculum create conditions for multiple strategies, and when does it enforce one? In this respect, the classic work published in 1976 in the *British Journal of Educational Psychology*, which distinguishes holistic and serialist learning strategies and empirically tests the consequences of aligning them with teaching strategy, is relevant. The following section therefore summarises its findings and uses them as an argumentative framework for an ethical assessment of whether the FEP in the Czech context should be conceived as integrated, non-integrated, or deliberately combining both approaches.

Results and Discussion

In collecting study literature, we found an article pointing to how closely psychological conditions, means, and the organisation of content are linked. It reveals the issue of content in light of ethical consequences for teaching. In 1976, an article titled *Styles and Strategies of Learning* was published in the leading scholarly journal *British Journal of Educational Psychology* [4]. It is essentially a foundational work distinguishing between holistic and serialist learning strategies. Its author studied pupils’ strategies under standard conditions by asking students to create a taxonomy of fictitious animals.

After data collection, the author evaluated task-solving strategies and defined so-called holistic and serialist strategies. Students who prefer a holistic strategy can process multiple topics at once, pursue several goals simultaneously, and assimilate information from different topics to understand a target topic, thereby building a broader perspective. By contrast, serialist students focus at a given time on only one topic and the fulfilment of one clear goal, proceeding to the next topic only after fully mastering the current one; they proceed strategically and linearly. The key finding is that learning effectiveness depends significantly on the match between a student’s preferred learning style and the teaching strategy chosen (holists choose a holistic strategy; serialists choose a serialist strategy). When matched, learning is faster and retention better, whereas mismatch leads to poorer performance and failure to understand basic

principles.

In educational institutions, however, there is a tendency to prefer a serialist approach, and there is not always a match between the ability to use a strategy and the inclination to adopt it. If the teaching strategy is adapted to the same type of learning (holist, serialist), the student learns faster and remembers knowledge for longer. Conversely, mismatch leads to poorer performance and failure to understand principles. Pask reports that the difference between matched and mismatched states is dramatic; in the case of mismatch, students acquire almost no relevant knowledge. Some students tend to act as holists, others as serialists, and others are able to act in both ways depending on the subject matter and then excel in both areas; Pask calls these students “versatile.”

During the experiment, Pask manipulated variables and assigned students to materials for matching learning strategies and, conversely, for mismatching ones. Students with holistic understanding used more complex strategies more often, and students with a serialist approach focused more on individual bits of information. Differences were statistically significant at $P < 0.001$. Effective learning produced much better results (84–116%). Ineffective learning produced worse results (40–62%). Under matching conditions, students achieved substantially better results (90–98%); under mismatching conditions, results were much worse (32–45%). The differences were again statistically significant ($P < 0.001$). Alignment of the teaching style with the student’s learning style is critical for successful learning. These effects are consistent across different subjects and groups of students. These results indicate that differences in preferred learning strategies may be stable enough to affect performance under match and mismatch with instructional structure. This finding has serious ethical connotations for teaching.

Pask argues that schools tend to prefer a serialist approach in teaching and that students themselves prefer a serialist strategy even though they may have better predispositions for a holistic approach. From the perspective of fairness in education, it is necessary to offer learning materials for different learning styles and to assess students in a way that does not disadvantage a particular style, thereby providing equal opportunities for all learning styles. This requirement is particularly important in light of pupils’ results when they are forced to use opposite strategies that do not suit them. It is appropriate to recognise the legitimacy of different approaches to learning and to combine them. Despite respect for individual styles, however, it is necessary to aim for versatility as an ideal. Pask refers to holist students as “globetrotters” and serialist students as “improvident” students, according to the improvidence they use as a strategy. The goal should be to achieve versatility. So-called versatile students can combine both approaches.

We believe that teaching should be neither isolated (non-integrated) nor fully integrated; the solution lies in a combination of both approaches. It is important to balance approaches, not to prefer either extreme, but to ensure that holistic students are not discriminated against in learning by favouring a serialist approach. The ethical responsibility of the teacher is therefore not to strengthen either tendency, but to help students find a healthy balance by alternating both approaches. We will comment below on the ethics of current tendencies in the new Framework Educational Programme. The aim is not to penalise students for their natural style and create institutional pressure on them. Pask speaks about the transfer of knowledge between different school subjects. Students gain a general ability to learn across subjects, thereby strengthening versatility and overall learning ability. It is therefore not only about acquiring knowledge as a structural component discussed in the previous section.

Although Pask worked with older students, the mechanism of mismatch between learning strategy and instructional structure is relevant also to school learning; in this text we use it as a model argument, not as direct evidence for primary school.

Conclusion: Integration as an Ethically Conditional Choice, Not a Norm

This paper has shown that the question of an “integrated vs. non-integrated FEP” is not only organisational or didactic, but has a clear psychological and ethical dimension. The conclusions of Pask’s research support the claim that the effectiveness of learning and understanding depends significantly on the match between a pupil’s preferred learning strategy and the teaching strategy, while mismatch can lead to a substantial decline in performance and, in effect, to excluding some pupils from full understanding. It follows that any curricular arrangement that is institutionally promoted as dominant must be assessed through the lens of fairness: whether it creates a systematic barrier for pupils with a different learning strategy.

From an ethical perspective, it is therefore not defensible to present integration as the “correct” or the only modern mode of teaching. At the same time, it is also not defensible to rigidly adhere to an isolated, non-integrated arrangement if it does not allow space for transfer and synthesis across areas. The best-justified option can be considered a combined (hybrid) model that enables alternation of both modes: (i) subject-based, linearly structured acquisition of key concepts and procedures where this is necessary for understanding a discipline, and at the same time (ii) targeted integrative units where integration naturally supports meaning, transfer, and broader understanding. The ethical responsibility of the school and the teacher then lies in ensuring that neither of these modes is used in a way that reinforces “extremes” (pure serialisation or pure holistic synthesis), but that it develops versatility while not creating unequal conditions.

In light of these conclusions, it is problematic to base a normative decision about the preferred architecture of the FEP on pilot testing whose “instructional” component is in practice limited to a single school year and only some grades. Such a setup can capture primarily implementation and process difficulties, but cannot reliably evaluate impacts on learning and fairness for different learning strategies. If piloting is to serve as an ethically relevant basis for a decision on integration, it must be evaluated at least in terms of: (1) impacts on different types of pupils, (2) changes in assessment and in criteria of “understanding,” (3) the degree to which it supports versatility, and (4) the risk of indirect discrimination through preference for a single strategy. Without these conditions, it is more appropriate to understand piloting as technical support for implementing changes, not as decisive evidence in the dispute over whether the FEP should be primarily integrated or non-integrated.

Implication Risks of Preferring an Integrated FEP

The arguments above imply several fundamental implication risks that arise if an integrated FEP is implicitly or explicitly promoted as a dominant or normative solution.

The first risk is psychological one-sidedness: an integrated curriculum structurally advantages holistic learning strategies, while exposing pupils with a serialist approach to sustained pressure to work with multiple topics at once, to synthesise, and to transfer—without sufficient space for linear construction of understanding. Such pressure can lead not only to worse performance, but also to long-term disruption of pupils’ relationship to learning and to their self-evaluation.

The second risk is an institutional confusion of ends and means. In the discourse of the FEP revision, integration is often presented as a sign of modernisation and quality rather than as one possible strategy for working with content. As a result, there is a risk that integration becomes an end in itself, while the question of whether it actually supports understanding for different pupil groups remains in the background. This is especially problematic if integrated models are linked to assessment mechanisms, inspection criteria, or expectations of “correct” practice.

The third risk is indirect discrimination through assessment. If learning goals and outcomes are formulated predominantly in integrative terms, assessment may implicitly test the ability to synthesise and transfer across areas rather than understanding of concepts and relationships within disciplines. Pupils who prefer a serialist strategy may then be evaluated as “weaker” even though their understanding of partial structures is adequate or even deeper. This leads to an ethically problematic shift from assessing knowledge to assessing learning style.

The fourth risk is the temporal accumulation of inequality. The effects of mismatch between learning strategy and curriculum structure usually do not appear immediately but gradually: in motivation, retention, the ability to build on subsequent content, and the willingness to engage in cognitive effort. Short-term monitoring can therefore conceal these effects completely, while in the long term they may become a structural component of school underachievement for a certain group of pupils.

Recommendations for Piloting and Evaluation of the Revised FEP

If the pilot testing of model SEPs is to serve as a relevant basis for decisions about the architecture of the FEP, its evaluation framework must be significantly refined. Piloting should not be understood only as a test of the feasibility of a document, but as an opportunity to systematically examine the impacts of different curricular arrangements on pupils’ learning.

The following recommendations can be considered key:

1. **Explicit monitoring of different pupil learning strategies.** Evaluation should work with at least a basic distinction of cognitive strategies (holistic, serialist, combined) and examine how these groups adapt to integrated and non-integrated arrangements of content. Without this distinction, fairness of impacts cannot be assessed.
2. **Separating assessment of content understanding from assessment of integrative ability.** Evaluation tools should make it possible to distinguish whether a pupil fails in understanding concepts or fails in meeting a requirement to synthesise across areas. Mixing these two levels leads to methodologically and ethically flawed conclusions.
3. **Longer-term tracking of effects.** One-year testing cannot capture cumulative impacts of curriculum structure. If integration is to be defended as a dominant principle, it is necessary to track its effects at least over a period of several years, or across transitions between stages of education.
4. **Comparable groups and contrasting models.** Meaningful evaluation requires parallel monitoring of integrated and non-integrated models under comparable conditions. Without contrast, there is a risk that any result will be interpreted as confirmation of a pre-selected direction.
5. **Ethical criteria as part of evaluation.** The evaluation of piloting should not remain only at the level of effectiveness and acceptability, but should explicitly include

questions of fairness, equality of opportunity, and the risk of indirect discrimination.

These aspects are not side effects of reform, but its core.

Under these conditions, piloting can contribute to informed decision-making about the shape of the FEP. Without them, there is a risk that short-term, process-oriented testing will be used as a legitimising argument for a structural change whose long-term psychological and ethical consequences will remain unexamined.

A possible solution is a subject-based curriculum with occasional (situated) integration, in which subject-based work alternates with targeted integrative blocks, giving both pupil types space for corresponding learning strategies. This approach can also be described as selective/partial curricular integration or situated integration tied to a specific time, topic, or project. It enables flexible responses to classroom circumstances, pupils' current interests, and the use of regional elements of content (e.g., local realities, customs, and traditions). At the same time, it is a model that can be didactically managed so that integrative moments do not function as a permanent requirement for only one mode of knowing.

In available background materials for proposed curricular modules, it is not transparently documented what empirical research on impacts on different learning strategies this architecture relies on, and especially whether there exists an evaluation verifying that the proposed arrangement does not create ethically relevant disadvantage for a part of pupils. The author of this article has experience with the combined arrangement described above (selective, occasional situated integration) and has described favourable outcomes reflected in pupils' evaluative relationships to learning content in a number of conference papers [5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13]. If, at the same time, the rhetoric of evidence-based didactics is emphasised in curricular documents, such a declaration has meaning only if it is accompanied by publicly traceable evidence of impacts, including impacts differentiated by pupil groups and over a longer time horizon.

References

- [1] Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic. (2025). *Vyhlášení pilotního ověřování modelových školních vzdělávacích programů pro ZŠ* [web page].
- [2] Ministry of Education, Youth and Sports of the Czech Republic. (2025). *Pilotní ověřování modelových školních vzdělávacích programů pro základní školy* (MSMT-6537/2025-3) [PDF].
- [3] National Pedagogical Institute of the Czech Republic (NPI CR). (n.d.). *Modelové ŠVP pro ZŠ* [web page].
- [4] Pask, G. (1976). Styles and strategies of learning. *British Journal of Educational Psychology*, 46(2), 128–148. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8279.1976.tb02305.x>
- [5] RAKOUŠOVÁ, A. (2013). Integration of educational content and pupils' attitudes. In: *Effectiveness of Education in a Changing Society 2013*. Ústí nad Labem: Jan Evangelista Purkyně University, pp. 306–310. ISBN 978-80-7414-601-5. Available at: <http://capv.cz/index.php/cz/2013>.

- [6] RAKOUŠOVÁ, A. (2013). Attitudes towards problem solving of pupils in Czech primary school. In: *Proceedings of SEMT '13*. Prague: Charles University in Prague, Faculty of Education, pp. 364–365. ISBN 978-80-7290-637-6. WOS: 000329448800057.
- [7] RAKOUŠOVÁ, A. (2012). Diagnosis of attitudes of fifth-grade primary school pupils towards solving word problems. In: *Two Days with the Didactics of Mathematics 2012*. Prague: JČMF, pp. 165–169. ISBN 978-80-7290-604-8.
- [8] RAKOUŠOVÁ, A. (2012). Development of attitudes of fourth-grade primary school pupils towards solving word problems: Mathematics 5. In: *Specifics of Mathematics Education in the Primary School Environment*. 1st ed. Olomouc: Palacký University Olomouc, pp. 231–235. ISBN 978-80-244-3048-5.
- [9] RAKOUŠOVÁ, A. (2010). Integrated word problems in action research. In: *Two Days with the Didactics of Mathematics 2010*. Prague: Faculty of Education, Charles University, pp. 55–58. ISBN 978-80-7290-483-9.
- [10] RAKOUŠOVÁ, A. (2011). The influence of including integrated word problems in instruction on attitudes of primary school pupils towards solving integrated word problems. In: *Creativity in Initial Mathematics Teaching – International Scientific Conference on Mathematics Education in Primary School 2011*. Plzeň: University of West Bohemia, Faculty of Education, pp. 195–199. ISBN 978-80-7043-992-0.
- [11] RAKOUŠOVÁ, A. (2011). Pupils' attitudes towards solving word problems. In: *Mixed Methods Design in Educational Research: Proceedings of the 19th Annual Conference of the Czech Educational Research Association 2011*. Brno: Masaryk University, pp. 439–445. Available at: <http://www.ped.muni.cz/capv2011/sbornikprispvku/rakousova.pdf>. DOI: 10.5817/PdF.P210-CAPV-2012-51.
- [12] RAKOUŠOVÁ, A. (2011). The role of the organisation of educational content in developing pupils' attitudes towards solving word problems. In: *Two Days with the Didactics of Mathematics 2011*. Plzeň: Publishing Service, pp. 85–88. ISBN 978-80-86843-32-2.
- [13] RAKOUŠOVÁ, A. (2013). Developing attitudes of primary school pupils towards solving word problems through integrated word problems. In: *Mathematics in Primary School. Different Paths, Same Goals*. Prešov: University of Prešov, Faculty of Education, pp. 196–200. ISBN 978-80-555-0765-1.

Professional profile of the author

The author is an educator and didactician specialising in pre-primary and primary education. She has teaching experience at primary, secondary, and tertiary levels and is involved in the preparation of future teachers. Her long-term research focuses on didactics of integrated educational content, pupils' evaluative relationships to learning content, and assessment of pupil learning at the primary level. She is the author of scholarly monographs, methodological publications, textbooks, and numerous conference papers on the semantic profile of integrated learning tasks in primary education. She also works as a lecturer in continuing professional

development for teachers.

Šikanovanie a vybrané aspekty z legislatívy optikou vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva

Miloš SVRČEK¹ - Veronika MICHVOCÍKOVÁ²

¹ *Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Ústav bezpečnostných vied, Katedra bezpečnostných vied, Košťova 1, 040 01 Košice, Slovenská republika, email: milos.svrcek@vsbm.sk*

² *Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta, Katedra pedagogiky, Nám. J. Herdu 2, 917 01 Trnava, Slovenská republika*

Abstract

Bullying and selected aspects of bullying in law by the view of university students – future teachers

This article analyses the resolution of bullying by Guideline No. 1/2025 on the prevention and resolution of bullying of children and students in schools and educational institutions, issued by the Ministry of Education, Research, Development, and Youth of the Slovak Republic. It is valid from February 1, 2025. The paper uses practical examples to illustrate the differences between bullying and conflicts. The rights of legal guardians under Guideline No. 1/2025 regarding the resolution of bullying are defined. The empirical part contains the results of the empirical survey using quantitative methods. The respondents were university students - future teachers. The results indicate that respondents were only partially aware of the legal representative's rights in addressing bullying under the guideline. The conclusions of the paper emphasize the importance of cooperation between teachers and parents in addressing bullying. The proposed cooperation should consist of teachers increasing parents' awareness of legal guardians rights in addressing bullying by Guideline No. 1/2025.

Keywords: *bullying; Guideline No. 1/2025; parents; school; university students*

Úvod a formulácia cieľa

Šikanovanie je všadeprítomný jav, ktorý môže sprevádzať jedinca celým životom – od rodinného prostredia, cez školské a rovesnícke skupiny až po pracovisko (mobbing, bossing) alebo partnerské vzťahy (domáce násilie). Systematické skúmanie foriem, kontextov a determinantov šikanovania u adolescentov umožňuje identifikovať rizikové oblasti a slúži ako základ pre tvorbu intervenčných programov zameraných na posilnenie pozitívnych determinantov zdravia a elimináciu negatívnych.

Šikanovanie v školskom prostredí predstavuje úmyselné, opakované fyzické alebo psychické ubližovanie, pri ktorom agresor získava prevahu a moc nad obeťou. Charakterizuje ho asymetria síl, bezmocnosť obeť a zámer ublížiť, pričom sa prejavuje formami ako nadávky, fyzické útoky, sociálne vylúčenie z kolektívu alebo kyberšikana. Ide o závažný problém vyžadujúci včasnú prevenciu a intervenciu.

Šikanovanie sa v počiatočných štádiách vyskytuje takmer v každej škole a školskom zariadení, často však zostáva dlhodobo skryté. Na rozdiel od iných foriem nežiaduceho správania v škole predstavuje obzvlášť vysoké riziko, pretože aj pri nízkej intenzite môže u obetí spôsobiť závažné psychické traumy s dlhodobými následkami. Preto je nevyhnutné, aby pedagogickí a odborní zamestnanci disponovali znalosťami na jeho prevenciu, včasné rozpoznanie a riešenie už v počiatočných fázach.

Základným právnym rámcem pre školy a školské zariadenia je Smernica č. 1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, vydaná

Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (ďalej len „Smernica 1/2025“), účinná od 1. februára 2025 [1]. Napriek existencii tohto dokumentu školská prax ukazuje na potrebu neustáleho upozorňovania na problematiku šikanovania a jej praktické aplikácie.

Na rozdiel od konfliktu, ktorý je typicky jednorazový, obojstranný a riešiteľný dialógom, šikanovanie charakterizuje asymetria síl, opakujúci sa charakter a úmysel ublížiť [2]. Smernica v Čl. 2 ods. 2 jasne vymedzuje, čo sa za šikanovanie nepovažuje, čím pomáha predchádzať nesprávnej interpretácii bežných interakcií [1]:

- Jednorazový alebo impulzívny prejav násilia alebo agresie medzi žiakmi spôsobený akútnym neovládnutím emócií, ktoré bezprostredne odznievajú (napr. spontánna hádka, ktorá sa rýchlo urovná bez dlhodobých následkov).
- Prejav násilia alebo agresie medzi žiakmi mimo školy, ktorý nevyplýva zo vzťahov medzi žiakmi v škole (výnimkou je kyberšikana, ktorá môže presahovať školské hranice vďaka digitálnemu priestoru).
- Nezhoda medzi zamestnancom školy a žiakom súvisiaca s výchovno-vzdelávacím procesom (napr. oprávnená kritika výkonu žiaka alebo disciplinárne opatrenie v rámci vyučovania).

Tieto vylúčenia zdôrazňujú, že šikanovanie nie je synonymom pre akýkoľvek konflikt, ale špecifickým javom s prvkami moci a opakovania. Rozlíšenie je kľúčové pre správnu intervenciu: konflikty sa riešia mediáciou a komunikáciou, zatiaľ čo šikanovanie vyžaduje systémové opatrenia podľa Čl. 4 a 5 smernice, vrátane preverovania podozrenia, ochrany obeť a spolupráce so zariadeniami poradenstva a prevencie [1].

Už bolo spomenuté, že smernica explicitne vymedzuje, čo sa nepočíta za šikanovanie [1]. Nasledujúce konkrétne príklady ilustrujú rozdiely v praxi (inšpirované definíciami smernice a bežnými školskými situáciami) [1]:

- a) Jednorazová hádka o loptu na dvore** - Dvaja žiaci 5. ročníka sa počas veľkej prestávky pohádajú o to, kto má právo hrať s loptou ako prvý. Jeden druhého nadáva, dôjde k ťahanici, ale po zásahu učiteľa sa ospravedlnia a pokračujú v hre. → **Konflikt** (jednorazový, impulzívny prejav emócií, rýchlo odznie, obe strany sú približne rovnocenné a dokážu sa brániť).
- b) Opakované vyhrážanie a ponižovanie v triede** - Silnejší žiak v 8. ročníku pravidelne (viackrát týždenne) uráža slabšieho spolužiaka slovami typu „si debil, nikto ťa nemá rád“, vyhráža sa mu bitkou po škole a núti ho nosiť mu veci z bufetu. Obeť sa bojí reagovať a cíti sa izolovaný. → **Šikanovanie** /opakujúce sa, úmyselné verbálne a emocionálne ponižovanie, asymetria síl, cieľ získať prevahu a ponižovať obeť → verbálne + psychické šikanovanie podľa Čl. 2 ods. 1 písm. h) a j)/.
- c) Jednorazové fyzické napadnutie po hádke** - Po spore o poradie v rade na obed jeden žiak udrie druhého päťou do ramena. Incident sa rieši okamžite, obaja sa ospravedlnia a nedochádza k ďalším útokom. → **Konflikt** (jednorazový impulzívny prejav agresie, bez opakovania a dlhodobého úmyslu ublížiť).
- d) Opakované ignorovanie a vyčleňovanie z partie** - Skupina dievčat v 7. ročníku systematicky ignoruje jednu spolužiačku, šíri o nej nepravdivé klebety („ona kradne“), vylučuje ju z spoločných aktivít a manipuluje ostatných, aby sa s ňou nebavili. Obeť sa cíti zahanbená a osamelá. → **Šikanovanie** (nepriame šikanovanie – vzťahové násilie,

opakované ignorovanie, vyčleňovanie a manipulácia názorov podľa Čl. 2 ods. 1 písm. c)).

- e) **Kyberšikana mimo školy, ale súvisiaca so školou** - Žiak po škole posiela cez sociálne siete opakované urážlivé správy s fotkami spolužiaka z triedy, vyhráža sa mu a zdieľa ich v skupine triedy. Obet' sa bojí chodiť do školy. → **Šikanovanie** (kyberšikana – elektronické obťažovanie, opakujúce sa, zastrahujúce prostredie, aj keď sa deje mimo fyzickej školy – výnimka podľa Čl. 2 ods. 2 písm. b).
- f) **Jednorazový spor s učiteľom o známku** - Žiak sa nahnevá na učiteľa za nízku známku, nahlas protestuje a povie „to je nespravodlivé“. Učiteľ ho upokojí a vysvetlí hodnotenie. → **Nie šikanovanie** (nehoda v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu podľa Čl. 2 ods. 2 písm. c)).
- g) **Opakované vynucovanie peňazí a ničenie vecí** - Starší žiak pravidelne núti mladšieho spolužiaka dávať mu peniaze na sladkosti pod hrozbou bitky a poškodzuje mu peračník. Obet' sa bojí povedať rodičom. → **Šikanovanie** (fyzické + vydieranie/nátlak, opakujúce sa, úmysel získať prevahu – môže napĺňať aj trestné činy podľa Čl. 2 ods. 3, napr. vydieranie § 189 alebo poškodzovanie cudzej veci § 245 Trestného zákona).

Tieto príklady ukazujú, že kľúčové rozlišovacie znaky sú: opakovanosť, úmysel ublížiť/ponížiť, asymetria síl a dlhodobý negatívny vplyv na obeť. Ak situácia spĺňa tieto kritériá, postupuje sa podľa smernice (preverovanie, ochrana obete, intervencia, prípadne oznamovanie polícii). Pri obyčajných konfliktoch postačuje mediácia a rozhovor. Správne rozlíšenie zabraňuje prehnaným zásahom aj podceňovaniu skutočnej šikany [1].

Každý zákonný zástupca (rodič alebo iná osoba vykonávajúca osobnú starostlivosť o dieťa) má podľa platnej slovenskej legislatívy a aktuálnej Smernice č. 1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a v školských zariadeniach široké práva na ochranu dieťaťa pred akýmkoľvek zásahom do jeho telesnej integrity, duševného zdravia, dôstojnosti alebo psychickej pohody [1]. Škola ako inštitúcia má zákonnú povinnosť zabezpečiť bezpečné prostredie pre žiakov [3]. Taktiež je škola povinná zabezpečiť aktívne predchádzanie a riešenie šikanovania. Ak škola túto povinnosť poruší, nesie za to zodpovednosť [1].

Hlavné práva zákonného zástupcu podľa smernice a súvisiacich predpisov [1]:

- a) **Právo na okamžité zastavenie škodlivého správania** - Zákonný zástupca má právo žiadať od školy **bezodkladné opatrenia** na zastavenie šikanovania (Čl. 4 ods. 3 smernice). To zahŕňa okamžitú ochranu dieťaťa (napr. oddelenie od šikanujúceho, dohľad počas prestávok, zmena triedy alebo rozvrhu), poskytnutie psychologickú alebo pedagogickú podporu a zabránenie ďalšej konfrontácii. Riaditeľ školy je povinný podozrenie preveriť **bez zbytočného odkladu** (zvyčajne do 5 pracovných dní) a prijať účinné kroky.
- b) **Právo na informovanie a transparentnosť** - Škola musí zákonného zástupcu **bezodkladne informovať** o podozrení zo šikanovania, o priebehu preverovania, prijatých opatreniach a ich výsledkoch (Čl. 4 ods. 3 písm. c) a ods. 6 smernice). Informovanie prebieha formou rozhovoru, pričom sa vyhotoví zápis (jedno vyhotovenie dostane rodič). Riaditeľ je povinný zachovať dôvernú informácií, aby sa predišlo sekundárnej viktimizácii alebo stigmatizácii dieťaťa. Rodič má tiež právo na priebežné informovanie o preventívnych opatreniach školy (napr. cez web školy alebo triedne schôdze – Čl. 3 ods. 6).

- c) **Právo na konkrétne opatrenia a ich dokumentáciu** - Zákonný zástupca môže požadovať, aby škola prijala a realizovala konkrétne opatrenia (napr. individuálny plán podpory pre obeť, intervenciu so šikanujúcim, spoluprácu so zariadením poradenstva a prevencie). Má právo na písomné potvrdenie týchto opatrení a na kontrolu ich plnenia. Ak škola nekoná, porušuje tým zákonnú povinnosť [3] a môže to byť základom pre sťažnosť na riaditeľa.
- d) **Právo na ospravedlnenie a morálnu satisfakciu** - V prípadoch, keď šikana výrazne zasiahla do dôstojnosti alebo psychickej integrity dieťaťa, môže rodič žiadať od školy (alebo priamo od šikanujúceho žiaka a jeho rodičov) **ospravedlnenie** ako formu morálnej satisfakcie. Toto právo vyplýva z ochrany osobnosti podľa Občianskeho zákonníka [4].
- e) **Právo na náhradu nemajetkovej ujmy (odškodnenie)** - Pri vážnych zásahoch do psychického zdravia, dôstojnosti alebo integrity dieťaťa (napr. dlhodobá psychická trauma, úzkostné poruchy, strata sebadôvery) má zákonný zástupca právo domáhať sa **náhrady nemajetkovej ujmy** [4]. Výška odškodnenia sa určuje individuálne súdom podľa závažnosti zásahu (často v rozsahu stoviek až tisícok eur). Ak škoda vznikla vinou školy (napr. nekonala, nedostatočne preverila podozrenie), škola (resp. zriaďovateľ – obec, VÚC alebo štát) nesie objektívnu zodpovednosť za škodu spôsobenú nezabezpečením bezpečného prostredia. Ak škodu spôsobil iný žiak, primárne zodpovedajú jeho rodičia (zákonní zástupcovia) podľa § 420 ods. 1 [4].

Podmienky pre úspešné odškodnenie

Aby súd priznal náhradu, musí byť preukázané [1]:

- Neoprávnený zásah do osobnosti (šikana ako opakované úmyselné správanie s asymetriou síl – podľa definície v Čl. 2 smernice).
- Vznik nemajetkovej ujmy (psychická trauma, diagnóza od psychológa/psychiatra, zmeny správania, strata sociálnych kontaktov, znížená školská výkonnosť).
- Príčinná súvislosť medzi šikanou a ujmom.
- Nedostatočná reakcia školy (napr. nepreverenie podozrenia do 5 pracovných dní, neinformovanie rodiča, nedostatočná ochrana – Čl. 4 smernice).

Zodpovednosť školy a ďalšie možnosti

Ak škola neplní svoje povinnosti (napr. nepreverí podozrenie, neinformuje rodiča, neposkytne ochranu), porušuje tým nielen smernicu, ale aj školský zákon a antidiskriminačný zákon [5], a rodič má právo [1]:

- podať sťažnosť na riaditeľa školy adresovanú Štátnej školskej inšpekcii,
- obrátiť sa na Regionálny úrad školskej správy,
- v prípade trestného činu (napr. ublíženie na zdraví, vydieranie, nebezpečné prenasledovanie – Čl. 2 ods. 3 smernice) podať trestné oznámenie na políciu,
- žiadať odškodnenie súdnou cestou (vrátane náhrady nákladov na psychoterapiu, lieky atď.).

Smernica zdôrazňuje, že škola musí spolupracovať s rodičmi a poskytnúť im podporu (Čl. 3 ods. 3 písm. d)), čím sa posilňuje ich postavenie ako aktívnych účastníkov ochrany dieťaťa. V praxi odporúčam rodičom dokumentovať všetky komunikácie so školou (e-mail, zápisy z rozhovorov) – slúžia ako dôkaz pri prípadnom konaní. Ak sa situácia nezlepší, je možné využiť aj

pomoc organizácií ako Kancelária verejného ochrancu práv, Úrad komisára pre deti, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva [1].

Materiál a metódy

Hlavným cieľom empirického skúmania stanovenej problematiky zistiť, či má oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo informácie o smernici č. 1/2025 zameranej na prevenciu a riešenie šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. Z hlavného cieľa empirického prieskumu vyplývajú nasledujúce otázky prieskumu:

- 4) Vie oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo o vzniku smernice č. 1/2025?
- 5) Pozná oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo práva zákonného zástupcu pri riešení šikanovania podľa smernice č. 1/2025?

Splnenie cieľov empirického skúmania bolo založené na využití kvantitatívnej metodológie skúmania. Za výhodu kvantitatívneho spôsobu skúmania považujeme analyzovanie väčšieho množstva získaných odpovedí. V kvantitatívnom spôsobe skúmania je väčšie množstvo získaných odpovedí považované za predpoklad zovšeobecňovania [6]. Ako metódu získavania údajov sme zvolili dotazník. Vopred pripravený dotazník obsahoval uzavreté otázky.

Výsledky a diskusia

V rámci cieľa empirického prieskumu zodpovedáme stanovené otázky prieskumu nasledovne. V prvej otázke prieskumu sme skúmali, či vie oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo o vzniku smernice č. 1/ 2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, ktorá bola vydaná Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. Odpovede respondentov zaznamenávame v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 1).

Tab. 1. Vedomosť osloveného vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva o smernici č.1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, vydaná Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR

Vedomosť osloveného vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva o smernici č.1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, vydaná Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR	Početnosť	%
Áno	13	30
Nie	27	64
Neviem posúdiť	2	5

Zdroj: vlastný empirický prieskum

Na základe údajov vo vyššie uvedenej tabuľke (Tabuľka 1) môžeme skonštatovať, že 64% opýtaného vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva nemá vedomosť o existencii smernice č. 1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach. Z toho vyplýva, že v rámci pregraduálnej prípravy je nutné

zvýšiť informovanosť o existencii uvedeného legislatívneho dokumentu. Zvýšenie informovanosti o existencii uvedeného dokumentu by malo byť súčasťou predmetov v rámci vysokoškolskej výučby, ktoré sú zamerané najmä na problematiku edukačného manažmentu.

V druhej otázke prieskumu sme zisťovali, či pozná oslovené vysokoškolské študentstvo – budúce učiteľstvo práva zákonného zástupcu pri riešení šikanovania podľa smernice č. 1/2025. Zaznamenané odpovede uvádzame v nasledujúcej tabuľke (Tabuľka 2).

Tab. 2. Práva zákonného zástupcu podľa smernice č. 1/2025 optikou osloveného vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva

Hlavné práva zákonného zástupcu podľa smernice	Početnosť	%
Právo na okamžité zastavenie škodlivého správania	11	25
Právo na informovanie a transparentnosť	19	45
Právo na konkrétne opatrenia a ich dokumentáciu	24	56
Právo na ospravedlnenie a morálnu satisfakciu	22	53
Právo na náhradu nemajetkovej ujmy (odškodnenie)	8	20

Zdroj: vlastný empirický prieskum

Na základe údajov vo vyššie uvedenej tabuľke (Tabuľka 2) môžeme skonštatovať, že 56% respondentov vníma ako súčasť smernice č. 1/2025 právo na konkrétne opatrenia a ich dokumentáciu. 53% opýtaných vníma ako súčasť uvedenej smernice právo na ospravedlnenie a morálnu satisfakciu. 45% opýtaných zdôraznilo, že súčasťou vyššie uvedenej smernice je právo na informovanosť a transparentnosť. V tejto súvislosti konštatujeme, že iba konkrétne vedomosti vysokoškolského študentstva – budúceho učiteľstva predstavujú predpoklad efektívnej spolupráce s rodičmi pri riešení a prevencii šikanovania.

Šikanovanie v školskom prostredí predstavuje jeden z najzávažnejších rizikových faktorov ohrozujúcich duševné zdravie, sociálnu integráciu a celkový vývin detí a adolescentov. Ako opakujúci sa jav s asymetriou síl a úmyslom ublížiť má potenciál spôsobiť dlhodobé psychické, emocionálne a sociálne následky, ktoré presahujú školské obdobie a ovplyvňujú kvalitu života v dospelosti. V kontexte rastúceho povedomia o význame bezpečného a podporujúceho školského prostredia sa v posledných rokoch posilňuje legislatívny a metodický rámec na prevenciu a riešenie tohto fenoménu.

Záver

Určenie toho, čo je v najlepšom záujme dieťaťa, musí vždy vychádzať z posúdenia konkrétnych okolností, ktoré robia každé jedno dieťa jedinečným. Nie je možné aplikovať univerzálny recept – váha jednotlivých prvkov (vek, zdravotné znevýhodnenie, rodinné zázemie, intenzita šikany, reakcia kolektívu, dostupná podpora) sa mení od prípadu k prípadu. Práve preto je nevyhnutné, aby škola, rodičia, zariadenia poradenstva a prevencie aj orgány sociálnoprávnej ochrany pristupovali k podozreniu na šikanu individuálne, citlivo a v súlade s princípmi ochrany dieťaťa zakotvenými v Dohovore o právach dieťaťa a v Smernici č. 1/2025.

Ak je podozrenie na šikanovanie, nikdy to netreba riešiť len doma. Zapojte školu – požiadať o preverenie podozrenia, okamžitú ochranu dieťaťa a jasný plán opatrení. Ak škola nekoná alebo situácia eskaluje, obráťte sa na zariadenie poradenstva a prevencie, orgán

sociálnoprávnej ochrany detí alebo – v prípade závažných prejavov (fyzické zranenia, vydieranie, sexuálne obťažovanie, nebezpečné prenasledovanie, kyberšikana s trestnoprávnymi dôsledkami) – priamo na políciu. Šikana nie je „normálny konflikt“ – môže mať reálne právne následky (trestná zodpovednosť od 14 rokov) aj dlhodobé psychické dopady (úzkostné poruchy, depresie, posttraumatický stres, sociálna izolácia). Rovnako dôležitá sa stáva spolupráca učiteľstva s rodičmi. Adekvátne vzdelané učiteľstvo, ktoré ovláda základné informácie o smernici č. 1/2025 dokáže následne informovať zákonných zástupcov o ich právach a povinnostiach v prípade výskytu šikanovania. Práva a povinnosti zákonných zástupcov sú dôležité z hľadiska efektívneho riešenia, ako aj prevencie voči šikanovaniu.

Prevencia šikany nie je len o zakazovaní a trestoch. Je o budovaní bezpečnej, inkluzívnej a empatickej školskej klímy, v ktorej má každé dieťa pocit, že patrí, že je rešpektované a že jeho hlas má váhu. Smernica č. 1/2025 poskytuje nástroje – od jasných definícií cez povinné postupy až po spoluprácu s rodičmi a odborníkmi. Ich dôsledná aplikácia môže výrazne znížiť výskyt šikany a jej devastujúce následky.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Smernica č. 1/2025 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a v školských zariadeniach
- [2] Kováč, E. (2024). Prečo je mediácia bez psychológie len polovičným riešením? In: Kováč, E (eds). Mediácia a multidisciplinarita ako kľúč k harmonickým riešeniam konfliktov. Inštitút mediácie a mimosúdneho riešenia sporov, Bratislava. s. 109.
- [3] Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- [4] Zákon 40/1964 Zb. Občiansky zákonník
- [5] Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov
- [6] Hendl, J., Remr, J. (2017). Metody výzkumu a evaluace. Praha: Portál.

Odborný profil autorov

doc. JUDr. Mgr. Miloš Svrček, PhD., LL.M., MSc. pôsobí od roku 2024 ako odborný asistent na Katedre bezpečnostných vied Ústavu bezpečnostných vied Vysoké školy bezpečnostného manažérstva v Košiciach. Vyučuje predmety Politológia a Environmentalistika a zároveň vedie profiláciu „Environmentálna bezpečnosť“. V rámci svojej vedeckej a pedagogickej činnosti sa dlhodobo zameriava na oblasť environmentálnej bezpečnosti, širší kontext bezpečnostného manažmentu vrátane špecifických aspektov v školskom systéme, ako aj na legislatívne a inštitucionálne mechanizmy boja proti terorizmu, extrémizmu, radikalizmu a organizovanému zločinu v rámci Európskej únie. Osobitnú pozornosť venuje riešeniu bezpečnostných rizík v edukačnom prostredí, kde analyzuje prevenciu a riešenie hrozieb, ako sú šikanovanie, kybernetické riziká, agresivita a násilie v školách. Je autorom viacerých vedeckých monografií a príspevkov, v ktorých systematicky spracúva environmentálnu bezpečnosť, strategické riadenie bezpečnostných rizík a efektívne právne a inštitucionálne nástroje proti súčasným hrozbám na národnej i európskej úrovni.

Mgr. Veronika Michvocíková, PhD., univ. doc. je vedúcou Katedry pedagogiky na Filozofickej fakulte Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Na katedre pedagogiky FF UCM v Trnave pôsobí od roku 2018. V rámci pedagogickej činnosti sa zameriava na problematiku pedagogickej komunikácie, sociálnej pedagogiky, oblasti výchovných problémov v škole, pedagogike voľného času, stratégiám a metódam rozvoja osobnosti, riešeniu a zvládnutiu konfliktov v školskom prostredí, práci triedneho učiteľa, ako aj prepojení sociológie s edukačným prostredím. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti skúma vplyvy rôznych typov prostredí na participáciu mladých ľudí na edukačnom procese a na vznik a prevenciu spoločensky nežiadúcich javov u žiakov. Taktiež sa zameriava na skúmanie postojov a názorov vysokoškolských študentov v súvislosti s aktuálnym dňaním v spoločnosti.

Dětství není projekt: O tom, proč milující rodiče svým dětem ubližují

Václav ŠIMEK

*Vysoká škola sociálních věd a bezpečnosti v Praze
zahraniční pobočka
Hovorčovická 1281/11; 182 00 Praha, Česká republika
simek@wsnsb.cz*

Abstract

Childhood Is Not a Project: On Why Loving Parents Harm Their Children

The study focuses on overparenting as excessive and counterproductive parental intervention constituting a serious psychosocial problem in contemporary society. Drawing on clinical practice and scholarly literature, three key manifestations are analysed: the purposeless overloading of children with organised leisure activities driven by parents' desire for relief; the enrolment of children in so-called developmental classes with demonstrably zero long-term cognitive effect; and the projection of unfulfilled parental ambitions onto the child's sporting career. All three forms of overparenting lead to psychophysical exhaustion and systematic disruption of family bonding. Particular attention is devoted to the role of digital technologies as a substitute parenting strategy. The study argues that genuine fulfilment of the child's best interests requires reappraisal of parental priorities and a return to authentic family presence.

***Keywords:** overparenting; child overload; family communication; organised leisure activities; digital dependency*

Úvod

Pracuji s lidmi přes třicet let, a to jako psycholog, jako vysokoškolský pedagog, jako učitel karate a jako otec. Uvedená čtveřice rolí mi dává zvláštní výhled, který bych nevyměnil za nic na světě, protože v ní vidím věci, jež si vzájemně osvětlují a doplňují, a které by z jediné perspektivy zůstaly neviditelné. Nicméně jednu věc z tohoto výhledu vidím velmi zřetelně, a čím dál jasněji a čím dál s větší tíhou v hrudi. Milující rodiče dnes svým dětem ubližují. Ubližují jim pečlivě, systematicky a s nejlepšími úmysly na světě.

Nejde o zlé rodiče, nejde o lhostejné rodiče, jde naopak o rodiče maximálně angažované, kteří čtou výchovné příručky, sledují přednášky na YouTube, platí za kroužky, vozí děti na tréninky a upřímně věří, že pro své dítě dělají to nejlepší možné, ale přesně v tom spočívá záludnost celé té věci. Největší výchovná krize naší doby není způsobena lhostejností, nýbrž přemírou péče, která ztratila kontakt s tím, co dítě skutečně potřebuje.

Cílem tohoto příspěvku je pojmenovat tři dominantní projevy hyperparentality jako systémové hrozby pro naplnění nejlepšího zájmu dítěte, doplnit je o rozměr digitální závislosti a sekundární osamělosti a zasadit celý obraz do kontextu soudobého výzkumu i klinické praxe. Text záměrně volí osobní hlas praktika a otce, jenž hovoří k rodičovské veřejnosti stejnou silou jako k odborné komunitě, protože přesně tento typ sdělení dnes v česky psaném diskurzu chybí.

Tři způsoby, jak zabíjíme dětství

Přijde za mnou otec na konzultaci a vypravuje mi rozvrh svého syna, který chodí do třetí třídy. Pondělí plavání, úterý angličtina, středa fotbal, čtvrtek šachy, pátek opět fotbal, o víkendu turnaje nebo soustředění. Říká mi to s patrnou hrdostí v hlase, s vědomím dobře odvedené rodičovské práce. Ptám se ho, kdy si syn hraje. Odmlčí se, vzápětí se na mě podívá s výrazem, jako bych řekl něco velmi podivného, a řekne: „No přece na tom fotbale.“. Ano, jenže to není hra, to je trénink, povinnost a výkon, a hra je něco úplně jiného.

Volná, nestrukturovaná, nikým neřízená hra je pro dítě tím, čím je spánek pro dospělého. Není to luxus ani odměna za splněné povinnosti, nýbrž základní biologická a psychologická potřeba, skrze níž dítě zpracovává prožití, buduje sociální kompetence, rozvíjí fantazii a učí se existovat ve světě na vlastní odpovědnost [1]. A přece ji z dětského života systematicky vymycujeme a nahrazujeme aktivitami řízenými dospělými. Dítě, jehož odpoledne je strukturováno sekvencí kroužků bez vnitřní motivace, prochází stavem chronické afektivní frustrace a psychofyzické únavy, jež se klinicky projevuje zvýšenou podrážděností, sníženou koncentrací a narušením spánkového cyklu.

Druhý způsob, jak neúmyslně podrýváme vlastní děti, jsou takzvané rozvojové kroužky. Angličtina od tří let, šachy pro šestileté, jazykové tábory pro děti, které ještě pořádně nechtou česky. Vědomý rodičovský impuls chápu dokonale, protože i mně někdy přijde, že ostatní rodiče vědí něco, co nevím, a že moje dítě přijde o neodvolatelné vývojové okno, pokud nezačnu jednat hned. Jenže tento impuls vychází ze strachu, nikoli z poznání. Výzkumy i klinická praxe opakovaně potvrzují totéž a to, že jedinou podmínkou skutečného a trvalého rozvoje dítěte je vnitřní motivace, a tam, kde vnitřní motivace chybí, nevytvoří ji žádný kroužek na světě [2]. Klíčovou psychologickou škodou přitom není otázka efektivity dané aktivity, nýbrž systematické narušování procesu seberegulace. Dítě, jemuž jsou od útlého věku vnucovány aktivity bez ohledu na jeho spontánně projevované preference, si internalizuje vzorec, v němž je jeho vlastní chtění irelevantní, a tato internalizace externálního lokusu kontroly bývá v pozdějším věku bezprostřední příčinou apatie a neschopnosti samostatně motivované seberealizace.

Třetí způsob je ten, o němž se mluví nejméně, protože se rodičů dotýká nejvíce. Jde o nenaplněné ambice, kdy například otec, který sám nikdy nedohrál fotbalovou kariéru, vozí syna na tréninky pětkrát týdně a do toho mu ještě dělá „speciální trénink“ a jeho emoční reakce na synovy výkony jsou intenzivnější než synovy vlastní. Matka, která jako dítě chtěla hrát na housle a nemohla, přihlásí dceru do hudební školy ještě dříve, než se dcera stihla sama projevit. Uvedený jev je psychologickou literaturou popsán jako ambiciózní projekce, tedy systematické přenášení vlastních nenaplněných ambicí na dítě prostřednictvím jeho sportovní nebo umělecké kariéry [3]. Nemyslím to jako obvinění a rozumím tomu lidsky naprosto, jenže dítě to pozná. Dítě vždy pozná, kdy za tím vším stojí jeho vlastní touha a kdy stojí touha rodiče, a nést cizí sny na vlastních zádech je pro malého člověka břemeno, pod nímž talent nezřídka pokřiví nebo zcela zkolabuje. Neurobiologický výzkum přitom opakovaně dokládá, že chronický stres prostřednictvím dysregulace osy hypothalamus-hypofýza-nadledviny přímo narušuje funkci prefrontálního kortexu, tedy té části mozku, která je nepostradatelná pro strategické myšlení, seberegulaci a optimální výkon [4].

Nuda není problém, nuda je řešení

Dovolím si na chvíli zastavit u nudy, protože jde o jeden z nejvíce nepochopených jevů celého výchovného rozhovoru. Slovo nuda se v rodičovském slovníku vyskytuje téměř výhradně jako označení stavu, jenž je třeba co nejrychleji eliminovat, a to buď dalším kroužkem, nebo telefonem. Výsledkem je generace dětí, která neumí být sama se sebou, protože k tomu nikdy nedostala příležitost.

Psychologický výzkum posledních let přitom ukazuje s rostoucí přesvědčivostí, že nuda není výchovný problém, nýbrž výchovný nástroj, a to jeden z nejúčinnějších, jaké příroda vůbec vymyslela. Výzkum Sandi Mann a Rebekah Cadman experimentálně prokázal, že pasivní, nudné činnosti prokazatelně zvyšují následný kreativní výkon a schopnost divergentního myšlení [5]. Belton a Priyadharshini pak ukázali, že absence vnějších podnětů nutí jedince k mobilizaci vlastních vnitřních zdrojů a fantazie, přičemž nuda poskytuje nezbytný čas pro reflexi a upevnění identity [6]. Elpidorou vysvětluje nudu jako regulační stav, jenž upozorňuje na absenci smysluplného cíle a motivuje k hledání vnitřně motivovaných alternativ [7]. V okamžiku, kdy vnější podněty přestanou dítěti dodávat hotový obsah, je mozek nucen přepnout z pasivního přijímání do aktivního generování vlastního světa, a právě v tomto přepnutí se rodí kreativita.

Vzpomínám na letní odpoledne z dětství, kdy jsme s kamarády nic neměli naplánovaného, žádný kroužek, žádný trénink, žádné zařízení s připojením, byla nuda, a právě z té nudy vznikaly věci, na které dnes vzpomínám s větší živostí než na cokoli organizovaného a řízeného dospělými. Vznikaly světy, příběhy, hry bez pravidel, konflikty a jejich řešení, přátelství budovaná od základů bez rodičovského zprostředkování, a to vše bylo možné jedině proto, že nás nikdo nenaplnil, že jsme museli naplnit sebe sami.

Dítě, které přijde domů ze školy a stojí uprostřed prázdného odpoledne, prochází v první hodině skutečnou nepohodou. Nudí se, stěžuje si, otravuje, neví, co si počít a přesně v tuto chvíli se rozhoduje o jeho budoucí kreativě, schopnosti seberegulace a vnitřní motivaci. Rodič, který tuto nepohodu přeruší a přinese hotové řešení v podobě telefonu nebo dalšího kroužku, udělá něco, co se tváří jako laskavost, ale ve své podstatě je výchovnou kapitulací. Rodič, který vydrží a řekne: „Poradíš si, uvidíš!“, dává dítěti dárek, jehož cenu si dítě uvědomí až mnohem později. Dává mu totiž zkušenost vlastní dostatečnosti.

Dítě v davu, nebo dítě v bezpečí?

Jeden z nejbolestnějších paradoxů soudobého dětství spočívá v tom, že hyperaktivně organizované dítě bývá paradoxně hluboce osamělé. Nikoli osamělé ve smyslu fyzické izolace, protože takové dítě je zpravidla neustále v kolektivu, na tréninku, na kroužku nebo ve školní třídě, nýbrž osamělé v hlubším a psychologicky závažnějším smyslu. Chybí mu totiž zkušenost sdíleného ticha s blízkou osobou, tedy ten druh bezpečné přítomnosti, při níž není třeba nic vykonávat ani prokazovat, a v níž dítě může prostě být tím, kým je.

Zmíněný jev lze označit jako sekundární osamělost, tedy stav, kdy člověk sice fyzicky není sám, ale zároveň postrádá hluboké emocionální zakotvení ve vztahu s někým blízkým. A je to právě tato sekundární osamělost, kterou vidím ve své praxi stále častěji, a to u dětí, jejichž rozvrh je do posledního okamžiku naplněn, jejichž rodiče by o sobě nikdy neřekli, že se svým dítětem netráví čas, protože ho přece vozí všude, a přesto jsou jejich děti vnitřně úzkostné a neschopné být samy se sebou bez digitálního šumu.

Neurobiologický výzkum nabízí v tomto ohledu konkrétní a pro rodiče snad i tělesně srozumitelný poznatek. Skutečná přítomnost rodiče, jenž věnuje dítěti plnou pozornost bez mediace digitálními technologiemi, prokazatelně snižuje hladinu kortizolu v dětském organismu. McDaniel a Radesky prokázali, že vyrušování společného rodinného času digitálními zařízeními, jev pojmenovaný pojmem technoference, přímo koreluje se zvýšeným stresem a problematickým chováním u dětí [8]. Myruski a kolektiv pak navázali na slavný experiment Nehybná tvář doktora Edwarda Tronicka a ukázali, že dítě biologicky citlivě reaguje na nepozornost rodiče způsobenou telefonem zcela analogicky jako na přítomnost emočně nedostupného rodiče, tedy nejdříve se snaží upoutat pozornost a pokud neuspěje, propadá pasivitě a stresu [9]. Dětský nervový systém rozeznává falešnou přítomnost s překvapivou přesností, a ví to ještě dříve, než je toho schopen slovy pojmenovat.

To, co dítě potřebuje pro svůj zdravý psychický vývoj, není rodič, jenž pro ně vše zajistí a zorganizuje, potřebuje rodiče, jemuž může bez rizika a bez podmínek říct, jak mu je, potřebuje vztah, v němž sdílené mlčení u večeřového stolu není trapnou mezerou, nýbrž přirozeným výrazem blízkosti a důvěry. Myla a Jon Kabat-Zinnovi popsali ve své práci o všímavém rodičovství, co skutečná přítomnost rodiče obnáší, tedy schopnost být s dítětem v přítomném okamžiku bez hodnocení a bez agendy, přičemž právě tato kvalita vztahu, nikoli množství zajištěných aktivit, rozhoduje o psychickém zdraví dítěte [10].

Rodiče jako oběti systému, který sami udržují

Bylo by pedagogicko – psychologicky nepřesné vidět v rodičích pouhé aktéry výchovných chyb, aniž bychom pojmenovali systémový tlak, jemuž jsou sami vystaveni, a který jejich chování z velké části vysvětluje, třebaže jej neospravedlňuje. Soudobá rodičovská kultura je prostoupena mechanismem sociálního srovnávání, jehož intenzita je sociálními sítěmi znásobena do rozměrů permanentního veřejného výkonu. Rodičovská kompetence je dnes měřena skrze úspěchy a aktivity dítěte, kdy například matka, která na třídní skupině WhatsApp napíše, že její syn zkusil na zahradě stavět domeček z klacků, sklízí zdvořilé lajky, a matka, která napíše, že syn postoupil do krajského kola šachového turnaje, sklízí obdiv a nevyslovené potvrzení, že je dobrou matkou.

Marketingový průmysl dětských volnočasových aktivit pak záměrně udržuje rodiče ve stavu permanentní úzkosti, přičemž sdělení míří přímo do rodičovského strachu: „Vaše dítě ztrácí čas, vaše dítě zaostává.“. Švamberk Šauerová a Martínek poukazují na to, že soudobá rodičovská kultura nahradila přirozenou citlivost k dítěti kulturou výchovné výkonnosti, v níž se hodnota rodiče měří počtem zajištěných aktivit, a nikoli hloubkou porozumění vlastnímu dítěti [11]. Výsledkem je začarovaný kruh, v němž rodič cítí vinu, pokud jeho dítě jen tak leze po stromech a nemá v daný čtvrtek žádnou organizovanou aktivitu, přičemž tato vina ho žene k dalšímu zápisu do dalšího kroužku, jenž je financován ze strachu, nikoli z lásky.

Pojmenuji to záměrně bez moralizování, protože tento mechanismus chápu jako systémový problém, nikoli jako osobní selhání konkrétních rodičů. Systémový problém však vyžaduje systémové vědomí, tedy schopnost rodičů rozpoznat, kdy jednájí svobodně ze svého vlastního přesvědčení a kdy jednájí pod tlakem strachu, srovnávání a marketingového imperativu.

Kde zmizela rodina

Nedávno jsem se ptal skupiny rodičů, kteří ke mně přišli na seminář, kolikrát za posledních čtrnáct dní seděli večer s dítětem bez telefonu, bez televize, bez žádného programu, a jen tak si povídali o tom, jak se kdo má. Ruku zvedlo pět lidí z osmadvaceti, tragických pět.

Myslím si, že toto je ta skutečná krize a ne to, že děti nechodí na kroužky, ne to, že neznají anglicky. Krize spočívá v tom, že rodiče své děti přestávají znát. Znat ve smyslu, který je pro rodičovství podstatný a nezastupitelný, tedy vědět, čeho se dítě bojí, za co se stydí, co ho opravdu baví a co ho bolí. Když se pak rodič dozví, že jeho dítě má problém, bývá upřímně překvapen a nezřídka zazní věta: „ale vždyť jsem pro něj dělal úplně všechno.“. Ano a přesně v tom je celé nedorozumění zakleto.

Děti ve skutečnosti nepotřebují rodiče, kteří by za ně řešili každý problém a organizovali jim každou minutu života, ale mnohem naléhavěji hledají rodiče, kteří jsou u nich skutečně přítomni, a to jak fyzicky, tak svou plnou emocionální pozorností, bez neustálého sledování displeje telefonu a bez skryté snahy o dosahování dalších výkonů. Skutečný vztah se totiž nebuduje v tělocvičnách, na hřištích ani na nekonečném seznamu kroužků a tréninků, nýbrž vzniká během docela obyčejných večerů u stolu, kdy nikam nespěcháme, kdy rodič odloží telefon a prostým gestem i slovem pozve dítě ke sdílení jeho světa. Právě v takových chvílích, kdy dítě smí být beztrestně rozmrzelé, unavené nebo prostě jen smutné a kdy se rodič místo na výsledky z tréninku ptá na to, jak se jeho dítě dnes cítilo, se utváří ono nejhlubší pouto, které žádná organizovaná aktivita nemůže nahradit. Radkin Honzák ve svých esejích dlouhodobě připomíná, že v době, kdy se každá minuta lidského života optimalizuje a plánuje, se jako nejsubverzivnější čin jeví prostý dar vlastního nevyplněného času druhému člověku [12]. A přitom jde o tu nejstarší a nejprostší pravdu výchovy, která kdy byla vyslovena.

Skutečný svět vs. bublina obrazovky

Vidíte dnes děti venku? Myslím opravdu venku, bez organizace, bez dospělého dohledu, lezoucí po stromech, stavějící bunkry, bloudící lesem? Pátrám po takovém obraze ve svém okolí stále marněji, a tam, kde by měly být děti, svítí obrazovky.

Nechci demonizovat technologie, sám je používám a rozumím jejich hodnotě, ale mezi technologií jako nástrojem a technologií jako náhradní chůvou, která přebírá roli rodičovské přítomnosti, je propastný rozdíl. Telefon daný dítěti proto, aby rodič mohl mít klid, je výchovné selhání, nikoli výchovná strategie, a to, co sociální sítě dělají s mozkiem dítěte, jehož nervová soustava je ještě v plném rozvoji, není otázka názorů ani generačních preferencí, nýbrž otázka neurobiologie, a odpověď není optimistická.

Dítě, které tráví odpoledne na sociálních sítích, nevyvíjí svou schopnost nést nudu, překonávat frustraci, kreativně si poradit s prázdným časem a budovat skutečné mezilidské vztahy, jež předpokládají fyzickou přítomnost, nejistotu a vzájemnost. Schopnost existovat v

realitě, zvládat její nutné složitosti a nacházet v ní smysl se buduje výhradně skrze přímý kontakt s ní, a nikoli jejím bezpečným pozorováním ze zářící obrazovky.

Co přijde potom, adolescence jako vyúčtování

Příspěvek se soustřeďuje především na dětství, protože právě tam se vše zakládá, nicméně bylo by nečestné nepojmenovat to, co přijde potom, protože právě v adolescenci se účty za hyperparentální výchovu zpravidla teprve pořádně předkládají. Dospívání je totiž ze své povahy obdobím separace, tedy procesem, v němž mladý člověk buduje vlastní identitu oddělením od rodičovských definic sebe sama, což je úkol vyžadující obrovské množství vnitřní síly. Zdravá podoba tohoto procesu předpokládá, že dospívající má vůbec od čeho se separovat, tedy že v sobě nosí dostatečně zformované vlastní já, jehož kontury mohl budovat svobodně a v klidu po celé dětství. Avšak dítě, jehož dětství bylo prožito jako pečlivě řízený projekt rodičů, přichází do adolescence se zásadním problémem, protože jednoduše neví, čím vlastně je mimo tento projekt, a jeho vnitřní svět je bez vnějších instrukcí jen prázdnou krajinou.

V praxi se tento deficit projevuje dvěma různými způsoby, které sice na první pohled vypadají jako protiklady, ale ve skutečnosti vyrůstají ze stejného kořene. Prvním způsobem je prudké a často až destruktivní odmítnutí všeho, co bylo součástí rodičovského projektu, kdy dospívající, který léta hrál na violoncello pro radost svých rodičů, najednou nenávidí hudbu jako takovou. Hudba v jeho životě nikdy nebyla autentickým zájmem, nýbrž jen dalším bodem v harmonogramu jeho rodičů, a nyní, když se od nich potřebuje separovat, musí tato umělá identita odejít spolu s nimi. Druhým způsobem je pak paradoxně neschopnost separace vůbec, kdy dospívající, jehož celý sebeobraz byl vystaven na rodičovském schválení a neustálém dohledu, nedokáže učinit jedinou vlastní volbu bez vnějšího potvrzení, protože každá taková volba v něm vyvolává intenzivní úzkost z vlastní neschopnosti.

Psycholožka Lenka Krejčová v této souvislosti zdůrazňuje, že schopnost autonomního rozhodování se nevyvíjí sama od sebe pouhým dosažením zletilosti, nýbrž je výsledkem dlouhodobého a postupného procesu, v němž dítě dostávalo přiměřeně svému věku prostor pro vlastní volby i pro jejich důsledky [13]. Rodič, který tento drahocenný prostor z domněle dobrých úmyslů dítěti bere, ho totiž nevede k samostatnosti, ale naopak ho systematicky odstavuje od zkušenosti, jež je pro budoucí samostatnost naprosto nezbytná. Takovíto mladí lidé k nám potom přicházejí na univerzitu, kde sice na první pohled působí velmi výkonně a přizpůsobivě, ale při bližším kontaktu se rychle ukáže, že ve skutečnosti vůbec nevědí, co sami chtějí. Nikdy totiž neměli skutečnou příležitost to zjistit, protože v jejich životě vždy existoval někdo jiný, kdo to věděl mnohem lépe než oni sami.

Závěr

„Dělal jsem všechno správně, a přesto.“. Uvedená věta je asi ta nejsmutnější, kterou v konzultační místnosti slyším. Přichází totiž od rodičů, kteří skutečně investovali vše, co považovali za správné, a nyní stojí před dítětem, jemuž nerozumějí, které se od nich odcizilo nebo které se hrouť pod tlakem světa, jenž je přece měl na ty kroužky připravit.

Odpověď na otázku, kde se stala chyba, bývá bolestná, protože míří na samotný základ. Chyba nebyla v tom, že jste udělali málo, nýbrž v tom, co jste dělali, protože jste v to věřili,

avšak zapomněli jste se zastavit a zeptat se svého dítěte, co chce ono samo. Zapomněli jste, že výchova není projekt s výstupy a termíny, výchova je vztah a vztah se nedá outsourcovat na kroužek, trénink ani na obrazovku.

Zrušte jeden kroužek, například ten, který dítě nebaví a který tam chodí jen proto, že jste za něj zaplatili. Uvolněte to odpoledne, neplánujte nic, buďte doma, a počkejte, co se stane, protože první hodinu bude dítě znuděné a bude vás otravovat, co si má počít. Co nastane pak? Pak si začne hrát, pak začne mluvit, a pak se dozvíte o svém dítěti věci, které jste nevěděli, přestože jste ho vozili na kroužky tři roky.

Dětství není projekt, není to příprava na dospělost ani seznam absolvovaných aktivit, ale to jedinečný a neopakovatelný čas bytí, který má svou hodnotu sám o sobě, a nikoli teprve tehdy, až z dítěte vyroste úspěšný dospělý. Naším rodičovským úkolem není tento čas co nejlépe naplánovat, nýbrž co nejlépe v něm být přítomni, se vším, co to slovo obnáší.

Pak se totiž nestaneme lidmi, kteří se jednoho dne podivují nad tím, proč je jejich dítě cizincem. Staneme se lidmi, které jejich dítě zná a to je, alespoň podle mého přesvědčení, ta nejdůležitější věc, která v rodičovství vůbec může nastat.

Seznam použité literatury

- [1] Gray P. (2013) *Free to Learn: Why Unleashing the Instinct to Play Will Make Our Children Happier, More Self-Reliant, and Better Students for Life*. Basic Books, New York, USA, p. 3
- [2] Deci E. L., Ryan R. M. (1985) *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. Plenum Press, New York, USA, p. 43
- [3] Smoll F. L., Smith R. E. (2002) *Children and Youth in Sport: A Biopsychosocial Perspective*. Kendall/Hunt, Dubuque, USA, p. 62
- [4] Lupien S. J., McEwen B. S., Gunnar M. R., et al. (2009) *Nat. Rev. Neurosci.* 10(6), p. 434
- [5] Mann S., Cadman R. (2014) *Creat. Res. J.* 26(2), p. 165
- [6] Belton T., Priyadharshini E. (2007) *Camb. J. Educ.* 37(4), p. 579
- [7] Elpidorou A. (2014) *Front. Psychol.* 5, 1245
- [8] McDaniel B. T., Radesky J. S. (2018) *Child Dev.* 89(1), p. 100
- [9] Myruski S., Gulyayeva O., Birk S., et al. (2018) *Dev. Sci.* 21(4), e12610
- [10] Kabat-Zinn M., Kabat-Zinn J. (2014) *Everyday Blessings: The Inner Work of Mindful Parenting*. Hyperion, New York, USA, p. 21
- [11] Švamberk Šauerová M., Martínek Z. (2020) *Výchova panovačného dítěte*. Portál, Praha, Česká republika, p. 12
- [12] Honzák R. (2019) *Jak žít a nevyšilovat*. Vyšehrad, Praha, Česká republika, p. 88
- [13] Krejčová L. (2011) *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Grada, Praha, Česká republika, p. 54

Odborný profil autora

Václav Šimek je psycholog a vysokoškolský pedagog působící na Vysoké škole sociálních věd a bezpečnosti a Institutu poradenské psychologie a vzdělávání. Ve své klinické a výzkumné činnosti se dlouhodobě věnuje pedagogické psychologii v jejím celém kontextu, psychologii rodiny a výchovnému poradenství, psychosociálnímu vývoji dítěte a dospívajícího v soudobé společnosti, problematice duševních poruch a jejich diagnostice, neurodidaktice a neurovědním základům vzdělávání a kognitivním aspektům učení. Jako psycholog a akademický pracovník propojuje empirické poznatky vývojové a pedagogické psychologie s praktickou reflexí rodinné dynamiky jako každodenní zkušenosti poradenské práce s dětmi, dospívajícími a jejich rodinami. Je autorem a spoluautorem více než padesáti odborných publikací a příspěvků, včetně školních mimo jiné práce o psychosociálních faktorech školního prostředí, digitální komunikace jako faktor rozvoje sociálních dovedností dětí a adolescentů, ve spolupráci rodiny a školy při rizikovém chování, homeschoolingu a jeho psychologicko-pedagogických dopadů na sekundární socializaci, využití virtuální reality jako pedagogické nástroje zkušenostního učení a o problematice šikany agrese. ORCID: 0000-0002-0158-6432.

Bezpečnosť dieťaťa v digitálnom priestore z pohľadu prokurátora

Nina VANČÍKOVÁ

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky, Štúrova 2, 812 85 Bratislava, Slovenská republika, nina.vancikova@genpro.gov.sk

Abstract

Child Safety in the Digital Environment from the Prosecutor's Perspective

Internet crime committed against children represents a dynamically evolving threat closely linked to the increasing availability of digital technologies and online services. In the digital environment, children constitute a particularly vulnerable group exposed to a wide range of risks, including cyberbullying, online grooming, sexual extortion, misuse of personal data, manipulation through social media, and the dissemination of harmful content.

The paper focuses on the various forms of internet crime and analyzes the methods by which perpetrators establish contact with children and gain their trust. Particular attention is given to the procedures of law enforcement authorities, especially from the perspective of the prosecutor in the process of detecting and prosecuting such criminal activity.

The paper also addresses the issue of child pornography, including the use of artificial intelligence in its production and distribution. The aim of the paper is to highlight the urgency of adopting a multidisciplinary approach and the need for systematic measures that enable more effective protection of children in the online environment.

Keywords: *cyberbullying; grooming; sexual extortion; child pornography*

Úvod

Digitalizácia spoločnosti priniesla zásadné zmeny v spôsobe komunikácie, socializácie a získavania informácií. Deti a mladiství patria medzi najaktívnejších používateľov internetu, čo z nich zároveň robí jednu z najzraniteľnejších skupín vo vzťahu k online kriminalite [1]. Dôsledky internetovej kriminality sa neobmedzujú len na právnu rovinu, ale majú aj hlboký a dlhodobý psychologický dopad na vývin osobnosti dieťaťa.

Internetové prostredie poskytuje páchatelom vysokú mieru anonymity, jednoduchý prístup k potenciálnym obetiam a možnosť prekračovať geografické hranice bez významných prekážok [2]. Tieto faktory výrazne komplikujú odhaľovanie a stíhanie trestnej činnosti. Internetová kriminalita páchaná na deťoch preto predstavuje závažný interdisciplinárny problém zasahujúci oblasť trestného práva, psychológie, sociálnej práce a pedagogiky.

Internetová kriminalita voči deťom zahŕňa súbor trestných činov, pri ktorých je dieťa obeťou a internet slúži ako prostriedok, miesto alebo cieľ trestnej činnosti. Medzi jej charakteristické znaky patrí anonymita páchatel'a, transnacionálny rozmer, rýchlosť šírenia nelegálneho obsahu a vysoká miera psychickej manipulácie obetí.

Formy internetovej kriminality

Kyberšikana predstavuje jednu z najrozšírenejších foriem online ohrozenia detí. Ide o

úmyselné, opakované a systematické ubližovanie prostredníctvom digitálnych technológií. Medzi najčastejšie prejavy patrí zasielanie urážlivých správ, vyhrážanie, zosmiešňovanie, šírenie nepravdivých informácií či zverejňovanie ponižujúcich materiálov. Dôsledky kyberšikany zahŕňajú psychické problémy, úzkosť, depresiu a v extrémnych prípadoch aj sebapoškodzovanie [4].

Takéto konanie môže napĺňať skutkovú podstatu trestných činov, napríklad nebezpečného elektronického obťažovania (§ 360b Trestného zákona), vydierania (§ 186 Trestného zákona), hrubý nátlaku (§ 190 Trestného zákona) alebo ohovárania (§ 373 Trestného zákona).

Online grooming je proces, pri ktorom páchatel' nadväzuje kontakt s dieťaťom s cieľom jeho sexuálneho zneužitia [5]. Ide o proces postupného budovanie dôverného vzťahu medzi páchatel'om a dieťaťom – od budovania dôvery, cez izoláciu obeť až po jej manipuláciu. Prioritou je navodenie a následné zneužitie dôvery. Páchatel' často vystupuje pod falošnou identitou a využíva sofistikované psychologické techniky na získanie dôvery obeť, pričom tieto manipulatívne techniky znižujú ostražitosť dieťaťa [6]. Grooming môže prebiehať dlhodobo a často zostáva bez povšimnutia rodičov a pedagógov. Chápe sa tiež ako použitie rôznych manipulatívnych a kontrolujúcich techník na zraniteľných subjektoch, v rôznych interpersonálnych a sociálnych prostrediach za účelom navodenia dôvery alebo normalizovania sexuálne škodlivého správania s celkovým cieľom facilitovať zneužívanie a/alebo zabrániť odhaleniu [7]. Grooming má viacero fáz, počas ktorých je páchatel' v interakcii s dieťaťom, aby ho pripravil na sexuálne zneužívanie. Prvou je fáza, ktorá spočíva vo výbere obeť, v rámci nej páchatel' väčšinou používa falošnú identitu a testovacie otázky. Plynule prechádza do fázy formovania priateľstva, počas ktorej páchatel' požaduje od obeť fotografie, aby sa uistil, že sa rozpráva s dieťaťom, a že sa toto zhoduje s konkrétnymi predstavami páchatel'a. Často ide o neutrálne fotografie so zobrazením tváre dieťaťa, resp. fotografie z rodinnej dovolenky. Páchatel' si postupne buduje rapport s dieťaťom prostredníctvom diskusie o rutinných témach ako škola, záujmy, pričom v obeť vytvára pocit skutočného záujmu o jeho osobu. V rámci kontaktu s obeťou páchatel' posudzuje riziko odhalenia, preto sa dieťaťo pýta na rodinu a domácu situáciu. Dieťaťo nastoluje pocit vzájomnej dôvery a ponúka tzv. exkluzivitu vzťahu, ktorá spočíva v utajení ich vzťahu. Postupne posúva dieťaťo pornografické fotografie a videá s cieľom znecitlivieť ho, pričom často používa vydieranie a zastrašovanie.

Niektorí páchatelia chcú, aby online interakcia prešla do skutočného stretnutia, iným postačuje len kybernetický sex. Je zrejmé, že anonymná povaha kyber priestoru mení povahu interakcie medzi páchatel'om a obeťou a môže viac facilitovať sexuálne škodlivé správanie. Je potrebné si uvedomiť negatívnosť online prostredia, a to v tom, že takého prostredie páchatel'ov aj deti disinhibuje t. j. odbrzdzuje zábrany a to, čo by najmä obeť v reálnom živote nevykonali, v online prostredí vykonávajú bez zábran.

Sexuálne vydieranie (sextortion) predstavuje formu vydierania, pri ktorej páchatel' hrozí zverejnením intímneho materiálu, pokiaľ obeť nesplní jeho požiadavky. S tým úzko súvisí aj sexting, teda výmena intímnych fotografií alebo videí prostredníctvom digitálnych médií. Hoci môže byť v niektorých prípadoch dobrovoľný (konsenzuálny), pri maloletých osobách predstavuje závažné právne aj psychické riziko. Tento fenomén sa v posledných rokoch výrazne rozšíril, najmä v súvislosti s používaním sociálnych sietí a komunikačných aplikácií [8]. Deti často zdieľajú osobné informácie bez dostatočného uvedomenia si možných rizík, čo zvyšuje riziko ich zneužitia. Páchatelia pritom využívajú rôzne manipulatívne techniky, ako napríklad

sociálne inžinierstvo či phishing [9]. S tým súvisí aj jedna z najzávažnejších foriem internetovej kriminality a tou je výroba, šírenie a prechovávanie materiálov so sexuálnym obsahom zachytávajúcim zneužívanie detí. Málolktorá z obetí si uvedomuje, že internet umožňuje rýchlu distribúciu nelegálneho obsahu a vytváranie uzavretých komunit páchatel'ov, pritom dôsledky pre obeť sú často celoživotné a zahŕňajú vážne psychické traumy.

Páchatel' a obeť

Neexistuje univerzálny psychosociálny profil páchatel'a sexuálneho zneužívania detí (ďalej aj CSA – child sexual abuse), páchatel'om môže byť prakticky ktokoľvek. Mnoho páchatel'ov nemá žiadnu patológiu rozlíšiteľnú na základe psychologických testov alebo klinického interview. Diagnóza sexuálnej deviácie sa vyskytuje asi len u polovice páchatel'ov CSA [10]. Pokiaľ máme mylnú predstavu o páchatel'ovi a zároveň tendenciu miešať charakterové črty so sexuálnou orientáciou alebo sexuálnymi záujmami či praktikami jedinca, mylne predpokladáme, že môžeme rozlíšiť či niekto je alebo nie je páchatel'om CSA.

Na strane obetí sa často objavujú tzv. kontraintuitívne reakcie, teda správanie, ktoré nezodpovedá intuitívnym predpokladom a očakávaniam priemerného človeka (tak laika ako aj profesionála) ohľadne toho, ako by obeť mala správne, resp. logicky reagovať.

Z odbornej literatúry je možné zovšeobecniť, že obeť CSA zvyčajne reagujú neočakávane, ide najmä o navonok pasívnu reakciu na správanie páchatel'a a oneskorené zdôverenie sa (často s odstupom týždňov, mesiacov, rokov či dokonca desaťročí). Ich výpovede je možné označiť za strohé a útržkovité, pričom časté je aj odvolanie prvotnej výpovede (obeť najprv o násilí vypovedala, neskôr zážitky násillia neguje a neprejavuje záujem o to, aby sa prípad riešil trestnoprávnou cestou). Obeť nemusí mať žiadne alebo má málo výrazné symptómy traumy. Niektoré obeť môžu dokonca prejavovať pozitívny vzťah k páchatel'ovi, čo možno vysvetliť mechanizmom podobným tzv. štokholmskému syndrómu.

Detská pornografia

Medzi často páchané trestné činy v tejto oblasti patria najmä trestný čin výroby detskej pornografie podľa § 368 Trestného zákona, trestný čin rozširovania detskej pornografie podľa § 369 Trestného zákona a trestný čin prechovávanie detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení podľa § 370 Trestného zákona.

Detská pornografia predstavuje jednu z najzávažnejších foriem trestnej činnosti páchaných na deťoch. Internet umožňuje jej rýchle šírenie, jednoduchú dostupnosť a anonymné uchovávanie [11].

Zákonodarca definuje detskú pornografiu v ustanovení § 132 ods. 4 Trestného zákona ako zobrazenie skutočnej alebo predstieranej súložie, iného spôsobu pohlavného styku alebo iného obdobného sexuálneho styku s dieťaťom alebo osobou vyzerajúcou ako dieťa alebo zobrazenie obnažených častí tela dieťaťa alebo osoby vyzerajúcej ako dieťa určené na sexuálne účely.

Novým fenoménom je využívanie umelej inteligencie na vytváranie syntetických obrazov (tzv. deepfake), ktoré zobrazujú sexuálne zneužívanie detí bez účasti reálnych obetí [12]. Tento vývoj prináša nové právne a etické výzvy, najmä v oblasti dokazovania a právnej kvalifikácie takéhoto konania.

Autorka článku zastáva názor, že detská pornografia môže byť páchaná prostredníctvom umelej inteligencie nielen vytvorením obrazových alebo obrazovo – zvukových záznamov

použitím (a dotvorením) skutočných obrazových alebo obrazovo – zvukových záznamov dieťaťa, ale aj neexistujúcej osoby, ktorá vyzerá ako dieťa. Tento názor vychádza z analógie, podľa ktorej sa za detskú pornografiu podľa § 132 ods. 4 Trestného zákona považujú aj grafické diela (rôzne kresby, respektíve komiksy) zobrazujúce dieťa na sexuálne účely (a to pri súloží, inom pohlavnom styku alebo inom sexuálnom styku alebo obnažené časti jej tela). Z toho dôvodu by sa za detskú pornografiu malo považovať aj zobrazenie osoby vyzerajúcej ako dieťa vygenerované prostredníctvom umelej inteligencie.

Podľa odbornej literatúry sa za „zobrazenie“ považuje široké spektrum foriem – nielen vizuálne zobrazenie fotkami, filmami (vrátane kreslených, pritom je irelevantné, či ide o filmový pás, videokazetu, DVD alebo film vo formáte počítačových dát) a grafickými dielami (rôzne kresby, napr. komiksy). Rovnako sem možno zaradiť aj zobrazenie ako vyjadrenie určitých sexuálnych stykov či opis obnažených častí tela rôznymi vyjadrovacími prostriedkami zachytenými na substráte, ktorý zabezpečuje možnosť opakovaného vnímania tohto zobrazenia, vrátane ich opisu slovami zachytenými písmom na hmotný substrát (či už na papier, alebo na stenu, či inde) alebo v rámci počítačových či iných dát (napr. mail), zachytenie tohto opisu slovami na zvukový záznam i zvukový záznam sexuálnych stykov dieťaťa či iných sexuálnych prejavov dieťaťa [13].

Postupy orgánov činných v trestnom konaní

Internetová kriminalita páchaná na deťoch si vyžaduje špecifický prístup orgánov činných v trestnom konaní, keďže jej charakter sa výrazne líši od tradičných foriem kriminality. Pri jej odhaľovaní a vyšetrowaní sa využívajú moderné technológie, najmä digitálna forenzika, ktorá slúži na identifikáciu páchatel'ov a zabezpečovanie dôkazov [14].

Prvým krokom je prijatie podnetu alebo oznámenia o podozrení zo spáchania trestného činu, a to zo strany obete, rodiča, školy alebo online platformy. Výpoveď obete má zásadný význam pre usvedčenie páchatel'a, preto sú policajti osobitne školení na prácu s obzvlášť zraniteľnými osobami. Cieľom je zabezpečiť dodržiavanie procesných záruk v súlade s Trestným poriadkom a zákonom č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a zároveň predchádzať sekundárnej viktimizácii. Orgány činné v trestnom konaní pritom úzko spolupracujú s psychológmi, sociálnymi pracovníkmi a školami, aby bola zabezpečená komplexná ochrana obete a jej psychosociálna podpora.

Pri identifikácii podozrivých aktivít polícia využíva najmä sociálne siete, internetové fóra a monitorovanie webových stránok. Súčasťou týchto postupov je aj filtrovanie a monitorovanie obsahu sociálnych sietí a platforiem a využívanie algoritmov na odhaľovanie zneužívajúceho alebo škodlivého obsahu.

V prípadoch detskej pornografie alebo groomingových aktivít je nevyhnutná aj medzinárodná spolupráca, najmä prostredníctvom organizácií ako je Interpol alebo Europol.

Je potrebné zdôrazniť, že online platformy často slúžia aj na normalizáciu a verbovanie páchatel'ov násilných extrémistických a teroristických činov, a taktiež ako katalyzátor v procese radikalizácie [15].

Prokurátor zohráva kľúčovú úlohu nielen pri objasňovaní trestnej činnosti, ale aj pri právnej kvalifikácii skutku, usmerňovaní vyšetrowania a podávaní obžaloby.

Zaisťovanie dôkazov z počítačov, mobilov, cloudových úložísk a sociálnych sietí prebieha v súlade s pravidlami digitálnej forenziky. Kľúčovým aspektom je zachovanie

integrity dát, aby bola zabezpečená ich použiteľnosť v súdnom konaní. Ide najmä o chatovú komunikáciu, e-mail, metadáta fotografií a videí, internetové stopy a IP adresy, pričom dôraz sa kladie na zachovanie ich autenticity a originality.

Záver

Internetová kriminalita môže mať na deti závažné psychické, sociálne a behaviorálne dôsledky. Medzi najčastejšie patria poruchy sebadôvery, depresie, úzkostné poruchy, posttraumatická stresová porucha a problémy v medziľudských vzťahoch. Negatívne dopady sa často prejavujú aj v školskom prostredí a môžu ovplyvniť ďalší vývin osobnosti dieťaťa.

Efektívna ochrana detí si vyžaduje spoluprácu viacerých subjektov – orgánov činných v trestnom konaní, škôl a pedagogických pracovníkov, psychológov a sociálnych pracovníkov a v neposlednom rade rodičov a zákonných zástupcov. Kľúčovú úlohu zohráva prevencia, najmä prostredníctvom vzdelávania detí o rizikách online prostredia.

Systematická ochrana detí v digitálnom priestore si vyžaduje komplexný prístup zahŕňajúci legislatívne, technologické, vzdelávacie a psychosociálne opatrenia. Kombinácia preventívnych, represívnych a koordinačných opatrení zvyšuje efektivitu ochrany a minimalizuje riziko, že deti sa stanú obeťami online kriminality

Zoznam použitej literatúry

- [1] Livingstone, S., Smith, P. K. (2014) Annual research review: Harms experienced by child users of online technologies, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, s. 635
- [2] CASEY, Eoghan. 2011. *Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet*, 3rd ed. Amsterdam, Academic Press, s. 33
- [3] Livingstone, S., Third, A. (2017) Children and young people's rights in the digital age: an emerging agenda, *New Media & Society*, s. 267
- [4] Kowalski, R. M., Limber, S. P., Agatston, P. W. (2012) *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*, 2nd ed. Malden: Wiley-Blackwell, s. 58
- [5] Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A. (2013) A review of online grooming: Characteristics and concerns, *Aggression and Violent Behavior*, s. 63
- [6] Craven, S., Brown, S., Gilchrist, E. (2006) Sexual grooming of children, *Child Abuse Review*, s. 292
- [7] McAlinden, A.M., (2012) *Grooming' and the Sexual Abuse of Children: Institutional, Internet, and Familial Dimensions*, Oxford University Press, s. 85
- [8] Maras, M. (2016) *Cybercriminology*, Oxford, Oxford University Press, s. 54
- [9] Maras, M. (2016) *Cybercriminology*, Oxford, Oxford University Press, s. 86
- [10] Seto, M. C. (2018) *Pedophilia and Sexual Offending against Children, Theory, Assessment, and Intervention*, 2nd ed., American Psychological Association, s. 186
- [11] CASEY, Eoghan (2011) *Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet*, 3rd ed. Amsterdam, Academic Press, s. 45
- [12] Maras, M. (2016) *Cybercriminology*, Oxford, Oxford University Press, s. 86
- [13] Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J., (2010) *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vydanie*. Praha, C. H. Beck, s. 1007
- [14] CASEY, E. (2011) *Digital Evidence and Computer Crime: Forensic Science, Computers and the Internet*, 3rd ed. Amsterdam, Academic Press, s. 36

- [15] Madro, M., Volf Kosmályová, Z., Juránková, Z. (2025) Radikalizácia mladých na Slovensku, Metodická príručka pre prvolíniových pracovníkov s mládežou, Bratislava, s. 51

Odborný profil autora

Autorka pôsobí ako prokurátorka trestného odboru Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, pričom sa špecializuje na trestné činy mladistvých a maloletých, trestnú činnosť páchanú na deťoch a problematiku domáceho násilia.

Je členkou viacerých odborných pracovných skupín, náhradnou členkou skúšobnej komisie pre odborné justičné skúšky a zároveň kontaktnou osobou za Generálnu prokuratúru Slovenskej republiky pre Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, konkrétne pre Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch.

Vo svojej odbornej činnosti sa venuje aj publikačnej a pedagogickej činnosti. Je autorkou viacerých odborných článkov, podieľa sa na vzdelávaní prokurátorov a právnych čakaateľov a pôsobí ako lektorka na Slovenskej zdravotníckej univerzite.

RESUMÉ

Spoločne pre deti: Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa ako spoločenská zodpovednosť rodiny, štátu a spoločnosti Vedecký zborník predkladá komplexný súbor multidisciplinárnych štúdií, ktoré reflektujú výstupy z medzinárodnej vedeckej konferencie organizovanej Úradom komisára pre deti v spolupráci s Inštitútom vzdelávania a osobnostného rozvoja. Ústredným motívom publikácie je kritická analýza a implementácia princípu najlepšieho záujmu dieťaťa v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa. Jednotlivé príspevky analyzujú determinanty ochrany maloletých z pohľadu práva, rodinnej justície, sociálnej práce, psychológie a pedagogiky. Osobitná pozornosť je venovaná fenoménu rodinnej mediácie ako alternatívnemu a vysoko efektívnemu nástroju na posilnenie kohezivity rodinných vzťahov, elimináciu transgeneračného prenosu traumy a konštruktívne riešenie konfliktov v záujme stability rodiny. Zborník sa taktiež vyrovnáva s aktuálnymi výzvami bezpečnosti detí v digitálnom priestore, transformáciou kyberšikanovania pod vplyvom generatívnej umelej inteligencie a algoritmickej gramotnosťou. Výstupy publikácie formulujú jasné metodické a legislatívne odporúčania pre posilnenie multidisciplinárnej spolupráce pomáhajúcich profesií a bezpečnostných zložiek.

ENGLISH SUMMARY

Together for Children: Promoting the Best Interests of the Child as a Social Responsibility of Family, State, and Society This scientific proceedings volume presents a comprehensive collection of multidisciplinary studies reflecting the outcomes of the international scientific conference organized by the Office of the Commissioner for Children in cooperation with the Institute of Education and Personal Development. The central theme of the publication is the critical analysis and implementation of the "best interests of the child" principle in accordance with the UN Convention on the Rights of the Child. The individual papers analyze the determinants of minor protection from the perspectives of law, family justice, social work, psychology, and pedagogy. Special attention is dedicated to the phenomenon of family mediation as an alternative and highly effective tool for strengthening the cohesiveness of family relations, eliminating the transgenerational transmission of trauma, and resolving conflicts constructively to maintain family stability. Furthermore, the proceedings address contemporary challenges regarding children's safety in the digital space, the transformation of cyberbullying driven by generative artificial intelligence, and algorithmic literacy. The outputs provide clear methodological and legislative recommendations for enhancing the multidisciplinary cooperation of helping professions and security forces.

FRANÇAISE RÉSUMÉ

Ensemble pour les enfants: La promotion de l'intérêt supérieur de l'enfant comme responsabilité sociale de la famille, de l'État et de la société Ce recueil d'actes scientifiques présente un ensemble complet d'études multidisciplinaires issues de la conférence scientifique internationale organisée par le Bureau du Commissaire pour les enfants en collaboration avec l'Institut de l'éducation et du développement personnel. Le thème central de la publication est l'analyse critique et la mise en œuvre du principe de « l'intérêt supérieur de l'enfant » conformément à la Convention relative aux droits de l'enfant. Les différentes contributions analysent les déterminants de la protection des mineurs sous l'angle du droit, de la justice familiale, du travail social, de la psychologie et de la pédagogie. Une attention particulière est accordée au phénomène de la médiation familiale en tant qu'outil alternatif et hautement efficace pour renforcer la cohésion des relations familiales, éliminer la transmission transgénérationnelle des traumatismes et résoudre les conflits de manière constructive pour préserver la stabilité familiale. De plus, le recueil aborde les défis contemporains liés à la sécurité des enfants dans l'espace numérique, la transformation du cyberharcèlement sous l'influence de l'intelligence artificielle générative et la littératie algorithmique. Les conclusions formulent des recommandations méthodologiques et législatives claires pour renforcer la coopération multidisciplinaire entre les professions d'aide et les forces de sécurité.

MAGYAR RESUME

Együtt a gyermekekért: A gyermek legfőbb érdekének érvényesítése mint a család, az állam és a társadalom közös felelőssége E tudományos konferenciakötet multidiszciplináris tanulmányok átfogó gyűjteményét tartalmazza, amelyek a Gyermekjogi Biztos Hivatala és az Oktatási és Személyiségfejlesztési Intézet által szervezett nemzetközi tudományos konferencia eredményeit tükrözik. A kiadvány központi témája a „gyermek legfőbb érdeke” elvének kritikai elemzése és gyakorlati megvalósítása a Gyermekjogi Egyezményvel összhangban. Az egyes tanulmányok a kiskorúak védelmének determinánsait vizsgálják a jog, a családjog, a szociális munka, a pszichológia és a pedagógia szemszögéből. Különös figyelmet kap a családi mediáció jelensége mint alternatív és rendkívül hatékony eszköz a családi kapcsolatok kohéziójának erősítésére, a traumák transzgenerációs átadásának kiküszöbölésére, valamint a konfliktusok konstruktív feloldására a családi stabilitás megőrzése érdekében. A kötet foglalkozik továbbá a gyermekek digitális térben való biztonságának modern kihívásaival, a generatív mesterséges intelligencia által átalakított internetes zaklatással és az algoritmikus írástudással. A tanulmányok világos módszertani és jogalkotási ajánlásokat fogalmazznak meg a segítő szakmák és a biztonsági szervek közötti multidiszciplináris együttműködés hatékonyabbá tételére.

Spoločne pre deti

Presadzovanie najlepšieho záujmu dieťaťa ako spoločenská zodpovednosť rodiny, štátu a spoločnosti

Medzinárodná vedecká konferencia

Vydavateľ: Inštitút vzdelávania a osobnostného rozvoja, Bratislava

Vydanie: Prvé

ISBN: 978-80-69186-13-2

EAN: 9788069186132

Rok: 2026

Počet strán: 259

Všetky práva vyhradené. Je zakázané kopírovať, rozmnožovať akékoľvek časti zborníka bez súhlasu vydavateľa. Príspevky autorov neprešli jazykovou úpravou a vydavateľ nezodpovedá za obsah príspevkov.

**Tam, kde sa konflikt mení na
porozumenie a rodina nachádza spoločnú
reč, rodí sa bezpečný svet pre každé dieťa.**